

SULKHAN-SABA ORBELIANI TEACHING UNIVERSITY
FACULTY OF BUSINESS

III INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE
**INTEGRATION OF BUSINESS STRUCTURES:
STRATEGIES AND TECHNOLOGIES**

February 22th, 2019

Proceedings of the Conference

**Tbilisi, Georgia
2019**

Organising Committee

Natia Gogolauri	Professor, Dr. of Economics, Head of Faculty of Business, Sulkhani-Saba Orbeliani Teaching University (SABAUNI), Georgia;
Ekaterine Natsvlshvili	Ph.D. Professor of Management, Sulkhani-Saba Orbeliani Teaching University, Director at the European Center of Law, Economic and Management, Tbilisi, Georgia;
Andrzej Pawlik	Professor, Dr Hab., Head of the Institute for Entrepreneurship and Innovation, State University of Jan Kochanowski, Poland;
Bogoyavlenska Yuliya	Ph.D, Assistant Professor in Economy, Department of Personnel Management and Labour Economics, Zhytomyr State Technological University, Ukraine;
Galina Ulian	Professor, Dr. of Economics, Dean of Faculty of Economic Sciences, State University of Moldova;
Kostiantyn Shaposhnykov	Professor, Dr. of Economics, Head of Black Sea research Institute of Economy and Innovation, Ukraine;
Lina Pieliene	Associate professor of Marketing, Dr. of Economics, Department of Marketing, Vytautas Magnus University, Lithuania;
Yuliana Dragalin	Dr. of Economics, Associate Professor, Dean of Faculty of Economic Sciences, Free International University, Moldova;
Olga Chwiej	Associate Professor, Dr. of Economics, freelancer scientist, Poland.

III International Scientific Conference Integration of Business Structures: Strategies and Technologies: Conference Proceedings, February 22th, 2019. Tbilisi, Georgia: Baltija Publishing. 156 pages.

Table of Contents

ECONOMIC THEORY AND NOBELELOGY: RECENT ADVANCES

Романіка Т. К.

ГНУЧКА ЗАЙНЯТІСТЬ ЯК ФОРМА ЗНИЖЕННЯ МОЛОДІЖНОГО БЕЗРОБІТТЯ 1

THE WORLD ECONOMY AND INTERNATIONAL ECONOMIC RELATIONS: THE DEVELOPMENT AND MAINTENANCE OF ECONOMIC SAFETY

Ptashchenko O. V., Shevchenko I. O., Kosharna V. V.

INFORMATION SECURITY OF UKRAINE: THEORY AND TOOLS OF PROTECTION OF THE UKRAINIAN INFORMATION FIELD 4

Старостенко Г. Г., Скорик М. О.

МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІЧНА ІНТЕГРАЦІЯ ЯК ВИЩІЙ РІВЕНЬ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ 7

ECONOMICS AND MANAGEMENT OF NATIONAL ECONOMY, NATIONAL MODELS OF ECONOMIC SYSTEMS

Bahorka M. O., Pysarenko V. V.

BASIC COMPONENTS FOR THE INNOVATIVE MODEL OF THE FUNCTIONAL AGRARIAN PRODUCTION 10

Baron I. G.

CONCEPT OF PROVIDING UKRAINE'S NATIONAL ECONOMIC INTERESTS IN TERMS OF GLOBALIZATION 13

Борблік К. Е.

ПРИНЦИПИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РИНКУ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ 14

Honchar L. O., Belyak A. O.

FEATURES OF THE FORMATION OF AN INNOVATIVE TAXATION SYSTEM FOR THE TOURISM INDUSTRY IN UKRAINE 18

Денищенко Л. В.

ПЕРЕДУМОВИ, ПЕРЕБІГ ТА ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ 21

Маралов А. К.

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ ТЕЛЕКОММУНИКАЦИЙ В КАЗАХСТАНЕ 23

Мельник В. В.

СТАЛИЙ РОЗВИТОК – СТРАТЕГІЧНА СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ 26

Нікітко О. О.

ЧИННИКИ РОЗВИТКУ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ 27

Руденко О. А.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ МЕХАНІЗМУ ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ 30

Соколенко А. С.

САНАТОРНО-КУРОРТНІ КОМПЛЕКСИ, ЯК ПЕРСПЕКТИВНІ СПЕЦІАЛІЗОВАНІ ЗАСОБИ РОЗМІЩЕННЯ В ГОТЕЛЬНІЙ ІНДУСТРІЇ 34

Трушкина Н. В.

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ИНТЕГРИРОВАННОЙ ТРАНСПОРТНО-ЛОГИСТИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ: ОПЫТ ГРУЗИИ 37

Yurchenko N. I. COMPLEX APPROACH OF MARKETING IN THE FIELD OF TOURISM.....	40
BUSINESS, TRADE, TOURISM AND BUSINESS CULTURE: PROBLEMS OF DEVELOPMENT OF THE BLACK SEA REGION	
Жавнерчик О. В. МЕХАНІЗМИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГООРІЄНТОВАНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА.....	43
ECONOMY OF ENTERPRISE AND CORPORATE GOVERNANCE: MODERN INTEGRATION PROCESSES	
Бездітко О. Є. СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО КЛАСИФІКАЦІЇ РИЗИКІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	47
Волкова Л. О. ПРИНЦИПИ ВИБОРУ СТРАТЕГІЇ ІННОВАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ ПЕРСОНАЛУ	50
Гудзь О. Є., Маковій В. В. ЗАВДАННЯ ТА ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВ.....	52
Данік Н. В., Гривківська С. М., Деркач М. А. ОБГРУНТУВАННЯ НЕОБХІДНОСТІ СКЛАДАННЯ БІЗНЕС-ПЛАНІВ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ.....	54
Денисенко М. П., Шацкая З. Я. ОПЫТ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКИХ СТРУКТУР ГРУЗИИ.....	56
Деренська Я. М. ІНТЕГРАЦІЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПРОЕКТАМИ У КОНТУР КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ.....	57
Досужий В. С. РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО ПІДХОДУ ДО ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ НА ЗАСАДАХ ІНТРАПРЕНЕРСТВА	60
Zatonatskiy D. A. MODERNIZATION OF PERSONNEL SECURITY MANAGEMENT SYSTEM UNDER THE INFLUENCE OF INTERNAL AND EXTERNAL THREATS	63
Лезіна А. В. КОНТРОЛЬ СТВОРЕННЯ ЦІННОСТІ ПРОЕКТУ	65
Малахова Ю. А., Щербакова Н. О. КОМПЛЕКСНА ОЦІНКА РІВНЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ.....	68
Насонов М. І. УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА НА ОСНОВІ ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМИ ЗБАЛАНСОВАНИХ ПОКАЗНИКІВ.....	71
Потьомкіна Н. Ю. ПРОГНОЗНЕ ОБГРУНТУВАННЯ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ ГЕОФІЗИЧНОГО ПІДПРИЄМСТВА МЕТОДОМ SWOT-АНАЛІЗУ	74
Redko K. Yu., Redko O. V. ANALYSIS OF THE STRUCTURE AND DYNAMICS OF EXPENDITURES OF EXISTING ELECTRICAL EQUIPMENT OF MACHINE-BUILDING ENTERPRISES OF UKRAINE.....	77
Тимошик В. Ю. ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ І ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА	80

CREATIVE ECONOMY AND HUMAN CAPITAL: THE KNOWLEDGE MANAGEMENT ISSUES

Коломієць В. М.

ВИБІР МЕТОДИКИ ОЦІНКИ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ ДЛЯ БІЗНЕС-СТРУКТУРИ..... 83

Собчак Г. М., Пантелеймоненко А. О.

КООПЕРУВАННЯ, ЯК ШЛЯХ ДО ВИРІШЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ПРОБЛЕМ
СТОМАТОЛОГІВ США 86

PROBLEMS OF MANAGEMENT AND MARKETING IN THE CONTEXT OF INTEGRATION OF BUSINESS STRUCTURES

Григорська Н. М.

СУЧАСНІ ІНСТРУМЕНТИ МАРКЕТИНГУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ 89

Данілова Е. І.

ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА
НА ОСНОВІ СИСТЕМНО-СТРУКТУРНОГО ПІДХОДУ 90

Капінус Л. В., Розумей С. Б.

ФУНКЦІЇ УПРАВЛІННЯ МАРКЕТИНГОВИМИ ІНТЕРНЕТ-КОМУНІКАЦІЯМИ
ПІДПРИЄМСТВА НА ОНЛАЙН-РИНКУ 92

Шевченко Л. С.

СУЧАСНИЙ СТРАТЕГІЧНИЙ АНАЛІЗ: ПЕРЕГЛЯД ТРАДИЦІЙНИХ ПІДХОДІВ 95

REGIONAL ECONOMY AND CROSS-BORDER COOPERATION

Беля А. Р.

АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ
ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД 99

Шашина М. В.

РОЗУМНА СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ У РОЗВИТКУ ТРАНСКОРДОННОГО
СПІВРОБІТНИЦТВА РЕГІОНІВ УКРАЇНИ 102

ENVIRONMENTAL ECONOMICS AND MODERN ENVIRONMENTAL ISSUES

Бочко О. І.

КОНСОЛІДАЦІЯ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ..... 104

Ємець Б. В.

ЕКОНОМІКО-ТЕХНІЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ РОБОТИ ТРАКТОРА
НА АЛЬТЕРНАТИВНОМУ ПАЛИВІ 106

DEMOGRAPHICS, ECONOMICS AND SOCIAL POLICY IN THE CONDITIONS OF THE LABOR MARKET INTERNATIONALIZATION

Борщ В. І.

УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ЗАКЛАДУ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я:
СУЧАСНА ПАРАДИГМА ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ 110

Литвин О. Ю., Дорогань-Писаренко Л. О., Чіп Л. О.

ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ МЕХАНІЗМУ ОРЕНДИ ЖИТЛА В УКРАЇНІ 112

ACCOUNTING, ANALYSIS AND AUDIT: NATIONAL CHARACTERISTICS AND GLOBAL TRENDS

Гудима В. Ю., Бондаренко О. М. УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОГРАМИ ПРОВЕДЕННЯ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ АВІАПІДПРИЄМСТВА	115
Zarudna N. Y., Kundeus O. M. FUNCTIONS OF SUPPLY IN THE COMPANY AND ACCOUNT MAINTENANCE COSTS	118
Кашперська А. І. РЕСТОРАННЕ ГОСПОДАРСТВО ЯК ОСОБЛИВА СФЕРА ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	120
Кравченко М. В., Блажко А. В. ОБЛІК І КОНТРОЛЬ ВИТРАТ НА ВИРОБНИЦТВО ПРОДУКЦІЇ	122
Тичук Т. О. КОНЦЕПЦІЯ ТА ПРИНЦИПИ ОЦІНКИ В БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ	125

FINANCE, INSURANCE AND EXCHANGE BUSINESS: INNOVATION AND INVESTMENT STRATEGIES

Вацлавський О. І. ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНИЙ АПАРАТ БЮДЖЕТНОГО КОНТРОЛЮ.....	127
Дорофєєв Д. А. ПРОБЛЕМИ ОЦІНКИ ШВИДКОСТІ ДИФУЗІЇ ІННОВАЦІЙ У НЕБАНКІВСЬКОМУ ФІНАНСОВОМУ СЕКТОРІ	129
Євсєєв А. С. СУЧАСНІ ФІНАНСОВІ СТРУКТУРИ ТА СТРАТЕГІЇ	133
Zhezherun Yu. V. FINTECH DEVELOPMENT FACTORS IN UKRAINE.....	134
Koicheva D. S., Kretov D. Y. FEATURES OF DEVELOPMENT OF THE MORTGAGE MARKET IN UKRAINE.....	137
Стахов Б. В. ПОДАТКОВІ ДЖЕРЕЛА ФОРМУВАННЯ ДОХІДНОЇ БАЗИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	140

LEGAL SUPPORT OF BUSINESS

Cisko L. CLOUD COMPUTING AS EFFECTIVE SUPPORT FOR CREATING (DEVELOPMENT) OF INFRASTRUCTURE OF SMART CITIES	144
---	-----

ECONOMIC THEORY AND NOBELELOGY: RECENT ADVANCES

Романіка Т. К., аспірант

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
м. Харків, Україна*

ГНУЧКА ЗАЙНЯТІСТЬ ЯК ФОРМА ЗНИЖЕННЯ МОЛОДІЖНОГО БЕЗРОБІТТЯ

Проблеми сталого розвитку економіки багато в чому обумовлені проблемами, які стосуються молоді. До таких проблем можна віднести в першу чергу проблеми економічного характеру: відсутність роботи й виникнення труднощів в її пошуку, проблеми із суміщенням навчання і роботи, відсутність власного житла, високі тарифи на наймання житла, високий рівень безробіття серед молоді, невідповідність між освітою і економічними можливостями, дефіцит робочих місць тощо.

Молодь – це населення у віці 14-35 років, а працездатний вік настає з 16 [1], тож більша частина молоді вже досягла працездатного віку, а отже, потребує працевлаштування. Соціальний статус молоді, як однієї з найбільш динамічної категорії населення, якій притаманні наявність амбіцій, завищених очікувань, пошуком власного шляху і прагнення до самореалізації, є показником успіху суспільства та можливості реалізувати його потенціал. Молодь – це така категорія економічно активного населення, яка, на мою думку, може найкращим чином пристосуватися до гнучких форм зайнятості як стандартного, так і нестандартного характеру, з метою працевлаштування та реалізації власного потенціалу чи пошуку власного вектору в житті. Це зумовлено рисами, притаманними лише молоді, таких як легкість, з якою вона мириться з невідповідністю отриманої освіти вимогам ринку праці, відсутність досвіду роботи для отримання гідного робочого місця, швидка адаптація до мінливих умов ринку праці, мобільність, високий рівень активності, наявність вільного часу, та перевагами гнучких форм зайнятості, а саме: відсутність закріпленого місця роботи, гнучкий робочий час чи графік роботи дозволяють молодим людям поєднувати роботу і навчання, роботу і виховання дітей, отримувати додатковий зарібок окрім основного місця роботи, можливість стажування, навчання роботі в команді, на підприємстві, розширення області своїх трудових навичок і знань, набуття досвіду роботи. Робота за гнучкою формою зайнятості націлена на результат, спрямована на задоволення потреб працівника і наймача; надає працівникові можливість вибору між вільним і робочим часом. Сучасні знання молоді дозволяють їй залучати та розвивати нові гнучкі форми зайнятості, в тому числі засновані на інформаційно-комунікаційних технологіях (дистанційна праця, телеробота, фріланс, хотдескінг, телекоттеджі, позикова праця, виконання міні-завдань, робота «за викликом» тощо). Для молоді характерний високий рівень мобільності, як всередині країни, так і за її межами.

Реалізація проблем молоді є пріоритетом державної політики через зростання її внеску в соціально-економічний розвиток країни. На думку Р. Флориди в книзі «Креативний клас: люди, які змінюють майбутнє», «в даний час відповідно до сучасних тенденцій в соціально-економічній системі суспільства – люди

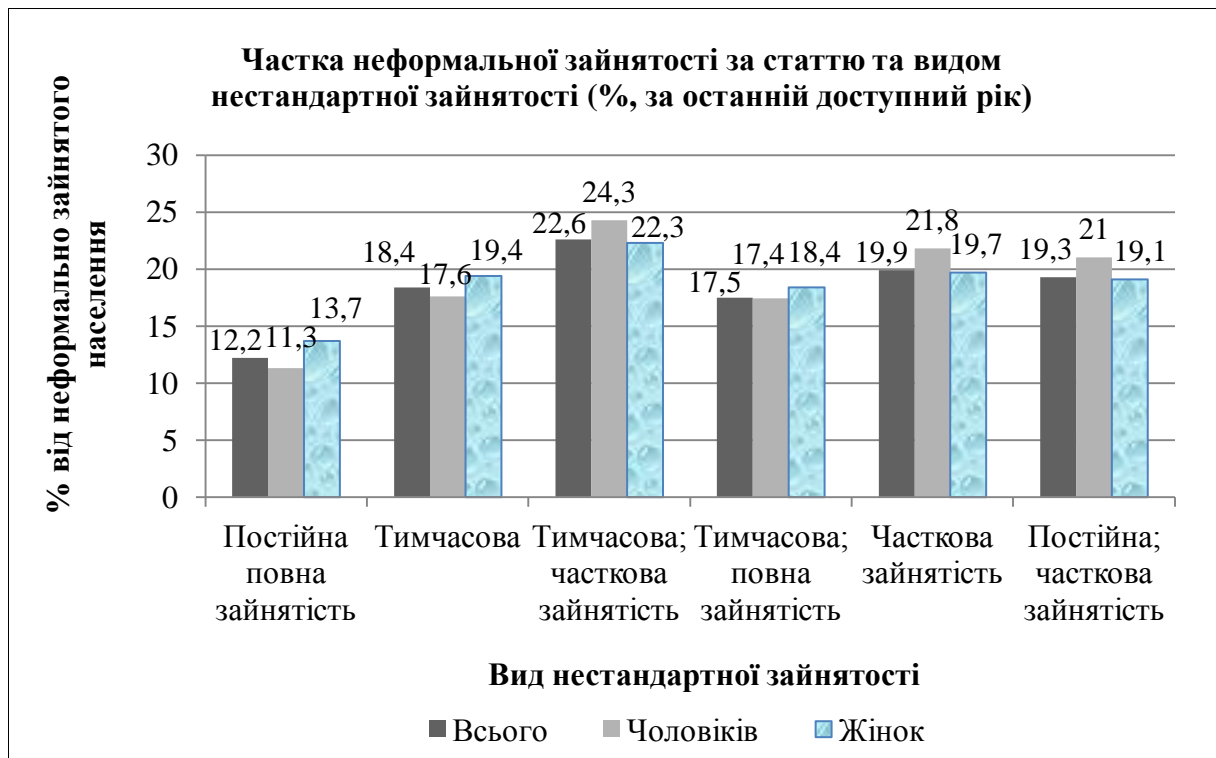
представляють собою найважливіший ресурс нової епохи». Саме молодь є, на його думку, найбільш креативною і володіє високим рівнем продуктивності праці, так як найбільш напружену і продуктивну творчу діяльність люди часто ведуть в молодості, використовуючи свій потенціал розвитку і фізичну енергію в їх найвищих точках [2].

Зростаючий потенціал сучасних інформаційних технологій відкриває великі можливості для залучення молоді до нових форм зайнятості в рамках як окремих корпорацій, так на популярних останнім часом інтернет-платформах. Це може бути сезонна робота (збір врожаю, робота в сфері туризму та відпочинку), праця у вихідні дні, на певних заходах, робота вночі, догляд за дітьми, праця в SMM тощо. Затребуваність молоддю нових, а-типових, форм зайнятості сприяє зростанню гнучкої зайнятості взагалі, тим самим зменшуючи рівень безробіття молоді. Слід зауважити, що жінки, інваліди та люди похилого віку, які найчастіше потерпають від гендерної дискримінації під час працевлаштування, все ж мають усі можливості знайти серед гнучких форм праці відповідне та гідне заняття. Тим не менш, гнучкі форми зайнятості мають велику перевагу для України; вони дозволяють скоротити загальне число безробітних шляхом забезпечення зайнятості на умовах, прийнятних для певних категорій населення; збільшувати число співробітників без збільшення кількості робочих місць; збільшення можливостей для зайнятості для тих, хто звільнений від виробництва. Важливу роль відіграють комплексні заходи політики зайнятості, регулювання гнучкої зайнятості й робочого часу, які сприяють не тільки подоланню безробіття, але і надають великі можливості для задоволення попиту і реалізації пропозицій на ринку праці.

З 2013 по 2017 рік кількість тимчасово зайнятої молоді у віці 15-24 роки в країнах Європейського Союзу зросла з 42,56% до 44,23% [3]. На рисунку 1 показано, що «тимчасова робота за неповним робочим днем» має найвищий рівень серед нестандартної зайнятості, особливо серед чоловіків. Хоча 80% звичайних робочих місць є неформальними у країнах G20, що розвиваються (у порівнянні з 18.1% працівників, які мають постійне місце роботи), так само 22,6% «тимчасових працівників, зайнятих неповний робочий день» в розвинених країнах, також неформальні [4]. Схильність до неформальності функціонування тимчасової та неповної зайнятості можна пояснити кількома причинами. Працівники цих робочих місць мають труднощі в отриманні доступу до соціального захисту через мінімальні порогові вимоги до годин праці або заробітної плати, або внаслідок відсутності будь-якого контракту, який передбачає такий захист. Крім того, деякі роботодавці можуть обирати на роботу на неповний робочий день тимчасових працівників, оскільки вони можуть не відповідати мінімальним вимогам, і, таким чином, їх дешевше найняти. Нарешті, деякі з них можуть навмисно вирішити уникнути оподаткування та застосування соціального та трудового законодавства. При цьому тимчасові робітники обмежені в доступі до медичної допомоги, оплачуваної декретної відпустки, страхування на випадок безробіття чи пенсії по старості.

Застосування гнучких форм зайнятості повинна бути спрямована на створення стратегії підвищення темпів соціально-економічного зростання і забезпечення соціального захисту вразливих груп і рівень зайнятості населення в Україні. Слід зауважити, що закордонна практика використання нестандартних форм робочого часу, яка дозволяє адаптуватися до мінливих умов праці, дає можливість переходу працівника з однієї форми роботи в іншу, визначає широкий спектр умов зайнятості, заробітну плату, додаткові виплати, організацію робочого часу, методи та форми праці [6].

Рис. 1. Частка неформальної зайнятості за статтю та видом нестандартної зайнятості у країнах G20 (% , за останній доступний рік) [5]

Таким чином, ці форми зайнятості мають сильну тенденцію до розвитку, тому політика в області гнучкої зайнятості повинна ґрунтуватися на прогнозуванні змін в її використанні з метою ефективного реалізації трудового потенціалу, що сприятиме не тільки подоланню безробіття, але й надасть великі можливості для задоволення попиту і реалізації пропозицій на ринку праці. Використовуючи гнучкі форми зайнятості, можна вирішити важливі проблеми ринкової економіки: підприємці можуть маніпулювати кількістю та якістю робочої сили через потреби розвитку виробництва та економічної ситуації, не створюючи соціальної напруженості під час звільнення працівників; вирішення проблем праці жінок, пенсіонерів, працюючих студентів іммігрантів тощо.

Література:

1. Закон України «Про зайнятість населення» від 05.07.2012 № 5067-VI URL: <https://zakon.help/law/5067-VI/edition20.01.2018/>
2. Флорида Р. Креативный класс: люди, которые меняют будущее. – Пер. с англ. – М.: Издательский дом «Классика XXI», 2007. – 421 с.
3. Офіційний сайт Організації економічного співробітництва та розвитку URL: <https://data.oecd.org/emp/temporary-employment.htm#indicator-chart>
4. Офіційна сторінка Міжнародної організації праці URL: https://www.ilo.org/travail/whatwedo/publications/WCMS_584686/lang--en/index.htm
5. Informality and non-standard forms of employment. International Labour Organization / Prepared for the G20 Employment Working Group meeting 20-22 February 2018, Buenos Aires URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---inst/documents/publication/wcms_646040.pdf
6. Показники сталого розвитку. Звіт про стан ринок праці за 2015 URL: http://www.sgi-network.org/docs/2015/thematic/SGI2015_Labor_Markets.pdf

THE WORLD ECONOMY AND INTERNATIONAL ECONOMIC RELATIONS: THE DEVELOPMENT AND MAINTENANCE OF ECONOMIC SAFETY

**Ptashchenko O. V., Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor**

Shevchenko I. O., Candidate of Economic Sciences, Lecturer

Kosharna V. V., Student

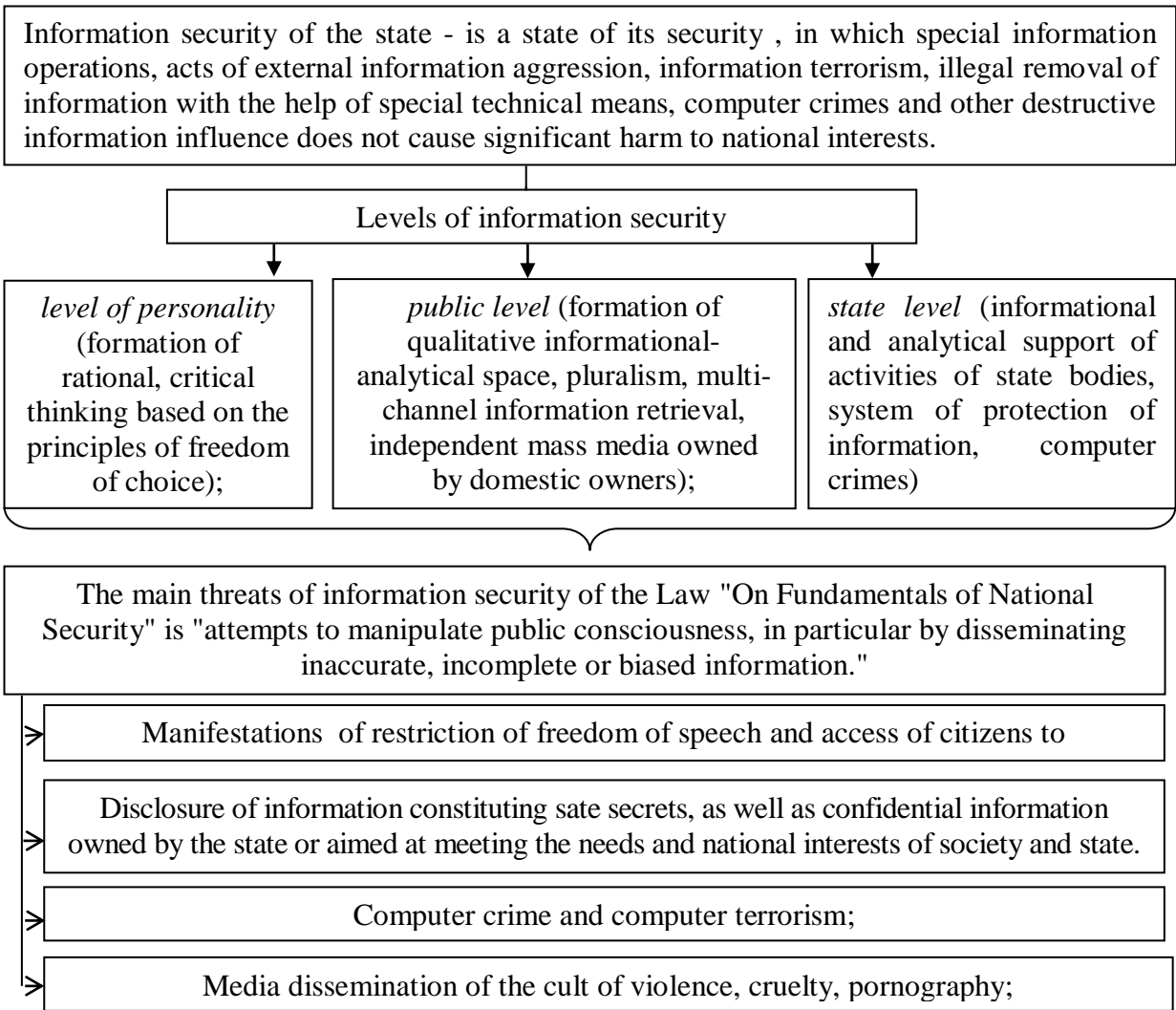
*Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics
Kharkiv, Ukraine*

INFORMATION SECURITY OF UKRAINE: THEORY AND TOOLS OF PROTECTION OF THE UKRAINIAN INFORMATION FIELD

The usual life of a society is determined by the level of development, the quality of functioning and security of the information environment, as well as the level and status of normative and legal maintenance of these processes. Information legislation is aimed at consolidating the state information policy, which involves ensuring a guaranteed level of national security in the information sphere, the normal development of information technologies and means of protecting information and related rights. The process of informatization of the society is thriving by the Stream, and partly unpredictable. Informatization is made to create a single information space, within which there is accumulation, processing, storage, exchange of information between the subjects of this space – individual individuals, organizations, states.

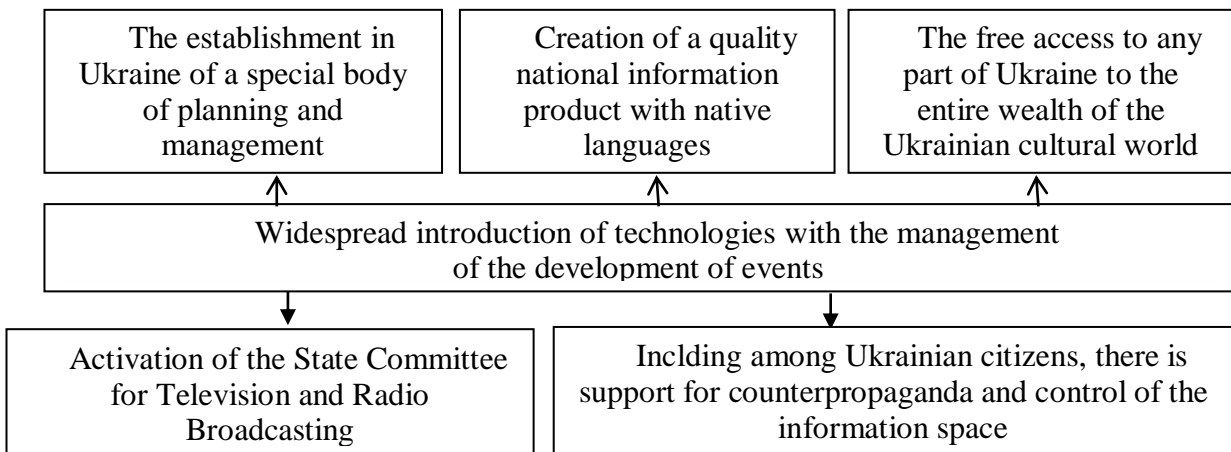
In the Doctrine of Information Security of Ukraine, signed by the President in July 2009, the following threats of country's information security are highlighted: 1) dissemination of distorted, inaccurate and prejudiced information in the global information space that is detrimental to the national interests of Ukraine; 2) external destructive informational influences on public consciousness through the mass media, as well as the Internet; 3) destructive information influences aimed at undermining the constitutional order, sovereignty, territorial integrity and inviolability of Ukraine; 4) manifestations of separatism in the media, as well as in the Internet, ethnic, linguistic, religious, and other grounds.

The problem of information security is considered in three main aspects: protection of information; control over national information space; sufficient information support of state and non-state bodies, public and private organizations. Information security of Ukraine – the Constitution provides protection of political, state, public interests of country, universal and national values. Ukraine has become the object of information and psychological influences, operations, wars and its information security have been threatened. It can be stated that: 1) the Ukrainian information space is unprotected from external negative propaganda-manipulative influences and becomes the object of information expansion; 2) There is no Ukrainian national information product in the world media space that would disseminate objective, impartial and up-to-date information about events in Ukraine.

Fig. 1. Levels and threats of information security

As a result, the world community feels lack of information or receives it from other sources, which at times disinform, provide distorted, distorted, incomplete information. The main legislative acts on issues of information security regulation of Ukraine: “On Information”, “On State Statistics”, “On Scientific and Technical Information”, “On National Archival Fond and Archival Institutions”, “On State Secrets”, “On Protection of Information in automated systems”.

Fig. 2. Widespread introduction of technologies with the management of the development of events

As a response to large-scale negative informational-psychological influences, operations and wars, the priority areas of state information policy and important steps by the Ukrainian authorities should be: 1) Ukraine's integration into the world and regional European information spaces; 2) integration into international information, information and telecommunication systems and organizations; 3) creation of its own national model of information space and ensuring the development of the information society; 4) modernization of the entire state information security system and the formation and implementation of an effective information policy; 5) improvement of legislation on information security, harmonization of national legislation with international standards and effective legal regulation of information processes; 6) development of the national information infrastructure; 7) increasing the competitiveness of domestic information products and information services; 8) implementation of modern information and communication technologies in the processes of public administration; 9) effective interaction of public authorities and civil society institutions during the formation, implementation and adjustment of state policy in the information sphere.

In today's globalized information society, where cyberspace is transformed into a battlefield, computer crime, cyberterrorism, and cyberwar are major threats to the information security of the state (and Ukraine in particular), which anticipate the confrontation of national interests in the Internet space, the use of computer and Internet-technology to harm the enemy. Often, cyberwar technologies, cyberterrorism are aimed at the sphere of state security and defense and constitute a real threat to the sovereignty of the state. Consequently, modern technologies of negative informational and psychological influences, which threaten the Ukrainian national information space and state sovereignty, are widely used against Ukraine. The security of Ukraine's information security in conditions of destabilizing negative informational and psychological influences and expansionist aggressive information policy of the Russian Federation requires consolidation of efforts at all levels of state power and civil society. Information independence and information sovereignty are the priority interests of any state. It is they who determine the freedom and free development of the individual, society and the state as a whole and ensure their viability. The intensive development of the latest technologies in the field of communications and the rapid development of the knowledge society determine the need to pay attention to the possibilities of influencing individual and mass consciousness. The emergence and intensification of threats in the information sphere, especially the threats from the conduct of information wars, significantly increases the role and importance of information security in the system of national security of Ukraine and causes the expansion of its content. Therefore, we must note this and apply the aforementioned methods and tools of combating information threats to improve the existence and development of our state.

References:

1. Baranov O. A. Problemi zahistu intelektualnoyi vlasnosti pri vikoristanni internet-tehnologij // Intelektualna vlasnist u formuvanni innovacijnoyi ekonomiki Ukrayini: problemi zakonodavchogo zabezpechennya ta derzhavnogo reguluyuvannya / za zag. red. prof. V.I. Polohala / O. A. Baranov. – K.: Parlamentske vid-vo, 2010. – S. 29-30.
2. Baranov O. A. Problemi stanovlennya informacijnogo prava ta informacijnogo zakonodavstva Ukrayini / O. A. Baranov, V. M. Brizhko // Derzhava i pravo: Zbirnik naukovih prac. Yuridichni i politichni nauki. Vipusk 52. – K.: In-t derzhavi i prava im. V.M. Koreckogo NAN Ukrayini, 2011. – № 54. – S. 174-180.
3. Zakon Ukrayini "Pro Osnovni zasady rozvitku informacijnogo suspilstva v Ukrayini na 2007 – 2015 roki" // Uryadovij kur'yer. – 14.02.2007. – № 28.

4. Ilchenko M., Naritnik T., Cendrovskij V. Yak nam peregnati svitovih lideriv, ne nazdoganyayuchi yih? // Uryadovij kur'yer. – 11.01.08. – № 5.

5. Lipkan V.A., Maksimenko Yu. Ye., Zhejhovskij V.M. Informacijna bezpeka Ukraini v umovah Yevrointegraciyi: Navchalnij posibnik. – K.: KNT, 2006. – 280 S.

Старостенко Г. Г., д.е.н., професор

Скорик М. О., к.е.н., доцент

*Національний університет державної фіскальної служби України
м. Ірпінь, Київська область, Україна*

МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІЧНА ІНТЕГРАЦІЯ ЯК ВИЩИЙ РІВЕНЬ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ

Перехід ще у 60–80-і роки деяких країн на нову технологічну базу, з перевагою всі проникаючих інформаційних технологій супроводжувався бурхливим ростом світогосподарських зв'язків. Підсилилася інтернаціоналізація відтворювальних процесів, причому в обох її формах – і інтеграційній (через зближення, взаємне пристосування національних господарств) і транснаціональній (через створення міжнаціональних виробничих комплексів).

Інтеграція означає взаємопроникнення окремих національних господарств, узгодження дій урядів у виробленні економічної політики, що відповідає інтересам усіх сторін, що беруть участь в інтеграційному процесі, а також стосовно третіх країн. Інтеграція забезпечується концентрацією і переплетенням капіталів.

Інтеграційні процеси носять регіональний характер, здобувають форму об'єднань, спрямованих на досягнення загальних економічних цілей. Інтеграційні тенденції спочатку, як правило, знаходять вираження в створенні зон вільної торгівлі, основною рисою яких є відсутність бар'єрів, вільне переміщення товарів і послуг у взаємній торгівлі. Наступний етап – створення митного союзу, що припускають вільне переміщення товарів і послуг усередині угруповання і використання митного тарифу (податку на ввіз товарів) стосовно третіх країн. Загальний ринок – це ще більш висока стадія інтеграції. Поряд з єдиним ринком товарів і послуг у його рамках створюється також єдиний ринок капіталів і робочої сили. Нарешті, вищим етапом є утворення економічного (і валютного) союзу з єдиною економічною і валютною політикою, що припускає проведення державами-учасниками системи мір міждержавного регулювання соціально-економічних процесів, що протікають у регіоні. Цієї стадії удалося досягти поки тільки одному угрупованню – Європейському Союзу, куди в даний час входять 15 країн Західної Європи. У принципі можливо і політичне об'єднання як більш розвинута форма інтеграційних зв'язків, але поки для цього ще немає передумов ні в одній групі країн.

Інтеграція, як і інші форми міжнародних зв'язків, створює економічні ефекти за рахунок самого процесу взаємодії партнерів. Вони виникають у силу зниження рівня витрат і цін після усунення торгових бар'єрів, росту конкуренції, збільшення обсягів ринку й оптимальних розмірів виробництва, зменшення адміністративних витрат (на облаштуваність кордонів і організацію контролю), ефективного внутрішньо-регіонального розподілу і використання факторів виробництва й ін.

Процес інтеграції, проте, досить суперечливий і політичне непростий, тому що ефекти інтеграції розподіляються між державами і їхніми і економічними суб'єктами

досить нерівномірно, причому останні можуть нести і прямі збитки від об'єднання. Але в довгостроковому плані переваги інтеграції, для країн виявляються безсумнівними. У світі в цілому нараховується близько 30 інтеграційних систем держав різного рівня. Крім ЄС найбільш відомі і перспективні НАФТА – Північноамериканська асоціація вільної торгівлі за участю США, Мексики, Канади, «Меркосур» – (митний союз Аргентина, Бразилія, Парагвай, Уругвай та Венесуела, як асоційовані члени – Чилі, Болівія, Перу, Колумбія та Еквадор), Організація Азіатсько-тихоокеанського економічного співробітництва, що складає з 21 держав Азії, Північної і Південної Америки, що прагне до 2020 р. утворити найбільшу у світі зону вільної торгівлі. Найбільшої зрілості міждержавна інтеграція досягла в Європейському економічному співтоваристві (ЄЕС), створеному в 1957 році на базі договору про загальний ринок. Інституціональна структура ЄС склалася ще в 60-х рр.

Союз охоплює макроекономічну сферу і засоби структурної перебудови. Державне втручання носить лише непрямий характер, його основний інструмент – загальний бюджет ЄС (близько 1% ВВП країн-членів). Основний інструмент впливу – домінування загальних умов функціонування різних секторів господарства в співтоваристві (аграрна, валютна, зовнішньоекономічна, соціальна). В даний час у цьому інтеграційному співтоваристві зважаються проблеми вільного пересування товарів, послуг і робочої сили. По суті мова йде про створення єдиного економічного простору. У рамках Європейського Союзу не тільки сформований єдиний ринок товарів, послуг, капіталів і робочої сили, але проводиться єдина економічна політика в області сільського господарства, енергетики, розвитку транспорту, формується загальна соціальна, фінансова, валютна, регіональна політика, підсилюється політична інтеграція (єдине громадянство, погоджена зовнішня політика), росте значення органів керування ЄС. Великий прогрес спостерігається у валютній інтеграції.

Американсько-канадська угода про свободу торгівлі, підписана в 1989 році, містить ряд положень, що є реальними кроками до створення північноамериканського загального економічного простору. Загальні ринки створені в Південно-Східній Азії, арабському світі, Африці і Центральній Америці.

В даний час міжнародні економічні відносини затвердилися і реалізуються в наступних основних формах: міжнародна торгівля товарами і послугами; міждержавна кооперація виробництва; обмін в області науки і техніки; рух капіталів і закордонних інвестицій; міграція робочої сили; валютно-кредитні відносини.

Стійка тенденція швидкого росту вивозу капіталу і міграція робочої сили відбивають об'єктивну вимогу розвитку продуктивних сил в умовах науково-технічної революції. Виробництво технологічно складної наукомісткої продукції передових видів економічної діяльності вимагає зусиль і об'єднання капіталів і виробництв різних країн. Рамки внутрішніх ринків стають вузькими. Потреба ефективного ведення виробництва вимагає міжнародної виробничої кооперації і науково-технічного обміну.

Прогрес у сфері виробництва передових технічних і інформаційних засобів (наприклад, комп'ютерів) приводить до швидкого їхнього старіння, а виходить, необхідності постійного оновлення. Масове виробництво може стати ефективним при орієнтації на види економічної діяльності, що володіють високою технологією. Усе це вимагає забезпечення сприятливих умов для науково-технічного розвитку через концентрацію зусиль в області фундаментальних і прикладних наукових досліджень, фінансових засобів. Отже, сучасне виробництво орієнтується не на національні чи регіональні масштаби, а на світовий економічний простір.

Під впливом науково-технічної революції змінюється значимість структурних елементів виробничих витрат. Нових, потребуючих значних вкладень, є витрати на придбання знань, інформації, компетенції. Усе це приводить до розширення обміну виробничими, науково-технічними, фінансовими послугами. Експорт-імпорт даних видів послуг стимулює міжнародну торгівлю товарами виробничого призначення. Гнітюче число зовнішніх закупівель комплектного устаткування супроводжується наданням інженерно-консультаційних послуг.

Таким чином, нові форми міжнародних економічних відносин, пов'язані з поширенням передового досвіду, відбивають еволюцію в способах використання іноземних капіталів на території тих чи інших держав: від часткового і повного володіння – до контрактних угод, пов'язаних з передачею технологій, збутових і інформаційних послуг. Цілі, переслідувані партнерами, безумовно, різні. Для одних – це досягнення світового лідерства, для інших – подолання відставання.

Поглиблення міжнародного поділу праці йде на основі конкурентної боротьби. Основним аргументом суперництва сторін, що беруть участь, є порівняння наукових потенціалів і технологічних можливостей, якими володіють країни. Характерною рисою сучасного світового господарства є розділ технологічної влади. Наслідком цього є спеціалізація країн з розвинутою ринковою економікою на експорті наукомістких і техноємних виробів (радіоелектроніка, приладобудування). На частку країн приходиться експорт ресурсномістких і трудомістких виробів, виробництво яких найчастіше веде до порушення екологічної рівноваги. Деякі країни продовжують залишатися в руслі монокультурної сировинної спеціалізації. Україна як член Організації Об'єднаних Націй входить до держав світового співтовариства. Це означає, що вона визнає і виконує статут ООН, міжнародне право, які регулюють міждержавні політичні, дипломатичні, соціальні, культурні і, безумовно, економічні міжнародні відносини. Останні мають істотне значення для економічного розвитку України. Але раціональне використання переваг міжнародних економічних відносин передбачає, щоб економіка України була інтегрована у світове господарство.

ECONOMICS AND MANAGEMENT OF NATIONAL ECONOMY, NATIONAL MODELS OF ECONOMIC SYSTEMS

**Bahorka M. O., Doctor of Economic Sciences,
Associate Professor**

*Dnipro State Agrarian and Economic University
Dnipro, Ukraine*

**Pysarenko V. V., Doctor of Economic Sciences,
Professor**

*Poltava State Agrarian Academy
Poltava, Ukraine*

BASIC COMPONENTS FOR THE INNOVATIVE MODEL OF THE FUNCTIONAL AGRARIAN PRODUCTION

The prospect of development for small, middle and large commodity enterprises directly depends on the correctly chosen aim and strategy of development.

The main strategic directions in the innovative model of agricultural producers can be formed due to the following criteria:

- ecological – be useful for the environment, lead to health improvement of people, grounds and eco-systems, maintenance of the ecologic balance in the biosphere;
- economic – provide implementation of the strategy of development by organic manufacturers in the direction toward increase in profits, decrease in costs, increased efficiency of management;
- market – widening of the part of organic manufacturers at the market of produce, lead to their concentration and differentiated scientific-commercial activity;
- publicly – encourage the increase in the professional activity among agrarian producers, creation of new jobs and improvement in the working conditions and quality of life in rural areas.

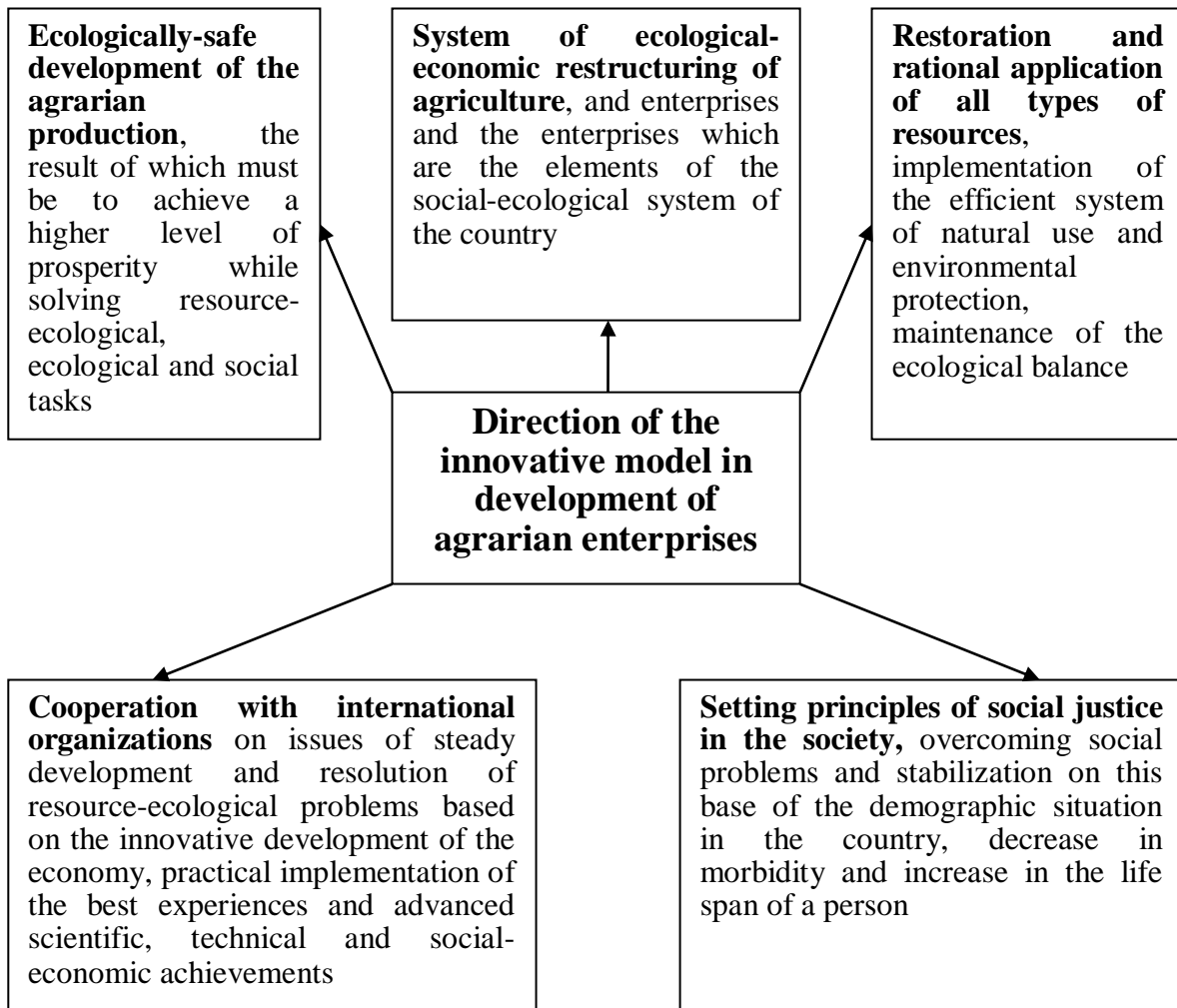
Key directions of transiting agrarian enterprises to the model of the innovative development based on greening and steady development are represented in Fig. 1.

To implement those directions it is necessary to undergo a whole set of qualitative transformations which concern the transition to the innovative market, renovation of the production system, overcoming the significant differentiation of approaches, that is the global modernization of the national economy is needed.

We outlined main components of the innovative model in functioning of agrarian enterprises based on principles of greening and steady development (Fig. 2).

A large-scale implementation of the ecologization production at the agrarian enterprises is impossible without ecological social awareness. At the country level the greening of the ecological development does matter, which is considered in the context of the economic, social and spiritual spheres as the process, which provides the movement of the earth's population toward steady ecologically balanced development [1, p. 15]. Ecologically aware activity and competitiveness of the agrarian business is achieved by convincing the customers of the highest consumption value of ecologically clean produce and support of the image of enterprises on its development. The ecological component must be considered while making any business solutions.

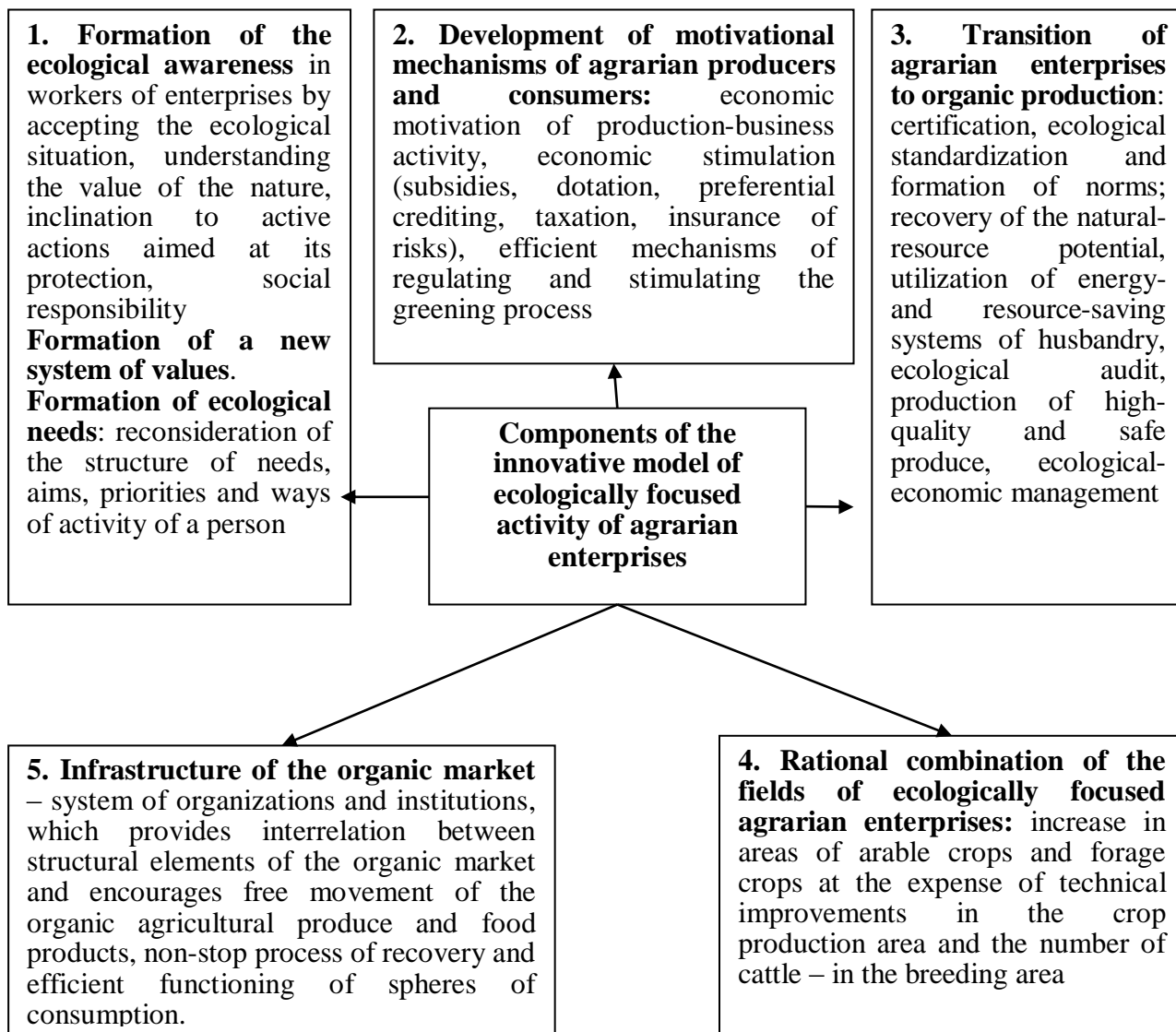
Fig. 1. Main strategic directions in the innovative model of developing agrarian enterprises

Source: generalized by the author

The base of building the innovative model of functioning of agrarian enterprises is their corresponding actions in the process of transformation to the ecologically focused development. For the correct stimulation of those actions it is necessary to have the motivational mechanism, with the basic components – instruments of motivating the innovative development of agrarian enterprises and instruments of greening agrarian production. The base of the motivational mechanisms in our opinion is the awareness of motivating the ecologically focused behavior of customers and motivation for greening the production. Consumers' motivation and motivation of the ecologically focused production are the basics of this mechanism.

The material base of the motivation of work is stimulation, which is based on the process of external influence on the interests of the business entities with the help of a certain set of actions (moral, material, social), which could encourage the positive development of social relations between business entities and formation of the new type of a personality [2].

In our opinion the key moments to solving the issue of ecological provision of enterprises, which will make possible to create a fully functioning sector of producers of ecologically clean produce, should be the material stimulation and changes in the internal philosophy of conducting agrarian business.

Fig. 2. Model of ecologically focused mechanism of management in the agrarian production

Source: developed by the author

Ecologically focused transformation of the production activity of agrarian enterprises includes the following:

- rational use of land which is accompanied by maintaining and increase in soil fertility;
- provision of the optimal level for ploughing arable grounds which prevents water and air erosion of soil;
- keeping to standards for the limited norms of pollutants in the produce, provision of produce greening;
- compliance with the set rules toward transportation and application of mineral fertilizers, means of protecting plants and animals;
- prevention of the chemical contamination of the environment and food products;
- keeping to ecological requirements while designing, building, reconstructing and use of new buildings and constructions, ameliorative systems and so on.

An essential condition for functioning of the innovative model is the efficient combination of areas of the organic enterprises is the compliance with the natural-ecological standards. Such a combination should provide the optimal economic efficacy of land usage; relatively balanced use of machinery and workforce during the year (in the area of husbandry and breeding) to reduce the seasonal effect of the agricultural work; rational and

maximal possible application of the produce of one field by the other field; more efficient and fast money turnover; bigger produce output, achievement of the maximal level of work productivity and the figures of the profit. The main task of specialization and concentration is the significant increase in the amount of production and distribution of the agricultural produce, their quality, increase in productivity, and decrease in costs.

To carry out the process of transition from the traditional to the organic business activity it is necessary to mobilize own funds and possibilities of agrarian enterprises in Ukraine.

References:

1. Haydutsky P.I. Ekolohizatsiya suspilnoyi svidomosti ta rozvytok ahrosfery [Haydutsky P.I. Greening of the social consciousness and development of the agrarian sphere] / Haydutsky P.I. Hodakivska O.V. // Economy of the AIC. – 2012. – # 11. – P.15–21.

2. Kaminska M.B. Formuvannya motyvatsiynoyi modeli ekolohobezpechnoho rozvytku silskohospodarskykh pidpryyemstv [Kaminska M.B. Formation of the motivational model of ecology providing development of agricultural enterprises] [Electronic source] / M.B. Kaminska. – 2014. – Mode of access: <http://ir.znau.edu.ua/bitstream/123456789/1899/1/>

Baron I. G., Postgraduate Student

*State Scientific Research Institute for Informatization
and Economic Modeling
Kyiv, Ukraine*

CONCEPT OF PROVIDING UKRAINE'S NATIONAL ECONOMIC INTERESTS IN TERMS OF GLOBALIZATION

Taking into account the increasing interdependence of national economies, the growing influence on the national economic policy of transnational corporations, international organizations and credit and financial institutions and the domination of hegemonic states, the preservation of national identity and national subjectivity becomes a major challenge for states with a transitory economy. Under conditions of intensification of the influence of external globalization determinants, economic security of the state becomes a prerequisite for the ensuring of national economic sovereignty and the realization of national economic interests.

National economic interests in the most general case can be interpreted as national interests in the economic sphere. National interests represent an integral expression of the needs of all members of society, which are based on national values, acquired legal status, and enshrined in the legislation of the state. National economic interests are protected by the state and are the basis for building its foreign policy.

The relationship between economic security and national economic interests of the state is interpreted as the need to respect the priority of national economic interests in the process of developing the system of economic security of the state. Since national economic interests arise in the process of implementing economic relations, their purpose is to ensure the ability of the national economy to maintain and renew the process of social reproduction, without which it is impossible to ensure the development and prosperity of the state as the basis for the growth of its welfare. That is, ensuring economic security of the state is impossible without a clear definition and implementation of national economic interests.

The concept of ensuring national economic interests undergoes tangible changes in the conditions of globalization. The most important transformations are due to the need to take into account the ambiguity of the nature of national economic interests. On the one hand, national economic interests may be considered as an expression of the economic needs of individual economic actors (individuals, households, social groups, society as a whole) and, on the other, reflect an objective place and role business entities in the system of social division of labor and economic relations.

The ambiguity of the nature of national interests leads to the emergence of conflicts between the economic needs of its carriers (the subjective component) and the economic interests of the state and society as a whole (objective component). Under the conditions of globalization, the probability of such conflicts is greatly increased, as not only national economic entities (first of all, powerful financial and industrial groups), but also other governments, multinational corporations, international financial institutions, etc. become interested parties, the influence of which can significantly impede the realization of the national economic interests of a particular state.

The interdependence of national economic systems as an essential feature of their functioning in a globalized environment is conditioned by the fact that, only in case when a certain balance is struck with the interests of other states (first of all, foreign trade partners), a sufficient level of national security can be guaranteed to the state. In addition, if a state seeks to engage in a particular system of collective security (NATO, the EU, etc.), the policy of protecting national economic interests cannot ignore or contradict the interests of its foreign policy partners. Accordingly, the source of potential conflicts on the economic ground may be both internal and external contradictions between the subjective needs of the carriers of economic interests and their objective values in the system of reproduction of the national economy.

Since the guarantor of the protection of national economic interests is the state, we can assume that the prerequisite for their implementation is the state's desire to ensure the progressive development of the national economy. The role of the state lies in satisfying the progressive economic needs in the context of deepening conflicts against the protection of national economic interests, resource constraints and increasing the impact of destructive globalization factors.

Борблік К. Е., аспірант

*Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського
м. Кривий Ріг, Дніпропетровська область, Україна*

ПРИНЦИПИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РИНКУ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ

Погоджуючись з наявністю тісної кореляції між змістом та значущістю понять «сталий туризм», та «сталий розвиток ринку туристичних послуг» необхідно визначити, що дослідження останнього повинно здійснюватися на основі принципів сталого розвитку, зокрема в туристичній сфері, які знайшли широке розповсюдження в роботах вітчизняних та іноземних вчених.

Так, до загальновідомих принципів сталого розвитку туризму відносять: еколого-збалансоване використання природних ресурсів, збереження та відновлення біорізноманіття, залучення інвестицій з метою ліквідації заданої шкоди довкіллю,

підтримка економіки регіону без незворотного впливу на екосистеми, залучення місцевого населення у процес екологічної орієнтації населення, застосування концепції екологічного менеджменту та маркетингу [1]. Окремий інтерес в дослідження особливостей побудови концепції сталого розвитку туризму представляють собою принципи, розроблені Туристичною Радою та Всесвітнім фондом дикої природи (WWF), (табл. 1.1), які визначають не лише особливості ідентифікації поняття, а й основні способи його впровадження у економічні та соціальні реалії.

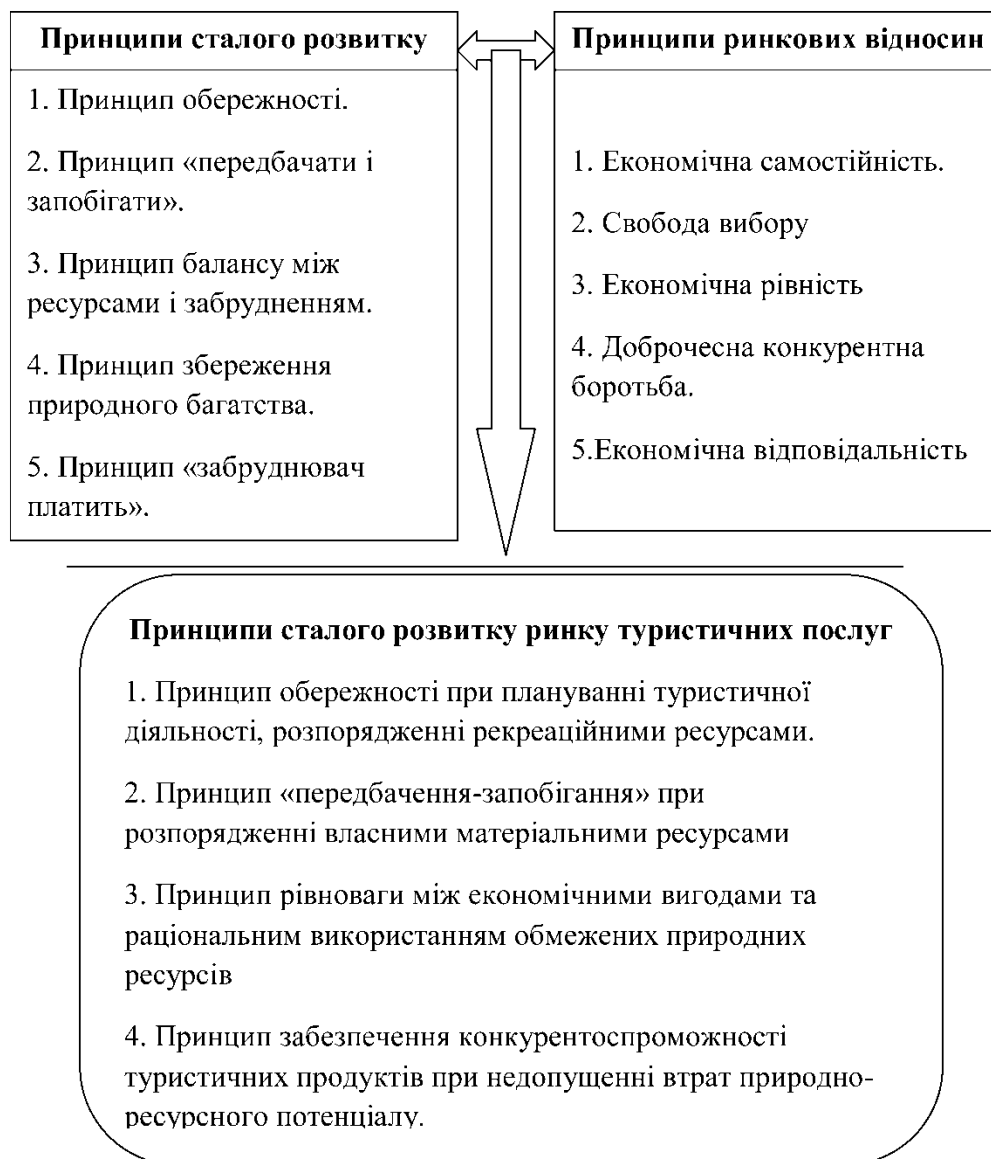
Таблиця 1.1

1.	Стале використання ресурсів: природних, соціальних та культурних.
2.	Скорочення переспоживання та шкідливих викидів: попереджає необхідність витрати великих коштів на усунення шкоди, нанесеної довкіллю та підвищує якість туризму.
3.	Збереження розмаїття: розвиток природного, соціального та культурного розмаїття важливий для сталого туризму, оскільки створює базу для туризму взагалі.
4.	Урахування туризму в плануванні: туризм, інтегрований у національне та місцеве планування та оцінений з точки зору впливу на екологію, підвищує власні шанси на виживання.
5.	Підтримка місцевої економіки: туристична діяльність, що підтримує місцеву економіку та зважає на екологію, не завдасть шкоди оточенню.
6.	Залучення місцевих громад: повне залучення місцевих громад в туристичний сектор не тільки позитивно впливає на економіку та довкілля, а й покращує якість туристичних послуг.
7.	Консультації зацікавлених сторін та громади: необхідне для попередження та розв'язання потенційно можливих конфліктів інтересів.
8.	Підготовка персоналу: залучення місцевого персоналу на всіх етапах туристичної діяльності покращує якість туристичного продукту.
9.	Маркетинг туризму: проведений маркетинг, що надає повну інформацію про туристичну сферу, підвищує повагу до природного, соціального та культурного середовищ приймаючих місцевостей та рівень задоволення клієнтів.
10.	Проведення досліджень: постійні дослідження, моніторинг галузі важливі для вирішення проблем та покращення ситуації в приймаючих місцевостях і серед клієнтів.

Однак, необхідно зауважити, що представлені принципи можна лише частково накласти на механізм функціонування ринку туристичних послуг, адже саме ринкова складова відсутня в даних розробках [2].

З метою встановлення головних принципів сталого розвитку ринку туристичних послуг необхідно дослідити принципи формування ринкових відносин та усталеності, як окремих складових. Аналіз даних положень та їх інтерпретація для сфери туризму представлені на рис. 1.1. Дія представлених принципів направлена на гармонізацію безпечного співіснування людини та природних об'єктів, що представляють собою туристичний інтерес, культурно-історичні цінності, тощо; на забезпечення права на

якісний та оздоровчий відпочинок нинішнього і прийдешнього поколінь; на захист туристично-рекреаційного потенціалу в процесі задоволення потреб та розвитку суспільства, забезпечення належної якості життя населення не тільки в національних, а й в світових масштабах.

Рис. 1. Принципи сталого розвитку ринку туристичних послуг

Джерело: складено автором з використання джерел [3, с. 63]

Ефективна кореляція принципів сталого розвитку та ринкових відносин дозволила встановити, що сталий розвиток ринку туристичних послуг можливий лише за таких умов:

1. Суб'єкти ринку, зокрема підприємства, що є виробниками туристичних послуг, мають право на вільне планування своєї діяльності і розпорядження власним майном, однак при реалізації цього права вони мають пам'ятати про необхідність збереження туристично-рекреаційного потенціалу для недопущення безповоротних і небезпечних змін, які можуть призвести до його знищення;

2. При реалізації суб'єктами ринку туристичних послуг (виробники, споживачі) права на свободу виробу в розпорядженні власними матеріальними ресурсами, вони повинні передбачити наслідки своїх дій, щоб не спричинити дії, які можуть загрожувати природним туристичним зонам, об'єктам рекреації, тощо.

3. Обов'язкова наявність рівних економічних умов господарювання для всіх виробників туристичних послуг, рівні умови ціноутворення, розподілу прибутку, обмежених при цьому регенеративною здатністю туристичних екосистем.

4. Дотримання всіма виробниками туристичних послуг принципу конкурентної боротьби, в ході реалізації якого на конкурентоздатність впливають не тільки здійснювані заходи власників бізнесу, а й уміння в ході діяльності уникати втрат і забезпечувати збереження природно-ресурсного потенціалу.

5. Суб'єкти ринку туристичних послуг несуть повну відповідальність за результати власної роботи, якість наданих послуг, виконання договірних зобов'язань та спричинення екологічних збитків [4, с. 165].

Саме ці принципи є основою формування та функціонування ринку туристичних послуг в умовах актуалізації запровадження концепції сталого розвитку в різні сфери економіки та суспільного життя [5, с. 151].

Отже, виходячи з наведеного вище аналізу теоретичного підґрунтя та встановлення основних принципів реалізації сталого розвитку ринку туристичних послуг можна зробити висновок, що він представляє собою динамічний процес перетворення відносин між суб'єктами різного рівня щодо купівлі-продажу у грошовій формі певного матеріального чи нематеріального блага в сфері туризму, що засноване на принципах свободи вибору, рівності та відповідальності з урахуванням обмеженості регенеративної здатності туристичних екосистем та забезпечення збереження їх природно-ресурсного потенціалу та нівелювання екологічних збитків.

Література:

1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/21_NIEK_2007/Economics/24804.doc.htm

2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.businesswire.com/news/home/20120427005201/en/New-Cruise-Lines-International-Association-Report-Calls>

3. Горіна Г.О. Концептуальні засади формування та розвитку інноваційних секторів ринку туристичних послуг України / Г.О. Горіна // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія : Економічні науки : зб. наук. праць. – Полтава: Полтав. ун-т екон. і торгівлі, 2016. – № 5 (77). – С. 63.

4. Горіна Г.О. Концептуальні засади формування та розвитку інноваційних секторів ринку туристичних послуг України / Г.О. Горіна // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія : Економічні науки : зб. наук. праць. – Полтава: Полтав. ун-т екон. і торгівлі, 2016. – № 5 (77). – С. 165.

5. Нездоймінов С.Г. Круїзні тури в Одеському регіоні. / С.Г. Нездоймінов, О.О. Єрмоєнко, В. В. Кошелюк // Проблеми та перспективи соціально-економічного розвитку України / Матеріали міжвузівської науково-практичної конференції. – в 2 Т. – Т.1. – Сімферополь: Кримський інститут бізнесу, 2010. – С. 151.

FEATURES OF THE FORMATION OF AN INNOVATIVE TAXATION SYSTEM FOR THE TOURISM INDUSTRY IN UKRAINE

All objects of the tourism industry, all types of accommodation facilities, travel agencies, agencies and tourists themselves in any country in the world, along with other market participants are the object of compulsory taxation. There are some tasks related to taxation in tourism. This primarily relates to the size of fees charged, preventing and eliminating situations with double taxation, development of a special tax regime and tax competition.

To encourage the growth of inbound foreign tourism in some countries, special measures provided for tax incentives for these categories of visitors. However, such measures relating to the return of taxes paid on goods in the country of temporary residence and do not affect the process of purchasing travel services.

Amendments to the Tax Code of Ukraine (TCU) came into force on January 1, 2019 in Ukraine introduced by the Law of Ukraine “On Amendments to the Tax Code of Ukraine and some other legislative acts of Ukraine to improve administration and revision of the rates of some taxes and fees” on 11.23.2018 g. number 2628-VIII (hereinafter – the Law). In particular, the amendments to the station. TCU 268, which regulates the taxation of the tourism industry. The changes affected many aspects, including: payer; residence (overnight); defaulters; and base rate recovery fee; tax agents; recovery procedure and terms of payment; transition; Administrative fines [2].

It is useful to analyze the changes reflected in the law and its impact on the industry give to the constant increase in the share of tourism in the national economy of Ukraine.

According to Law, the taxpayers are citizens of Ukraine, foreigners and stateless persons arriving in the territory of the administrative unit in which a tourist tax. However, the Law specifies that a person – temporarily placed in places of residence (overnight).

Accommodation (overnight), compared to the old version, pretty amended – now these two groups of people (objects):

a) hotels, campgrounds, motels, hostels for visitors, hostels, holiday homes, tourist centers, mountain shelters, camps, recreational resorts and other facilities of hotel type spa facilities;

b) house, outbuilding to dwelling house, apartment, cottage, room, garden house, country house, any other objects used for temporary accommodation (overnight).

That expands the list of habitats – mainly through the objects included in the group who are often using ordinary individuals.

The list of people who do not pay the fee in Law introduced two important changes (Figure 1).

That is almost all residents – like staying in accommodations for individuals (except for close relatives “owner”), and in any other places of residence and enter the taxpayers must pay the tourist tax.

However, if an individual getting distant relatives or friends, etc., the tourist tax is also not required to hold. But if individual residents arrive, the payer is not – only the first or second degree relatives.

The tourist fee, as before, should not be paid by persons who arrived on a business trip, but now - only from the number of residents. In addition, tourist fees should not be paid by resident individuals who are accommodated in the places of residence mentioned, owned solely by natural persons on the right of ownership or use.

Non-payers include family members of natural persons of the first and second degree of kinship, which are temporarily placed by such an individual at the place of residence (on the right of ownership or use).

Fig. 1. Changes in the taxation of tourism industry in Ukraine

In addition, according to the CMU from 15.03.2006 p. № 297 physical persons – owners or tenants of individual accommodation facilities will provide temporary accommodation (accommodation) without their state registration as a business entity.

Regarding the recovery rate and base collection there have been significant changes. By 2019 the rate was the tourist tax from 0,5 to 1% of the base, which was the cost of the entire stay (excluding VAT), now collecting tourist tax base is the total number of days of temporary accommodation in places of residence (overnight).

However, the law is not clarified, as in calculating the amount of tourist tax to be part-era residence payer – count any time period as a day or figure proportional to the number of part-time day.

The rates of duty on 2019 differentiated on types of tourism and calculated fixed – of the minimum wage (MW), the statutory reporting on January 1 (tax) year for one person for each day of temporary accommodation:

– to 0,5 percent (for domestic tourism) – in 2019 0,5% of the minimum wage is UAH 20.87.;

– 5 percent (for inbound tourism) – in 2019 5% of the minimum wage is UAH 208.65.

The Law gives interpretation of “domestic tourism” a transfer within Ukraine citizens and / or persons resident in Ukraine and “inbound tourism” as an arrival in the territory of Ukraine and / or movement in Ukraine (in any order) persons who are not permanently live in its territory [3].

However, the rate of tourist tax as before, must be established by decision of the village, town or city council or board of the combined local community established by law and long-term plan of forming communities. So here is the size and the ratio between the pond tourist tax will depend on the decisions of local councils.

One of the first decisions on establishing new tourist rates adopted Kyiv City State Administration, under which it was, established the following rates: 1% – for foreigners and 0,4% – for Ukrainian [1].

tax agents collection of tourist tax (according to the decisions of local councils) is defined by the following three categories of people:

a) legal entities, subsidiaries, affiliates, other subdivisions of legal entities, payroll, that provide temporary accommodation of persons in places of residence (overnight)

b) Quartermaster intermediary organizations that send unorganized individuals for their temporary accommodation in places of stay (overnight) belonging to individuals for ownership or the right to use the contract of employment;

c) entities authorized by village, town or city council or board of the combined local community tourist tax charge on a contract concluded with the respective council.

The list of tax agents and their descriptions is made public and placed on the official website of the village, town or city council or board of the combined local community. But at the same time, the fact is not published on the website of the local council of the list (not specified therein specific tax agent) is unlikely to dismiss a tax agent on its obligations to charge fee and pay it to the budget.

The law provides for the recovery procedure and terms of payment, including that the payer (“tourists”) pay the fee in advance before their temporary accommodation in places of stay (overnight) tax agents who charge a fee, at rates set by the relevant local councils.

Incidentally, in this situation, with continued residence time payer non-resident is likely to have “voluntarily” leave pay tax agent amounts tourist tax and produce a document of such a fee.

But if the payer has paid advance much, but still wants to leave, in the event of early serving payer the amount overpaid collection should be returned to that person in the order prescribed by this Code. But the order to return overpaid taxes for this situation (when the payment through a tax agent) – not provided. Therefore, until the order or tax agent or budget tourist tax payer return, most likely, will not. Moreover, inexplicable by the fact: should be paid in advance when booking tourist tax payer places?

During the transition period for recovery New tourist tax from 01.01.2019 g., local councils should make it to that date to make appropriate decisions about his input on their “controlled” territory and the bidding procedure and recovery. However, until a decision is made will not be charging tourist tax in the relevant territory of 1.1.2019 p. Is illegal.

The tourist tax payer provided failure to pay administrative penalty of 50 non-taxable minimum incomes of citizens (850 UAH). This should impose a fine administrative committee at executive committee on the basis of reports of representatives of the Interior (National Police).

Thus, in 2019, begins to operate the new system of taxation of the tourism industry, is designed to establish rules of tax collection of the objects of the tourism industry, the establishment of fees in the budget for living in private housing, normalized amount of penalties depending on the minimum wage prescribed by law on January 1 of the reporting (tax) year, which will enable tax to make the tourism industry more transparent and open, and revenues to local budgets – will grow.

References:

1. City council approved the new rates of tourist tax. URL: <https://kmr.gov.ua/uk/content/kyyvyrada-uhvalyla-novi-stavky-turystychnogo-zboru> (date of appeal: 14.02./2019).
2. On Amendments to the Tax Code of Ukraine and some other legislative acts of Ukraine to improve administration and revision of the rates of some taxes and fees: Law Ukraine of 23.11.2018 p. Parliament of Ukraine. Supreme Council of Ukraine. 2018. 12 December. S. 48-49.
3. Pavlenko A. Taxes and accounting. Tourist tax – 2019. 2018. P. 104-105

ПЕРЕДУМОВИ, ПЕРЕБІГ ТА ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Потреба у реформуванні багатьох сфер існування Української держави виникла з моменту отримання незалежності, тобто, майже 30 років тому. Діюча на той час система перестала бути ефективною і нездатною повноцінно та швидко надавати необхідні адміністративні, освітні, соціальні, медичні та інші послуги громадянам. Централізована бюджетна система не сприймала особливості стану та потреб віддалених або сільських територій, на власний розсуд розподіляючи фінансові та інші ресурси. Для великої кількості населення державні послуги взагалі були недоступні. До того ж, основна частина бюджетних коштів (близько 95%) ще 10 років тому використовувалась не на розвиток, а на «проїдання» та утримування надмірно чисельного центрального державного апарату, в той час, коли місцеві бюджети не мали достатньо коштів та повноважень на найнагальніші потреби. Близько 70% місцевих бюджетів були дотаційними і утримувались майже повністю за рахунок держави [1].

Розуміючи це, український уряд на початку двохтисячних років анонсував та розпочав впровадження низки реформ, серед яких реформа системи охорони здоров'я, пенсійна, освіти і науки, державного управління, судова, децентралізації тощо.

Мета дослідження: розглянути основні аспекти фінансової децентралізаційної реформи в Україні, її цілі, особливості запровадження, основні проблеми та подальші перспективи.

Питання впровадження фінансової децентралізації знаходяться під пильною увагою багатьох науковців, серед яких В. Андрущенко, Н. Бикадорова, О. Сунцова, А. Гальчинський, А. Ткачук, С. Онищенко, Т. Ступницька, Н. Мацедонська тощо. Але, кожний рік та етап реформування найбільшої держави Європи є складовими загального складного процесу, потребує постійного моніторингу, вивчення, оцінки та, можливо, корегування. До того ж, реформа місцевих фінансів йде паралельно з іншими реформами, результати яких можуть суттєво вплинути одна на одну, а наявність озброєного конфлікту, що має місце у східних регіонах держави, додає суттєвих ускладнень та негативну динаміку.

Український уряд анонсував проведення реформи децентралізації прийняттям Постанови «Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні» у квітні 2014 р. Цей документ переконливо довів безальтернативність якнайшвидшого впровадження кардинальних змін у адміністративно-територіальному устрої та реорганізації системи місцевого бюджетного процесу, визначивши перелік таких проблем, серед яких незадовільний стан державних публічних послуг на рівні місцевого самоврядування, максимальна зношеність усіх видів комунікацій, що є у власності держави, але знаходились на території громад (теплових, водопостачальних, каналізаційних та житлового фонду), демографічні проблеми, що проявилися у вигляді старіння населення, зменшення чисельності сільських населених пунктів та невеликих моно промислових міст, неефективність органів місцевого самоврядування з багатьох причин, високий рівень

корупції в державних структурах, відсутність мотивації для досягнення соціальної та економічної спроможності громад через відсутність повноважень та власності на ресурси її території тощо [1].

Реалізація Концепції повинна була посилити правову, організаційну та фінансову спроможність громад та органів місцевого самоврядування, зробити доступними і якісними публічні послуги для населення, посилити контроль за діяльністю місцевих органів влади, оптимізувати територіальний устрій та підвищити соціально-економічний розвиток територіальних громад. Крім неї, законодавча влада прийняла ще низку правових актів, що визначають напрямки та перелік заходів для впровадження реформи, а зміни у Конституції, Податковому та Бюджетному кодексах визнали реформу як новий курс держави. Кінцевою метою реформи було визначено як створення безпечного та комфортного середовища для життя людини в Україні шляхом побудови ефективної системи влади. Європейський досвід формування та функціонування спроможних громад знайшов раціональне продовження у Європейській хартії місцевого самоврядування. Цей визначний документ координує держави, що її підписали, до підвищення спроможності органів місцевого самоврядування в управлінні власними територіями та ресурсами, визначає сферу їх компетенції та права [2].

Серед основних змін, передбачених реформою децентралізації, є реформа місцевих фінансів, або, як її ще називають, фінансова децентралізація. Вона передбачає передачу значного пакету повноважень для самостійного використання ресурсів власної території для розвитку та створення сучасної освітньої, медичної, транспортної, житлово-комунальної інфраструктури. Крім доходів від реалізації власних ресурсів (природних, водних, рекреаційних тощо), місцеві фінанси тепер поповнюють 60% податку на доходи фізичних осіб, 100% надходжень від місцевих податків, податку на прибуток підприємств та майно у вигляді нерухомості, транспорту, землі тощо. Впровадження програмно-цільового методу та системного підходу, як основних умов планування та витрачання коштів, значно збільшує результативність та прозорість їх використання. Необхідно зазначити, що до збільшення можливостей та повноважень на місцевих рівнях, згідно реформі, додається і збільшення відповідальності за їх раціональне та законне використання.

За невеликий час, що пройшов від старту реформи децентралізації, багато громад відчували на собі її дієвість та ефективність. Наприклад, за 4 роки (з 2014 по 2017 рр.) створено близько 700 об'єднаних територіальних громад, а власні доходи місцевих бюджетів зросли більше ніж на 100 млрд грн. Доходи місцевого бюджету у перерахунку на одного мешканця зросли майже на 30%. Громади отримали величезну мотивацію для стимулювання розвитку місцевого бізнесу, збільшення кількості робочих місць, розвитку інфраструктури.

Але, поруч з досягненнями та першими результатами, виникла і низка проблем, які потрібно дослідити. Серед них такі:

- Політична та економічна криза в Україні унеможливила органам місцевого самоврядування ефективно виконувати свої функції [3];
- Відсутність або недостатня кількість фахівців з правових, фінансових та соціальних питань на місцях зменшує ефективність використання збільшених коштів, значна частина з яких на кінець року залишається невикористаною;
- Неузгодженість процесу бюджетної децентралізації та міжбюджетних відносин також знижують ефективність бюджетних процесів на місцях;
- Проблеми неефективного використання бюджетних коштів підсилюються застарілими механізмами функціонування бюджетних установ. Наприклад, діючий

механізм не передбачає зв'язок обсягів фінансування від їх ефективності і якості діяльності;

- Перевищення поточних витрат над видатками громад [4];
- Низькі ставки місцевих податків зменшують доходи громад;
- Відсутність у органів місцевого самоврядування персоніфікованої інформації про платників податків та стан сплати і заборгованостей по кожному з них.

Означені вище проблеми мають негативний вплив на результати реформи, але, що набагато важливіше, вони можуть і повинні бути вирішені. Реформа децентралізації – одна з найуспішніших в Україні, вже є позитивний досвід та обґрунтований ним важкий, але правильний і необхідний шлях. Підвищення рівня громадянської свідомості українців, корегування законодавства з урахуванням наявного досвіду реформи, підвищення професійного рівня органів працівників органів місцевого самоврядування та депутатського корпусу у площині прийняття раціональних рішень дозволять, без сумніву, продовжити потрібне для держави та її громадян децентралізаційне реформування.

Література:

1. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Розпорядження Кабінету Міністрів України. № 333-р від 01.04.2014 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>
2. Європейська хартія місцевого самоврядування. Міжнародний документ від 15.10.1985 [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036/print
3. Ступницька Т.М., Немченко Г.В. Проблеми фінансової децентралізації в Україні. Економіка харчової промисловості. Том 8, випуск 1/2016, с. 67-72.
4. Онищенко С.В. Бюджетна децентралізація: особливості запровадження, проблеми та перспективи. Финансы, учет, банки. № 1 (21) /2016. С. 145-153.

Маралов А. К., докторант

*Евразийский национальный университет имени Л. Н. Гумилева
г. Астана, Республика Казахстан*

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ ТЕЛЕКОММУНИКАЦИЙ В КАЗАХСТАНЕ

В Казахстане определены ключевые отрасли экономики Казахстана в которых имеется перспективный потенциал для достижения технологического лидерства, в том числе телекоммуникационная сеть.

Телекоммуникации Казахстана 90-х годов развивались на телекоммуникационной базе бывшего СССР. Затем в начале нового тысячелетия процесс был упорядочен Государственной Программой на основании Постановления Правительства РК «О концепции развития отрасли телекоммуникаций РК» от 4.12.2001 года, согласно которой с 2004 года началась демонополизация рынка и наряду с государственными компаниями появились частные игроки. В основном для регионального охвата услугами телекоммуникаций. В первом десятилетии 2000-х годов в мегаполисах Казахстана началась прокладка волоконно-оптических линии связи (ВОЛС), взамен

линий MMDS, которые до сих пор преобладают в республике, а также нашел распространение формат 4G [1].

В последние годы стремительное развитие и адаптация инфокоммуникационных технологий становятся важными факторами модернизации общества, влияя не только на экономические показатели, но и на образ жизни людей. В целях формирования современного инфокоммуникационного пространства продолжатся стимулирование развития отрасли телекоммуникаций, создание современной инфраструктуры сферы ИКТ, распространение телекоммуникационных и электронных услуг, а также формирование основ динамичного информационного общества.

Ожидается рост казахстанского сегмента спутникового телевидения за счет 50% сельского населения, находящегося пока без доступа к кабельному ТВ. Начинается экспансия национальных ТВ-игроков рынка в регионы страны путём объединения с местными операторами. Повышается спрос на мобильный Интернет за счет все более частого использования населением мобильного устройства вместо ПК. При этом рынок фиксированной передачи данных по-прежнему актуален в бизнес-среде.

Основные среднесрочные тренды, которые заметны по итогам 2017-го года на рынке телекома Казахстана. Первое – рост трафика в сетях – доходы от доступа в интернет остаются флагом телекома (они превышают доходы от мобильной связи и впервые в истории превысили 20 млрд тенге в месяц – средневзвешенный курс тенге в доллара США – 326) – основная доля пользователей смартфонов (44%), если опираться на исследование компании 4Service, потребляет более 6 Гб интернета ежемесячно, а доля таких пользователей выросла на 14%, по сравнению с прошлым годом. Второй важный тренд – продолжающийся рост доли смартфонов. По разным оценкам она составляет от 55 до 60%. Если опираться на исследование упомянутой компании 4Service, то сегодня 83% всех абонентов операторов мобильной связи пользуются интернетом на своих смартфонах. С другой стороны, среднемесячные расходы подавляющего большинства пользователей мобильной связи (47%) держатся в пределах от 1000 до 2000 тенге. При этом появилась тенденция к сокращению расходов на связь. Наконец, еще один тренд – системный – и связан он с упомянутой трансформацией. Операторы пытаются нащупать новые источники доходов, по пути оптимизируя расходы и снижая издержки. Кто-то идет в финансовую историю, кто-то экспериментирует сразу в нескольких направлениях. Несмотря на интересные кейсы, говорить о том, что доходы от этих сервисов сильно заметны в общем доходе операторов, было бы преждевременно.

К 2020 году в рамках стратегических задач планируется следующие мероприятия:

- формирование инфраструктуры телекоммуникаций, базирующаяся на современных высокоскоростных оптических и беспроводных технологиях, ориентированной на предоставление мультимедийных услуг населению и организациям;
- обеспечение стопроцентного уровня доступности базовых услуг в сфере ИКТ для населения;
- повышение уровня компьютерной грамотности населения до 80%.

Одно из предприятий по оказанию услуг телекоммуникаций – Актюбинский филиал АО “KazTransCom”. Компания АО “KazTransCom” входит в холдинг под управлением TeliaCompany AB.

На сегодняшний день клиентская база АО “KazTransCom” состоит из представителей различных сегментов бизнеса, таких как: KMG (нефте-газовая отрасль – АО «НК «КазМунайГаз» и дочерние предприятия), B2O (операторский сегмент, услуги для операторов связи), B2B, B2G и B2C [2].

АО «KazTransCom» – ведущий оператор связи, предоставляющий широкий спектр услуг в области телекоммуникаций и информационных технологий.

Компания предлагает не только набор фиксированных продуктов, но и создание современных инфокоммуникативных решений под каждого заказчика. У компании есть полный цикл услуг: системная интеграция, для выполнения любых проектов «под ключ», обеспечения любыми видами связи и техническое обслуживание телекоммуникационного оборудования.

На текущий момент АО имеет ряд крупных реализованных проектов, которые показаны на рисунке 1.

	 Заказчик	 Срок проекта	 Что сделано
Строительство магистральной сети DWDM в западном Казахстане		3 года	Магистральная сеть. Протяженность – 1370 км, 14 узлов связи
Строительство системы спутниковой связи на магистральных нефтепроводах «Атасу – Алашанькоу» и «Кенкияк – Кумколь»		2 года	Разработка, поставка, установка, тестирование, ввод в эксплуатацию и документирование системы VSAT
Проектирование системы беспроводных телекоммуникаций на месторождении «Узень – Карамандыбас»		2 месяца	Проектирование системы беспроводных телекоммуникаций на базе технологии Wi-Fi с полным покрытием месторождения для мониторинга 725 стационарных и мобильных объектов пожарной сигнализации и видеонаблюдения. Площадь месторождения ≈ 244 км ²
Построение системы фиксированной и мобильной спутниковой связи		3 года	Проектирование, поставка и строительство системы фиксированной и мобильной спутниковой связи, организация выделенных международных спутниковых каналов связи Алматы – Пекин и Алматы – Хоргос
Проектирование и установка системы мониторинга оптических волокон		3 года	Обследование инфраструктуры ВОЛС, поставка оборудования, монтаж, пуско-наладочные работы, обучение специалистов Заказчика, тестовая эксплуатация и ввод в промышленную эксплуатацию
Проектирование и поставка интегрированной телекоммуникационной системы для ТОО «Полимер Продакшн»		10 месяцев	Построение комплексной телекоммуникационной инфраструктуры (СКС, система видеонаблюдения, система охранно-пожарной сигнализации, поставка и внедрение АТС). Место реализации – Атырау, СЭЗ «Национальный индустриальный нефтехимический технопарк»
Проектирование и поставка интегрированной телекоммуникационной системы для м/р Восточный Кашаган		8 лет	Проектирование и поставка интегрированной телекоммуникационной системы для месторождения Восточный Кашаган
Морской VSAT		4 месяца	Введена в эксплуатацию система «Морской VSAT» на судне «VERDI». Организован спутниковый канал связи на базе технологии SkyEdge II, обеспечивающий круглосуточную передачу данных с плавучего офиса. Предоставлен доступ к сети Интернет, телефония, в количестве 2-х абонентских линий СТОП

Рис. 1. Крупные реализованные проекты по компании

Телекоммуникационная отрасль на сегодняшний день находится в сложной ситуации, ведь необходимо не только выстоять против внутренней конкуренции, но и найти решения, которые станут ключом будущего развития компании. При этом, ежегодно агрессивная среда проявляет себя по-новому, крупные клиенты диктуют новые условия, требуют постоянного повышения качества услуг, что требует от компании дополнительных капитальных вложений. Не смотря на тот факт, что, имея определенный опыт преодоления сложных экономических ситуаций, созданных на рынке телекоммуникаций, приходится каждый раз находить новые пути и механизмы решения появляющихся проблем, активно реагировать на вызовы.

Литература:

1. Википедия : свободная энцикл. – Электрон. дан. URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki>
2. Электронный интранет (локальный для компании) журнал АО “KazTransCom”, (2016 г.)

Мельник В. В., к.е.н., доцент

*Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
м. Умань, Черкаська область, Україна*

СТАЛИЙ РОЗВИТОК – СТРАТЕГІЧНА СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Термін «сталий розвиток» офіційно був прийнятий на Всесвітній конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку, що проходила в Рио-де-Жанейро в 1992 році. Поняття «сталий розвиток» є офіційним українським відповідником англійського терміна “sustainable development”, дослівний переклад якого з урахуванням контексту звучить як «життєздатний розвиток», а за змістом – «самопідтримуючий розвиток». За визначенням Комісії ООН зі сталого розвитку, мета сталого розвитку полягає в тому, щоб задовольнити потреби сучасного суспільства, не ставлячи під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої потреби [3, с. 69].

Узгодження всіх поглядів та їх переклад на мову конкретних заходів щодо досягнення сталого розвитку економіки – завдання величезної складності, оскільки всі три елементи сталого розвитку треба розглядати збалансовано. Важливими є також механізми взаємодії цих трьох концепцій. Економічний і соціальний елементи, взаємодіючи, погоджують такі завдання, як досягнення справедливості в межах поколінь і надання цілеспрямованої допомоги бідним верствам населення. Механізм взаємодії економічного й екологічного елементів породив ідеї щодо вартісної оцінки зовнішніх впливів на навколишнє середовище. Нарешті, зв'язок соціального й екологічного елементів привернув інтерес до таких питань, як внутрішньо-поколінна і між-поколінна рівність, зокрема, участь населення у процесі ухвалення рішень і дотримання прав майбутніх поколінь. Особливої уваги ці питання набувають у світлі поглиблення світогосподарської диспропорційності та формування дисбалансів у різних сферах [1, с. 98].

Проведене дослідження свідчить, що різні типи регіонів мають не тільки різні внутрішні фактори зростання, але й по-різному (найчастіше протилежним чином) реагують на макро- й зовнішньоекономічні умови [4, с. 281]. Однак більшість як зарубіжних, так і вітчизняних учених пов'язують сталість розвитку регіонів із наявністю й ефективністю використання основного капіталу, інноваціями та запровадженням сучасних технологій, інвестиційним кліматом, людським капіталом тощо.

Україна належить до однієї з найбільш забруднених та екологічно проблемних пострадянських країн: рівень навантаження на природне середовище в 4–5 разів перевищує аналогічні показники в інших країнах. За ступенем забруднення й деградації довкілля Україна посідає одне з перших місць у пострадянському суспільстві: при питомій вазі території в 2,7 % викиди шкідливих речовин до атмосфери досягають 18 %, скидання стічних вод у поверхневі водойми – 12 %, щорічне складування відходів – 19 % від (у недалекому минулому) загальносоюзних показників [2, с. 26].

Метою управління сталим розвитком підприємства має стати забезпечення стану внутрішньої рівноваги та збалансованості взаємообміну із зовнішнім середовищем, що сприятиме оптимальному пристосуванню системи (підприємства) до зовнішнього середовища і створюватиме умови для безперервного розвитку [5, с. 125].

Як висновок, слід зазначити, що органічне поєднання управлінських процесів та їхньої цільово-управлінської узгодженості дозволяють формувати передумови їх взаємного розвитку. Реалізація потенціалу розвитку можлива через задіявання як основних функцій управління відповідного їхнього впливу на процеси діяльності через взаємну узгодженість інформації та компетентнісних характеристик управлінців [6, с. 172]. Тобто, управління сталим розвитком підприємства як відкритої системи можливо з урахуванням економічних, соціальних, екологічних впливів та зворотних зв'язків, що базуються на різного рівня компетенціях. Таким чином, розвиток підприємства відбувається всередині системи на збалансуванні матеріально-енерго-інформаційного обміну, а сталість є базовою складовою, на якій вибудовуються процеси управління розвитком. У сучасних умовах наявний процес трансформації між економічною та стратегічною сталістю за рахунок інтеграційних зв'язків між ресурсами, які задіяні в реалізації розвитку підприємства. Це доводить про необхідність управління даними зв'язками, саме з позиції взаємодії у внутрішньому середовищі.

Література:

1. Бобух І.М. Сталий розвиток: сутність, принципи і показники виміру / І.М. Бобух // Економічна теорія – 2015. – № 3. – С. 95-118
2. Галушкіна Т. П. Теоретико-методологічні засади природо-ресурсного менеджменту в Україні / Т. П. Галушкіна, А. Й. Жемба // Вісник національного університету водного господарства та природокористування: зб. наук. праць. – Рівне, 2010. – Ч. 2, № 4 (44). – С. 24-34.
3. Захарченко О.В., Наукові основи сталого розвитку / О.В. Захарченко // Наукові праці національного університету харчових технологій. – 2015. – № 4. – С. 68-75.
4. Ляшевська О.І. Характеристика індикаторів сталого економічного розвитку регіону [Електронний ресурс] / О.І. Ляшевська // Актуальні проблеми державного управління. – 2011. – № 1. – С. 279-285.
5. Пакулін С. Л. Інноваційний соціально-домінантний розвиток регіону / С. Л. Пакулін // Бізнес Інформ. – 2013. – № 5 (424). – С. 124-128.
6. Пакулін С. Л. Обґрунтування й вибір моделі, що забезпечує стійкий і динамічний соціально-економічний розвиток України / С. Л. Пакулін, О. О. Топчій // Економічний простір. – 2012. – № 57. – С. 170-174.

**Нікітко О. О., здобувач відділу макроекономіки
та державного управління**

*Причорноморський науково-дослідний інститут
економіки та інновацій
м. Одеса, Україна*

ЧИННИКИ РОЗВИТКУ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ

Основні чинники, що визначають використання ресурсного потенціалу промисловості визначається взаємодією гірничо-розвідувальних та видобувних робіт, які виявляють запаси та забезпечують розвиток ресурсного потенціалу, балансу

попиту та пропозиції на ринку, наявності ефективних економічних регуляторів, тощо. Основні фактори розвитку природничо-ресурсного потенціалу промисловості представлено на рис. 1.

Рис. 1. Основні фактори, що визначають розвиток ресурсного потенціалу

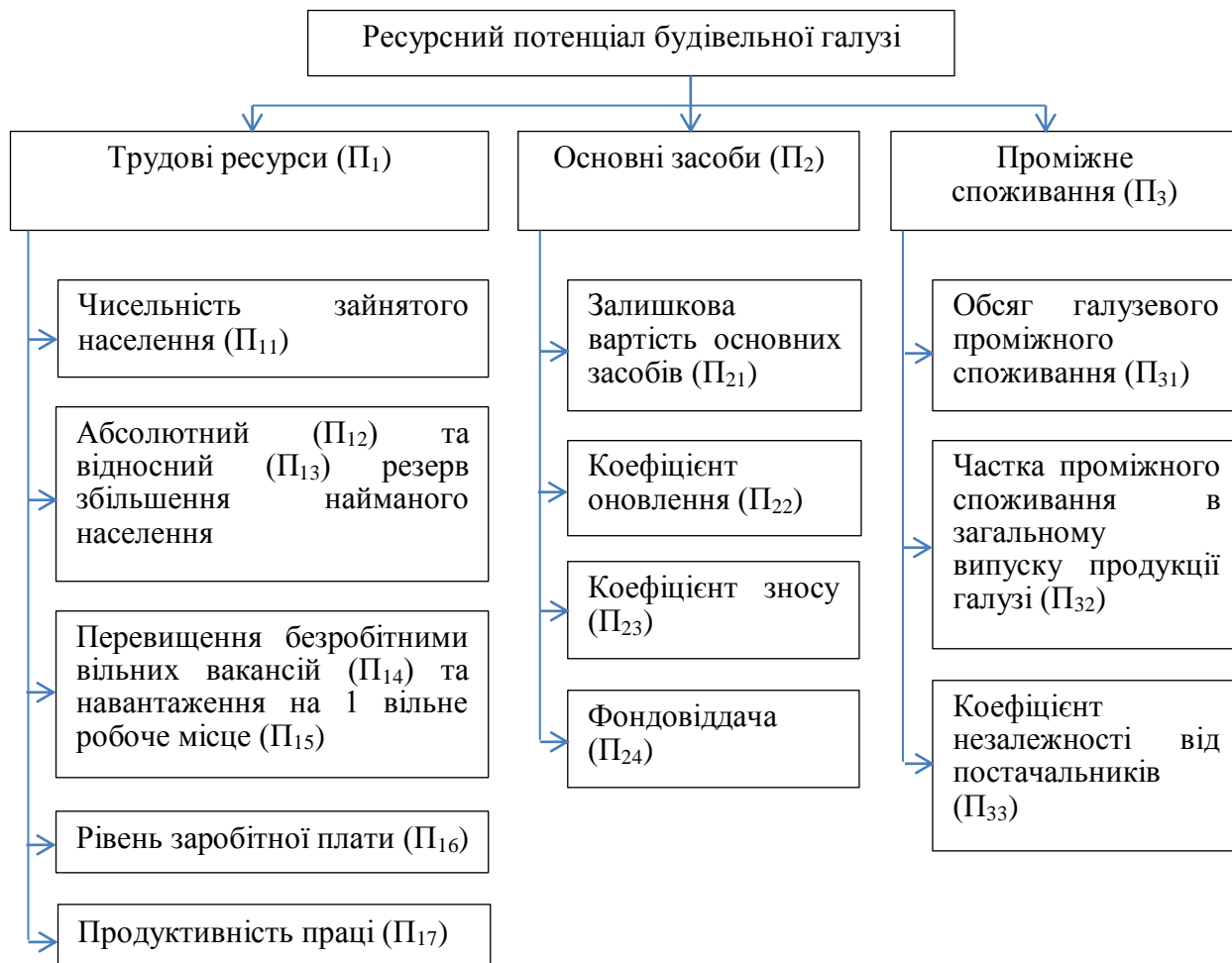
Зазначимо, що можливості відтворення ресурсного потенціалу галузей обмежені величиною накопленої добичі, запасів, виявлених прогнозних ресурсів. Пропорції між різними складовими ресурсного потенціалу і динамікою їх змін за певні проміжки часу відображають співвідношення між інтенсивністю освоєння нових джерел та ефективність геолого-розвідувальних робіт з його відтворення, а також є мірою вичерпності ресурсів, надр, стимулюючи інтенсифікацію пошукових робіт. Одним із основних чинників, що визначає розвиток ресурсного потенціалу галузі є система і обсяги фінансування, починаючи із науково-дослідних робіт.

Для кількісної оцінки будь-якого складного економічного явища в практиці галузевої статистики завжди використовується відповідна система показників, за допомогою якої виконується вимірювання всіх аспектів діяльності об'єкту дослідження. Ресурсний потенціал будівельної галузі, в даному випадку, не є винятком. На основі проведеного узагальнення існуючих наукових досліджень та виходячи з наявних статистичних даних, до його складу в рамках даної роботи було включено: трудові ресурси; основні засоби; проміжне споживання сировини, матеріалів та напівфабрикатів.

Його комплексне вимірювання за кожним означеним напрямком повинно передбачати врахування кількісної та якісної оцінки використання ресурсів в процесі господарської діяльності. Зважаючи на це, запропонована ієрархія показників ресурсного потенціалу будівельної галузі наведена на рис. 2.

Поширеною практикою зведення множини показників до одного узагальненого в економіко-статистичному аналізі є використання методики інтегральної оцінки. Однак, специфіка показників галузевої статистики, що увійшли до складу ресурсного потенціалу, вносить певні обмеження на можливості застосування тих чи інших методів згортки, а саме:

1. Використані індивідуальні показники галузевої статистики мають різні одиниці виміру та масштаб вимірювання. Крім того, галузева статистика не має нормативних, чи рекомендованих значень показників, що вимірюють ефективність операційної діяльності та використання ресурсів по кожній окремій галузі. Це унеможливило проведення процедури їхнього нормування, оскільки допустимі межі змін показників визначити проблематично.

Рис. 2. Ієрархія показників ресурсного потенціалу будівельної галузі

2. Актуальною також є проблема інтерпретації значення інтегрального показника ресурсного потенціалу, обчисленого за даними звітного періоду, оскільки база для порівняння відсутня.

Зважаючи на це, оцінку поточного стану та динаміки ресурсного потенціалу будівельної галузі запропоновано виконувати в порівнянні з іншими галузями економіки України. Це дозволить не тільки отримати уявлення про стан та ефективність використання ресурсів, але й з'ясувати конкурентні переваги та слабкі сторони будівельної галузі в порівнянні з іншими секторами економіки України.

Література:

1. Економічні фактори розвитку промислового та цивільного будівництва в сільському господарстві України / І. А. Ажаман // Науковий вісник Ужгородського університету: серія: Економіка; збірник наукових праць / редкол.: В. П. Мікловда, М. І. Пітюлич, Н. М. Гапак та ін. – Мукачево: Карпатська вежа, 2013. – Вип. 1 (38). – С. 9–12.

2. Погребняк М.М. Індикативне планування як основа удосконалення системи державного регулювання економіки України / М.М. Погребняк // Ринкова трансформація економіки України: проблеми регулювання: колективна монографія / за ред. В.Ф. Беседіна, А.С. Музиченка. – К.: НДЕІ, 2005. – С. 141-145.

3. Герасимов Б.М. Системи підтримки прийняття рішень: проектирование, применение, оценка эффективности: монографія / Б.М. Герасимов, М.М. Дивизинюк, И.Ю. Субач. – Севастополь: Издательский центр СНИЯЭ и П, 2004. – 320 с.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ МЕХАНІЗМУ ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Істотні зміни, які відбуваються в останні десятиліття практично у всіх країнах світу, пов'язанні, насамперед, з інноваційним характером економіки, з формуванням інвестиційного потенціалу країни, що породжує принципово нові вимоги до розвитку всіх структурних елементів суспільства. Змінюються орієнтири соціальних процесів, механізми їх взаємодії, з'являються нові інститути, які впливають на інтереси й формують нові інвестиційні мотиви. У сучасний час бурхливий розвиток економіки України після світової фінансової кризи вимагає пошуку заходів, спрямованих на підвищення рівня власного інвестиційного потенціалу. Для вирішення існуючої проблеми необхідно розробити відповідний методичний інструментарій потенціалогічного аналізу, який базуючись на основних засадах економічного аналізу реалізує принципи модальності та потенціації і тим самим вносить нові підходи до оцінки основних складників інвестиційного потенціалу.

Існуючі на сьогодні науково-методичні підходи потенційно не спроможні забезпечити механізм формування інвестиційного потенціалу. Причинами такого стану визначено відсутність цивілізованого ринку інвестицій, належної державної політики щодо формування інвестиційного потенціалу, його гарантування та реалізації. Негативна практика останніх двадцяти років стосовно механізму формування інвестиційного потенціалу через фінансових посередників, яка зменшує мотиваційну складову та призводить до реалізації інвестиційного потенціалу за межами України. Питання розробки нових концептуальних засад залишається актуальним.

Проблемам формування механізму ефективного інвестування на державному та регіональному рівні присвячено велику кількість наукових робіт. При цьому, сучасний стан розробки цієї наукової проблеми характеризується суперечливими підходами до розуміння економічної сутності інвестиційного потенціалу, передумов його формування та реалізації. Окремі дослідження у цій сфері, передусім ті, що стосуються ефективного інвестування відображено в публікаціях таких науковців: І. Бланка [1], В. Гейця [2], І. Бузько, З. Гарасимчук, Н. Ковтун, Т. Пепи, А. Пересади, А. Ткача, Л. Федулової, А. Ходжаян [3], Н. Швецова, а також зарубіжних вчених – Д. Барда, Г. Бірмана, З. Боді, Д. Кейнса, Т. Мальтуса, Ж. Сісмонді, С. Фішера та інших.

Недостатньо висвітленими у сучасній науці залишаються питання щодо формування ефективної концепції напрямів дослідження інвестиційного потенціалу, які б не лише забезпечили можливість для його прогнозування, але й давали відповіді на такі запитання: коли, куди, у яких обсягах здійснювати інвестиції, яка їх ефективність для підприємств та регіональної економіки, які напрями інвестицій є потенційно найбільш привабливими. Важливим, є те, що у інвестиційний потенціал інвестиційні ресурси трансформуються лише на ринку інвестицій при існуванні забезпеченого попиту на інвестиційний продукт.

Центральною проблемою формування інвестиційного потенціалу в певному розумінні є проблема формування його інституційного середовища. А отже, постає питання про існування інституційної структури даного середовища, що активізує

інвестиційну діяльність, утворює найбільш прийнятну структуру джерел фінансового забезпечення відтворювальних процесів та формує матеріальний базис економічного зростання в результаті прискорення процесів обігу капіталу на всіх таксономічних рівнях [4].

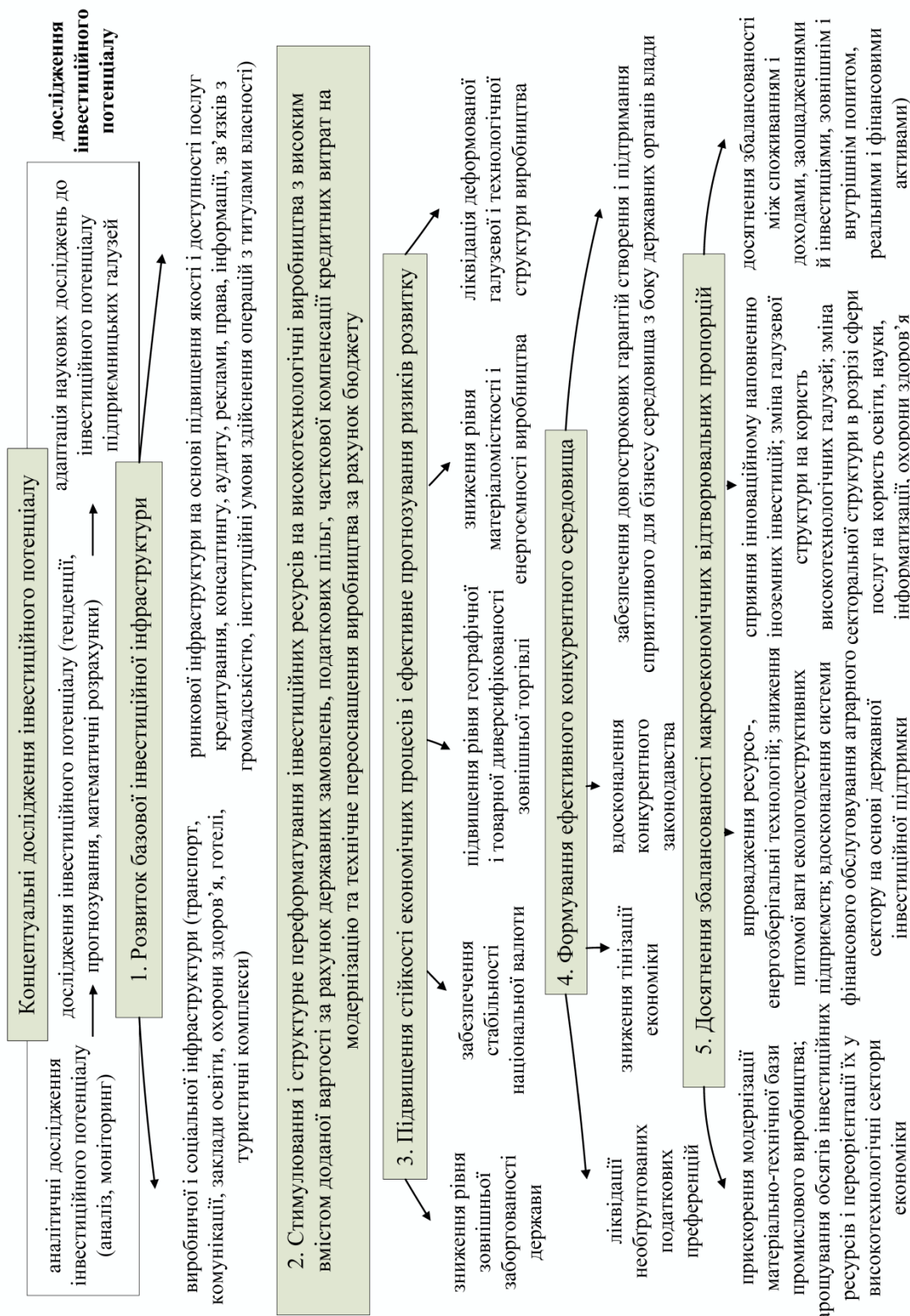
Особливістю формування інвестиційного потенціалу країни є те, що регіональний інвестиційний потенціал може бути не однаковим, деякі регіони з найвищим рівнем депресивності (Чернівецька і Тернопільська обл.), з високим рівнем депресивності (Івано-Франківська, Рівненська, Закарпатська, Житомирська, Хмельницька і Херсонська обл.), а інші навпаки – перевищують економічний розвиток в багато разів. Відмінності у рівнях використання та можливостях нарощування інвестиційного потенціалу регіонів України потребують розробки дієвих механізмів формування та нарощування інвестиційного потенціалу національної економіки.

Таким чином, в умовах безперервних трансформаційних процесів необхідне розроблення такої концептуальної схеми інвестиційного потенціалу, яка б базувалася на принципах економіки знань, а також утвердження такої стратегії розвитку, яка б допомагала підтримувати в країні постійні дослідження та інновації, необхідні для створення нових продуктів і відкриття нових ринків шляхом виробництва, поширення і використання нових економічно корисних знань. Створення глобально-конкурентної економіки потребує відповідних активних стратегій, що реалізуються різними галузями, а також такими підсистемами як інформаційна інфраструктура, система досліджень і інновацій, освіта і постійне навчання, державна інвестиційна політика і регуляторні рамки.

В рамках механізму формування інвестиційного потенціалу визначено пріоритетні напрями розвитку інвестиційного потенціалу та конкретизовано управлінські заходи (рис. 1).

На рис. 1 сформовані концептуальні засади механізму формування та управління інвестиційним потенціалом економіки, конкретизовано складові та визначено основоположні точки прикладання управлінських зусиль. Відмінність від існуючих підходів полягає у чітко визначеній послідовності складників механізму, що дозволяє через активізацію кожної з них забезпечити цілісність механізму формування та управління інвестиційним потенціалом країни. Автор наголошує на поєднанні формування і управління інвестиційним потенціалом на національному рівні в період економічних трансформацій. Важлива роль відводиться моніторингу, аналізу на основі використання наукових методик та підходів з застосуванням математичних розрахунків, далі – адаптація результатів наукових досліджень до інвестиційного потенціалу підприємств та галузей.

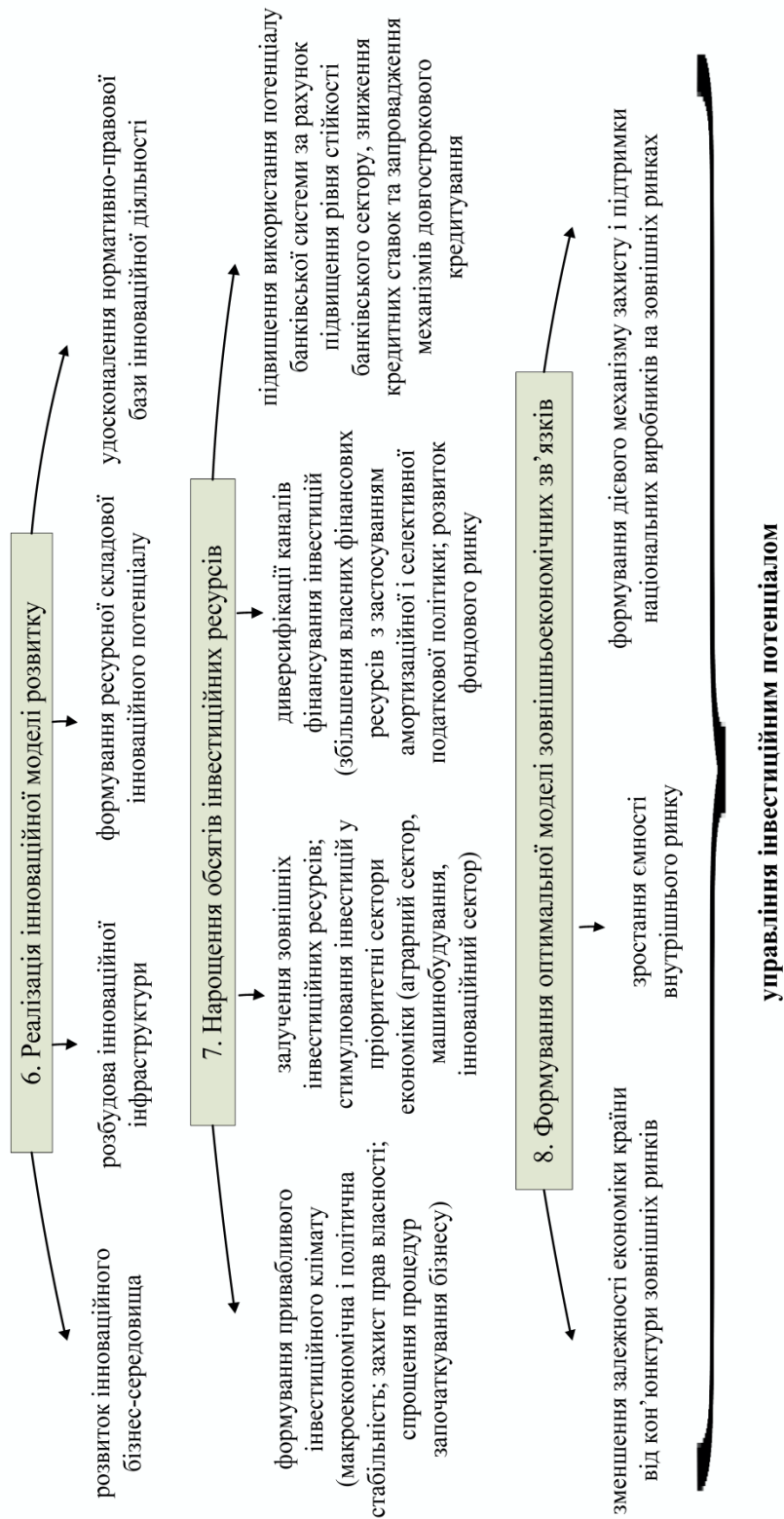
Концептуальні засади дослідження та розвитку інвестиційного потенціалу в зазначеній послідовності сформулюють результативні управлінські заходи щодо формування інвестиційного потенціалу.

Рис. 1. Концептуальні засади механізму формування інвестиційного потенціалу національної економіки та управління ним

Джерело: сформовано автором

Продовження рисунку 1

Література:

1. Бланк И. А. Инвестиционный менеджмент Киев : Ника-Центр : Эльга-Н, 2002. 448 с.
2. Геєць В. М. Інноваційні перспективи України : монографія. Харків : Константа, 2006. 272 с.
3. Ходжаян А. О., Руденко О. А. Концептуальні засади реалізації державної інвестиційної політики. *Формування ринкових відносин в Україні: Зб. наук. праць*. Київ: 2014. Вип. № 8 (159). С. 40-45.
4. Бережна І. Ю. Особливості формування інвестиційного потенціалу у трансформаційній економіці інституційний підхід *Ефективна економіка* Дніпро. 2012 № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1528> (дата звернення 18.02.2017)

Соколенко А. С., к.е.н., асистент
Харківський національний університет
міського господарства імені О.М. Бекетова
м. Харків, Україна

САНАТОРНО-КУРОРТНІ КОМПЛЕКСИ, ЯК ПЕРСПЕКТИВНІ СПЕЦІАЛІЗОВАНІ ЗАСОБИ РОЗМІЩЕННЯ В ГОТЕЛЬНІЙ ІНДУСТРІЇ

Одним з основних завдань соціально-економічного розвитку України є організація відновлення і підтримки здоров'я населення, яка має багатопрофільний характер і багато в чому обумовлюється стійким розвитком санаторно-курортного комплексу. В Україні ринок санаторно-курортних послуг представлений широким спектром послуг, що обумовлено постійною потребою в них. Природньо-кліматичні умови сприяють розвитку даного ринку, однак існує змінний характер рівня потреб в послугах санаторно-курортних закладів, що спричинено впливом різних факторів. Попри це ринок санаторно – курортних послуг є важливим для економічного розвитку держави в цілому, тому дослідження даної проблематики викликає значну зацікавленість в наукових колах.

В Україні діє розгалужена система санаторно-курортних закладів, представлена санаторіями, пансіонатами з лікуванням, санаторіями-профілакторіями, бальнеогрязелікарнями. В науковій літературі є багато класифікацій санаторно-курортних закладів. Наведемо узагальнену класифікацію санаторно-курортних комплексів України за різними критеріями на рис. 1 [1]. У 2018 р. на території України нараховувалось 741 санаторно-курортний заклад. Провідними лікувально-профілактичними установами на курорті є санаторії. Їх кількість становить 453 (61,13 %), із них дитячих – 167, санаторіїв для хворих на туберкульоз – 90, із них для дітей – 48. За функціонуванням до санаторіїв наближаються пансіонати з лікуванням. Таких в Україні 55 (7,42 %). Другі за кількістю підприємств – санаторії-профілакторії – 224 (30,23 %).

Також на території України є 3 курортні поліклініки (0,4 %) і 6 (0,81 %) бальнеологічних лікарень, грязелікарень тощо. Загальну характеристику санаторно-курортних закладів надають не тільки загальна їх кількість, але і загальна кількість ліжок (місць) у них, яка показує місткість закладів. Загальна кількість цілорічних ліжок санаторно-курортних підприємств складає 113 631. У місцях максимального розгортання зростає до 159 615 (на 28,77 %). Кількість ліжок (місць) цілорічних у санаторіях – 90 469, у пансіонатах з лікуванням – 6517, санаторіях-профілакторіях – 16 186, бальнеологічних та грязелікарень – 225. У місяць максимального розгортання

їх кількість збільшується у санаторіях до 125 867 (39,13 %), пансіонатах з лікуванням – до 14 919 (228,92 %, тобто у 2,3 рази), санаторіях-профілакторіях – до 18 584 (14,82 %), бальнеологічних та грязелікарень до – 245 (8,89 %). Таким чином, більшість санаторно-курортних закладів з цілорічним функціонуванням, за винятком пансіонатів з лікуванням. Основним видом послуг, які надаються на ринку санаторно-курортного комплексу є сукупність заходів направлених на оздоровлення людини. Санаторно-курортними закладами надаються послуги, які взаємопов'язані і реалізуються паралельно з оздоровленням. До таких послуг відносять сукупність заходів, які стосуються задоволення побутових потреб споживача, культурно-розважальні заходи та послуги з надання якісного харчування [2].

Рис. 1. Узагальнена класифікація санаторно-курортних комплексів [1]

В 2018 році одним з чинників, який вплинув на зниження кількості закладів, які надають послуги на ринку санаторно-курортного обслуговування і відповідно через який відбулось зменшення кількості оздоровлених у цих закладах людей, стала окупація АРК Крим, де знаходилась значна кількість оздоровчих комплексів, і куди направлялась, через профспілкові путівки, лєвова частка відпочиваючих. Аналогічна ситуація відбулась на сході України, а саме частини Донецької та Луганської областей, де у зв'язку з антитерористичною операцією припинено функціонування багатьох закладів оздоровчого типу (таблиця 1) [3].

Науковцями доведено залежність захворюваності населення від роботи санаторно-курортних комплексів: скорочення санаторно-курортних комплексів супроводжується зростанням захворюваності і навпаки. Це веде до погіршення якості трудового потенціалу як в силу відсутності періодичності санаторного лікування, так і в зв'язку з погіршенням діяльності структур, що надають реабілітаційні та профілактичні послуги, перш за все санаторіїв.

Основні причини ситуації, що склалася в санаторно-курортній галузі: недосконалість нормативно-законодавчої бази функціонування санаторно-курортного комплексу і низька конкурентоспроможність галузі.

Таблиця 1

Санаторно-курортні комплекси у 2014–2018 рр., за регіонами [3]

Адміністративно-територіальні одиниці України		Кількість санаторіїв по роках		Зміна значень показників 2018 р. до 2014 р., од.		Середня зведена оцінка (максимально 10 балів)	Довідково: кількість курортних місцевостей
		2014	2016	2018			
1	Львівська область	42	41	38	- 4	6,8	18
2	Одеська область	24	20	20	- 4	6,3	22
3	Закарпатська область	17	18	18	+ 1	8,2	6
4	Київ та Київська область	15	14	13	- 2	6,8	5
5	Вінницька область	12	11	11	- 1	7,8	1
6	Запорізька область	9	9	9	0	5,6	5
7	Полтавська область	9	9	9	0	7,9	1
8	Харківська область	9	9	9	0	7,3	3
9	Хмельницька область	8	7	8	0	6,7	3
10	Івано-Франківська обл.	8	7	7	- 1	6,2	9
11	Дніпропетровська обл.	6	6	6	0	7,4	2
12	Волинська область	4	5	5	+ 1	6,3	0
13	Донецька область	6	6	4	- 2	6,9	7
14	Житомирська область	3	3	3	0	7,4	1
15	Миколаївська область	3	3	3	0	6,9	9
16	Рівненська область	4	4	3	- 1	7,5	1
17	Тернопільська область	5	4	3	- 2	7,4	5
18	Херсонська область	2	2	3	+ 1	7,1	12
19	Черкаська область	3	3	3	0	7,1	0
20	Чернігівська область	3	3	3	0	6,5	0
21	Кіровоградська область	2	2	2	0	7,4	0
22	Чернівецька область	1	1	2	+ 1	6,4	0
23	Луганська область	5	5	1	- 4	6,5	0
24	Сумська область	1	1	1	0	6,3	0
25	АР Крим та м. Севастополь	86	89	н/д	- 86	н/д	131
	Загалом	287	282	184	- 103	6,9	241

Для вдосконалення законодавчого аспекту на федеральному рівні необхідно внесення поправок до земельного законодавства щодо пільгового надання здоровницям земельних ділянок, а також розробка науково-обґрунтованих нормативів площ під здоровниці, розташованих в різних природно-географічних умовах і з різним інфраструктурним забезпеченням. Розширення медико-діагностичної бази при паралельному стимулюванні попиту в міжсезоння за рахунок спеціальних рекреаційних програм та диференціації цін на послуги дозволяє підвищити рівень стабільності санаторно-курортних комплексів.

За результатами дослідження сучасного стану санаторно-курортних комплексів України виявлено основні проблеми, які гальмують розвиток даної галузі. Для

вдосконалення діяльності закладів санаторно-курортного профілю запропоновано вжити низку заходів:

- створити дієві умови для залучення інвестицій у розвиток санаторно-курортної діяльності з метою модернізації матеріально-технічної бази наявних комплексів, закупівлі сучасного медичного обладнання;
- встановити систему податкових пільг для санаторно-курортних закладів;
- створити механізм соціального захисту населення для гарантування державою оплати санаторно-курортних путівок;
- забезпечити впровадження європейських стандартів у діяльність українських санаторно-курортних та оздоровчих установ для підвищення якості обслуговування.

Література:

1. Коваленко Н.О Аналіз ринку санаторно-курортних послуг України./ Н.О. Коваленко // Економіка харчової промисловості. – 2015. – Т. 7, Вип. 4. – С. 21–27. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/echp_2015_7_4_4
2. Петриченко П. А. Формування стратегії підприємств санаторно-курортного комплексу на підставі життєвого циклу клієнтів / П. А. Петриченко [Електрон, ресурс]. – Режим доступу : www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Tiru/201029/Petrich.pdf
3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Влащенко Н. М. Забезпечення соціально-економічного розвитку регіонального санаторно-курортного комплексу : монографія / Н. М. Влащенко. – Харків : Друкарня МАДРИД, 2012. – 254 с.

Трушкина Н. В., к.э.н.

*Институт экономики промышленности
Национальной Академии Наук Украины
г. Киев, Украина*

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ИНТЕГРИРОВАННОЙ ТРАНСПОРТНО-ЛОГИСТИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ: ОПЫТ ГРУЗИИ

В настоящее время Грузия переживает логистическую революцию. Имея стратегическое географическое положение, страна выигрывает от двусторонних торговых соглашений с ЕС, а с января 2018 г. – с Китаем. Транспортная экономика Грузии ориентирована на транзит, то есть 65-95% грузопотока приходится именно на транзит. Такая благоприятная торговая позиция позволяет стране стать действующей платформой для транзита иностранных товаров. Грузия позиционирует себя в качестве новой модели глобальной транспортной структуры.

Однако, по оценкам специалистов Центра исследования транспортного коридора [1], в Грузии существуют проблемы недостаточно эффективного развития транспортно-логистической системы, среди которых: уменьшение реального дохода страны как транзитного государства; сокращение грузооборота на 50%; снижение уровня экономического роста в регионе на 3-5%.

Следует отметить, что согласно исследований Всемирного банка [2] за 2012-2018 гг. индекс эффективности логистики в Грузии ухудшился. Так, в мировом рейтинге за этот период Грузия заняла 124-е место среди 160 стран. Хотя в 2012 г. страна была на 77-м месте.

Вместе с тем наблюдается тенденция улучшения позиции Грузии в рейтинге эффективности логистики за 2016-2018 гг. Грузия входит во вторую сотню стран мира. Совокупный балл, который присвоен Грузии в 2018 г., составил 2,44, в результате чего она заняла 119-е место среди 160 стран мира и по сравнению с 2016 г. поднялась на 11 позиций (130-е место) (табл. 1).

Таблица 1

Оценка Грузии в рейтинге эффективности логистики за 2016-2018 гг.

Индикаторы	Годы / Баллы		2018 г. к 2016 г., балл
	2016	2018	
Своевременность поставок	2,80	2,95	↑ на 0,15
Простота организации международных грузоперевозок	2,35	2,38	↑ на 0,03
Эффективность работы таможни	2,26	2,42	↑ на 0,16
Качество инфраструктуры	2,17	2,38	↑ на 0,21
Компетенции в логистике	2,08	2,26	↑ на 0,18
Отслеживание поставок	2,44	2,26	↓ на 0,18

Составлено по данным: [2]

Ситуация в стране с точки зрения эффективности логистики и цепей поставок требует фундаментальных изменений. В связи с этим в Грузии целесообразно уделять значительное внимание развитию логистической инфраструктуры.

Евразийский энергетический коридор, проходящий через Грузию, включает 3 транснациональных трубопровода и 4 портовых сооружений. Кроме того, крупные инфраструктурные инвестиции в развитие железнодорожной линии Баку-Тбилиси-Карс (пропускная способность 5-15 млн т в год) и новую автомагистраль предназначены укрепить ее позиции в качестве сухопутного транзитного коридора.

В рамках проекта «Новый шелковый путь» прогнозируется увеличение к 2030 г. объема трафика общей стоимостью в 24 трлн долл. США и расширение огромное логистической сети за счет развития транспортной инфраструктуры (инвестиции около 1 млрд долл. США) [3]. Среди них:

глубоководный морской порт в городе Анаклия (пропускная способность 100 млн тонн) с первоначальными инвестициями в размере 590 млн долл. США. Этот объект – Anaklia Development Consortium – должен стать основным логистическим шлюзом на Черном море и одним из стратегических хабов инфраструктурного проекта «Один пояс – один путь»;

разработка проекта нового города Анаклия, управляемого информационными технологиями;

создание логистических центров в Тбилиси (инвестиционная стоимость проекта 82 млн долл. США) и Кутаиси (инвестиционная стоимость проекта 72 млн долл. США), которые будут составной частью крупных международных транспортных проектов.

Европейский Союз планирует выделить 3,5 млрд евро на реализацию транспортных инфраструктурных проектов в Грузии, или 26,9% общего объема инвестиций в проекты в странах-членах «Восточного партнерства» (13 млрд евро) [4]. Это будет способствовать повышению уровня устойчивого развития Грузии в результате экономического роста и создания новых рабочих мест.

В целом в Грузии планируется финансирование 18 инфраструктурных проектов в транспортной сфере. Из них 6 проектов являются текущими, завершение 2

прогнозируется к 2020 г., а 10 проектов являются долгосрочными и должны быть завершены до 2030 г. (табл. 2).

Финансирование Грузии выделяется в рамках индикативного плана соинвестирования трансъевропейской транспортной сети (TEN-T), разработанного Еврокомиссией и Всемирным банком с целью укрепления транспортных связей между странами «Восточного партнерства» и стимулирования экономического роста.

Таким образом, исходя из вышеизложенного можно прийти к такому выводу. Формирование и развитие устойчивой и интегрированной транспортно-логистической системы требует не только привлечения достаточного объема финансирования, но и более четкой приоритезации транспортной инфраструктуры, которую целесообразно развивать.

Таблица 2

Проекты развития транспортно-логистической системы в Грузии

Название проекта транспортно-транзитного значения	Стоимость проекта, млн евро
Строительство и реабилитация автомобильной дороги Чумателети – Аргвети	1006
Строительство глубоководного порта Анаклия	233
Проект автомагистрали Рустави-Красный мост	115
Строительство автомобильной дороги Григолетети - Кобулетети	101
Строительство железнодорожной линии до порта Анаклия	100
Проект Алгети – Садахло	90
Строительство моста дружбы в Садахло га границе с Арменией	6

Составлено по данным: [6]

К стратегическим направлениям функционирования транспортно-логистической системы в Грузии можно отнести такие:

формирование единого информационного пространства путем создания необходимых условий (стандартов, технологий, институций) для принятия адекватных и обоснованных цифровых логистических решений;

создание единого органа – Координационного совета по реализации транспортной политики, что усилит транзитную роль Грузии (особенно в морских перевозках);

разработка стратегических и программных документов по развитию транспортной и логистической сферы;

формирование системы логистических центров с целью роста грузопотока, объемов сбыта продукции и стимулирования экспорта;

разработка и принятие практических решений для совершенствования организации логистической деятельности и улучшения качества транспортных услуг путем:

установления тарифов на железнодорожные перевозки;

оптимизации тарифов на портовые операции;

снижения транспортных расходов на морские перевозки;

сокращения времени доставки грузов;

создания условий для развития интермодальных и комбинированных перевозок грузов в контейнерах;

оптимизации формальностей при перемещении товаров и повышения эффективности обработки контейнеров;

создания более гибких механизмов финансирования, увеличения грантовой составляющей при инвестировании приоритетных инфраструктурных проектов в транспортной сфере.

Благодаря реализации комплекса мероприятий по формированию интегрированной транспортно-логистической системы Грузия может стать региональным логистическим центром.

Литература:

1. Грузия теряет позиции в логистике (14.06.2017). URL: <https://commerciant.ge/ru/post/gruziiateriaet-pozicii-v-logistike>.

2. Connecting to Compete 2018. Trade Logistics in the Global Economy. The Logistics Performance Index and Its Indicators / J.-F. Arvis, I. Ojala, C. Wiederer, B. Shepherd, A. Raj, K. Dairabayeva, T. Kiiski. Washington, DC, The International Bank for Reconstruction and Development, The World Bank, 2018. 82 p.

3. Логистика, политика и труд в Грузии. Ч. I. / Пер. Д. Райдера. Международный журнал "September". 2018. No. 10. URL: <http://september.media/>.

4. Евросоюз выделит Грузии 3,5 млрд евро на развитие инфраструктуры (16.01.2019). URL: <https://www.newsgeorgia.ge/evrosoyuz-vydelit-gruzii-35-milliardov-evro-na-razvitie-infrastruktury/>.

5. Грузия получит от ЕС 3,4 млрд евро (20.01.2019). URL: <https://regnum.ru/news/2555843.html>.

Yurchenko N. I., Candidate of Economic Sciences, Lecturer
Dnipro State Agratina Economic University
Dnipro, Ukraine

COMPLEX APPROACH OF MARKETING IN THE FIELD OF TOURISM

Tourism is one of the most profitable sectors of the world economy. It stimulates the development of national economies, allows for increased foreign exchange earnings through the development of inbound tourism, the effective use of natural, historical and cultural potential [1].

However, tourism can have negative social and cultural consequences. Tourist services are necessary, first of all, for countries that entered the way of market transformation. This way, Greece, Egypt, Turkey and Spain have made significant progress in the development of tourism. The global tendency of increasing the scope of tourism services suggests that tourism can be advised to be declared the priority sector in Ukraine. However, the Ukrainian tourism market is currently developing extremely irregularly. The volume of abroad tourism prevails over the entering tourism, the volume of tourism market does not match its potential. The level of use of internal recreational resources of Ukraine is only about 8% [2]. This is due to the following factors:

- Imperfect state policy in the field of tourism;
- Low standard of people living;
- Unsatisfactory activity of travel companies.

Improvement of these factors will positively affect the tourism business in our country. In particular, the initiation of effective management decisions by travel companies, their marketing activities, popularization and promotion of tourism would have been able to give the positive results in short term already. In a competitive market environment, each firm,

regardless of its size and branch, uses certain marketing tools to successfully operate, meet market demand and achieve profitability.

The tendency for travelling and recreation is a consequence of many factors:

- Improvement of communications, emergence of high-speed trains, planes;
- Relative decreasing of prices for tourist services;
- Increasing number of cars;
- The establishment of international relations;
- Increasing number of the trips abroad due to working reasons through foreign investment;
- Political and industrial integration;
- Introduction of visa-free entry;
- Current liberalization;
- Development of new information technologies [2].

The consequence of the demand development for tourist services was not only the simplification of entry into the market, but also the strong threats from competitors.

Today, Ukraine is at an important stage in state-building. Democratic mechanisms of government are restoring under difficult conditions, basing on the ability of each citizen to participate in the activities of the authorities, the receiving of reliable information, and the responsibility of the government for the results of their work. The tourist industry is a specific and rather complex object of state regulation. One of the main mechanisms for implementing state policy in the field of tourism is the state regulation of the development of industry [3, p. 65].

Y. V. Alekseyeva considers the state regulation of the tourism industry to be the combination of forms and methods of purposeful influence of state authorities on the development of the tourism industry [4].

The demand for tourism is a specific economic category due to its specificity, the structure of the tourism product (including both service elements and material goods), the subjective nature of the product's evaluation by its customers, and the specific needs that tourism satisfies [5]. Ukrainian Law "About Tourism" states that "a tourist product is a pre-designed range of tourist services that combines not less than two such services that are being sold or offered for sale at a specified price, which includes transportation services, accommodation services and other tourist services not related to transportation and accommodation (services for organizing visits to cultural objects, recreation and entertainment, sale of souvenirs, etc.)" [6].

The economic consequences of tourism are manifested in the form of resources, travel goods and services that are shared and designed to meet needs. They may include the goods and services offered through various sectors of the economy. These include mostly manufactured products for tourists, as well as goods and services used by other groups of consumers and goods unsuitable for economic use in another industry.

A tourist offer can be defined as the amount of the proposed tourist product for sale at a certain price and in a certain period. The way of reviewing the proposal for tourism (from an objective and institutional point of view) is the result of the adopted approach: supply in a narrow sense – the volume of goods and services provided by producers at a certain price for tourists, but in the broader sense it is the activity of all subjects, carrying out measures aimed at satisfying the demand of tourists.

Concerning the definition of tourist demand, it is necessary to agree with Z.V. Yurinet, N.V. Melnik, who in their article "The main aspects of marketing policy formation at the enterprises of the Ukrainian tourist industry" noted that "Tourist demand – the solvency-confirmed tourist population needs, expressed in a certain amount of tourism product, which

can be purchased at existing prices. Consumer demand is influenced by the political and economic stability of the country, climatic conditions, geographical conditions, demographic factor, psychological factors, consumers, tastes of tourists, number of tourists, income, prices of tourist products, expectations” [7].

The tourist flow has long been characterized by liveliness, but eventually caused the need to create tourist offers professionally, organize tourist flows with the proper realization of the tourists needs, providing information and, finally, linking the spatially distributed demand with the spatial distribution of tourist services. The meaning of the existence of tourism enterprises justifies the realization of these needs and is the basis of their economic development. Ability to meet the needs of recreation and tourism, to develop along with the development of civilization, and meanwhile there the activities of producers adapting to the expectations of consumers.

These measures have contributed to the creation of the so-called tourism market, which can be defined as “a set of relationships that occur between people and institutions that meet the needs of tourism and those who have the means to cover them, as well as people and institutions, which meet these needs and organize their implementation”.

So, there are many different contracts and businesses representing very different types of activities in the tourism industry and the tourism market, but you can still distinguish the difference between them (for example, the air transport market or public catering), which makes it possible to do their structural analysis. It is not possible to list all the directions covering the tourism market, but you can categorize them in a certain key sectors, for example:

- The accommodation and the food sector;
- Sector of sightseeing;
- Transport sector;
- Tour operators sector and sector of brockers and local organisations.

Consequently, the phenomenon of the complexity of tourist demand with the simultaneous diversity and variety of tourist producers makes the search for ways to develop the tourist market the most interesting, but rather a complex task that requires research and resolution.

References:

1. Socio-economic problems of managing the development of regions in the context of the economy transformation: collected volume of scientific works of the National Academy of Sciences of Ukraine. Lviv, 2007. P.64-72.
2. Bozhydarnik T.V. International Tourism: Educational manual / for ed. T.V. Bozhydarnik., N.V. Bozhydarnik, L.V. Savosh K., 2012. 312 p.
3. Zakharova SG State regulation of tourism infrastructure in Ukraine. State and regions. Zaporizhya, 2009. Ed. 1. P.64-65.
4. Alekseeva Y. Influence of the state policy on the development of the tourist industry of Ukraine. Actual problems of domestic policy: Volume. scientific works K., 2004. Ed. 1. P. 103-107.
5. “About tourism” Law of Ukraine dated November 18, 2003 No. 1282 – IV. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80>
6. Altkorn J. Tourist Market: Essence and Characteristics. Marketing w turystyce. Warszawa: Wydawnictwo naukowe PWN, 2001. 204 s. C. 23-33.
7. Yurinetz Z.V. The main aspects of the marketing policy formation at the companies of the Ukrainian tourist industry. Bulletin of Kherson State University. Series: Economic Sciences. Kherson, 2014. Ed.

BUSINESS, TRADE, TOURISM AND BUSINESS CULTURE: PROBLEMS OF DEVELOPMENT OF THE BLACK SEA REGION

Жавнерчик О. В., к.е.н., доцент
Одеський державний екологічний університет
м. Одеса, Україна

МЕХАНІЗМИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГООРІЄНТОВАНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Екологоорієнтоване підприємництво в Україні на сьогодні перебуває в стадії активного впровадження. Загострення питань екологічної безпеки, охорони та збереження навколишнього середовища обумовлює обрання підприємствами стратегії розвитку з мінімізацією збитків навколишньому середовищу й таким чином відбувається перегляд концептів організації підприємницької діяльності з метою задоволення потреб споживачів, орієнтованих на екологічний спосіб життя, перехід до екологоорієнтованого управління бізнес-процесами з домінуванням використання заходів превентивного характеру. Швидко зростає кількість торговельних марок, які позиціонуються як екологічні, з префіксом еко-, біо-, зелений, чистий, екологічний.

Підвищення рівня екологічної культури та екологічної свідомості населення створює попит на екологобезпечну продукцію та формує перспективну нішу конкурентоспроможного бізнесу, в якому активно використовуються природоохоронні технології, висуваються нові вимоги до кваліфікації працівників. Таким чином, набуває актуальності розроблення пропозицій щодо вирішення проблеми реального переходу підприємництва на шлях екологізації.

Какутич Є.Ю. пропонує визначати екологізацію підприємницької діяльності як процес забезпечення прийнятної для суспільства і відповідної до нормативно-правових вимог якості навколишнього середовища та ощадливого використання природних ресурсів, що здійснюється створенням та реалізацією економічного механізму збалансування інтересів господарських суб'єктів й суспільства у царині еколого-економічних відносин та розв'язання еколого-економічних суперечностей [1].

Екологічне підприємництво є видом підприємницької діяльності, функціонування і розвиток якого передбачає комплексне поєднання соціально-економічних та екологічних інтересів його суб'єктів з метою продукування конкурентоспроможної та екологічно безпечної продукції та послуг, раціонального використання й ефективного відтворення природних і енергетичних ресурсів, впровадження інноваційних технологій природокористування для досягнення соціально-економічного ефекту [2, с. 61].

Функції екологічного підприємництва в контексті реалізації завдань екологоорієнтованого розвитку підприємництва наведено на рис. 1.

Розмежування функцій екологічного підприємництва з позиції системного підходу, з урахуванням концепції сталого розвитку, яка враховує динамічні зміни в економічних, екологічних, соціальних системах, дозволило визначити тривимірність екологоорієнтованої підприємницької діяльності, яка також включає екологічне підприємництво (цільове природоохоронне підприємництво) й екологосвідоме підприємництво (екоатрибутивний тип підприємницької діяльності).

Рис. 1. Функції і термінологічні аспекти екологічного підприємництва

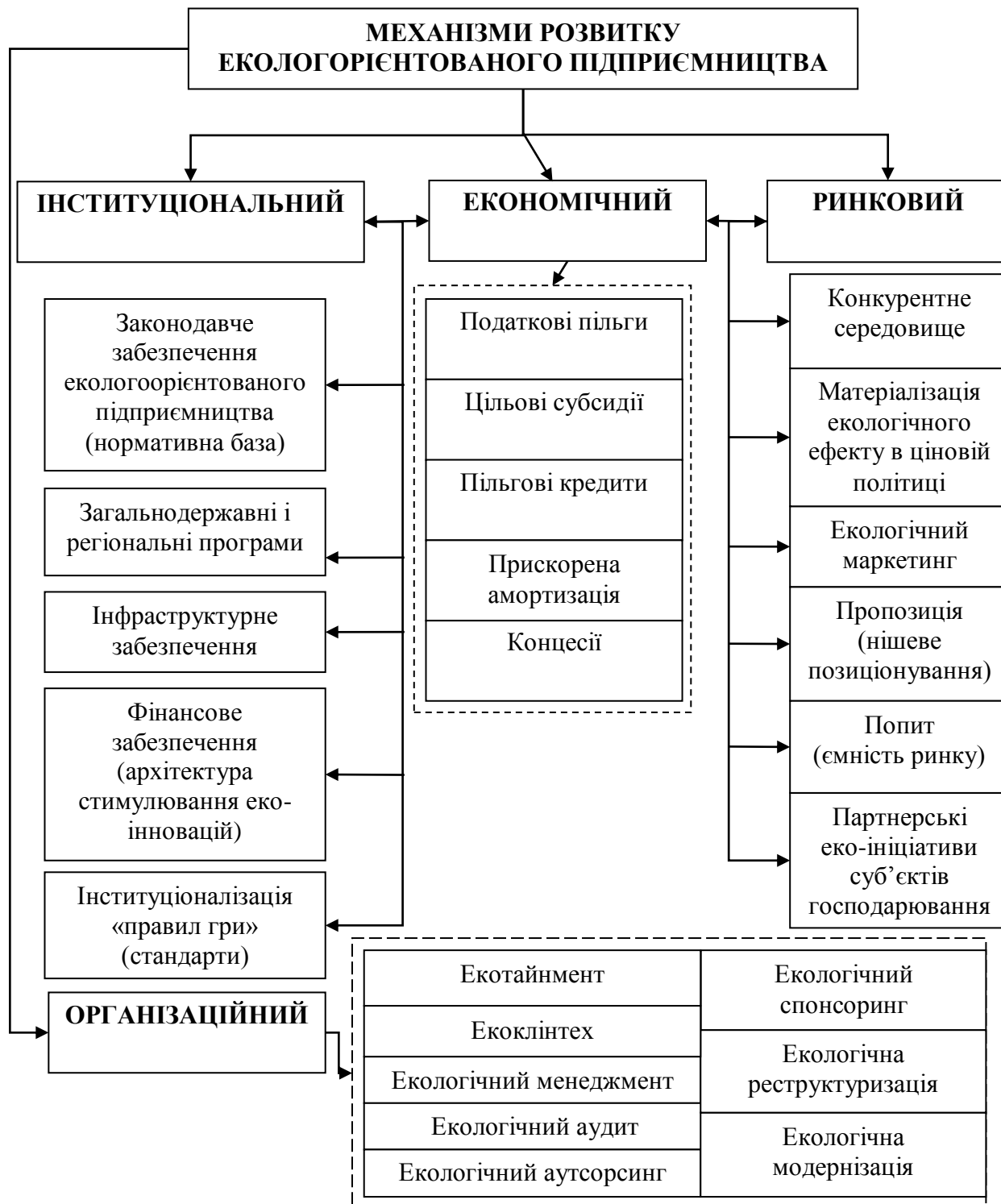
Атрибутами екологічного підприємництва є: домінування частки екологічної корисності в загальній корисності товару; задоволення екологічних потреб (з позиції споживачів); отримання доходу від «реалізації» екологічної корисності (з позиції підприємців); ресурси екологічної системи розглядаються як фактори, що впливають на потреби споживачів [3, с. 173].

Останнім часом в сфері екологічного підприємництва відбувається зміщення акцентів з напрямів діяльності, які спрямовані на усунення негативних наслідків господарської діяльності людини до напрямів, які забезпечують заміщення екологічно небезпечних товарів екологічно безпечними (є інноваційним підходом, заснованим на новому типі еколого-економічного мислення (високий рівень екологічної свідомості), головним принципом якого є недопущення екологічної шкоди.

Механізми розвитку екологоорієнтованого підприємництва в Україні представлені на рис. 2.

Інституціональний механізм встановлює умови і вимоги до екологоорієнтованого підприємництва (однак наявний значний часовий лаг між науковими дослідженнями та практичною реалізацією розробок, так проект Закону «Про екологічне підприємництво» все ще на стадії опрацювання), економічний – створює мотиви і стимули екологізації шляхом впливу на фінансово-економічне положення суб'єктів господарювання, ринковий – задіює механізми самоорганізації і саморозвитку бізнес-активностей, організаційний – полегшує способи реалізації і досягнення цілей екологоорієнтованого підприємництва.

Вплив ринкових механізмів розвитку екологоорієнтованого підприємництва (сфера обігу) характеризується безпосереднім зворотнім зв'язком із кінцевим споживачем та сприяє гнучкості реагування на трансформації структури попиту на продукцію, що забезпечує матеріалізацію еколого-економічних ефектів діяльності в зростанні прибутковості бізнесу.

Рис. 2. Механізми розвитку екологоорієнтованого підприємництва

Таким чином, екологоорієнтований розвиток підприємництва має передбачати сукупність дій як самого підприємства щодо комплексного врахування еколого-економічних ефектів на всіх етапах управління від розроблення стратегії до контролю відклику з боку споживачів шляхом переоцінки гудвілу підприємства, так і держави щодо формування сприятливого інституціонального середовища екологоорієнтованого бізнесу та дієвих економіко-організаційних механізмів його підтримки й розвитку.

Література:

1. Какутич Є.Ю. Екологічне підприємництво у забезпеченні сталого економічного зростання: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.06 / Є.Ю. Какутич ; НАН України. Рада по вивч. продукт. сил України. – К., 2007. – 20 с.

2. Бохан А. Екологізація підприємництва – визначальна складова безпеки розвитку суспільства / А. Бохан // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2009. – № 6. – С. 60-67.

3. Печенюк А.В. Перспективи розвитку екологічного підприємництва в Україні / А.В. Печенюк // Інноваційна економіка. – 2013. – № 3. – С. 172-175.

ECONOMY OF ENTERPRISE AND CORPORATE GOVERNANCE: MODERN INTEGRATION PROCESSES

Бездітко О. Є., асистент

Житомирський національний агроекологічний університет

м. Житомир, Україна

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО КЛАСИФІКАЦІЇ РИЗИКІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Сільське господарство супроводжують найрізноманітніші ризики, оскільки майже вся його діяльність відбувається за умов невизначеності. З метою уникнення втрат і збитків, забезпечення розширеного відтворення і стабілізації функціонування сільськогосподарських підприємств необхідно здійснювати ефективне управління ризиками на мікроекономічному рівні. Ризики виникають внаслідок різноманітних причин, що зумовлює їх велику диференціацію. Різноманітність класифікації ризиків покликана якомога точніше його ідентифікувати, проаналізувати і змодельовати задля вибору обґрунтованого управлінського рішення щодо управління ним.

Існує велика різноманітність ризиків, що робить актуальною їх систематизацію і класифікацію. Під класифікацією ризиків слід розуміти їх поділ на окремі групи за певними ознаками для визначення важелів і засобів управління ними.

Згідно визначення, наведеного у «Філософсько-енциклопедичному словнику», класифікація – це система супідрядних понять (класів, об'єктів) будь-якої області знань або діяльності людини, яка є засобом встановлення зв'язку між ними [2, с. 257].

Дослідження видів ризику дозволяє встановити чинники, які його генерують, і дати оцінку ступеня можливості виникнення та розміру можливих фінансових та інших матеріальних втрат за даним видом ризику [3, с. 113].

Найбільш поширеними критеріями класифікації ризиків є джерела їх виникнення, сфера прояву, мобільність (статичність або динамічність). Під джерелами виникнення ризику розуміють, причини, які породжують невизначеність ситуації.

Існуюча у вітчизняній науці класифікаційна система ризиків містить у собі категорії, групи, види, підвиди і різновиди ризиків [1, с. 27].

Для більш аргументованої ідентифікації ризиків сільськогосподарських підприємств акцентуємо на деяких галузевих особливостях їх прояву. Сільськогосподарське виробництво є, насамперед, одним з найбільш ризикових напрямів підприємницької діяльності внаслідок високої його залежності від природних умов. Економічний процес відтворення в галузі тісно переплітається з природними процесами, що зумовлює різного роду природні та високу ймовірність підприємницького ризику.

Агрокліматичні фактори є надто диференційованими у територіальному аспекті. Тому в залежності від розміщення сільськогосподарських підприємств вплив природних факторів може забезпечувати їм як збитки, так і додатковий дохід (ренду) – за наявності родючих ґрунтів і сприятливих умовах зволоження.

Вплив цих факторів залежить від конкретних обставин, тому їх неможливо точно передбачити. Під їх впливом урожайність сільськогосподарських культур може значно змінюватись з року в рік, а оцінка рівня ризику недоотримання врожаїв є

актуальною управлінською проблемою. Крім того, обсяги виробництва сільськогосподарської продукції коливаються при однакових обсягах використання ресурсів. Тому не можна точно бути впевненим у кількості (обсязі) майбутнього врожаю.

Підвищує рівень ризику і тривалий період виробництва, який спричинює високу ймовірність фінансових ризиків різного генезису, оскільки ринкова ситуація на момент реалізації продукції може значно змінитися в несприятливий для підприємства бік. Специфіка технологічного процесу, який має сезонний характер, також підвищує рівень фінансового ризику. Фінансовий і підприємницький ризики суб'єктів аграрного виробництва виникають у зв'язку з їх високою залежністю від зовнішнього фінансування, мінливою кон'юктурою ринку сільськогосподарських підприємств та загрозами і складнощами повсякденної діяльності.

Чітка і детальна класифікація ризиків дасть змогу підприємствам більш обґрунтовано вибудовувати систему управління ними. Аналіз відомих в економічній літературі варіантів класифікації ризику засвідчив, що кожен з них має певне практичне значення, але їх чисельність і відсутність визначеного методологічного базису знижує можливості їх практичного використання у практиці управління сільськогосподарськими підприємствами.

Авторський підхід до класифікації ризиків сільськогосподарських суб'єктів господарювання ґрунтується на застосуванні системної методології щодо тлумачення масштабу, класифікаційних ознак (критеріїв) і сутності відомих у сучасній науці ризиків сільськогосподарських підприємств. При цьому, дотримуємось думки, що усі аналізовані ризики мають економічну природу, тобто, їх наслідки спричиняють для підприємств збиток або прибуток.

Сутність системного підходу до класифікації ризиків сільськогосподарських товаровиробників полягає у виявленні об'єктивно існуючих систематичних одиниць – типів, класів та видів. У загальнонауковому тлумаченні сутність цих систематичних одиниць класифікації зводиться до наступного (рис. 1).

Тип як найвищий таксон об'єднує споріднені класи (розряди) і є зразком, моделлю чого-небудь. Особливістю типу ризику є його ринкова (недостатньо керована) природа, динамічність і тотальний вплив. Таким є, на наш погляд, систематичний (ринковий) і несистематичний (специфічний), динамічний (що піддається управлінню та спричинює не лише збиток, але й, за певних умов, – прибуток) ризику. Клас ризиків, як родове поняття, обумовлений наявністю загроз (можливостей) у так званих «фонових», «середовищних» сферах діяльності суб'єктів господарювання – підприємницькій, фінансовій (макроекономічного характеру), ринковій тощо. Вид – це група предметів, явищ, процесів зі спільними ознаками. Видами ризиків на рівні підприємства є операційні (виробничий, комерційний, технологічний, фінансовий – бухгалтерський), інвестиційний та інноваційний, а також фінансовий (ліквідності, платоспроможності тощо), ринковий (ціновий, маркетинговий, збутовий) та природний (відхилення від норми агрокліматичних умов та стихійні лиха).

Науково обґрунтована класифікація внутрішніх ризиків сільськогосподарських підприємств і розкриття їх сутності дозволяє чітко визначити умови і фактори їх виникнення, обрати ефективні методи і прийоми керування ними.

Рис. 1. Систематичні одиниці ризиків сільськогосподарських підприємств

Джерело: власні дослідження

Література:

1. Івченко І. Ю. Моделювання економічних ризиків і ризикових ситуацій: Навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2007. 344 с.
2. Философско-энциклопедический словарь. М.: Советская энциклопедия, 1983. – С. 257.
3. Шестопалова О. В. Фінансові ресурси в умовах ризиковості економічної діяльності. Економічний простір. 2009. № 23 (2). С. 110-115.
4. Сахарцева І. І., Шляга О. В. Ризики економічної діагностики підприємства: Навчальний посібник. Київ: Кондор, 2008. 380 с.

Волкова Л. О., старший викладач
Національний аерокосмічний університет імені М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»
м. Харків, Україна

аспірант
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця
м. Харків, Україна

ПРИНЦИПИ ВИБОРУ СТРАТЕГІЇ ІННОВАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ ПЕРСОНАЛУ

Низький рівень інноваційної активності національних підприємств є однією з причин недостатньої конкурентоспроможності. Для забезпечення конкурентоспроможності, кожне підприємство повинно переходити від розвитку на основі екстенсивних факторів виробництва до розвитку за рахунок інтенсивних факторів, на базі впровадження інновацій. Одним з ключових чинників є інноваційна активність персоналу.

Актуальними на сьогодні слід вважати завдання по створенню методики вибору стратегії інноваційної активності персоналу, а також розробка заходів щодо ефективного впровадження запропонованих нововведень.

Разом з тим, в наявності відсутність системного підходу в питаннях інноваційної активності персоналу, що супроводжується зростанням ризиків інноваційної діяльності, та негативно впливає на стійкість підприємства в цілому. У зв'язку з цим, актуалізується проблема вибору і реалізації ефективної стратегії інноваційної активності персоналу. Існуючі в теорії і практиці підходи до управління інноваційною діяльністю підприємств і оцінки рівня її розвитку не містять чітких, однозначно трактованих критеріїв вибору стратегії, а також інструментів і методів стимулювання інноваційної активності персоналу. Крім того, недостатньо приділяється уваги організаційним аспектам реалізації стратегій [1-6].

Метою дослідження є розвиток теоретичних основ і методичних рекомендацій в області розробки стратегії інноваційної активності персоналу.

Автор пропонує п'ятиетапну схему вибору стратегії інноваційної активності персоналу:

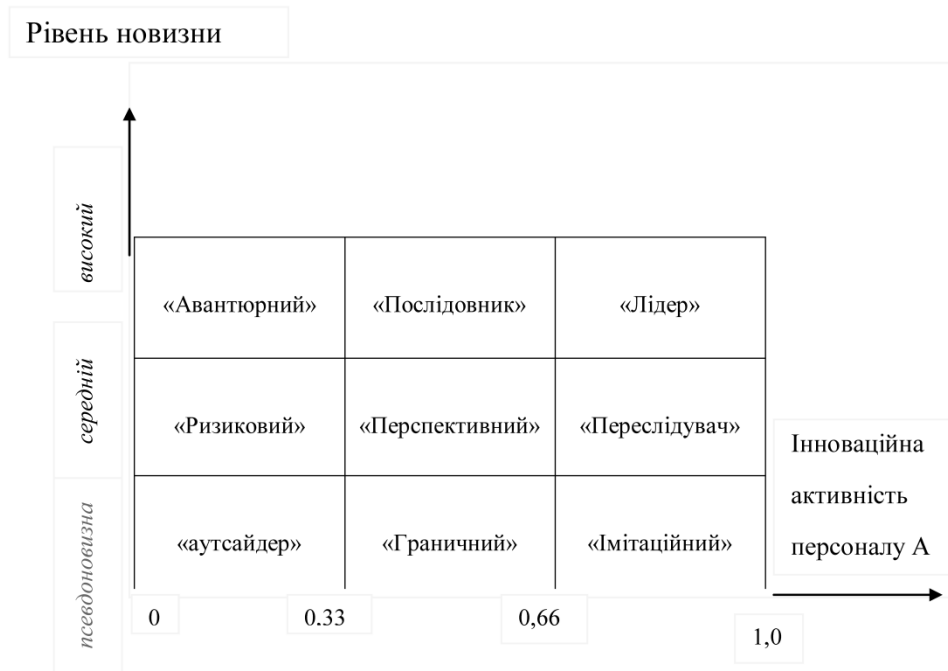
Етап 1. Моніторинг стану підприємства, який здійснюється проведенням соціологічним дослідженням і оцінкою інноваційної активності персоналу за допомогою аналізу фінансово економічного стану підприємства. У своїх роботах [7] автор визначив систему якісних і кількісних показників для оцінки інноваційної активності персоналу.

Етап 2. Позичування підприємства [8]. На підставі даних, отриманих на першому етапі, відбувається віднесення стану підприємства до одного їх класів за допомогою матриці позиціонування рис. 1.

На осі X в матриці позиціонування підприємства відбивається інтегральний показник інноваційної активності персоналу $A \leq 1$, а по осі Y – перспективність інновації щодо ринкової новизни.

Комбінація трьох типів новизни з трьома варіантами градації інтегрального показника інноваційної активності персоналу дає дев'ять типових ситуацій.

Рис. 1. Матриця позиціювання підприємства

Джерело: розроблено автором

Типові ситуації, в які можуть потрапити підприємства:

«Аутсайдер» – стан значного відставання від лідера. Найчастіше це відбувається в разі нестачі ресурсів і відсутність уваги до підбору персоналу.

«Граничний» – наявність інноваційного потенціалу, але відсутність нових ідей (можливо, в наслідку неефективного керівництва і слабого втягнення персоналу в інноваційний процес) призводить до втрати фінансових ресурсів без отримання віддачі від інновацій. Підприємство знаходиться в зоні ризику переходу в категорію «Аутсайдер».

«Імітаційний» – значна інноваційна активність персоналу при рівні псевдоінновацій. Відсутність системи управління і контролю за інноваційним процесом. Недостатня кваліфікація управлінців.

«Ризиковий» – недоліки в системі мотивації і управління персоналом. Ризик полягає в тому, що рівень підготовки і мотивації персоналу не відповідає складності поставлених завдань, що значно ускладнює інноваційний процес.

«Перспективний» – стан підприємства дає впевненість у позитивних змінах при прийнятті адекватних заходів щодо вдосконалення.

«Переслідувач» – подальший розвиток власних науково-дослідних напрямків, дослідження ринку і залучення інновацій.

«Авантюрний» – вимоги до персоналу значно перевершують можливості, необхідно прийняття невідкладних заходів щодо підвищення інноваційної активності персоналу.

«Послідовник» – запозичення інновацій та вивчення досвіду інноваційної діяльності у лідера.

«Лідер» – утримання позицій і вдосконалення.

Етап 3. Кожній проблемній ситуації, в якій знаходиться підприємство, можна поставити у відповідність переважну стратегію.

Етап 4. Реалізація стратегії. Реалізуються процеси впровадження на підприємстві заходів стратегії. Виконуються відповідно плану з чітко визначеними часовими рамками і відповідальними за виконання.

Етап 5. Контроль ефективності. Постійно контролюється інтегрований показник інноваційної активності персоналу і робиться висновок про поточний стан інноваційного процесу. У разі недостатньої ефективності проводиться додатковий аналіз (етап 2) та розробка нових заходів (етап 3).

В дослідженні запропонована методика вибору ефективної стратегії, інструментів і методів стимулювання інноваційної активності персоналу.

Література:

1. Аньшин, В. М. Инновационный менеджмент: Концепции, многоуровневые стратегии и механизмы инновационного развития [Текст] / Аньшин В. М. [и др.] ; под ред.: В. М. Аньшин, А. А. Дагаев ; Акад. нар. хоз-ва при Правительстве РФ. – Москва, 2006. – 584 с.

2. Касс, М. Е. Формирование стратегии инновационного развития предприятия на основе управления нематериальными активами [Текст] : монография / М. Е. Касс ; Нижегород. гос. архитектур.-строит. ун-т. – Н. Новгород : ННГАСУ, 2011. – 159 с.

3. Мильская, Е. А. Теория и методология стратегического управления деятельностью инновационно-активных предприятий [Текст] : дис. ... д-ра экон. наук / Мильская Е. А. ; С.-Петербург. гос. политехн. ун-т. – Санкт-Петербург, 2011. – 377 с.

4. Порецкова, К. В. Формирование инновационной стратегии промышленного предприятия : дис. ... канд. экон. наук : / Порецкова К. В. ; Саратов. гос. техн. ун-т. им. Ю. А. Гагарина. – Саратов, 2014. – 131 с.

5. Хотяшева, О. М. Стратегическое управление инновациями в современных компаниях / О. М. Хотяшева // Инициативы XXI века. – 2009. – № 2. – С. 48–54.

6. Шульгіна, Л. М. Сучасні концепції стратегічного управління інноваційним розвитком підприємства [Електронний ресурс] / Л. М. Шульгіна, В. В. Юхименко // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2011. – № 3, т. 2. – Режим доступу: <http://mmi.fem.sumdu.edu.ua/>.

7. Волкова, Л. О. Система показників для оцінки інноваційної активності персоналу / Л. О. Волкова // Фаховий науковий журнал «Вісник Одеського національного університету. Економіка». – Одеса, 2018. – № 1 (66). Том 23. – С. 51-54.

8. Волкова, Л. О. Методика вибору стратегії підвищення інноваційної активності персоналу / Л. О. Волкова // Збірник наукових праць «Управління розвитком». – Харків, 2018. – № 2 (192). – С. 132-138.

Гудзь О. Є., д.е.н., професор

Маковій В. В., аспірант

*Державний університет телекомунікацій
м. Київ, Україна*

ЗАВДАННЯ ТА ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВ

Стрімка глобалізація інформаційної сфери, якісне удосконалення інформаційно-комунікаційних технологій помітно впливає на економічну, інноваційну, безпекову та інші складові розвитку підприємств, а інформаційні ресурси за таких умов стають системоутворюючим чинником їхнього функціонування. Наукові дослідження окремих теоретичних та практичних аспектів інформаційної політики знайшли висвітлення у наукових працях відомих вітчизняних учених таких, як В. Іванов, О. Литвиненко, А. Москаленко, Г. Почепцов, С. Чукут та інших. Н. Вінер стверджує,

що «інформація» – це позначення змісту, який надходить з зовнішнього світу в процесі нашого пристосування до нього і пристосування до нього наших почуттів [2, с. 31]. В. Бебик обґрунтовує, що «інформація» – це змістовне відображення об'єктивних і суб'єктивних процесів, явищ і предметів Всесвіту, себто усього, що оточує нас і міститься всередині нас [1, с. 25]. А, поняття «інформаційна політика» окреслюють, як спосіб генерування, формування, використання інформаційних потоків і ресурсів з боку різних суб'єктів (окремих організацій, підприємств чи установ, які можуть мати свої інтереси при роботі з інформацією).

Завданнями інформаційної політики підприємства слід визначити: ідентифікацію інформаційних потоків і структури даних в технологічних контурах виробництва та споживання інформації; оцінку інформаційних об'єктів, розробку інформаційних класифікаторів (рубрикаторів), правил, регламентів і процедур, що визначають і забезпечують проведення інформаційної політики підприємства; побудову сучасної ІТ інфраструктури підприємства; формування та підтримку інформаційних моделей основних бізнес – процесів та комунікаційних ланцюгів підприємства; оптимізацію внутрішніх та зовнішніх інформаційних потоків; забезпечення створення, ведення та використання інформаційних ресурсів; інформаційне забезпечення робочих місць співробітників підприємства; оптимізацію процедури введення, обробки, зберігання та подання інформації в інформаційній системі підприємства; систему розмежування доступів до інформації та інформаційної безпеки; організацію контролю виконання вимог інформаційної політики та усунення недоліків; формування лояльного інформаційного середовища; експертизу технічних і комерційних пропозицій щодо цифрової трансформації бізнес – процесів підприємства; координацію зовнішніх і внутрішніх комунікацій підприємства; забезпечення цілісності та узгодженості публічної інформації про діяльність підприємства; створення системи стратегічних комунікацій; своєчасне оприлюднення достовірної інформації про діяльність підприємства; підвищення рівня відкритості та довіри у відносинах між підприємством та партнерами; сприяння створенню позитивного іміджу підприємства.

Формування та впровадження інформаційної політики підприємства повинно забезпечуватися шляхом реалізації окремих етапів, змістове наповнення яких залежить від особливостей функціонування підприємства та його галузевої спрямованості. Загальний алгоритм етапів формування інформаційної політики може бути наступним: оцінка інформаційної політики підприємства; розробка концепції інформаційної політики (визначення мети й завдань) та інформаційної стратегії (включаючи цифрову трансформацію); ідентифікація бізнес-процесів, інформаційних потоків та комунікаційних ланцюгів; розробка основних класифікаторів (рубрикаторів) внутрішніх та зовнішніх інформаційних потоків з урахуванням ступеня конфіденційності, вартості і зміни характеристик інформації з плином часу; визначення функцій персоналу щодо проведення інформаційної політики підприємства; розробка правил, регламентів та процедур, що забезпечують реалізацію інформаційної політики підприємства, вимог до інформаційного забезпечення робочих місць працівників підприємства; розробка вимог до інформаційно-комунікаційного та технологічного забезпечення; розробка концепції інформаційної безпеки; вибір систем автоматизації і підрядників на проведення робіт по впровадженню програмного забезпечення у відповідності з розробленими вимогами до інформаційно-комунікаційного, технологічного та інформаційного забезпечення робочих місць; підготовка ІТ інфраструктури (закупівля обладнання і базового програмного забезпечення); розробка інформаційної стратегії підприємства; пілотне впровадження електронного проектного документообігу та інформаційної системи управління, системи автоматизації

контрольно-розпорядчої діяльності; поетапне впровадження систем електронного проектного документообігу, електронного візування і узгодження, автоматизації контрольно – розпорядчої діяльності, корпоративного словника термінів та визначень; проведення заходів щодо забезпечення інформаційної безпеки; розробка документаційного забезпечення інформаційної політики та інформаційних моделей бізнес процесів; організація контролю за проведенням інформаційної політики; організація процесів аналізу інформаційної політики та внесення оптимізаційних змін; виявлення шляхів вдосконалення інформаційної політики підприємства.

Вказані етапи не є статичними, і можуть змінюватися. Тобто етапи формування інформаційної політики підприємства детерміновані не тільки динамічністю економічного розвитку, але й розвитком ІКТ та вимогами державного регулювання інформаційних відносин.

Література:

1. Бебик В.М. Інформаційно-комунікаційний менеджмент у глобальному суспільстві: психологія, технології, техніка публікрилейшинз: Монографія [Текст] / В.М. Бебик. – К. : МАУП, 2005. 440 с.: іл. – Бібліогр.: с. 432-437.
2. Винер Н. Кибернетика. – М.: Сов. радио, 1968. – С. 31.

Данік Н. В., к.е.н., доцент

Гривківська С. М., к.е.н.

Деркач М. А., студентка

*Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського
м. Миколаїв, Україна*

ОБГРУНТУВАННЯ НЕОБХІДНОСТІ СКЛАДАННЯ БІЗНЕС-ПЛАНІВ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Реалізація інноваційних проектів на підприємстві неодмінно має високий ступінь ризику та певні фактори невизначеності, що не дають змогу повною мірою оцінити результат реалізації даного проекту. Зважаючи на це, з'являється необхідність проводити оцінку ризиків, виявлення невизначеності та шляхи подолання небажаних ситуацій, що можуть виникати під час впровадження інноваційного проекту у його бізнес-плані. За оцінками багатьох фахівців, саме детальний аналіз ризиків та невизначеності на етапі бізнес-планування допомагає досягти максимальних результатів від комерціалізації проекту. Тому питання бізнес-планування інноваційних проектів в умовах невизначеності та ризику є дуже актуальним.

Бізнес-планування – це сучасний і досить популярний термін на сьогодні в бізнес-середовищі. Але розробка бізнес-планів і ведення діяльності в руслі постійного бізнес-планування з урахуванням всіх нюансів цього поняття (постійний моніторинг ринку, стану конкурентної середовища, складання планів для впровадження будь-яких змін тощо) на вітчизняних просторах знаходяться на відчутній відстані від європейських практик розвинених країн. Багато бізнесменів, які опрацювали не одне зарубіжне видання з розробки бізнес-планів і намагаються дотримуватися рекомендацій, викладених у них, стикаються з нерозглянутими там, та й невідомими на Заході труднощами. На відміну від західних країн, ділове планування в Україні має ряд особливостей [1, с. 59].

Українське законодавство на сьогодні не закріплює обов'язковість розробки бізнес-плану. Останній є нетиповим документом для більшості українських комерційних підприємств [2, с. 115]. Незважаючи на прагнення країни приєднатися до європейської спільноти та підвищити стандарти якості продукції, послуг та принципів ведення бізнесу, значно поширена позиція, яка заперечує доцільність розробки розгорнутого бізнес-плану і передбачає, як альтернативу, стисле техніко-економічне обґрунтування. Іноді вважається, що відсутність проробленого бізнес-плану може бути компенсована знанням «глибин» вітчизняного бізнесу й інтуїцією.

Але, бізнес-план – старанно підготовлений документ, що розкриває усі сторони будь-якого підприємницького заходу, який розпочинається. Це документ, в якому відбиті основні шляхи вирішення проблеми внаслідок ретельного аналізу її для обґрунтування вигідності запропонованого проекту, а також для залучення можливих контрагентів, потенційних фінансових партнерів і висококваліфікованих фахівців [3, с. 24]. Бізнес-план це документ, в якому описується конкретна бізнес-ідея та можливі шляхи її реалізації [2, с. 15]. Бізнес-план – це план, програма здійснення бізнес-операцій, дій фірми, що містить відомості про підприємство, товар, його виробництво, ринки збуту, маркетинг, організацію операцій та їх ефективність.

Тобто, бізнес-план – це короткий, точний, доступний і зрозумілий опис передбачуваного бізнесу, найважливіший інструмент при дослідженні різних ситуацій, що дозволяє вибрати найбільш перспективний бажаний результат і визначити засоби його досягнення.

Розглянувши основні особливості змісту бізнес-планування, можна стверджувати, що такий вид планової діяльності передбачає проведення комплексного аналізу ситуації, постановку цілей, вироблення стратегій і узгоджених програм дій, розподіл ресурсів відповідно до виявлених пріоритетами розвитку.

Зважаючи на значну кількість точок зору на визначення невизначеності та велику кількість методологій оцінки ризиків, при бізнес-плануванні інноваційного проекту необхідно розглядати ці поняття з різних боків. Адже для максимально повного розуміння ситуації у навколишньому середовищі та можливих небажаних ситуацій недостатньо лише одного методу. Розділ аналізу ризиків та невизначеності повинен постійно доповнюватися у ході реалізації проекту. Проте досягти повної визначеності та уникнути усіх ризиків є неможливим. Можливо лише прагнення до максимальної інформованості [4, с. 60].

Тому питання залучення більшого обсягу інформації про зовнішнє та внутрішнє середовище реалізації інноваційного проекту є вкрай важливим. Отже, бізнес-план – це активний робочий інструмент управління, відправний пункт усієї планової та виконавчої діяльності підприємства. Бізнес-план дає змогу аналізувати, контролювати й оцінювати успішність діяльності в процесі реалізації підприємницького проекту, виявляти відхилення від плану та своєчасно коригувати напрямки розвитку бізнесу.

Література:

1. Лосев В.А. Как составить бизнес-план. Практическое руководство с примерами готовых бизнес-планов для разных отраслей / В.А. Лосев. – М.: ООО «И.Д. Вильямс», 2011. – 208 с.
2. Алексеева М.М. Планування діяльності фірми: навч. метод. посібник / М.М. Алексеева. – К.: Фінанси і статистика, 2011. – 248 с.
3. Осовська Г.В. Економічний словник: наук. видання / Г.В. Осовська, О.О. Юшкевич, Й.С. Завадський. – К.: Кондор, 2007. – 358 с.
4. Чичун В.А. Бізнес-планування як фактор успішної підприємницької діяльності / В.А. Чичун, В.Д. Паламарчук // Соціум. Наука. Культура. – 2010. – 21 (18). – С. 58–63.

Денисенко М. П., д.э.н., профессор
Шацкая З. Я., к.э.н., доцент
*Киевский национальный университет технологий и дизайна
г. Киев, Украина*

ОПЫТ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКИХ СТРУКТУР ГРУЗИИ

Грузия – страна, которая имеет выгодное стратегическое месторасположение между Европой и Азией. На сегодняшний день в Грузии созданы все условия для успешного ведения и развития бизнеса, поддержка которого обеспечена свободным от коррупции грузинским правительством [2].

Наиболее распространенной формой компаний в Грузии является общество с ограниченной ответственностью. Законодательство Грузии: не устанавливает каких-либо требований в отношении размера уставного капитала компаний; не имеет ограничений по учреждению компаний иностранными юридическими или физическими лицами; позволяет иностранцам занимать должность директора компании; иностранный директор может исполнять свои функции за пределами Грузии, что не будет влиять на признание грузинской компании налоговым резидентом Грузии [3].

На территории Грузии зарегистрировано три свободных индустриальных зоны (СИЗ): Поти, Кутаиси, Тбилиси, что дают следующие преимущества для работы предпринимательских структур, которые в них зарегистрированы, а именно:

- налог на прибыль заменен на фиксированный лицензионный сбор, размер которого зависит от выбранной для работы СИЗ и вида бизнеса компании;
- отсутствуют импортно-экспортные пошлины;
- компании освобождаются от обязательного прохождения аудита своей деятельности;
- транзакции, осуществляемые между компаниями в СИЗ освобождены от НДС;
- компания может распределять дивиденды в любой момент, при этом, налог на прибыль – 0%, налог на дивиденды – 0%;
- выплата дивидендов может быть осуществлена на расчетный счет учредителя как в грузинском банке, так и в иностранном;
- банки открывают мультивалютные счета и поддерживают транзакции в долларах США, EUR и другой валюте;
- а также имеются другие виды льгот, которые зависят от конкретного вида бизнеса [2].

Крупнейшей предпринимательской структурой Грузии, работающей на рынке Украины является совместный Холдинг «GG&MW/IDS», в структуру которого входят:

- украинская компания по разливу минеральных вод «IDS» (в состав которой входят Миргородский та Моршинский заводы минеральных вод);
- грузинская компания «Georgian Glass and Mineral Water» (в состав которой входят три завода по разливу известной марки грузинской минеральной воды «Боржоми»).

Эта предпринимательская структура стала ведущим производителем минеральных вод в СНГ и крупнейшим экспортером продукции в 27 стран мира [1].

Предпринимательская структура – грузинская электросетевая компания «Теласи», созданная совместно с нидерландскими компаниями “Silk Road Holdings B.V.” и

“Gardabani Holdings B.V.” (група «Интер РАО»), которым принадлежит 75 процентов акций и по 100 процентов акций грузинских электросетевых компаний «Храми ГЭС-1» и «Храми ГЭС-2» обеспечивает поставки электроэнергии на всю страну.

Таким образом, экономически эффективный опыт функционирования предпринимательских структур Грузии и благоприятная государственная политика, демонстрирует целесообразность создания и развития крупных предпринимательских структур в стране. Такие структуры становятся ведущим звеном развития экономики страны, обеспечивая значительную долю поступлений в бюджет, формируют позитивный имидж страны на мировом уровне, повышают рейтинг страны в Ежегодном рейтинге Всемирного банка “Doing Business”. О чем свидетельствует изменение рейтинга Грузии: так, если в 2014 г. страна занимала 8-е место по легкости ведения бизнеса, то уже в 2018 г. поднялась до 6 места в рейтинге, войдя в категорию «Очень легкое ведение бизнеса». В 2019 г. Грузия осталась на том же месте, незначительно ухудшив свои позиции (на 0,42 п.). В 2018 г. страна стала второй в рейтинге по легкости создания предприятий [4].

Литература:

1. Бизнес-структуры Грузии в Украине. – Режим доступа: <http://urkexport.gov.ua/>
2. Компании в свободных индустриальных зонах (СИЗ) Грузии. – Режим доступа: <https://bramagroup.com.ua/kompanii-v-svobodnyh-industrialnyh-zonah-siz-gruzii.html>
3. Компании в Эстонии и Грузии: преимущества и возможности для транспортного бизнеса. – Международная юридическая служба Interlegal. – Режим доступа: http://interlegal.com.ua/ru/publikacii/kompanii_v_jestonii_i_gruzii_preimuschestva_i_vozmojnosti_dlya_transportnogo_biznesa/
4. Doing Business. Measuring Business Regulations. – The World Bank. – Режим доступа: <http://www.doingbusiness.org/>

Деренська Я. М., к.е.н., доцент
*Національний фармацевтичний університет
м. Харків, Україна*

ІНТЕГРАЦІЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПРОЕКТАМИ У КОНТУР КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ

Управління сучасним підприємством є інтеграційним, оскільки являє собою симбіоз різних систем менеджменту (якості, екологічної безпеки, інформаційної безпеки, управління проектами тощо). Для відображення архітектури складної системи управління зазвичай використовується контур, який зв'язує в єдиному інформаційному просторі управляючу підсистему (суб'єкт управління) і підсистему, якою управляють (об'єкт управління), а також вплив зовнішнього середовища.

На думку А. Кравченко [1], процес побудови контуру управління включає такі етапи:

1. Формулювання мети і завдань. Мета повинна бути визначена з урахуванням smart-критеріїв (конкретність, вимірність, узгодженість, реалістичність, час). З точки зору проектного менеджменту мета і завдання проекту формулюються з урахуванням дерева (або трикутника) цілей.

2. Складання плану (з урахуванням відповідних інструментів планування). План управління проектом має багатофункціональне спрямування, оскільки враховує плани управління змістом та обсягом робіт (побудову структури проектних робіт), сіткове і календарне планування (формування сіткового графіка, діаграми Ганта), плани управління вартістю (складання календарного плану витрат, бюджету проекту), якістю (побудова діаграм Ісікави, обґрунтування витрат на якість та ін.), командою проекту, ресурсами (побудова ресурсних гістограм), комунікаціями, ризиками, контрактами і поставками, комунікаціями проекту, а також план управління змінами.

3. Моніторинг ступеня досягнення мети: обґрунтування критеріїв оцінки діяльності; створення інструментів для оцінювання (форм звітів); аналіз результатів діяльності; обґрунтування коригувальних дій.

4. Прийняття рішень щодо реалізації необхідних змін за результатами моніторингу.

Таким чином, у цьому випадку контур управління являє собою інтерпретацію циклу Демінга-Шухарта «плануй – дій – перевіряй – поліпшуй».

Згідно з роботою І. А. Султанова [2], контур виникнення корпоративної системи управління проектами пов'язує системи управління проектами і портфелем проектів (з урахуванням впливу систем відбору кращих проектів до впровадження, закриття проектів, перерозподілу ресурсів між проектами, накопичення досвіду і підвищення ефективності проектів) та зовнішніх щодо проектного управління елементів (стратегія, ресурси, прибуток компанії; стандарти, положення, регламенти, процеси, шаблони компанії). При цьому система управління проектом враховує формування єдиної команди, термінології, єдиного плану проекту, процедур управління.

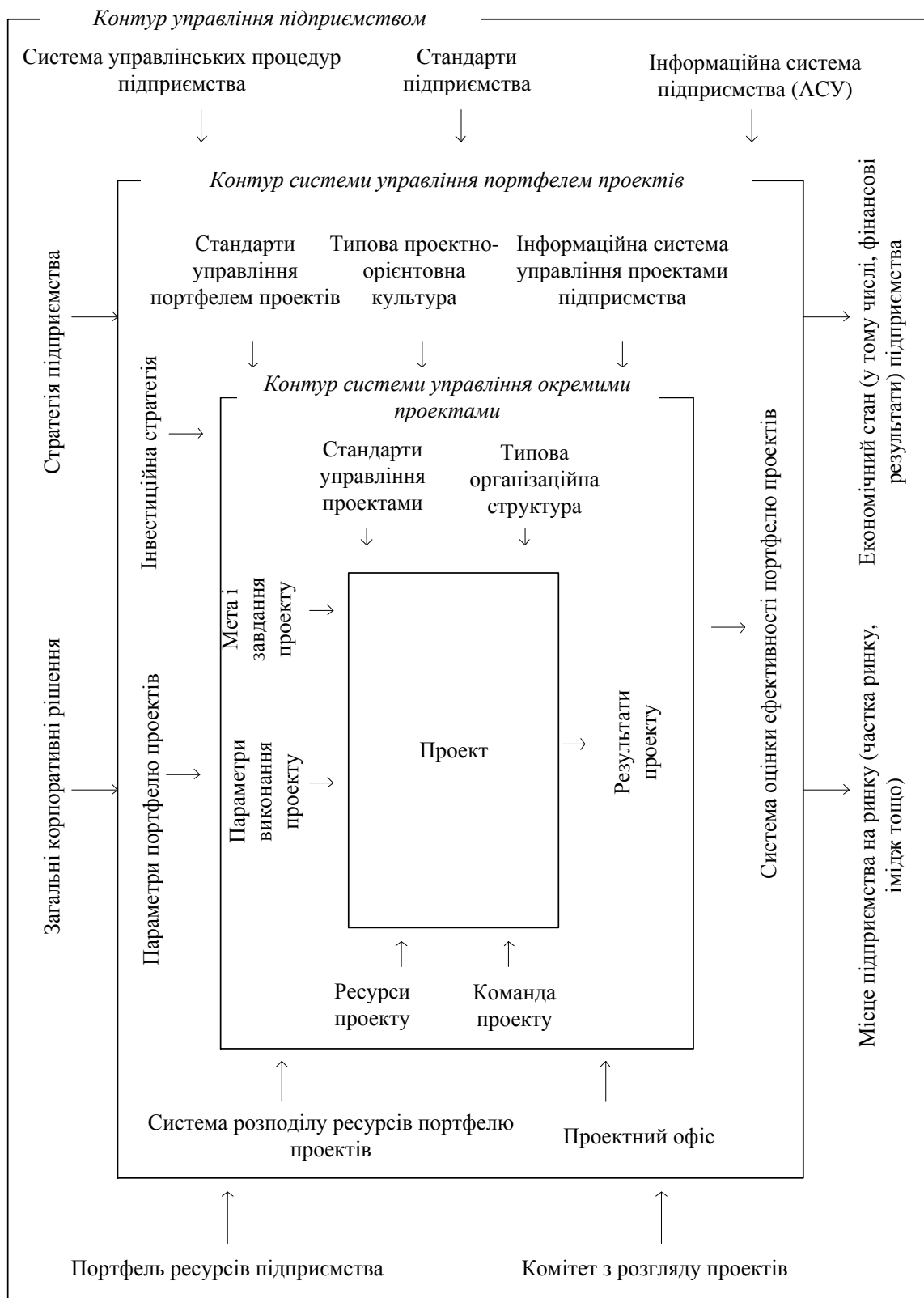
За результатами аналітичного дослідження підходів до формування контуру системи управління проектами запропоновано розглядати у межах єдиного контуру управління підприємством як складової його частини контур системи управління портфелем проектів, елементом якого, у свою чергу, є контур системи управління окремими проектами (рис. 1). Таким чином, ключовим компонентом управління є окремі проекти, виконання яких гармонізується із корпоративною та інвестиційною стратегіями.

Передумовою планування компонент проектного управління є стратегія і загальні корпоративні рішення, які обґрунтовують напрямки і завдання формування портфелю проектів. Затвердження портфелю проектів здійснюється Комітетом з розгляду проектів з урахуванням портфелю ресурсів підприємства. Методологічним забезпеченням є корпоративні стандарти і процедури (в тому числі, й за проектною діяльністю), інформаційною базою – автоматизована система управління підприємством.

Стандарти управління портфелем проектів, корпоративна проектно-орієнтована культура та сервер управління проектним портфелем є підґрунтям процесів категоризації, оцінки, відбору окремих компонент до портфелю проектів, їх впровадження, моніторингу і коригування портфелю. Проектний офіс, використовуючи систему розподілу ресурсів, здійснює балансування компонент портфелю проектів, а також оцінює ефективність його виконання.

Система управління окремими проектами базується на використанні стандартів проектного менеджменту (зокрема, «Керівництва РМВОК®»), практиці підприємства щодо реалізації успішних проектів (база даних, звітність тощо). Проектними командами створюються необхідні інструменти планування, моніторингу окремих проектів, визначення результативності та ефективності впроваджених проектів.

Рис. 1. Інтеграція контуру системи управління проектами у контур управління підприємством

Література:

1. Кравченко А. Идеальная схема управления: «Контур управления» как ключевой элемент системы менеджмента [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.trn.ua/articles/7762/> (дата обращения: 17.02.2019).

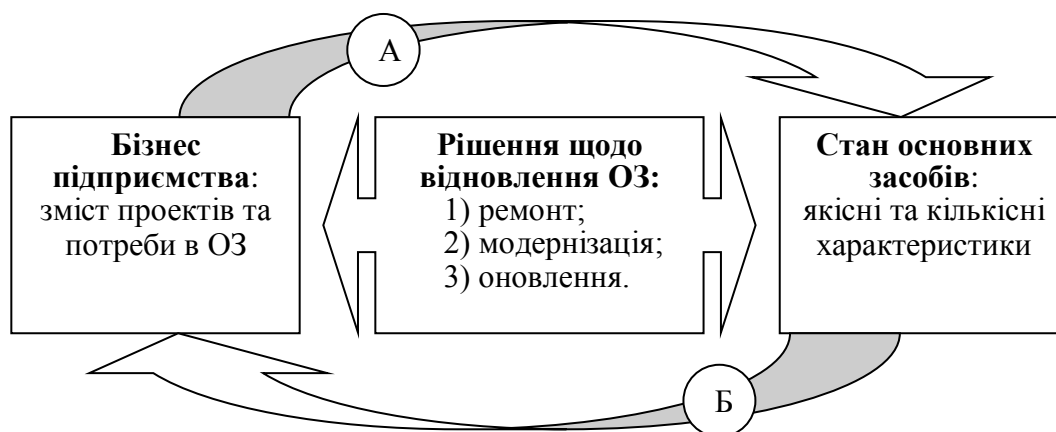
2. Султанов И. А. Формирование систем управления проектами [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://projectimo.ru/upravlenie-proektami/korporativnaya-sistema-upravleniya-proektami.html> (дата обращения: 15.12.2018).

Досужий В. С., аспірант
Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»
м. Дніпро, Україна

РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО ПІДХОДУ ДО ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ НА ЗАСАДАХ ІНТРАПРЕНЕРСТВА

Метою дослідження є визначення складових елементів та з'ясування їхнього теоретичного підґрунтя підприємницького підходу до управління відтворенням основних засобів (ОЗ) машинобудівного підприємства. Основні засоби, а саме, їх кількісні та якісні характеристики будуть залежати від змісту бізнес-проекту підприємства, а при наявності цих засобів характеристики впливатимуть на рішення щодо нових бізнес-ініціатив. Вплив А (рис. 1) формується у випадку започаткування бізнесу, коли підприємство не має ОЗ, розробляє власну бізнес-модель, оцінює потреби в устаткуванні, спорудах та інших матеріальних об'єктах довгострокової експлуатації, визначає припустимі способи та доступні фінансові задоволення зазначених потреб. Вплив Б характерний умовам підготовки рішень діючими підприємствами стосовно розвитку поточного бізнесу або/та синергетичної диверсифікації: основні засоби мають бути відремонтовані, замінені на нові з урахуванням можливостей їх використання в нових бізнес-проектах. В обох випадках має місце підприємницька ініціатива, що орієнтує на довгострокові фінансові результати (отримання прибутку, повернення інвестицій, збільшення вартості інвестиційного капіталу), які досягаються внаслідок виробництва конкурентоспроможної продукції та її успішної реалізації.

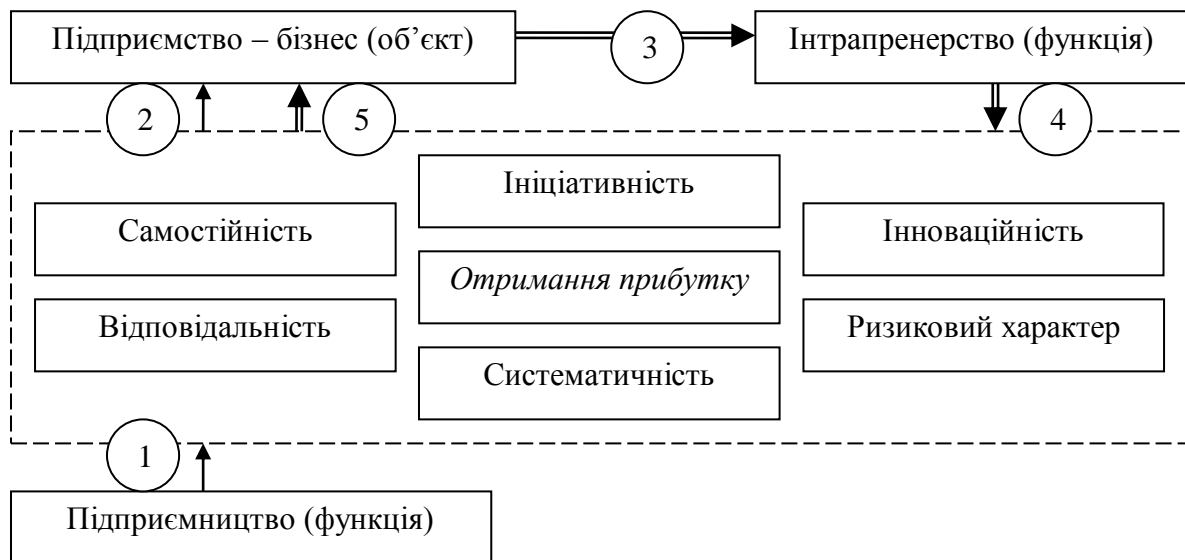
В діяльності підприємства важкого машинобудування ОЗ це базовий фактор виробництва та вагома стаття витрат, що корелює з іншими видами ресурсів та організаційними рішеннями (персонал, оборотні активи, тип виробництва, режим роботи). Такий підхід до управління основними засобами потребує відповідних підприємницьких якостей та дій суб'єктів підприємства, які мають повноваження або в інший спосіб можуть впливати на рішення щодо відтворення ОЗ.

Рис. 1. Рішення щодо відновлення основних засобів (ОЗ) підприємства в межах взаємозв'язку потреб його бізнес-проектів та характеристик ОЗ

Загалом, підприємництво як вид людської діяльності має такі ознаки: самостійна; ініціативна; на власний ризик; пов'язана з відповідальністю суб'єкту; систематична; інноваційна; орієнтована на прибуток. Проаналізовано ці ознаки з огляду на специфіку внутрішнього підприємництва – інтрапренерства (рис. 2). Інтрапренери – це персонал, залучений до процесу підготовки та прийняття рішень, які змінюватимуть поточні і формуватимуть перспективні бізнес-плани. До персоналу можуть належати представники різних категорій персоналу, але відповідальність за актуальність бізнесу покладається на менеджерів найвищого рівня.

Ініціація процесу бізнес-планування, організація виконання робіт з пошуку та обробки релевантної інформації, її інтерпретація, формулювання висновків та затвердження альтернатив може потребувати послуг широкого кола функціональних спеціалістів та суб'єктів, які безпосередньо контактують зі споживачами та бізнес-партнерами. Попри схожість загальних ознак підприємництва та інтрапренерства персонал підприємства перебуває в системі формальних відносин, які визначаються внутрішніми нормативним документами підприємства та корпоративною культурою. Отже, загальні ознаки підприємництва в розрізі інтрапренерства потребують уточнення з метою обґрунтування логіки процесу стосовно відтворення ОЗ підприємства.

Рис. 2. Довгостроковий розвиток підприємства в системі «підприємництво-інтрапренерство»: 1,2 – започаткування бізнесу та створення підприємства; 3,4,5 – етапи циклу розвитку підприємства

Для підприємств важкого машинобудування зі споживачами в гірничо-металургійній та будівельній галузях актуальним буде опанування новітніх технологій та залучення інноваційного обладнання для забезпечення вищого рівня індивідуалізації продуктів/послуг, що обумовлено унікальністю умов діяльності замовників. Успішні бізнес-проекти можуть бути використані як шаблон для підприємницьких ініціатив в аспекті нових підходів до управління ними, зокрема інтеграції з системами основного бізнесу. Це може бути обов'язкова інноваційність технологій виробництва продуктів, оцінка наслідків для ділової репутації, ноу-хау в сфері фінансування бізнес-портфелю тощо. Опрацювання нової бізнес-моделі та отримання досвіду на малих проектах дозволить їх масштабувати з більшою ймовірністю комерційного успіху.

В питанні визначення пріоритету синергетичної або конгломератної диверсифікації дослідники вже давно надали перевагу синергетичній [1], оскільки знання споживача, репутація, технологічні вміння, наявність виробничих потужностей та інші ресурси компанії дозволяють швидше пристосуватись до зовнішніх змін, а саме адаптувати бізнес-модель, перейти до випуску оновлених/нових продуктів. Проте, основний бізнес компанії, який розглядається як основа подальшого її розвитку, має бути дійсно «сильним» в довгостроковій перспективі та поєднуватись з корпоративною культурою інтрапренерства.

У випадку заснування нового бізнесу пошук та прийняття рішення щодо відтворення ОЗ обумовлено ризиками стартапів, а пари плануванні діяльності вже існуючого підприємства – ризиками його негнучкого бюрократичного середовища. Звідси, зниження зазначених ризиків може бути пов'язано з використанням початківцями практичного досвіду партнерів/менторів та створенням корпоративної культури й системи стимулів до інтрапренерства на діючих підприємствах. Поширення його засад потребує підвищення рівня самостійності персоналу, що має бути організовано та вмотивовано топ-менеджментом. Значить, інтрапренерство передбачає розвиток компетентностей персоналу з підготовки та презентації рішень, поширення формальних та неформальних способів комунікації, стимулювання ініціативи до пошуку альтернатив та інших заходів. Прискорення та спрямування розвитку персоналу потребуватиме інвестицій від підприємства в людський капітал, які будуть повернені за умов прибутковості оновлених/нових бізнес-проектів підприємства.

В розробках багатьох українських вчених надається перевага формалізації процесів реалізації існуючого людського потенціалу. Наприклад, на думку Захарченко Н.В. [2], створення інтрапренерського підрозділу на підприємстві надасть можливість підвищення ефективності високотехнологічного підприємства шляхом активізації та використання наявного творчого потенціалу співробітників підприємства. Доцільність створення такого підрозділу визначається оцінкою резервів – наявних матеріальних та нематеріальних активів, людського потенціалу. В даному випадку можна стверджувати дещо звужений підхід до підвищення інтрапренерської активності, оскільки акцент зроблено на наявному потенціалі без визначення доцільності його підвищення. Тобто, часто розвиток людського потенціалу розглядається як зрозумілий природний процес, який не потребує пояснень. Тим більш розвиток цього потенціалу не аналізується з позицій змісту, обсягів та вартості навчальних програм для різних категорій персоналу, джерел фінансування заходів та інших чинників інвестування в формування людського потенціалу підприємства.

Надзвичайно складним є навчання та мотивування суб'єктів керуючої системи щодо створення умов для інтрапренерів, інвестуванням в розвиток людського капіталу, вирішення похідних завдань інтрапренерства (заміна інтрапренера на основному робочому місці у випадку його залучення в проект). Це потребуватиме саморозвитку топ-менеджерів та впливу власників підприємства.

Література:

1. Ансофф И. Новая корпоративная стратегия. – Санкт-Петербург: Питер, 1999. – 416 с. – (серия «Теория и практика менеджмента»).
2. Захарченко Н.В. Інтрапренерство і активізація високотехнологічної діяльності підприємств, 2015. – [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/pirpr_2015_1\(2\)_22.pdf](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/pirpr_2015_1(2)_22.pdf)

MODERNIZATION OF PERSONNEL SECURITY MANAGEMENT SYSTEM UNDER THE INFLUENCE OF INTERNAL AND EXTERNAL THREATS

The modern world, in which the economy and society develop, is undergoing considerable transformations of information and communication character. Everyone somehow becomes involved with innovative communication channels and information systems. The formation of a new (digital) economy and a post-industrial society, the deployment of the fourth industrial revolution simultaneously creates new opportunities and cause new threats. In such circumstances, one of the most pressing challenges is to ensure the confidentiality of information, which is becoming a strategic resource. The proliferation of social networks, the use of cloud technologies, the likelihood of access to large amounts of institutional and corporate data, have increased the risks of unauthorized use of personal data and corporate information. In the overwhelming majority of organizations, information security issues are given sufficient attention. However, it is important to realize today that technologies and tools for preventing the risks and threats of information security should become systematic and go beyond the formal control rules. The carrier and source of the dissemination of strategically important information has always been and remains a person, regardless of how perfect forms of accumulation and channels of information transmission. Set forth above shows that in the modern world issues of personnel security management are getting popular and significant in order to protect companies from internal and external threats.

The aim of the study is to develop recommendations for the use of modern information systems and models of personnel security management for Ukrainian enterprises of strategic importance to the national economy.

Personnel security has been and remains the concept of complex and multifaceted, so domestic and foreign authors singled out different approaches to defining the concept and understanding of the essence and content of the interpretation of the category of “personnel security”.

Personnel security occupies a dominant position with respect to other elements in the company's hierarchical security system, as it is tangent to the personnel, which today is recognized as the most valuable asset and strategic resource of enterprises. However, recognizing the priority of human resources, it is important to note that it is the staff that creates the preconditions for significant threats to the enterprise. Thus, one of the most common negative consequences of imperfect personnel security management is the leakage of information. According to a global study of leakage of confidential information held by the InfoWatch analytical center, the amount of data leakage in the world in 2017 compared to 2016 increased by 37%, and their volume increased almost 4 times [1]. The visual format provides data on the increase of information leakage in the first half of 2018 compared to the first half of 2017. Confirmation of the information leakage phenomenon has become a series of high profile cases related to access to the AADMAAR identification system in India, which contains biometric information of Indian citizens, and the use of Facebook's 87 million Facebook users in March 2018.

The largest sources of data leakage were employees of companies (50.3%) and external fraudsters (41.7%). Personal data and billing information are the main type of data, the

origins of which were greatest during 2017. Almost 70% of all leaks occurred through the network (browser), while the leakage from other sources did not exceed 10%.

According to Juniper Research, by 2019, cybercrime will cost businesses more than \$ 2 trillion – four times more than in 2015, and the average cost of data leakage will exceed \$ 150 million by 2020 [2].

The most common and broad approach to defining human security implies not only the prevention of violations of the rules and principles of the confidentiality of information by staff, but also the organization of the security of the staff themselves. According to the author, on such a general rule, a complex system of personnel security management at the corporate level should be formed. One of the most up-to-date approaches to addressing the issue that has become the subject of research in the framework of the article proposed by potential readers is described in the Xiaojuan Ma (2016) study, which covers an integrated mobile security management system based on the object-oriented modeling method [3]. The author suggests defining this system on the basis of log audit, event monitoring and password management in the company's corporate information network. The publication highlights the need for simulation of security events (data) management based on the comprehensive aggregation of logs from different sources. After collecting the required data, the author proposes to introduce a modified virus checking and prevention system in which passive protection is replaced with active. The author defines such protection as the most effective way of managing security in the information system of any company at the present stage. As a result, the proposed system should facilitate the comprehensive protection of personal data of employees and corporate information within the established network. Thus, the management of personnel security in terms of preventing external threats, namely the possibility of virus entry into the system by outside employees of the company network and the commission of illegal actions.

In the present situation, many practitioners in the field of personnel security emphasize the importance of formalizing the management of personnel security, stressing the need to develop special rules and regulations for personnel in order to prevent undesirable actions associated with causing the school's organization.

Nowadays, the methods of providing and managing personnel security in foreign companies, in particular in Europe and the United States, are widely used, with the implementation of international standards for personnel security and data access models for different categories of staff. Quite a lot of researchers point out the importance of introducing international quality standards for personnel security assessment. One of the examples of such a common standard for information security management at an enterprise can be ISO 27001.

The scale and pace of computerization, informatization and digitization in Ukraine, as well as the development of legislative norms in the field of data processing, provide grounds for determining the prospects for the introduction of models using information about employees, the source of which are social networks, which will be one of the effective tools for personnel security in Ukraine.

In recent years, management of security systems in the enterprise has been widespread, including those related to personnel, based on the methods of the data mining.

The analysis of international experience has shown that the actual tools of a technical component of information security that closely correlates with personnel security are the certification system using the international standard ISO 27001, which significantly improves the management of personnel security in the structure of economic security of enterprises, reduces operational risk and increases the awareness of managers and ordinary employees. Particularly important is the introduction of improved technical systems in those

types of activities and sectors that are strategic for the economic growth of Ukraine`s national economy, the defense capabilities and competitiveness of the country.

Conclusions. The results of the author`s research provide grounds for asserting that the modern system of personnel security of the enterprise, as an inherent component of economic security, is a symbiosis of at least three elements – the perfection of technical solutions, objective diagnosis of psychological qualities of the individual and understanding of the motivation of employees.

References:

1. Globalnoe issledovanye utechek konfydentsyalnoi ynformatsyy v 2017 hodu // InfoWatch. [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.infowatch.ru/report2017>
2. Cybercrime will Cost Businesses Over \$2 Trillion by 2019 // JuniperResearch. [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.juniperresearch.com/press/press-releases/cybercrime-cost-businesses-over-2trillion>
3. Xiaojuan M. Research and Implementation of Computer Data Security Management System. // Procedia Engineering. – 2017. – № 174, P. 1371-1379. [Electronic resource]. – Access mode: https://www.researchgate.net/publication/314289527_Research_and_Implementation_of_Computer_Data_Security_Management_System

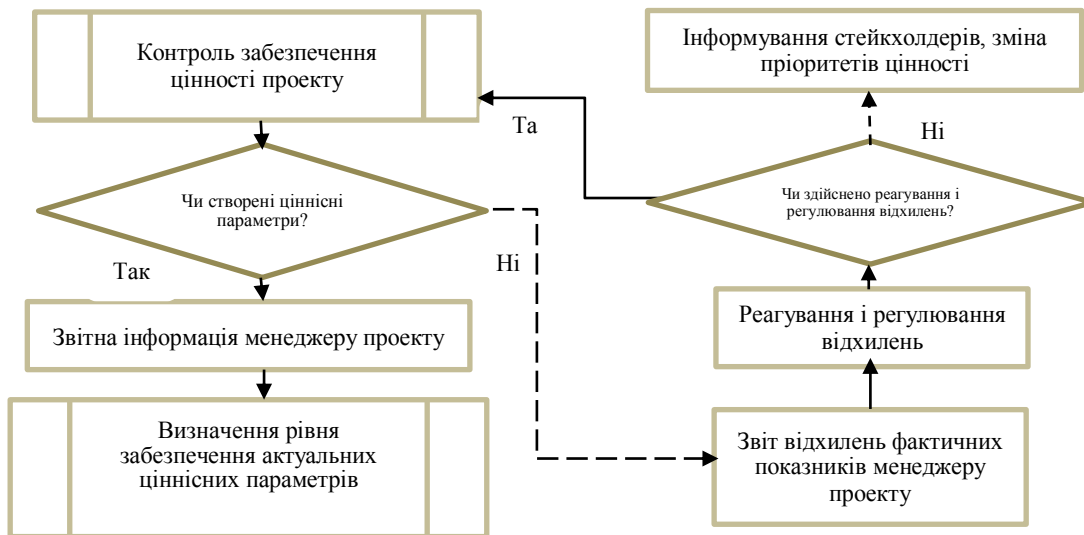
Лезіна А. В., к.е.н., старший викладач
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»
м. Київ, Україна

КОНТРОЛЬ СТВОРЕННЯ ЦІННОСТІ ПРОЕКТУ

Для сучасного проектного менеджменту характерним є структурований та інтегральний напрям розвитку. Це підтверджується стрімким розвитком науки та визначенням покращення результатів реалізації проектів на практиці. Одним з напрямів цього є забезпечення цінності проекту для всіх його зацікавлених сторін. Дослідження науковців, таких як С. Д. Бушуєв [1], Л. П. Батенко [2], Т. В. Наконечна [3], Г. Ю. Шпортко, М. К. Вишневська [4], В. М. Молоканова [5], Д. О. Саричев [6] та інших, консолідується в напрямі забезпечення всього спектру (економічних та неекономічних) ціннісних очікувань для зацікавлених сторін. Але на даний час існує потреба у визначенні та обґрунтуванні контролю за створенням цінності проекту під час його реалізації, тому що без своєчасного виявлення та подолання відхилень забезпечення цінності не є можливим. Це і зумовило актуальність представленого дослідження.

Зміни зовнішнього середовища мають вплив на процес реалізації проекту та на ціннісні пріоритети стейкхолдерів. Це найчастіше призводить до внесення суттєвих коректив до проекту та загалом ставить під загрозу забезпечення цінності для зацікавлених сторін. Відповідно, з метою усунення вищевказаного, необхідним є обґрунтування забезпечення контролю створення цінності проекту.

Спираючись на класичні підходи теорії проектного менеджменту щодо основних складових функції контролю, вважаємо за доцільне запропонувати алгоритм контролю за створенням цінності проекту (рис. 1).

Рис. 1. Алгоритм контролю за створенням цінності проекту

Джерело: розроблено автором

Послідовність дій за представленим алгоритмом дозволяє своєчасно виявляти загрози, кризові ситуації і недосконалість у процесі створення цінності для стейкхолдерів проекту. У результаті виявлення відхилень в процесах створення цінності проектів проводяться певні корегування, які можуть бути подані як нові додатки до договору або зміни до розширеного статуту проекту.

Вважаємо, що даними питаннями повинен опікуватись менеджер проекту, тому що саме ця особа починає здійснювати функцію контролю з моменту ініціації проекту до його завершення. Для коректного застосування функції контролю необхідним є висвітлення основних вимог, яким повинна відповідати дана функція. А саме:

- розповсюдження на всіх членів проектної команди та інших зацікавлених осіб в не залежності від фінансової впливовості та підпорядкувань;
- оперативне та постійне звітування керівництву в письмовій та усній формі за першої необхідності;
- аргументованість та надійність інформації щодо виконання роботи, тобто оцінка повинна мати об'єктивний характер;
- дієвість та підпорядкування, що означає обов'язкове реагування на контрольні перевірки та вживання необхідних заходів;
- контроль повинен мати на меті досягнення цілей проекту та забезпечення ціннісних очікувань стейкхолдерів;
- орієнтація на команду проекту, що передбачає доброзичливі та прозорі відносини всіх зацікавлених осіб проекту;
- економічний характер, тобто витрати на проведення контролю не повинні перевищувати корисності від її проведення. В даному випадку доречним є впровадження застосування новітніх технологій, використання сучасних засобів спілкування та оптимальне скорочення контролюючих осіб.

Під час реалізації проекту доречно виділити три види контролю за створенням цінності, що застосовуються на різних фазах життєвого циклу проекту. А саме:

1. *Попередній контроль* передбачає визначення певних правил та компетенцій членів проектної команди, окреслення кола матеріальних і нематеріальних ресурсів, що будуть задіяні в процесі реалізації проекту та визначення системи контролю за фінансовими ресурсами. Також, до даного виду контролю варто віднести обов'язки інспектування під час визначення всіх зацікавлених осіб проекту та структурування їх ціннісних очікувань в залежності від сфери прояву: від процесу управління проектом

чи від продукту проекту та можливих наслідків створення проекту. Даний вид контролю актуально проводити на фазі ініціації проекту, що допоможе уникнути ймовірних загроз під час його реалізації в подальшому;

2. *Поточний контроль* передбачає регулярне відстеження створення цінності проекту для його стейкхолдерів. Даний вид контролю є доречним застосовувати під час планування та реалізації проекту по відношенню до результатів роботи членів проектної команди з метою визначення відхилень щодо запланованої цінності проекту. Встановлення кількості проведення поточних контролів визначається менеджером проекту в залежності від складності та масштабності проекту. Обов'язковими елементами проведення поточних контролів є: використання внутрішніх ресурсів для проміжної оцінки успішності роботи команди проекту; спілкування з зацікавленими сторонами з приводу їх постійного інформування щодо створення бажаної цінності проекту або зміни пріоритетів та визначення раціональних альтернатив у випадках найбільших загроз та відхилень. Відмінною складовою даного виду контролю є зворотній зв'язок між всіма задіяними особами у ході проведення робіт;

3. *Підсумковий контроль*, який проводиться на фазі завершення проекту та передбачає проведення кінцевих перевірок. Фактично отримані результати порівнюються з плановими та визначається ступінь забезпечення цінності для зацікавлених осіб. З огляду на те, що підсумковий контроль фактично не має можливості вплинути на кінцевий результат проекту, його значущість є високою. В зв'язку з тим, що отримані результати інформують керівництво щодо відхилень, які були присутні в процесі реалізації проекту та спонукають до накопичення досвіду, а також визначають міру відповідальності та способи мотивації для стейкхолдерів, що були задіяні під час реалізації проекту.

Закономірним є те, що всі види контролю створення цінності проекту мають притаманні риси, що обумовлено фазами їх застосування та характерними складовими. Також потрібно відзначити, що контроль, як функція управління, при щільній взаємодії з функцією планування дає можливість менеджеру проекту досягти поставлених цілей, уникнути дестабілізації під час виконання робіт та за необхідності аргументувати внесення змін до проекту.

Таким чином ми вважаємо, що всі види контролю повинні бути присутні під час реалізації проекту. Їх застосування може збільшити вірогідність створення цінності проекту для всіх його зацікавлених сторін та забезпечить отримання встановлених результатів проекту. В подальшому наші наукові дослідження будуть спрямовані на обґрунтування комплексу методів та інструментів контролю створення цінності проекту на кожній фазі його життєвого циклу.

Література:

1. Бушуєв С. Д. Формування цінності в діяльності проектно-орієнтованих організації / С. Д. Бушуєв, Н. С. Бушуєва // Управління проектами та розвиток виробництва. – 2009. – № 3. – С. 5-14.
2. Батенко Л. П. Методичні підходи до управління цінністю проектів / Л. П. Батенко, А. В. Лезіна // Integration of Business: strategies and technologies: International scientific-practical conference (Tbilisi, February 23). – 2018. – Р. 60-62.
3. Наконечна Т. В. Формування цінності для споживачів на ринку склопрозорих конструкцій / Т. В. Наконечна. – Електронний ресурс [Режим доступу]: <http://www.ela.kpi.ua/bitstream/123456789/3086/1/56.pdf>
4. Шпортько Г. Ю., Вишневська М. К. Визначення потоку створення цінності як ключ до оптимізації бізнес-процесів промислового підприємства / Г. Ю Шпортько, М. К. Вишневська //

Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Економіка». – 2016. – № 2. – С. 376-380.

5. Молоканова В. М. Дослідження проектно-орієнтованого розвитку на основі еволюційної теорії цінностей / В. М. Молоканова // Управління проектами та розвитком виробництва: зб. Наук. пр. – Луганськ: видавництво СНУ ім. В. Даля. – 2012 – № 2 (42). – С. 11-17.

6. Саричев Д. О. Створення цінності як ключовий індикатор успішності проекту / Д. О. Саричев // Бізнес-інформ. – 2014. – № 2. – С. 382-386.

Малахова Ю. А., асистент

Щербакова Н. О., к.е.н., доцент

*Національний транспортний університет
м. Київ, Україна*

КОМПЛЕКСНА ОЦІНКА РІВНЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Методика діагностики інвестиційної активності [1] базується на оцінці часткових показників інвестиційної активності та не дає узагальненого уявлення про її рівень. Вирішення даної проблеми можливе за допомогою дискримінантного аналізу, який дає можливість визначити відмінність між двома сукупностями об'єктів залежно від значень обраних показників інвестиційної активності та відповідно до побудованої шкали оцінок.

Для проведення дискримінантного аналізу використано вибірку обсягом 20 середніх вантажних автотранспортних підприємств Київського регіону (далі вантажні АТП). Із загальної сукупності сформовано дві групи по 6 підприємств – з високим та низьким рівнем інвестиційної активності.

Алгоритм розрахунку показників оцінки рівня інвестиційної активності вантажних АТП, що використовуються при діагностиці наведено в таблиці 1.

При формуванні вибіркової сукупності враховано наступне:

– кількість підприємств в кожній групі відповідно з високим і низьким рівнем інвестиційної активності перевищує кількість змінних, які будуть включені до дискримінантної функції щонайменше вдвічі;

– підприємства з надто високими чи надто низькими значеннями показників виключено із аналізу.

Враховуючи кількість відібраних підприємств, до дискримінантної функції, що відображатиме інтегральний показник відібрано три показники оцінки інвестиційної активності, що відповідають наступним вимогам:

1) рівень мультиколінеарності між окремими частковими показниками повинен бути мінімальним;

2) значення показників повинні істотно коливатися при зміні рівня інвестиційної активності підприємства.

3) значення незалежних змінних в межах вибіркової сукупності мають бути розподілені нормально [2].

Відбір показників було здійснено за критерієм лямбда Вілкса (L_w), розрахунок його наведено в табл. 2.

Часткові показники оцінки інвестиційної активності підприємства

Умовне позначення	Показник	Алгоритм розрахунку
X ₁	Капітальні інвестиції	Капітальні інвестиції підприємства
X ₂	Витрати грошових коштів на придбання необоротних активів	Витрати грошових коштів на придбання необоротних активів
X ₃	Коефіцієнт придатності основних засобів	Знос основних засобів / Залишкова вартість основних засобів
X ₄	Рентабельність основної діяльності	(Валовий прибуток-Адміністративні витрати – Витрати на збут) / (Собівартість продукції+ Адміністративні витрати +Витрати на збут)
X ₅	Фондовіддача	Чистий дохід від реалізації продукції / (Середньорічне значення залишкової вартості нематеріальних активів + Середньорічне значення залишкової вартості основних засобів
X ₆	Рентабельність власного капіталу	Чистий прибуток / Середньорічне значення власного капіталу
X ₇	Коефіцієнт акумуляції тезаврованого прибутку та амортизаційних відрахувань	(Чистий прибуток-Виплати власникам + Амортизаційні відрахування) / Чистий грошовий потік від операційної діяльності
X ₈	Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	Кредиторська заборгованість / Активи підприємства
X ₉	Операційна рентабельність активів	Прибуток від операційної діяльності / Кредиторська заборгованість

Таблиця 2

Критерій лямбда Вілкса

Незалежні змінні	X ₁	X ₂	X ₃	X ₄	X ₅	X ₆	X ₇	X ₈	X ₉
L _w	0,545	0,852	0,185	0,621	0,869	0,837	0,877	0,950	0,988

Також була врахована автокореляція між показниками за коефіцієнтом лінійної кореляції Пірсона, результати розрахунку якого наведені в табл. 3.

Відкинувши показники, що мають високе значення L_w, а також ті, у яких коефіцієнт лінійної кореляції наближається до одиниці, отримано середні значення кожного із показників по обох групах підприємств (табл. 4), на підставі яких складено вихідні два вектори-стовпці.

За результатами розрахунків параметрів функції, які здійснювалися в середовищі Mathcad за програмним забезпеченням, розробленим Щербаковою Н. О. [3] отримано:

$$a_1 = 8,941 \times 10^{-4}, a_2 = 16,770, a_3 = -1,351, a_0 = -6,183$$

Значення коефіцієнта лінійної кореляції Пірсона

	X ₁	X ₂	X ₃	X ₄	X ₅	X ₆	X ₇	X ₈	X ₉
X ₁	1	0,479	0,281	0,096	-0,075	-0,088	0,490	0,510	-0,259
X ₂	0,479	1	0,092	0,521	-0,156	0,015	-0,088	-0,138	-0,058
X ₃	0,281	0,092	1	0,397	-0,222	-0,540	0,285	-0,044	-0,009
X ₄	0,096	0,521	0,397	1	0,180	-0,439	0,390	0,253	-0,556
X ₅	-0,075	-0,156	-0,222	0,180	1	0,045	-0,378	0,504	-0,325
X ₆	-0,088	0,015	-0,540	-0,439	0,045	1	-0,134	-0,054	0,334
X ₇	0,490	-0,088	0,285	0,390	-0,378	-0,134	1	-0,120	-0,207
X ₈	0,510	-0,138	-0,044	0,253	0,504	-0,054	-0,120	1	-0,163
X ₉	-0,259	-0,058	-0,009	-0,556	-0,325	0,334	-0,207	-0,163	1

Таблиця 4

Індивідуальні та середні значення відібраних показників для вантажних АТП

АТП	з низьким рівнем інвестиційної активності			з високим рівнем інвестиційної активності		
	X ₁	X ₃	X ₄	X ₁	X ₃	X ₄
1	85,00	0,52	0,02	0,00	0,29	-0,24
2	0,00	0,50	-0,22	23,00	0,25	-0,16
3	3687,00	0,49	0,25	236,00	0,23	-0,02
4	106,00	0,53	0,04	0,00	0,04	-0,38
5	3733,00	0,36	0,34	0,00	0,20	0,16
6	4358,00	0,35	0,12	38,00	0,04	-0,08
Середнє	1994,83	0,46	0,09	49,50	0,18	-0,12

Таким чином отримано наступну дискримінантну функцію:

$$Z = -6,183 + 8,941 \times 10^{-4} x_1 + 16,770 x_3 - 1,351 x_4, \quad (1)$$

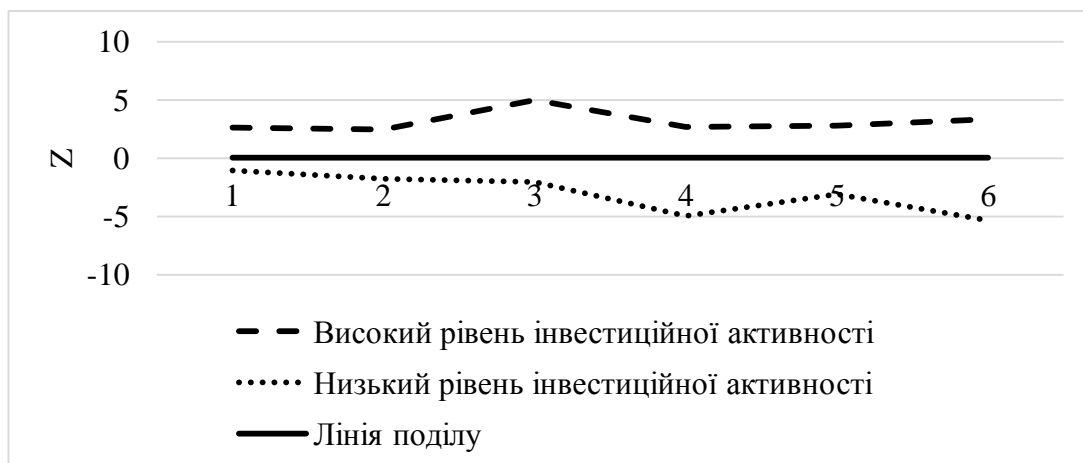
Для оцінки адекватності дискримінантної моделі розраховано критичне значення інтегрального Z-показника, що представляє собою середню арифметичну величину середніх значень показника Z по обох групах підприємств (табл. 5).

Таблиця 5

Результати розрахунку критичного значення інтегрального Z-показника для вибірки досліджуваних вантажних АТП

АТП Київського регіону Підприємства	Підприємства						Середні значення Z
	1	2	3	4	5	6	
з низьким рівнем інвестиційної активності	2,635	2,454	4,976	2,710	2,777	3,338	3,148
з високим рівнем інвестиційної активності	-1,044	-1,753	-2,044	-4,952	-3,091	-5,330	-3,036
Z _{крит}							0,056

З табл. 5 видно, що критичне значення показника Z для досліджуваних підприємств становить 0,056. Воно визначає лінію поділу груп підприємств, які мають високий та низький рівень інвестиційної активності (рис. 1).

Рис. 1. Співвідношення Z показників досліджуваних вантажних АТП і критичного значення Z

З рис. 1 видно, що всі підприємства обох груп ідентифіковані правильно. Отже, побудована модель є достовірною та адекватною.

Шкали інтерпретацій Z показника для конкретного вантажного АТП має наступний вигляд: при $Z \leq -1,678$ рівень активності є низьким, при $-1,678 < Z < 1,574$ – середній, при $Z \geq 1,574$ – високий.

Розроблена шкала оцінок дає змогу оцінити рівень інвестиційної активності вантажних АТП.

Література:

1. Чеснакова Л.С., Малахова Ю.А. Діагностика інвестиційної активності підприємства / Науково-виробничий журнал «Бізнес Навігатор» – Херсон: Міжнар.ун-т бізнесу і права – 2018. – Вип. 47 (4).
2. Терещенко О.О. Антикризове фінансове управління на підприємстві: Монографія. – К. КНЕУ, 2008. – 272 с.
3. Щербакова Н. О. Оцінювання виробничого потенціалу вантажного автотранспортного підприємства [Текст]: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04 / Щербакова Надія Олександрівна; Нац. трансп. ун-т. – К., 2013.

Насонов М. І., аспірант

*ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля»
м. Дніпро, Україна*

УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА НА ОСНОВІ ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМИ ЗБАЛАНСОВАНИХ ПОКАЗНИКІВ

Управління ефективністю господарської діяльності вимагає на кожному з етапів розвитку підприємства ефективного управління й досягнення максимального прибутку, що виступає в якості кінцевого результату діяльності. Задля забезпечення

сталого розвитку підприємства його керівництво має постійно здійснювати цілеспрямований процес управлінського впливу на діяльність, як окремих ланок так і підприємства в цілому. Такий вплив здійснюється в процесі застосування виражених управлінських рішень, що приймаються на основі збалансованої системи показників шляхом реалізації внутрішньогосподарської політики сталого економічного розвитку.

При цьому визначальним в управлінні ефективністю діяльності промислового підприємства є поєднання принципів «управління за цілями» й «оцінювання за результатами», що дозволяє в повній мірі відслідкувати як процес прийняття управлінських рішень, так і їх якість й ефективність стосовно отримання оптимального результату. Відповідно вже на початковому етапі обов'язковим є встановлення параметрів очікуваного результату і умов його досягнення.

Успіх підприємству можуть принести тільки такі рішення, які захищають від несподіваних ситуацій, забезпечуючи адаптацію до ринкових умов, що змінюються, і мінімізують можливі ризики. Визначаючи стратегію подальшого розвитку, підприємство відповідно до наявних ресурсів та життєвого циклу на якому воно знаходиться має обрати головний напрям господарської діяльності: на розвиток, на стабілізацію, на відродження чи на ліквідацію або ж орієнтуватися комплексне поєднання цих напрямів.

На початку життєвого циклу підприємство знаходиться в стадії розвитку, воно орієнтується на зростання масштабів господарської й інвестиційної активності в межах визначеної сфери діяльності, або на завоювання свого місця на ринку нового товару. Цей напрям господарської діяльності супроводжується великими ризиками і вимагає значних інвестиційних ресурсів. *На стадії зрілості* доцільним є управлінські рішення, що спрямовані на стабілізацію які спрямовані на поступове покращення позиції підприємства на ринку в межах його місії та стратегії розвитку. Орієнтація на *відродження* вимагає економічного витрачання наявних ресурсів, зміцнення ринкової позиції підприємства шляхом відмови від господарської діяльності, що приносить збиток або є надмірно низькорентабельною. Цей курс реалізується шляхом зняття з виробництва окремих товарів, виводу з ринків цих товарів, відмови від малоефективних технологій та інше Він не може бути довготривалим і вирішує лише локальні задачі в короткостроковій перспективі. Для підприємства, яке знаходиться *на стадії спаду* й вимагає відродження найбільш доцільним є поєднання перерахованих напрямів діяльності. Необхідно орієнтуватися на розширення сегменту ринку і збільшення продажів нової продукції, що поєднується з виходом зі сфер, в яких намічається спад попиту, із закриттям відповідних виробництв. При цьому одночасно необхідно здійснювати заходи щодо економії ресурсів, впровадження нових технологій та ліквідації малорентабельних виробництв. Все це вимагає зважених управлінських рішень підґрунтям для вироблення й прийняття яких має стати застосування концепції системи збалансованих показників (далі СЗП), в англійському варіанті – Balanced Scorecard (BSC), що дозволяє враховувати всі наявні ресурси й ризики та забезпечує стратегічний розвиток підприємства.

Загалом, сучасні підходи до розробки СЗП представляють собою методичні підходи до реалізації концепції «управління за цілями» й розрізняються між собою або ж методами визначення цілей, або ж способами їх досягнення, або ж інструментами їх оцінювання. Наразі існує велике різноманіття наукових підходів до формування СЗП, що дозволяють управляти підприємством.

Проте не зважаючи на їх різноманіття всі вони базуються на шести функціональних елементах відповідність яким є обов'язковою, це:

– перспективи – елемент, що забезпечує декомпозицію стратегії за рівнями управління з метою досягнення її реалізації;

- стратегічні цілі – орієнтири на досягнення стратегії;
- критерії – індикатори, що описують стан досягнення цілі;
- показники – кількісне (порогове) значення за обраними критеріями;
- стратегічні карти – схеми, що відображають причинно-наслідкові зв'язки між окремими стратегічними цілями;
- стратегічні ініціативи – проекти й програми, що забезпечують реалізацію обраних стратегічних цілей.

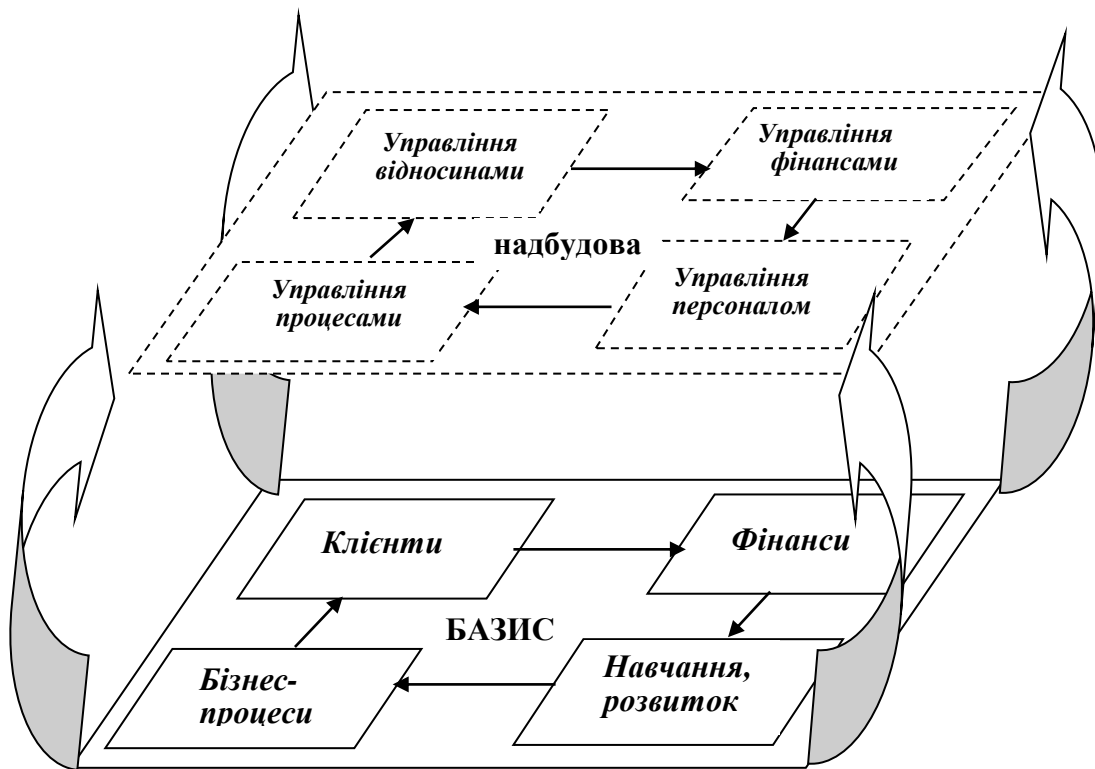
При цьому основні принципи розробки й використання СЗП для управління ефективністю господарської діяльності промислового підприємства наступні: *ієрархічність* (каскадування, декомпозиція) – деталізація стратегії на всіх рівнях управління зверху до низу до рядових співробітників та виконавців; *системність* – врахування показників різного типу для більшості об'єктів управління; *гнучкість* – можливість коригування та зміни вимог і структури СЗП з урахуванням специфіки підприємства; *стратегічна орієнтація* – отримання реальних відчутних результатів від впровадження СЗП через певний період за умови при реалізації стратегії; *готовність до змін* – рівень корпоративної й управлінської культури має бути достатнім для запровадження СЗП; *превалювання цілі над значеннями показників*, адже найкращі показники, якщо вони йдуть в розріз із визначеними цілями не дозволяють реалізувати стратегію.

При цьому практично всі дослідники сходяться на позиції, що СЗП передбачає визначення стратегічних цілей, критеріїв, показників, стратегічних карт й ініціатив за чотирма перспективними напрямками: фінанси, клієнти, внутрішні бізнес-процеси та розвиток персоналу.

Саме ці перспективні напрями ми поклали в основу визначення СЗП для управління ефективністю, яку пропонуємо застосувати для підприємства з урахуванням зміни організаційно-функціональної управлінської структури підприємства. Перш за все зазначимо, що на жаль в науковій і спеціальній літературі ми не знайшли інформації про успішне застосування СЗП для управління ефективністю промислових підприємств. Проте є наукові праці [1; 2] в яких узагальнюється досвід застосування цих показників для управління підприємствами як за кордоном так, і в Україні. У межах нашого дослідження визначимося з перспективними напрямками управління ефективністю господарською діяльністю підприємства спираючись на базові перспективи, що лежать в основі СЗП та ключовими функціональними елементами й показниками діяльності.

На наш погляд такими перспективними напрямками для управління ефективністю на ПАТ ДЗМЗК є: управління фінансами; управління матеріальними ресурсами та виробничим процесом, управління відносинами з клієнтами та управління персоналом. Таким чином ми пропонуємо сформулювати дворівневу модель СЗП управління ефективністю до складу якої входить базовий комплекс перспектив і надбудова з їх проекції на систему управління ефективністю та представимо її у вигляді структурно-логічної схеми. (рис. 1).

Складність процесів пов'язаних зі зміною системи управління ефективністю на основі концепції СЗП передбачають можливість її поетапного впровадження на основі першочергової реалізації пілотного проекту. На початку реалізації проекту пропонуємо розробити стратегічну карту підрозділу контролінгу для ПАТ ДЗМЗК. Основою конкурентних переваг для даного підрозділу є людський потенціал. Тобто ключовою умовою становлення й розвитку даного підрозділу є наявність професійного кадрового складу висококваліфікованих працівників.

Рис. 1. Дворівнева модель впровадження концепції СЗП для управління ефективністю промисловим підприємством

Література:

1. Керанчук, Т. Л. Концепція вартісно-орієнтованого управління підприємством та можливості її адаптації в Україні / Т. Л. Керанчук // *Фінанси України*. – 2011. – № 7. – С. 104–114.
2. Кизим М.О. Збалансована система показників: монографія / М.О. Кизим, А.А. Пилипенко, В.А. Зінченко. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2007. – 192 с.

Потьомкіна Н. Ю., студентка

*Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
м. Івано-Франківськ, Україна*

ПРОГНОЗНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ ГЕОФІЗИЧНОГО ПІДПРИЄМСТВА МЕТОДОМ SWOT-АНАЛІЗУ

Стратегія подальшої діяльності емітента щонайменше на рік розробляється щодо розширення виробництва, реконструкції, поліпшення фінансового стану тощо. Плани геофізичного підприємства ПрАТ «Карпатське управління геофізичних робіт» на 2019 рік – збільшення на 30% обсягів промислово-геофізичних робіт у свердловинах. Такий обсяг роботи планується виконати власними силами, а також із залученням на умовах субпідряду третіх осіб для виконання замовлень. З цією метою в найближчий час передбачено впровадження нових видів апаратури та сучасних технологій, які до останнього часу на підприємстві не застосовувалися [1].

Оцінку варіантів розвитку ринкових можливостей здійснюємо методом SWOT-аналізу, зіставляючи ринкові можливості та загрози (зовнішнє середовище) із сильними та слабкими сторонами діяльності суб'єкта господарювання (внутрішнє середовище) (табл. 1).

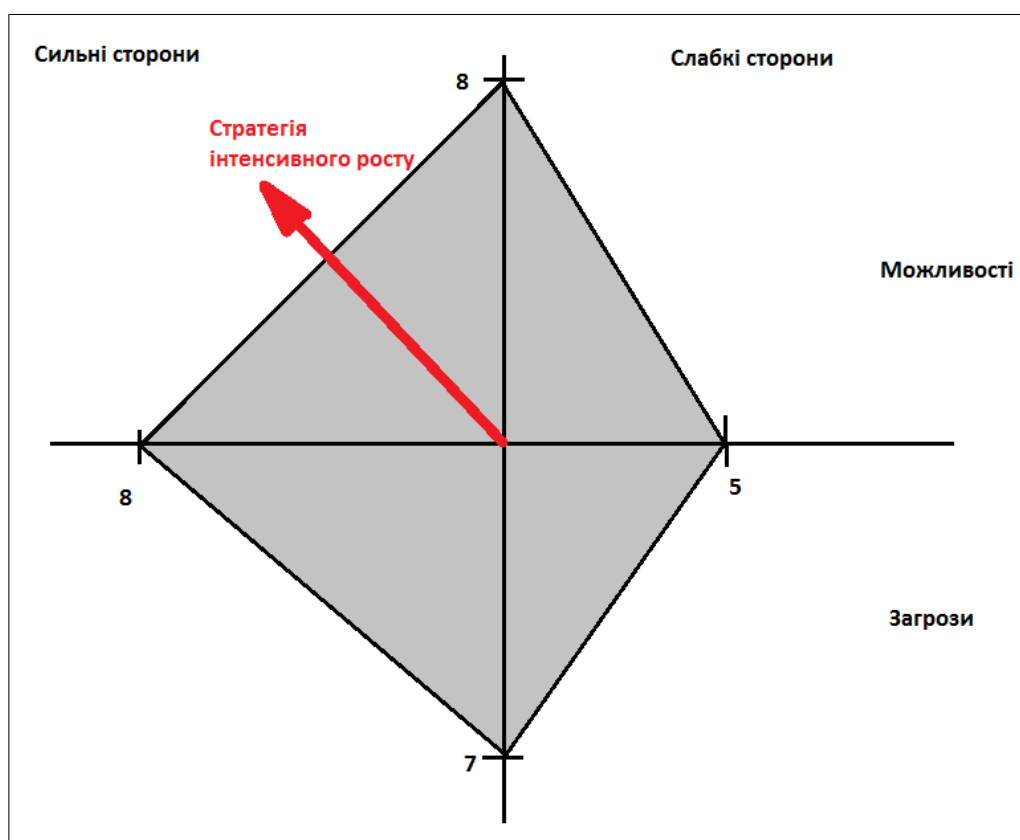
SWOT-матриця

		Сильні сторони (Strengths)		Слабкі сторони (Weaknesses)	
В н у т р і ш н е с р е д о в и щ е	Високе замовлення на розвідку і розробку родовищ	8	Несвоєчасна оплата замовниками виконаних робіт	6	
	Ліцензійна розвідка	7			
	Співпраця з ПАТ «Укрнафта»	9	Морально застаріле обладнання	6	
	Надійність постачальників	9			
	Безперервність та стабільність виконання робіт промислово-геофізичними партіями	8	Відсутність міжнародної кооперації та співпраці	8	
	Наявність у персоналу освіти нафтогазового спрямування	8			
	Надання підприємству якісного обладнання	8	Застаріла паперова технологія реєстрації результатів геофізичних досліджень	5	
	Вмотивованість працівників погодинно-преміальною системою оплати праці	9			
	Своєчасність надання результатів геофізичних досліджень	9	Відсутність інноваційної системи інформаційного забезпечення	5	
	Гнучка організаційна структура	8			
	Демократичний стиль управління, колективне ухвалення рішень	7	Нижча за середню якість рішень управлінського персоналу	4	
	Висока кваліфікація персоналу	9			
З о в н і ш н с р е д о в и щ е	Можливості (Opportunities)		Загрози (Threats)		
	Можливість досліджень нових та розвіданих родовищ	7	Незначна питома вага нафти в Україні в порівнянні з середньосвітовим	6	
	Провідна роль нафти в енергетиці	7			
	Зростання рівня споживання нафти	6	Втрата потужностей на окупованих територіях	7	
	Розгалужена мережа нафто- і газопроводів	8			
	Майже відсутня поява нових підприємств-конкурентів	9	Вичерпність нафти і газу приблизно через 50 років	6	
	Провідні замовники робіт	9			
	Розширення видів робіт	8	Залежність від імпорту	8	
	Належність до Прикарпатської нафтогазоносною провінції	9			
	Близькість до Дрогобича, Долини, Борислава, Надвірної	9	Економічна нестабільність держави	8	
	Сусідство з країнами-членами ЄС	7			
	Техногенна безпечність	8	Валютна криза	7	
	Стабільний розвиток галузі	7			
	Сприяння інноваційному розвитку	8	Негативна демографічна ситуація	5	
	Наявність спеціалізованих навчальних закладів для підготовки фахівців (ІФНТУНГ)	9			

Вплив характеристик середовища господарювання, особливо зовнішнього, має імовірнісний характер і практично ніколи не можна бути упевненим у тому, що наявність певної комбінації характеристик ринкових можливостей свідчить з повною визначеністю про успіх реалізації конкретного варіанта інноваційного розвитку конкретним суб'єктом господарської діяльності. Дія багатьох чинників має суперечливий характер. Також неможливо врахувати все різноманіття чинників зовнішнього і внутрішнього середовища господарювання. Тому доводиться виконувати оцінку в умовах неповної, неточної та суперечливої інформації, що істотно ускладнює використання традиційних підходів [2].

Оцінювання сили впливу факторів визначаємо за 10-бальною шкалою. Знаходимо середні значення: сильні сторони = 8,25; слабкі сторони = 5,67; можливості = 7,93; загрози = 6,71.

На основі розрахунків складаємо кореляційну матрицю (рис. 1).

Рис. 1. Кореляційна матриця SWOT-аналізу підприємства ПрАТ «Карпатське управління геофізичних робіт»

Основним методом прогнозування на підприємстві є простий динамічний аналіз.

Для прогнозування можливого банкрутства підприємство застосовує метод оцінки та прогнозування показників задовільності структури балансу.

Отже, провівши SWOT-аналіз підприємства ПрАТ «Карпатське управління геофізичних робіт», врахувавши усі фактори внутрішнього та зовнішнього середовища функціонування підприємства, визначено ефективну стратегію, яка відповідає внутрішнім параметрам підприємства і його становища на ринку і в зовнішньому середовищі, – стратегія інтенсивного росту. Саме тому наріжними каменями стратегії повинні бути конкурентні переваги, створені унікальними сильними сторонами внутрішнього середовища підприємства та використанням сприятливих ринкових, тобто зовнішніх, можливостей підприємства ПрАТ «Карпатське управління геофізичних робіт».

Література:

1. ПрАТ «Карпатське УГР» [Електронний ресурс]: Електронні дані. – Режим доступу: <http://kugr.pat.ua> (дата звернення 05.02.2019). – Назва з екрана.
2. Петрович Й. М. Оцінка інноваційної діяльності підприємств у ринкових умовах господарювання / Й. М. Петрович, Л. І. Мороз // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2005. – № 533: Проблеми економіки та управління. – С. 3-11.

Redko K. Yu., Candidate of Economic Sciences,

Senior Lecturer

National Technical University of Ukraine

“Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”

Kyiv, Ukraine

Redko O. V., Chief Consultant

National Institute for Strategic Studies

Kyiv, Ukraine

ANALYSIS OF THE STRUCTURE AND DYNAMICS OF EXPENDITURES OF EXISTING ELECTRICAL EQUIPMENT OF MACHINE-BUILDING ENTERPRISES OF UKRAINE

At the present stage of development of Ukraine, as an independent state, the development of the economy is based on innovation production on a virtually indispensable link. Innovative development of electric power for engineering companies, as well as any other industry, can provide an opportunity to strengthen the country's defense capability and its energy independence.

Modernization of electricity supply schemes is one of the ways to reduce costs to increase the competitiveness of each individual industrial enterprise by the factor of the price of resources, in particular, electricity.

The analysis of real facts about the level of costs of electricity supply to existing enterprises, from the position chosen in the first section of the reasoned scientific methodical approach and reliable principles, has led to the conclusion that the problem of lowering the cost of electricity supply of enterprises and their energy security can be economically advantageous to solve by use RES. All known directions of organizational and economic decisions to reduce costs are substantially interconnected, but in their totality, they look like a non-system mixture. Ways of creating a combined electricity supply scheme for machine-building enterprises and obtaining a specific level of cost reduction for specific conditions of use are based on the link between production volumes and the level of expenses for electricity supply.

In order to determine the specific value of RES potential, when implementing systemic organizational and economic decisions to reduce the cost of electricity supply, the effect of the principle of rationality in work is taken into account by the model:

$$W_{RSE} = f(N, E) \rightarrow \max \quad (1)$$

де,

W_{RSE} – volume of electricity from RES,

N – northern latitude,

E – eastern longitude.

According to the coordinates of the territorial location of industrial enterprises on the territory of Ukraine according to the model (1), the levels of the corresponding potential of RES are determined and taken into account in the scientific and methodological substantiation of the organizational and economic decision system for reducing the level of expenses for the supply of electric energy by the combined power supply of machine-building enterprises (Table 1).

The following principle, which was needed in the work of a particular filling, is the principle of systemicity. To do this, further research was carried out by analyzing the results of the use of systemically integrated power supply sources based on renewable energy sources published by G.A. Balasanyan [1]. He concluded that implementation of RES is one of the ways to increase the efficiency and reliability of distributed generation systems. It is shown that using the combined scenarios the main effect is provided by eliminating restrictions that are characteristic of centralized power supply systems without forming a system of organizational and economic decisions regarding the attraction of renewable energy sources to reduce the cost of electricity supply.

Table 1

The volume of technically possible replacement of organic fuel by RES [1]

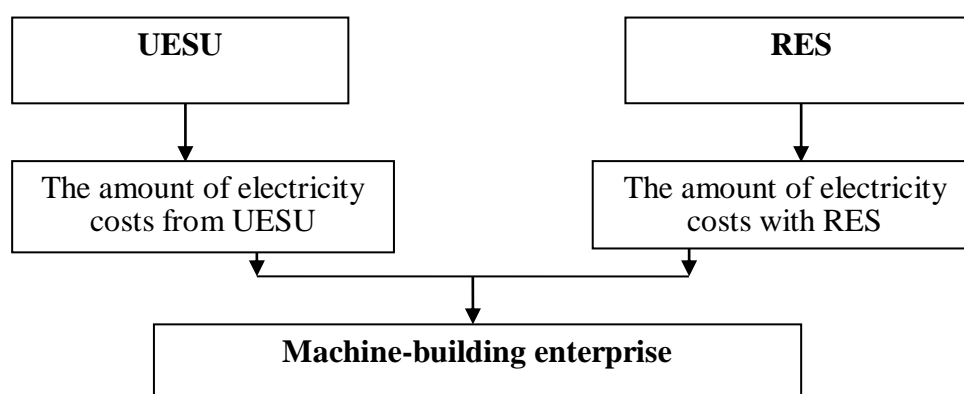
№	Geographic coordinates bands latitude – N longitude – E	The energy of the sun	Wind energy	Small hydropower	Biomass energy	Total in areas	Consumption of organic fuel	% Replacement of organic fuel at the expense of selected RES
1	Donetsk region 46°88'-49°22' n.w; 36°56'-39°05' w.l.	0,27	2,27	0,05	1,39	3,98	33,83	11,76
2	Dnipropetrovsk region 47°03'-49°32' n.w; 32°70'-37°08' w.l.	0,32	0,7	0,02	1,88	2,92	27,04	10,80
3	Lugansk region 47°49'-50°05' n.w; 37°52'-40°13' w.l.	0,27	0,85	0,11	0,97	2,2	10,64	20,68
4	Lviv region 48°44'-50°39' n.w; 22°40'-25°25' w.l.	0,22	1,27	0,44	1,03	2,96	8,64	34,26
5	Poltava region 48°44'-50°39' n.w; 32°08'-35°47' w.l.	0,26	0,4	0,1	1,54	2,3	10,52	21,86
6	Kharkiv region 48°55'-50°42' n.w; 34°89'-38°03' w.l.	0,29	0,7	0,07	1,31	2,37	15,34	15,45
7	Kherson region 45°97'-47°57' n.w; 31°56'-35°18' w.l.	0,31	4,4	0,01	1,25	5,97	3,47	172,05

Taking into account the conclusions of G.A. Balassanyan [2; 3] the task of determining the specific content of the principle of systemicity in accordance with the scientific and

methodological approach defined in the work of forming the system of organizational and economic decisions is to build economic and technical harmonies between two different sources of electric energy in order to reduce the cost of its supply. Therefore, sources differ in price and origin (own RES, UESU network).

The content of the specific content of the systemic principle is predetermined by the steady tendency of tariff increases (2010 – 2018) on electricity, which increases the cost of electricity supply each year and exacerbates the problem of economic security of industrial enterprises.

As a result of the specific content of the principle of system city, on the basis of it and on the basis of the general structural combined scheme of expenses for the supply of separate volumes of electricity from different sources to the needs of the enterprise, a schematic diagram of the combined power supply system was developed (Figure 1).

Fig. 1. Schematic diagram of combined power supply

To fill the specific content of the plurality principle, the phenomenon of natural diversity of potentials of RES is used, which contains the following potentials: “solar radiation”, “the range of productive wind speed”, “the potential of water resources of small rivers” and “biomass potential”. The multiplicity principle reflects the properties of logic-mathematical intelligence, which consist in the ability of systems of organizational and economic decisions to use inductive and deductive inferences, to solve abstract problems and logical problems, to understand complex relationships of interconnected concepts, ideas and things, to ask questions, to experiment, to calculate, etc. This principle also includes the skills of users created in the system of organizational and economic decisions, such as the ability to classify, predict, prioritize, formulate scientific hypotheses, as well as understanding the causal relationships [185].

The combination of certain principles, filled with specific content, ensured the reliability of further development of the bases of the functioning of the generalized system of organizational and economic decisions regarding the combined electrical supply of machine-building enterprises. Such a combination allowed obtaining an interconnected set of principles of action and their correspondence in space and time.

References:

1. Balasanjan, H.A. (2007) Efektyvnist' perspektyvnyx intehrovanyh system enerhozabezpechennja na bazi ustanovok koheneraciji malozi potuzhnosti [Efficiency of promising integrated power supply systems based on low power cogeneration units]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Odesa. (in Ukrainian).

2. Mxitarjan, N.M., Kudrja, S. O., & V. F. Rjezcov. (2010). *Atlas enerhetycnoho potencialu vidnovljuvanyh dzherel enerhiji Ukrainy [Atlas of the energy potential of renewable energy sources in Ukraine]*. Kyiv: Instytut vidnovljuvanoji enerhetyky NAN Ukrainy. (in Ukrainian).

3. Kudrja, S. O., Jacenko L. V. (2004). *Derzhavna pidtrymka vidnovljuvanoji enerhetyky i Ukraini [State Support to Renewable Energy and Ukraine]*. Krym. pp. 12–16. (in Ukrainian).

Тимошик В. Ю., старший викладач
Запорізький національний університет
м. Запоріжжя, Україна

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ І ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА

Трудові ресурси як фактор виробництва – це головний ресурс будь-якої економічної системи. Соціально-економічні перетворення, що відбуваються в Україні суттєво вплинули на сферу формування трудових ресурсів країни. Ця галузь в силу особливостей функціонування, виявилася найменш адаптованою до змін економічного життя суспільства. Для побудови соціально-орієнтованої ринкової економіки необхідні наукові дослідження питань, пов'язаних з ринком праці та його впливу на економічне зростання. Проблеми формування та розвитку трудових ресурсів як фактора економічного зростання займає одне головних місце в макроекономіці і мікроекономіці. Її дослідження і подальший розвиток важливо для формування ринкових відносин в економічному просторі України. У зв'язку з цим дослідження питань, пов'язаних з впливом трудових ресурсів на економічне зростання набуває особливої значущості.

Прогрес виробництва в сучасних умовах економічного розвитку в основному залежить від трудових ресурсів. Раніше значною мірою увага приділялась здатності людини до праці, але в сучасних реаліях враховують якісні характеристики трудових ресурсів. Удосконалення трудового потенціалу суспільства за урахуванням науки, освіти та виробництва стає запорукою подальшого економічного розвитку країни [1, с. 167].

Людина, як суб'єкт соціально-економічних відносин, одночасно і акумулює свій інтелектуальний капітал, і генерує свою творчу енергію через втілення творчих дій. Тому можна напевно стверджувати, що людина, яка перебуває в соціальному середовищі, здатна підвищувати соціальний рівень своїх творчих можливостей через прояв інтелектуальної енергії, збільшуючи продуктивність праці в виробничій сфері діяльності

У ринковій економіці категорія «людського капіталу» є найближчою до категорій «трудоного потенціалу», а отже і до «трудоных ресурсів». «Людський капітал» – це нагромаджений за рахунок інвестицій запас здоров'я, знань, навичок, умінь, мотивацій та інших здібностей. Тобто, ведучи мову про людський капітал, ми фактично визначаємо якісний бік трудового потенціалу [2]. Трудові ресурси є формою вираження переважної частини економічно активного населення країни, яка, маючи відповідні психофізіологічні, фізичні та інтелектуальні якості, здатна виробляти матеріальні та духовні блага й послуги, тобто здійснювати корисну діяльність. Тому критеріями, за якими визначають трудові ресурси, є в першу чергу, вік і працездатність людини [1, с. 173].

Працездатність людини акумулюються в процесі її трудової діяльності, творчі здібності підвищуються в міру розвитку і вдосконалення знань і навичок, зміцнення здоров'я, поліпшення умов праці, зростання оплати праці та підвищення рівня життя. Разом з тим потенціал людини може і знижуватися, зокрема, якщо погіршується стан його здоров'я, підвищуються тяжкість і інтенсивність праці, збільшується вік працівника і т.п. Всі ці зміни компонентів повинні бути враховані в системі управління персоналом на підприємстві. Крім того, необхідно також враховувати, що потенціал окремої людини характеризується не тільки ступенем його підготовленості до трудової діяльності в даний період, але і можливостями працівника розвивати свої розумові та фізичні здібності протягом всього робочого періоду в залежності від віку, рівня освіти, практичного досвіду, ділових якостей, наявності мотивації, одержуваної зарплати і багатьох інших факторів. Системний підхід до управління трудовим потенціалом на підприємстві є основою комплексного розвитку як окремих працівників, так і всього підприємства і його підрозділів в цілому. Розробка системи управління персоналом, як і будь-якої соціально-економічної системи, тісно пов'язана з якістю професійної підготовки всіх працівників, рівнем розвитку і використання трудового потенціалу кожної людини.

З метою підвищення віддачі від людського капіталу підприємство повинне розробляти та впроваджувати систему матеріальної та нематеріальної мотивації. Окремого розгляду потребує випадок, коли трудові ресурси підприємства мають більший запас людського капіталу, але, незважаючи на це, віддача від нього падає через те, що підприємство знаходиться на низхідній стадії життєвого циклу. У такій ситуації основною метою управління людським капіталом на підприємстві є придбання працівниками додаткових знань і диверсифікації їх професійної діяльності. Крім того, поліпшити становище може аудиторська перевірка, яка виявить причини низької віддачі і допоможе визначити заходи по нормалізації ситуації. В даному випадку управління людським капіталом має ґрунтуватися на наступних принципах.

1. Прагнення до зростання рівня інтелектуальності трудового процесу. Даний принцип передбачає виявлення потенційних здібностей працівників і їх використання в трудовому процесі.

2. Зацікавленість керівництва підприємства в довгостроковому (довічному) використанні і відтворенні людського капіталу.

3. Створення системи стимулів для накопичення людського капіталу, спрямованої на зниження внутрішньої організаційної нерівності у доходах.

4. Використання людського капіталу підприємств, що поглинаються для розвитку підприємства.

5. Застосування інноваційних технологій.

6. Проведення моніторингу трудових ресурсів підприємства і виявлення причин, що перешкоджають відтворенню корпоративного людського капіталу.

7. Облік соціально-економічної віддачі від людського капіталу [3].

Для підприємств управління матеріальними ресурсами більш звичне, цілком визначене і передбачуване, тоді як питання по управлінню людськими ресурсами в значно меншому ступені піддаються формалізації і мають в більшій своїй частині невизначений характер. Але в той же час ефективність управління матеріальними ресурсами прямо залежить від ефективності управління людськими ресурсами, тобто від того, наскільки раціонально побудована робота з персоналом підприємства [2].

Література:

1. Мазур Н.А., Дуда Г.Б. Теоретичні аспекти дослідження сутності категорії «трудовий потенціал». / Н.А. Мазур, Г.Б. Дуда // («Економічні науки». – Серія «Облік і фінанси». – 2015. – Випуск 12 (45). Ч. 1. – С. 166-174.
2. Економіка Управління трудовим потенціалом: веб-сайт: URL: <https://buklib.net/books/30107/> (дата звернення 09.02.2019)
3. Гогитидзе М. В. Концепция корпоративного управления человеческим капиталом: веб-сайт: URL: <http://www.m-economy.ru/art.php? nArtId=3215> (дата звернення 09.02.2019)

CREATIVE ECONOMY AND HUMAN CAPITAL: THE KNOWLEDGE MANAGEMENT ISSUES

Коломієць В. М., докторант
*Дніпровський національний університет
залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна
м. Дніпро, Україна*

ВИБІР МЕТОДИКИ ОЦІНКИ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ ДЛЯ БІЗНЕС-СТРУКТУРИ

Для бізнес-структури стратегічною складовою економічного розвитку стає людський капітал, який в сучасному просторі є продуктивним джерелом доходів. Вартість окремого бізнесу включає весь капітал підприємства, у тому числі, людський капітал. Недооцінювання та неналежне врахування вартості, вагомості даного виду капіталу призводить до викривлення показників вартості бізнес-компанії.

Оцінку людського капіталу в рамках бізнес-структури в існуючих дослідженнях пропонується проводити за допомогою системи показників, яка включає значний обсяг характеристик людського капіталу. В сучасних дослідженнях наголошується на необхідності оцінки для підвищення економічної та фінансової рентабельності та для формування об'єктивної інформаційної системи управління та підкреслюється розмежування між бухгалтерськими та управлінськими рішеннями з урахуванням їх впливу на інформаційну систему управління [1].

Оцінка капіталу, ефективності управління капіталом бізнес-структури є важливим чинником успішної роботи підприємств в умовах креативної економіки. Концепція оцінки результативності управління капіталом компанії може стати важливим інструментом забезпечення її якості, здатним надати об'єктивність результатів оцінювання та їх практичну актуальність для своєчасної корекції управлінських дій, що є принципами оцінки.

Вибір методики оцінки людського капіталу для бізнес-структури стає актуальною проблемою, здатною впливати на ефективність її діяльності та функціонування. Тому удосконалення та вибір методики оцінки людського капіталу набуває важливого значення.

Про стан оцінки людського капіталу в практиці функціонування підприємств України ще зарано говорити, тому що жодне підприємство для своєї діяльності не застосовує категорію «людський капітал», за звичкою використовуючи тільки показники «персонал», «працівники». Однією з причин даної ситуації вважаємо недостатнє визначення категорії «людський капітал» в нормативно-законодавчих документах, відсутність нормативних вимог щодо визначення людського капіталу і, як наслідки, відсутність методичного забезпечення всіх аспектів вивчення людського капіталу.

Унормування людського капіталу потребує формування ряду документів, а отже, значної роботи спочатку на науковому рівні, потім на законодавчому рівні [2; 3; 4; 5].

Дослідники [6] пропонують оцінку людського капіталу підприємства за наступними компонентами та їх показниками: рівень освіти; загальнопрофесійні

навички, уміння; підприємницькі й організаторські здібності, лідерство; рівень здоров'я; різні характеристики родини.

Запропонований зарубіжними дослідниками коефіцієнт інноваційного розвитку людського капіталу використовується для опису креативності людського капіталу в країні, а потенціал розвитку людського капіталу описує передумови розвитку людського капіталу [7].

Серед наведених методик є як об'єктивні, так і суб'єктивні.

Науковці [8] визначають затратний, дохідний, експертний та порівняльний підходи до оцінки людського капіталу, в рамках яких описано методи, що застосовуються. Всі методи спрямовані на використання оцінок експертів, адміністративних працівників підприємства, а отже, дуже суб'єктивні.

Об'єктивні аналітичні показники тільки за даними бухгалтерського обліку застосовані в витратному підході, який автоматично стає найбільш об'єктивним в даному оцінюванні людського капіталу. Але в рамках окремого підприємства для порівняння та оцінки окремого індивідуального людського капіталу ці підходи цілком життєздатні.

В той же час, порівняння людського капіталу різних підприємств для оцінки привабливості їх для інвесторів ускладнено необхідністю глибокого вивчення кожного окремого працівника досліджуваних підприємств з метою найточнішого оцінювання їх людського капіталу та використання єдиних експертів для нівелювання суб'єктивізму.

Також в дослідженнях застосовуються експертні та статистичні методи оцінювання людського капіталу [9, с. 311]. При цьому експертні можливо використовувати в рамках окремого підприємства для оцінки індивідуального людського капіталу, а обрані статистичні можливо використовувати на макрорівні.

Деякі дослідники інтелектуального капіталу [10, с. 130] при формуванні показників продуктивності та економічної значущості використання персоніфікованого інтелектуального капіталу застосовують показники, що характеризують творчу активність персоналу та показники, що характеризують економічну ефективність управління персоніфікованим інтелектуальним капіталом. При цьому наголошують, що економічні можливості можуть відігравати конструктивну роль у людському капіталі для підтримки явищ зростання [11, с. 15].

Методика групування видів діагностики стану людського капіталу організації як бізнес-структури за глибиною дослідження, масштабом дослідження, часом, простором, аспектом дослідження, користувачами результатів, ступенем охоплення, змістом дослідження достатньо об'єктивна та використовує для розрахунку коефіцієнтів дані, які взято з кадрового або бухгалтерського обліку організації. Потрібно відзначити простоту запропонованої методики. Це дозволяє не тільки достатньо швидко провести оцінку людського капіталу в рамках одного підприємства бізнес-структури, але й визначити сукупний показник по бізнес-структурі (за даними декількох підприємств) та зробити достатньо об'єктивний порівняльний аналіз стану людського капіталу в рамках бізнес-структури.

Складність оцінки ефективності людського капіталу на рівні підприємства вбачаємо в тому, що всі показники ефективності визначаються через прибуток або дохід. Але виокремити чистий прибуток підприємства, який було отримано в результаті інвестування у людський капітал о можливо тільки приблизно, при цьому достатньо точно можливо визначити тільки обсяг коштів, інвестованих у людський капітал.

Таким чином, вибір методики оцінки людського капіталу для бізнес-структури доцільно ґрунтувати на аналітичних показниках за даними бухгалтерського обліку в витратному підході, який автоматично стає найбільш об'єктивним в оцінці людського капіталу.

Література:

1. Necula S.-C. Accounting decisions from the perspective of profitability. / S.-C. Necula // *Economic Annals-XXI*. – 2017. – Vol. 166 (7-8). – P. 72-75. – Access Mode : DOI : <https://doi.org/10.21003/ea.V166-14>.
2. Radieva M. (2018). Institutional modernization of the Global economy. / Radieva M. // *Baltic Journal of Economic Studies*. – 2018. – Vol. 4. – №. 5 (2018). – P. 283-290. – Access Mode : DOI : <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2018-4-5-283-290>.
3. Рекун І. І. Управління персоналом у системі економічної безпеки підприємства залізничного транспорту / І. І. Рекун // *Економіка та держава : міжнародний науково-практичний журнал*. – 2015. – №. 11. – P. 28–32.
4. Ткач Анатолій. Институциональные трансформации экономических систем / Марина Радева, Анатолій Ткач, Вікторія Коломієць, Іван Рекун, Тамара Ткач, Ольга Золкіна // *Трансформаційні процеси в економіці : інституціональний контекст : монографія*. За ред. Радевої М. М. – Мелітополь : Колор Принт, 2018. – 275 с. – Режим доступу: DOI : <https://doi.org/10.32901/978-966-2489-64-4/2018>.
5. Ткач Т. Психолого-педагогічні умови формування інституціональної моделі освітнього простору особистості / В. Коломієць, М. Радева, А. Ткач [та ін.] // *Інституціональні трансформації в економіці України : монографія*. За заг. ред. Коломієць В. М. – Мелітополь : ТОВ «Колор Принт», 2017. – 244 с.
6. Смыслов Д. А. Динамика и воспроизводство человеческого капитала жителей России в контексте социально-групповой и поселенческой дифференциации [Электронный ресурс] / Д. А. Смыслов. – Режим доступа: http://vorona.hse.ru/sites/second_level/rf/UU2007IOP/Shkaratan/Publ3_Shkaratan.doc. – Загл. с экрана.
7. Vaitkevičius S. Typology of Human Capital Development in EU Countries / S. Vaitkevičius, R. Čiutienė, E. Meilienė, A. Savanevičienė // *Procedia Economics and Finance*. – 2015. – №. 23. – P. 1641-1648. – Access Mode : DOI : [https://doi.org/10.1016/S2212-5671\(15\)00520-1](https://doi.org/10.1016/S2212-5671(15)00520-1).
8. Чеботарев Н. Ф. Оценка стоимости предприятия (бизнеса) / Н. Ф. Чеботарев. – М.: ИТК «Дашков и Ко», 2009. – 256 с.
9. Осіпчук Т. М. Методи оцінювання людського капіталу / Т. М. Осіпчук // *Социально-экономические аспекты промышленной политики. Актуальные проблемы управления человеческими ресурсами и маркетинга в контексте стратегии развития Украины: сб. науч. тр. : в 3 т.* – Донецк: ИЭП НАН Украины, 2007. – Т.1. – С. 309-314.
10. Кендюхов О. В. Інтелектуальний капітал підприємства: методологія формування механізму управління: монографія / О. В. Кендюхов. – Донецьк : ІЕП НАН України, ДонУЕТ, 2006. – 307 с.
11. Ali M. Human capital, social capabilities and economic growth / M. Ali, A. Egbetokun, M. Memon // *Economies*. – 2018. – Vol. 6 (2). – P. 1-18. – Access Mode : DOI : <https://doi.org/10.3390/economies6010002>.

КООПЕРУВАННЯ, ЯК ШЛЯХ ДО ВИРІШЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ПРОБЛЕМ СТОМАТОЛОГІВ США

Складна ситуація в національній економіці України стримує розвиток бізнесу дрібних підприємців. У цих умовах вони потребують нових підходів щодо організації діяльності, що спираються на досягнення світової практики підприємництва. У цьому зв'язку важливе значення мають дослідження багатого світового досвіду різних форм спеціалізованих обслуговуючих кооперативів. Як свідчить багаторічна практика, саме вони в умовах економічної нестабільності, й особливо у період економічних криз, виконують важливу соціально-економічну місію: надають своїм членам необхідні послуги, орієнтовані на підвищення ефективності малого бізнесу, у тому числі й сфері стоматологічних послуг. Проте, для українського суспільства характерне нерозуміння кооперативної ідеї, а від так, і ролі обслуговуючих (сервісних) кооперативів. Також суттєвим стримуючим фактором соціально-економічних перетворень є недостатнє наукове підґрунтя розвитку кооперативного руху різних секторах національної економіки. Незважаючи на те, що окремі аспекти теорії і практики кооперативних організацій вже знайшли відображення в працях сучасних українських учених таких, як М.А. Аліман, В.В. Гончаренко, В.В. Зіновчук, Р.Я. Корінець, М.Й. Малік, А.А. Пожар, І.О. Рижик І.В. Тимошенко, О.В. Ульяновченко та ін., недослідженими залишаються питання організації і функціонування обслуговуючих кооперативів підприємців, задіяних у сфері надання стоматологічних послуг. Зокрема, потребує узагальнення, аналізу і глибокого переосмислення досвід зарубіжних кооперативів для стоматологів (дантистів), орієнтованих на задоволення їх господарських потреб.

Говорячи про «інтернаціональність» проблем стоматологічної практики, слід згадати й інтернет – дискусію серед американських і канадських спеціалістів, організовану приватною компанією Quora (США). Її засновниками є А.д'Анджело та Ч. Чівер (одні із співзасновників соціальної мережі Facebook). Ними зібрано 399 відповідей щодо актуальних проблем стоматологічного бізнесу. Ця інформація є надзвичайно важливою для нашого дослідження так, як відображає точку зору лікарів-стоматологів з різних країн. До найбільш актуальних проблем ринку стоматологічних послуг, з точки зору практикуючих стоматологів, належать такі:

- конкуренція (особливо у великих містах);
- недосконалість стоматологічного страхування;
- витратність стоматологічної практики, що впливає на кінцеві ціни на стоматологічні послуги;
- недостатність кваліфікованих управлінських кадрів;
- залежність успішності стоматологічної практики від орендодавців та місця знаходження кабінету чи клініки;
- наявність значної дебіторської заборгованості.

Все це стимулює окремо взятих дрібних представників стоматологічного бізнесу до консолідації. Фахівці зазначають, що «консолідація була ключовим словом у стоматологічному секторі в 2017 році». Ця тенденція має продовження у даний час.

Яскравим прикладом успішних кооперативів стоматологів у США є American Dental Cooperative, Inc. (ADC; м. Нашвілл, штат Теннессі) та Dental Cooperative

(м. Солт-Лейк-Сіті, штат Юта). Перший з них – ADC був заснований у 1999 році. Основним його завданням є сприяння в організації бізнесу його членів – лікарів-стоматологів шляхом «оптових закупівель і розподілу хірургічних та інших медичних інструментів, апаратури та обладнання» [1]. Роботу ADC забезпечують 3 представництва, що постійно діють у Солт-Лейк-Сіті, Лас-Вегасі і Хендерсоні. American Dental Cooperative має 20 стоматологічних спеціалізованих компаній із загальним річним обсягом продажів приблизно півмільярда доларів [2]. Названий кооператив стоматологів забезпечує значну економію у порівнянні з існуючими роздрібними цінами. Будучи членом ADC, стоматолог може заощадити від 10% до 30% витрат [2].

Основними серед послуг American Dental Cooperative є такі:

- оптові закупівлі через кооператив всього необхідного для забезпечення максимальної економії у ході надання його членами стоматологічних послуг;
- розробка альтернативних програм традиційним для галузі стоматологічного страхування, а також пошук оптимальних шляхів відшкодування страховими компаніями;
- формування індивідуального плану, налаштування спеціальних комп'ютерних програм для стоматологів-членів кооперативу;
- розробка ефективних маркетингових програм для членів кооперативу;
- забезпечення членів кооперативу фінансовими ресурсами для ведення їхнього бізнесу;
- сприяння обміну досвідом;
- організація професійного навчання для членів кооперативу;
- підготовка та реалізація пільгових програм для соціально-незахищених верств населення, включаючи інвалідів.

Другий з названих кооператив – Dental Cooperative заснований у 1998 році. Він об'єднує 600 стоматологів з 6 штатів (Айдахо, Невада, Нью-Мексико, Пенсильванія, Техас, Юта). Його члени – «найстарша та найбільша група покупців стоматологічних товарів у США» [4; 5].

Згідно статуту члени Dental Cooperative мають такі переваги:

- «1. ...заощадити тисячі доларів у накладних витратах завдяки... прямим відносинам з виробниками і укладенню договорів з торгівцями-постачальниками необхідних стоматологічних товарів.
2. Доступ до... вигідних відносин з банками, у т.ч. для рефінансування існуючих кредитів або отримання кредитів на формування оборотного капіталу.
3. ... участь у програмах спільного використання... річного фінансового результату та пайового капіталу кооперативу...
4. Використання... переваг у галузі HR (укр. «ейч-ар» – забезпечення кадрами – уточнення наше) завдяки стійким відносинам із зовнішніми компаніями.
5. Забезпечення та контроль потоку пацієнтів (унікальна «Кооперативна стоматологічна програма» забезпечує нових пацієнтів для стоматологів, пропонуючи узгоджені знижки місцевим роботодавцям, коледжам, асоціаціям і житловим комплексам).
6. Економію на придбанні обладнання та ін. стоматологічних товарів. Dental Cooperative звертається до постачальників і виробників стоматологічних товарів, щоб допомогти членам кооперативу контролювати й скорочувати щомісячні експлуатаційні витрати» [4].

Враховуючи зазначене вище, можна зробити висновок про те, що саме кооперативи стоматологів можуть мати суттєвий вплив на розвиток підприємництва у галузі стоматологічних послуг України. Перспектива започаткування на українському ринку

таких кооперативів може мати реальний успіх. При цьому поява кооперативів стоматологів сприятиме не тільки розвитку бізнесу дрібних суб'єктів підприємства – практикуючих стоматологів і невеликих стоматологічних клінік, вона може істотно змінити ціни на послуги на користь їх пацієнтів.

Література:

1. American Dental Cooperative. URL: <https://www.bloomberg.com/profiles/companies/0397764D:US-american-dental-cooperative>.
2. American Dental Cooperative Dental Distribution. URL: <http://valueinpurchasing.com/enrollmentdocs/adcontractssummary.pdf>
3. Dental Co-op and Dental Benefit Plan. URL: <http://winemandental.com/dental-co-op-and-dental-benefit-plan>
4. Dental Cooperative. URL: <http://www.dentalcooperative.com/t-why-join.aspx>
5. Empowering Independent Dentists. URL: <https://translate.google.ru/#en/uk/Empowering%20Independent%20Dentists>
6. Zila Dental Supply Joins American Dental Cooperative To Increase Buying Power and Reduce Costs. URL: <http://www.prnewswire.com/news-releases/zila-dental-supply-joins-american-dental-cooperative-to-increase-buying-power-and-reduce-costs-74484807.html>

PROBLEMS OF MANAGEMENT AND MARKETING IN THE CONTEXT OF INTEGRATION OF BUSINESS STRUCTURES

Григорська Н. М., к.е.н., доцент
ПВНЗ Університет Короля Данила
м. Івано-Франківськ, Україна

СУЧАСНІ ІНСТРУМЕНТИ МАРКЕТИНГУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

За останні десятиліття з широкою доступністю інтернету навчання стало просто мейнстрімом. У соціальних мережах активна реклама сотень шкіл, тисяч експертів і курсів (онлайн, офлайн). Це різні програми від коротких воркшопів до тривалих курсів і MBA-програм. Навчання стало трендом. Українці починають усвідомлювати важливість свого розвитку і готові інвестувати в це. Кількість учасників освітнього бізнесу зростає настільки стрімко, що виникає питання використання сучасних інструментів маркетингу для успішного розвитку в сфері освітніх послуг.

Важливим в маркетинговій стратегії освітніх послуг є формат, який має бути адаптивним для споживача і цілей навчання. Так, трендовими форматами є blended-learning – це мікс дистанційного і стаціонарного або навчання з VR і доповненої реальності, з максимально реалістичним зануренням. Такий формат забезпечує високу залученість і можливість безпечного навчання для співробітників, яке раніше просто не було доступно. Крім того, набирає популярність в США, Європі і Китаї формат бізнес-турів – повне занурення в атмосферу провідних світових компаній, адже одна справа читати про компанію Тіма Кука Apple, а інше – відчувати цю атмосферу зсередини.

Щодо реклами освітніх послуг, то попитом повинен користуватися просвітницький і розважальний контент-маркетинг, маркетинг за допомогою лідерів думок, партнерські відносини, тобто методи, що створюють ту особистісну і самоосвітню цінність, яку нинішня аудиторія цінує [1].

Незвичайні ідеї залучення зараз вже перспективніше тих ідей, які за даними маркетологів і соціопсихологів чітко резонують з аудиторією. Хорошим інструментом для генерації таких незвичностей може стати об'єднання зусиль та застосування міжфункціональності.

Створювати привабливий контент в майбутньому будуть не тільки співробітники відділу маркетингу і піарники. Контентом свої сайти і канали комунікації будуть підживлювати і інші підрозділи, що призводить до відкриття талантів, зниження витрат, поліпшення внутрішніх відносин [2].

Ми зараз живемо в світі, де смарт-динаміки, голосові помічники і просто голосовий пошук є модною фішкою – і багато хто вже очікують більшої маркетингової активності продавців по цих каналах, більшою заточеного під голосові запити [1].

Використання цифрових технологій сприяють розвиток економіки знань, яка виступає базисом усіх видів інновацій, та цифрова революція, у результаті якої швидко розвиваються інформаційно-комунікаційні технології, цифрові засоби, що забезпечують їх використання. Наведені процеси вплинули й на еволюцію маркетингу. Ще багато вітчизняних господарюючих суб'єктів не перейшли на маркетинг 3.0, а вже

необхідно впроваджувати маркетинг 4.0 – цифровий маркетинг, який визнано моделлю маркетингу XXI сторіччя [3, с. 46].

Чат-боти і живі чати – це не нова технологія. Проте, ми безумовно спостерігаємо зміну в тому, як вони використовуються з точки зору маркетингу. Клієнтам набагато простіше спілкуватися з чат-ботами онлайн, ніж відправляти електронну пошту або телефонувати представнику [4]. Необхідно зазначити, що ведення живого чату забезпечує краще обслуговування клієнтів і підвищує ймовірність здійснення покупки на сайті освітніх послуг, за рахунок простої особистісної комунікації з вашою командою.

Отже, трендових інструментів є вдосталь, тому маркетингову відділу освітнього бізнесу залишається обрати найбільш дієві та зручні в реалізації, що можуть дати максимально успішний ефект. Разом з цим, за сприятливого попиту на освітні послуги університети не завжди займають провідні позиції або й взагалі останні, що є важливою темою для подальших досліджень питання маркетингу освітніх послуг.

Література:

1. Джон Холл. Тренди 2019 року: 5 глобальних нововведень маркетингу [Електронний ресурс] / Дж. Холл – Режим доступу: <https://evo.business/trendy-2019-marketing/>
2. Бакунін М. Тренди маркетингу в 2019 році [Електронний ресурс] / М. Бакунін – Режим доступу: <https://bakunin.com/marketing-trends-2019/>
3. Oklander, M.A., Oklander, T.O., & Yashkina, O.I. (2017). Tsyfrovyi marketynh – model marketynhu XXI storichchia [Digital Marketing – The Marketing Model of the 21st Century]. Oklander, M.A. (Ed.). Odesa [in Ukrainian].
4. 5 найкращих маркетингових тенденцій 2019 року [Електронний ресурс] / Монстри маркетингу – Режим доступу: <https://convertmonster.ru/blog/marketing-blog/5-luchshih-marketingovyh-tendencij-2019-god/>

Данілова Е. І., доцент
Національний авіаційний університет
м. Київ, Україна

ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА НА ОСНОВІ СИСТЕМНО-СТРУКТУРНОГО ПІДХОДУ

Формування системи економічної безпеки, здатної як забезпечити захист економічної системи від впливу зовнішніх та внутрішніх загроз, так і забезпечити її стійкий розвиток є предметом як наукових пошуків, так і практичної діяльності підприємств.

Охарактеризовано чотири узагальнені компоненти функціонування та розвитку економічної системи «підприємство», а саме: ресурси, відносини, процеси, структури. Оскільки, інструментами аналізу підсистем економічної системи є методичний апарат теорії систем, який дозволяє деталізувати склад системи шляхом її розподілу на складники, тому, використавши структурний підхід до дослідження підприємства, подальша декомпозиція кожної підсистеми дозволяє виокремити ті компоненти, які забезпечують функціональність підприємства, а відповідно і дозволяють визначити систему заходів, спрямованих на їх захист від впливу зовнішніх та внутрішніх негативних чинників.

Виокремлено наступні основні підсистеми підприємства: управління, постачання, виробництво (виробництво продукції, надання послуги, виконання роботи), збут, фінансування тощо. Кожна підсистема реалізує свої функції завдяки наявності наступних компонентів: ресурси, процеси, середовище, структура. Тобто, кожна підсистема підприємства має ідентичні компоненти, управління якими супроводжується подібними ризиками, а відповідно і система заходів безпеки яких базується на однакових принципах для досягнення відповідної мети кожного компоненту.

Ресурси – це сукупність об’єктів, систем і компонентів, які використовуються в процесі виробництва. До ресурсів підприємства відносяться: природні ресурси, персонал, інновації, інформація, майно, фінанси.

Процес операційної діяльності це сукупність операцій, які здійснюють перетворення вхідних ресурсів на результати діяльності. В залежності від методу організації операційної діяльності, кожна операція в часі виконується або паралельно до інших, або після завершення попередніх, що з огляду на об’єкт даного дослідження сприяє або автономізації загроз та небезпек або їх перенесенню на подальші операції та агрегування у вигляді ризиків та втрат.

Середовище – це сукупність умов, в яких відбуваються процеси функціонування та розвитку підприємства. Слід відмітити, що в економічній системі підприємства середовище характеризується ознакою більшої самоорганізованості на фоні зменшення його організованості. Визначено, що для реалізації задач системи управління економічною безпекою підприємства виникає необхідність в ідентифікації загроз економічній безпеці та визначення індикаторів контролю з метою їх уникнення або зменшення втрат при умові виникнення ризиків для діяльності підприємства.

Структура – це особливий порядок частин підприємства, взаємодія яких забезпечує виконання певних функцій. До підсистеми «структура» віднесено організаційну структуру підприємства, організаційну структуру управління.

Запропоновано реалізувати контроль за станом безпеки структури підприємства шляхом визначення індикаторів безпеки (табл. 1).

Таблиця 1

Індикатори контролю за структурою підприємства

Вид відносин	Індикатори контролю	Причини ймовірних збитків
Структура управління підприємством (департаментами, функціональними відділами тощо).	Відповідність структури задачам наявності і повнота посадових обов’язків. Перелік функціональних обов’язків та нормування часу їх виконання. Оптимальна кількість виконавців на основі розрахунку часу виконання визначених функцій. Схема делегування повноважень. Ієрархічна підпорядкованість. Форми звітності. Вчасність виконання завдань. Якість виконання завдань. Наявність відповідальності за виконання функціональних зобов’язань.	Значні розміри адміністративних витрат. Тривалий період прийняття управлінських рішень. Неузгодженість в системі делегування повноважень. Концентрація владних повноважень. Суб’єктивність в прийнятті управлінських рішень. Відсутність документування управлінських рішень та звітів про їх виконання.

Джерело: складено автором

Визначені індикатори контролю за безпечністю складових елементів запропонованої структури підприємства дозволяють виявити критерії безпечності кожного виду процесу підприємства за базовими структурними складовими, які забезпечують його ефективне функціонування. Безпечність всіх процесів підприємства, яка досягається за умови безпечності функціонування та руху його об'єктів забезпечує стійкість діяльності підприємства в цілому.

Зроблено висновок, що розроблений системно-структурний підхід дозволяє управляти економічною безпекою кожної підсистеми підприємства шляхом формування безпеки використання кожного структурного компонента підсистеми (ресурсів, процесів, структури та середовища).

Запропонована система індикаторів контролю за станом економічної безпеки дозволяє сформулювати концепцію управління економічною безпекою на основі системно-структурного підходу, в основу якого покладена чотирьохелементна модель підприємства, яка формує архітектуру системи управління економічною безпекою, визначає об'єкти, мету, задачі, інструментарій для реалізації проблеми нейтралізації ризиків та зниження втрат від небезпек та загроз для діяльності підприємства.

Література:

1. Горячова К. Фінансова безпека підприємства. Сутність та місце в системі економічної безпеки / К. Горячова // Економіст. – 2003. – № 8. – С. 65–67.

2. Гуцалюк О. М. Постанова задачі оцінювання безпеки інтеграційного розвитку великомасштабних економіко-виробничих систем / О.М. Гуцалюк // Бізнес інформ. – 2016. – № 9. – С. 142 – 149.

3. Корецька О.В. Теоретичні підходи до управління фінансово-економічною безпекою підприємств портової галузі / О.В. Корецька // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2017. – Випуск 15. – С. 225-229.

4. Ляшенко О. М. Концептуалізація управління економічною безпекою підприємства : [монографія] / О. М. Ляшенко. – Луганськ: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2011. – 400 с.

5. Навчальний економічний словник-довідник (політекономія, мікроекономіка, макроекономіка, економічний аналіз, економіка підприємства, менеджмент, маркетинг, фінанси, банки, інвестиції, біржова діяльність): Терміни, поняття, персоналії. Укладачі: В.С. Іфтемчук, В.А. Григорєв, М.І. Малінич, Г. Д. Шутак / За наук. ред. Г. І. Башнянина і В. С. Іфтемчука. – 2-ге видання, виправлене і доповнене. – Львів: «Магнолія 2006», 2007. – 688 с.

6. Петряєва З. Ф. Економічна безпека підприємства як важлива складова сучасного бізнесу / З. Ф. Петряєва, О. О. Петряєв // Бізнес інформ. – 2013. – № 3. – С. 259–262.

Капінус Л. В., к.е.н., доцент

Розумей С. Б., к.е.н.

*Національний університет харчових технологій
м. Київ, Україна*

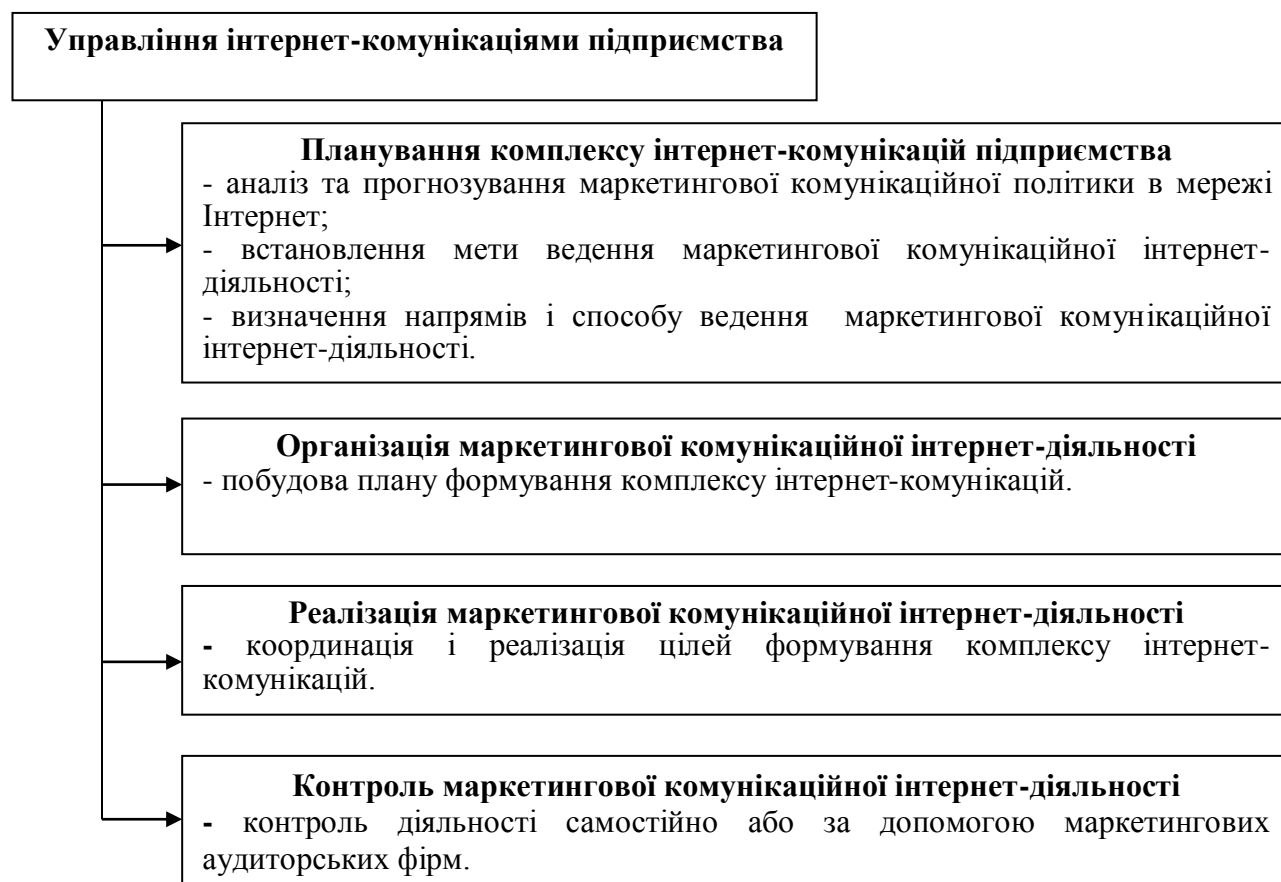
ФУНКЦІЇ УПРАВЛІННЯ МАРКЕТИНГОВИМИ ІНТЕРНЕТ-КОМУНІКАЦІЯМИ ПІДПРИЄМСТВА НА ОНЛАЙН-РИНКУ

Присутність підприємства в мережі Інтернет дає можливість точно формувати свою цільову аудиторію через таргетинг, правильно використовувати контент, зменшувати витрати на просування продукції в онлайн-середовищі, формувати лояльність інтернет-покупців, підвищувати обсяги реалізації продукції та

збільшувати прибуток. На сучасному етапі розвитку маркетингова поведінка підприємства на онлайн-ринку залежить від процесу управління інтернет-маркетингом, в тому числі маркетинговими інтернет-комунікаціями.

Управління маркетинговими інтернет-комунікаціями підприємства на онлайн-ринку – це планування, організація, реалізація та контроль маркетингової діяльності підприємства в мережі Інтернет з метою досягнення його стратегічних цілей (див. рис. 1).

Планування або процес аналізу умов реалізації комплексу маркетингових інтернет-комунікацій підприємства і планування стратегічних маркетингових рішень – це систематичний процес діагностики, передбачення шансів та небезпек підприємства, що дає можливість встановлення і визначення способів досягнення цілей через використання елементів комплексу інтернет-комунікацій [1].

Рис. 1. Функції управління маркетинговими інтернет-комунікаціями підприємства на онлайн-ринку

Джерело: авторська розробка

Організація маркетингової комунікаційної інтернет-діяльності – це процес втілення маркетингової комунікаційної інтернет-діяльності в організаційну структуру підприємства. Сутність полягає у побудові плану формування комплексу інтернет-комунікацій.

Реалізація маркетингової комунікаційної інтернет-діяльності базується на координації інструментів онлайн-комунікацій підприємства для кращої реалізації її завдань і, насамперед, кращого задоволення потреб інтернет-покупців.

Контроль маркетингової комунікаційної інтернет-діяльності охоплює встановлення рівня планів і завдань, які має досягти підприємство, швидкість просування в їх

досягненні, а також визначення засобів їх реалізації. Організована система контролю повинна виконувати дві основні функції: діагностичну і прогностичну.

Ефективність управління комплексом маркетингових комунікацій на підприємстві залежить від рівня реалізації певних процедур процесу управління комплексу інтернет-комунікаціями підприємства. Процедура процесу управління інтернет-комунікаціями включає: аналіз маркетингового інтернет-середовища, формування маркетингової інформаційної системи, відбір цільових ринків на основі таргетингу, організація системи планування комплексу маркетингових комунікацій, розроблення комплексу інтернет-комунікацій, побудова організаційної структури, формування і реалізація маркетингових програм по просуванню продукції в мережі Інтернет, організація і система маркетингового контролю.

Аналіз маркетингового інтернет-середовища, тобто слабких і сильних сторін підприємства та ринкових можливостей і загроз в інтернет-просторі, дає можливість вивчити вимоги ринку, економічну кон'юнктуру, фірмову структуру ринку, форми і методи роботи на електронному ринку, сегменти ринку, характеристики інтернет-покупців та їх мотивації під час купівлі, власні можливості за наявних умов. Тобто передбачає оцінку будь-якої можливості з погляду її відповідності цілям і наявним ресурсам підприємства; ретельну оцінку поточного і майбутнього попиту. Крім того, передбачає виявлення контрольованих і неконтрольованих чинників інтернет-середовища, що впливають на діяльність, розроблення маркетингових заходів, необхідних для мінімізації впливу неконтрольованих чинників [1; 2].

Формування маркетингової інформаційної системи – це створення системи взаємозв'язку інтернет-користувачів, що постійно діє у структурі управління підприємством, обладнання і методичних способів, призначених для збирання, класифікації, аналізу, оцінки, накопичення та поширення актуальної, своєчасної та точної інформації для використання її з метою вдосконалення планування, втілення в життя і контролю над реалізацією маркетингових заходів.

Інформація збирається і систематизується за допомогою п'яти функціональних систем:

- внутрішньої звітності по електронним ресурсам;
- зовнішньої поточної маркетингової інформації;
- маркетингових інтернет-досліджень;
- аналізу маркетингової інформації;
- моделювання маркетингових ситуацій на онлайн-ринку [3; 4].

Відбір цільових сегментів дає змогу не витратити маркетингові зусилля, обслуговуючи весь ринок, а зосередити їх на задоволенні потреб вибраних груп споживачів, обслуговувати яких вигідно і зручно.

Маркетингове планування комплексу інтернет-комунікацій має **циклічний характер**, тобто повторюється з року в рік. Практика маркетингового планування свідчить, що більшість підприємств мають щорічно оновлювати свої маркетингові плани формування комплексу інтернет-комунікацій з врахуванням нової маркетингової інформації.

Розроблення комплексу маркетингових інтернет-комунікацій залежать від попередньо прийнятих рішень, характеристик цільового ринку на основі таргетингу і маркетингових інтернет-стратегій підприємства.

Організація системи маркетингових інтернет-комунікацій – процес ведення маркетингової комунікаційної політики в мережі Інтернет на основі визначення впорядкованості проведення маркетингових заходів по інтернет-просуванню товарів.

Побудова організаційної структури багато в чому визначається вибраною стратегією і поставленими завданнями. Від правильної структури відділу маркетингу, в тому числі менеджерів та маркетологів інтернет-проектів, залежить робота підприємства та його маркетингова поведінка на онлайн-ринку.

Формування і реалізація маркетингових програм по просуванню продукції в мережі Інтернет здійснюється відповідно запланованому алгоритму. Координацією дій щодо використання інструментів інтернет-просування в онлайн-середовищі може займатись, як саме підприємство, яке проводить кампанію по інтернет-просуванню, так і промо-агенція. Саме за допомогою інструментів онлайн-комунікацій сьогодні підприємства активно просувають свою продукцію на онлайн-ринку.

Організація і система маркетингового контролю призначена для спостереження за заходами, що реалізуються для досягнення поставлених цілей маркетингу. Система контролю маркетингової комунікаційної інтернет-діяльності є останньою фазою в процесі управління комплексом інтернет-комунікацій, який спрямовано на врахування обернених зв'язків у діяльності служби маркетингу й охоплює функції не тільки діагностики, а й аналізу.

Література:

1. Adoption of Internet Shopping: The Role of Consumer Innovativeness / A.V. Citrin, D.E. Sprott, S.N. Silverman, D.E. Stem // Industrial Management & Data System. – 2000. – № 100/7. – pp. 294-300.
2. Дубовик Т.В. Інтернет-маркетингові комунікації: монографія / Т.В. Дубовик. – К.: КНЕУ, 2014. – 332 с.
3. Лабурцева О.І. Основи маркетингу і планування / О.І. Лабурцева, А.В. Яренко. – К.: КНУТД, 2007. – 136 с.
4. Сурков С.А. Модели потребительского поведения и интернет-маркетинг / С.А. Сурков // Интернет-маркетинг. – 2004. – № 5. – С. 11-20.

Шевченко Л. С., д.е.н., професор

*Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна*

СУЧАСНИЙ СТРАТЕГІЧНИЙ АНАЛІЗ: ПЕРЕГЛЯД ТРАДИЦІЙНИХ ПІДХОДІВ

Стратегічний менеджмент як наука і практика, а разом із ним і стратегічний аналіз, починають активно розвиватися у 1950-тих роках. У цей час компанії більшості розвинених країн опинилися в умовах, наближених до воєнних: стрімко зростала інтенсивність конкуренції, задля виживання потрібно було використовувати всі можливі способи і прийоми впливу на конкурентів, фактично воювати на ринках, мати ефективні стратегії та сучасний інструментарій стратегічного аналізу.

Порівняємо найбільш використовувані визначення «стратегії». Остання трактується як: напрям довгострокового розвитку організації; встановлення довгострокових цілей і завдань організації, формування програми дій і розподілу ресурсів для досягнення цих цілей; комплексний план реалізації цілей організації; методи конкуренції і ведення бізнесу, які обирає компанія задля задоволення потреб споживачів і досягнення власних глобальних цілей.

На перший погляд, із кожним визначенням стратегії можна погодитися. Дійсно, будь-який бізнес розвивається у певному напрямі. Кожен бізнесмен ставить перед собою і працівниками певні цілі і хоче одержати конкретні результати. Для цього він розробляє план – із чітким визначенням завдань, строків, виконавців і бюджетів. А як бути, якщо досягненню амбітних цілей і реалізації планів почнуть заважати конкуренти? Наприклад, якщо вони поставлять такі самі цілі і будуть рухатися тим самим напрямом? Або забезпечувати собі конкурентні переваги, перешкоджаючи інноваційному розвитку потенційних конкурентів? Що повинен запропонувати стратег?

П. Друкер уважав: «Кожна організація діє на підставі своєї теорії бізнесу, іншими словами, на підставі низки уявлень про те, в чому полягає її бізнес, які її цілі, як визначаються результати, хто її споживачі, що ці споживачі цінують і за що платять. Стратегія є способом реалізації теорії бізнесу в практичній діяльності» [1]. Не випадково бізнесмени-практики наполягають: бізнес-моделі фірм можуть бути однаковими, але їх стратегії завжди різні.

Друге питання: з чого починати розроблення стратегії? М. А. Кусумано і Д. Б. Йоффі у книзі «Стратегії геніїв. П'ять найважливіших уроків від Білла Гейтса, Енді Гроува та Стіва Джобса» роблять такі висновки: 1) стратегія стосується суто майбутнього. Це планування на перспективу; 2) «у бізнесі, так само як і в теорії ігор і шахах, усі великі стратеги починають із передбачення майбутнього»; 3) праця стратега – «не лише визначити пункт призначення, а й прокласти туди курс; не просто зазирнути в майбутнє, але й прорахувати кроки до нього і вчасно внести потрібні зміни на шляху до бажаної цілі» [2, с. 38, 40, 42].

Проте не все в бізнесі можна передбачити. Багато що залежить від професіоналізму менеджерів. Класичний приклад – падіння Nokia. У 2007 р. частка компанії на ринку складала 41%. Стільки зараз немає ні у Samsung, ні у Apple. Але будучи лідером, компанія не помітила змін і не побачила перспектив ринку. У результаті з виходом iOS та Android Nokia втратила технологічні, а потім і репутаційні переваги і перестала існувати.

Потребують переосмислення і традиційні методики розроблення та оцінки ефективності бізнес-стратегій організацій. Так, теоретична модель «п'яти сил конкуренції» М. Портера і зараз залишається важливим інструментом аналітичної діяльності: дозволяє сформулювати уявлення про конкурентне середовище фірми, реальні й потенційні загрози господарській діяльності, можливості розвитку фірми. Однак з часу розроблення даної бізнес-моделі Портером відбулися зміни і в теорії, і в практиці конкурентного управління. По-перше, у багатьох країнах застосування стратегії стикнулося з законодавчим обмеженням у вигляді антимонопольного (конкурентного) законодавства, зазнає впливу державної політики і регулювання; по-друге, витрати на ведення конкурентної боротьби та захоплення більшої частки ринку постійно зростають, відповідно, прибутковість бізнесу зменшується, і на порядок денний висуваються бізнес-моделі «конкуренції без війни»; по-третє, бізнес навчився відбивати «атаки» кожного з п'яти конкурентів: впливати на покупців через маркетингові прийоми; вибудовувати довгострокові партнерські відносини з постачальниками; самим ініціювати вихід на нові ринки і виконувати роль «потенційного конкурента»; пропонувати ринку «товари-замінники»; по-четверте, модель практично не застосовується, якщо фірма є диверсифікованою і працює в кількох галузях. У цьому разі для кожної галузі (напряму бізнесу) слід здійснювати свій аналіз «п'яти сил конкуренції». Але якщо врахувати, що великі компанії з рейтингу “Global 1000” конкурують приблизно в 52 галузях, розробити і контролювати таку модель конкурентного аналізу важко.

Тривалий час також уважалося, що бізнес-стратегії орієнтуються або на низькі витрати на одиницю продукції, або на відмінні якості (диференціацію) продукту чи послуги, або на концентрацію діяльності фірми в певній ринковій ніші. Тобто йшлося про вибір між диференціацією та низькими затратами (М. Портер). Проте згідно з теоретичним підходом В. Ч. Кіма і Р. Моборн, на ринках існують «червоні» та «блакитні океани». «Червоний океан» – це галузі і ринки, в яких постійно точиться конкурентна боротьба. Стратегія «червоного океану» націлена на сутичку з противником, перемогу будь-якою ціною. «Блакитний океан» – це бізнес/галузь без конкурентів і руйнівного впливу конкуренції, ринок, якому конкуренція непотрібна, але який потрібно створити [3]. А саме: перебудувати діяльність компанії в напрямі спростування принципу взаємозамінності цінності / економії витрат; натомість одночасного досягнення і диференціації, і низьких витрат. Для цього важливо перейти до концепції *новації цінності*, коли компанія поєднує новацію з такими аспектами, як практичність, ціна й низькі витрати, а в результаті створює нових споживачів і новий попит.

Ще один із варіантів конкурентного бізнес-стратегування ставить фірми (підприємства) в залежність від їх ринкової частки. Доволі відомими є стратегії лідера галузі/ринку; того, хто кидає лідеру виклик; прямування за лідером та стратегія «спеціаліста» (Ф. Котлер). У багатьох випадках ринкова поведінка фірм, спрямована на зростання їх ринкової частки, є виправданою і дає потрібні фінансові результати (зростання прибутковості бізнесу). Утім, вважати її ефективним і тим більш єдиним способом перемоги над конкурентами не можна. Фірми можуть досягнути конкурентних переваг, контролюючи незначну частку ринку, але знаходячи на ньому свою «нішу» і використовуючи інші прийоми ведення бізнесу.

Наприклад, явними конкурентними перевагами фірми можуть бути унікальні *знання*, що трансформуються у створення інтелектуальних продуктів – нових науково-технічних розробок, продуктів, торгівельних марок, систем просування продукції на ринок та нової інфраструктури ринку. Зрозуміло, що у складі витрат починають суттєво зростати витрати на інформацію, на виведення нової продукції на ринок, на виплати володарям інтелектуальної власності. З'являється також поняття «інтелектуальна вартість входження» в галузь для нових фірм. Однак конкуренти не можуть копіювати невідчутні досягнення фірми (знання, кваліфікацію персоналу, патенти, технічне і програмне забезпечення, партнерські господарські зв'язки з іншими виробниками, постачальниками і споживачами). Вони є *«ключовими компетенціями»* лише даної фірми і забезпечують їй стратегічні конкурентні переваги.

Зверну увагу також на те, що в країнах із корумпованою економікою бізнес нерідко вдається до реалізації квазістратегій, спрямованих на захоплення більшої частки ринку. Йдеться про: залучення до розв'язання ділових питань відомих політиків і управлінців державного рівня; поширення хабарництва; переділ власності й бізнесу прийомами рекету, пограбувань та вимагань поступитися часткою ринку, причому під прикриттям не тільки кримінальних структур, а й правоохоронних і державних регуляторних органів. Нічого спільного з цивілізованими бізнес-моделями і стратегіями ведення конкуренції це не має, але такі реалії.

Література:

1. Друкер П. Ф. Новые реалии и стратегия организации (из книги «Задачи менеджмента в XXI веке»). Введение. Почему именно стратегия? URL: http://polbu.ru/druker_newstrategy/ch00_i.html.

2. Кусумано М. А., Йоффі Д. Б. Стратегії геніїв. П'ять найважливіших уроків від Білла Гейтса, Енді Гроува та Стіва Джобса. Харків: Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2018. 256 с.

3. Кім В. Ч., Моборн Р. Стратегія Блакитного Океану. Як створити безхмарний ринковий простір і позбутися конкуренції. Харків: Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. 384 с.

Беля А. Р., аспірант

*Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього
Національної академії наук України
м. Львів, Україна*

АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

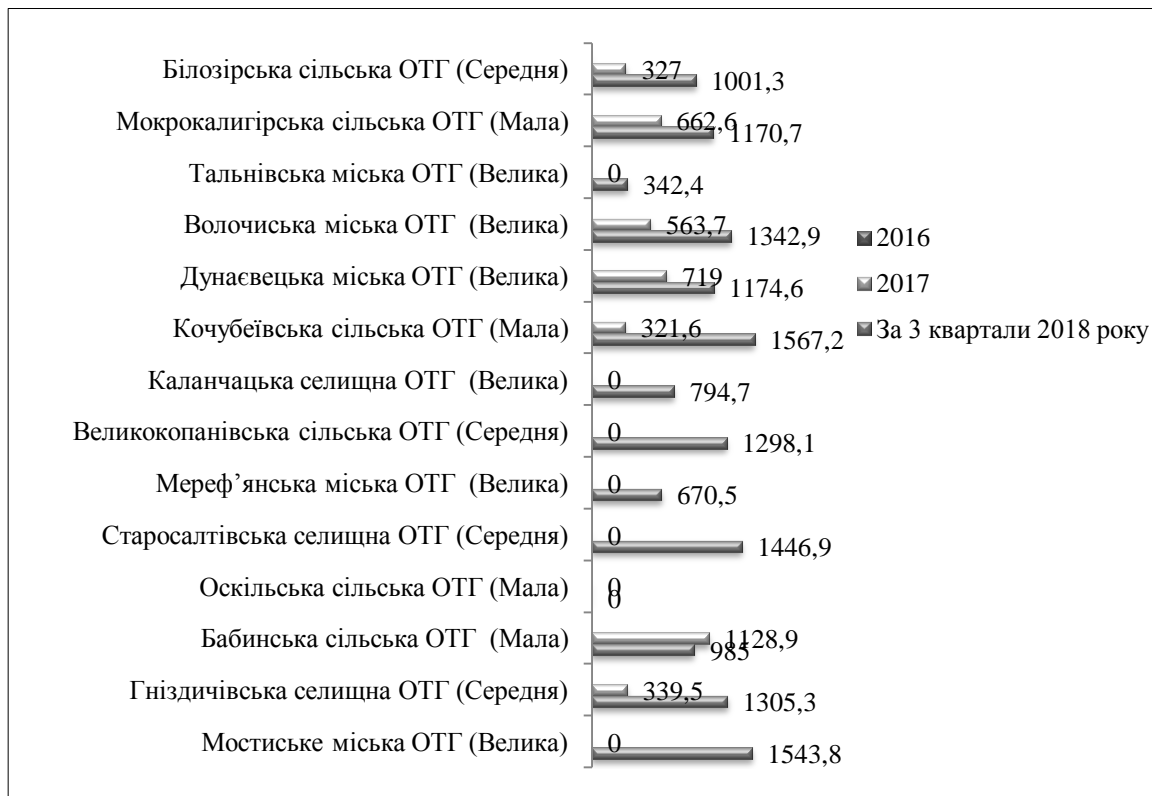
Імплементация фінансової децентралізації вважається однією з найефективніших форм управління бюджетними коштами на місцях. Розподіл функцій і повноважень, а також фінансових ресурсів є ключовим принципом зменшення ступеня впливу центру на розвиток регіонів та регіональної політики. Проте, негативні тенденції нецільового використання бюджетних коштів та зменшення частки власних надходжень свідчить про недосконалість системи фінансового контролю. Саме тому, надзвичайно актуальним завданням на сьогодні є оптимізація джерел наповнення місцевих бюджетів і належний контроль за формуванням, розподілом та використанням фінансових ресурсів Об'єднаних Територіальних Громад (далі – ОТГ).

На нашу думку, для здійснення комплексної аналітичної оцінки варто відібрати для аналізу такі області, що в рейтингу характеризуються середньостатистичними показниками, а саме: Львівська обл., Черкаська обл., Херсонська обл., Харківська обл.

Оскільки надходження до місцевого бюджету включають не лише прямі надходження податкового характеру, розглянемо рівень дотаційності бюджетів за показником співвідношення питомої ваги базової/реверсної дотації до доходів у відсотках. Продовжуючи дослідження обраних областей, можна виокремити ряд великих ОТГ, центри яких знаходяться в містах, а саме: Мостиська міська, Волочиська міська та Тальнівська міська ОТГ, оскільки співвідношення трансфертів менше 5%, що свідчить про максимально можливу ефективність управління власними надходженнями та видатками, а отже і трансферти мають мінімальний вплив на стабільність роботи ОТГ. В той же час, варто зосередити увагу на дотаційних ОТГ, наприклад на Великокопанівська чи Бабинська сільські ОТГ, оскільки в них рівень трансфертів дуже великий, що свідчить про необхідність як додаткових вливань, так і оптимізації витратних статей місцевих бюджетів.

Переходячи до витратних показників, здійснимо обрахунок показника обсягу капітальних видатків в розрахунку на одного мешканця (без субвенцій з держбюджету), грн./ос. (рис. 1).

Детально розглянувши Рис. 1 та здійснивши аналітичну оцінку, можемо стверджувати, що капітальні витрати на одного мешканця ОТГ зростають, що, на наш погляд, є позитивним фактором, оскільки, по суті, саме капітальні витрати дають можливість розвивати інфраструктуру ОТГ. В той же час, в чинному законодавстві також зустрічаються неточності, які відкривають достатньо широкий спектр можливостей використання так званих капітальних інвестицій для збагачення окремо взятих представників влади. І це є суттєвою проблемою, що потребує вирішення. Саме тому, разом із зростанням обсягів бюджетних витрат необхідно вдосконалювати заходи та посилювати контроль за цими витратами, та якістю готової продукції/наданих послуг.

Рис. 1. Капітальні видатки в розрахунку на одного мешканця ОТГ (без субвенцій з держбюджету), грн./ос.

Джерела: складено автором на основі: [1; 2]

Водночас, крім способів збагачення за рахунок капітальних інвестицій, існують додаткові можливості для підвищення заробітної плати очільникам ОТГ (наприклад, за вислугу років, за особливі умови праці тощо). У зв'язку з цим, розглянемо додатковий показник, а саме питому вагу видатків на утримання апарату управління у фінансових ресурсах (без субвенції), (%) (рис. 2).

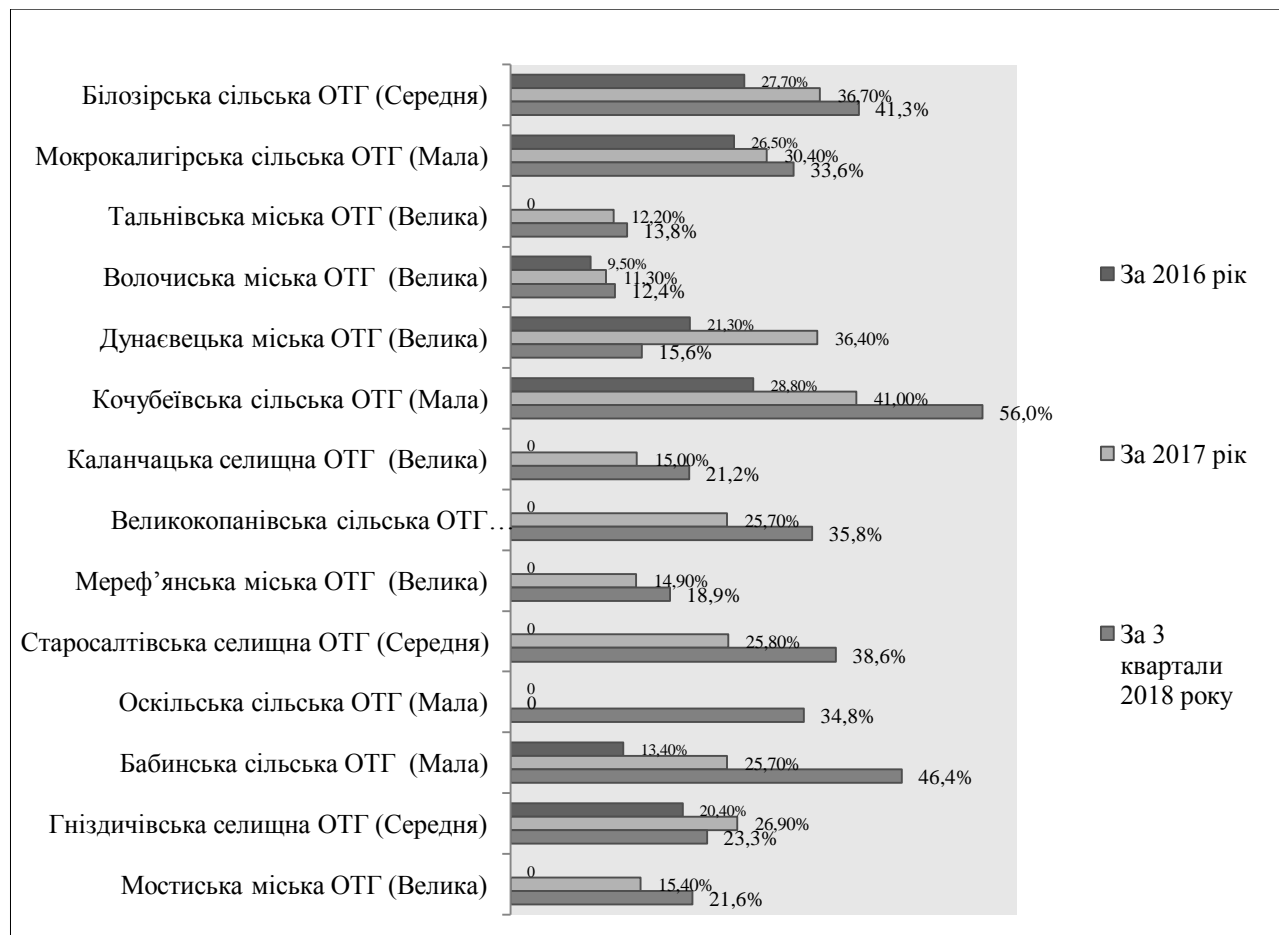
Розглянувши динаміку питомої ваги видатків на утримання апарату управління у фінансових ресурсах у відсотковому вираженні відмітимо тенденцію до зростання цього показника впродовж аналізованого періоду.

Крім того, варто звернути увагу, що найбільший показник серед аналізованих ОТГ в Кочубеївській сільській ОТГ, що відносимо до малих територіальних громад, а саме 56%. В цілому виокремлюємо тенденцію, що чим менше ОТГ, тим більше коштів у процентному співвідношенні було витрачено на підтримку роботи апарату ОТГ. В той же час зростання Дунаєвецької ОТГ в 2017 році та Старосалтівської ОТГ в 2018 році свідчить про перевитрати в адміністративному секторі. У зв'язку з цим, як було вже вище зазначено, існує потреба посилення заходів контролю за видатками ОТГ.

Такоє, слід відзначити, що доцільнішим є створення саме великих та середніх ОТГ, оскільки питома вага видатків на утримання апарату управління у фінансових ресурсах у них значно нижча, зокрема Тальнівська міська ОТГ (велика) використало лише 13,8% впродовж трьох кварталів 2018 року на утримання управлінського апарату, що, в свою чергу, відкриває перспективи для використання значних фінансових ресурсів для інвестування в пріоритетні для територій напрями.

Підсумовуючи вищевикладене зазначимо, що процес децентралізації відбувається з певним відставанням від планів Уряду, в той же час, перерозподіл бюджетних коштів відбувається досить повільно, оскільки міста обласного підпорядкування ще досі не

входять в ОТГ, хоча мають значні податкові надходження і високі показники у відносному вираженні.

Рис. 2. Динаміка питомої ваги видатків на утримання апарату управління у фінансових ресурсах (без субвенції), (%)

Джерела: складено автором на основі: [1; 2]

Аналізуючи функціонування ОТГ протягом 2016-2018 років слід відзначити, що існує ряд особливостей розвитку конкретних ОТГ, що потребує посилення контролю та впровадження додаткових заходів контролю за їхньою діяльністю в цілому як на рівні держави, так і на рівні громадськості для запобігання зловживань та неефективного використання фінансових ресурсів.

Література:

1. Експертний аналіз бюджетів ОТГ по кожній області - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://decentralization.gov.ua/news/10218>
2. Оцінка фінансової спроможності 366 ОТГ - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://storage.decentralization.gov.ua/uploads/library/file/17_2017.pdf

РОЗУМНА СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ У РОЗВИТКУ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

На основі транскордонної співпраці країн та регіонів відбувається формальна та неформальна взаємодія суб'єктів сусідніх прикордонних регіонів, що значно активізує фінансові і людські потоки при значному послабленні державних бар'єрів. Базис для нових просторових форм інтеграції утворюють горизонтальні зв'язки, в результаті чого формуються єврорегіони, коридори розвитку, технопарки, промислові кластери, які спрямовані на підвищення ефективного використання активів регіонів

Сьогодні в Європі налічується понад 50 єврорегіонів, і їх кількість продовжує зростати. В Україні діють 10 єврорегіонів: «Буг» (Україна, Польща, Білорусь), Карпатський єврорегіон (Україна, Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія), «Нижній Дунай» (Україна, Молдова, Румунія), «Верхній Прут» (Україна, Молдова, Румунія), «Дніпро» (Україна, Росія, Білорусь), «Ярославна» (Україна, Росія), «Слобожанщина» (Україна, Росія), «Донбас» (Україна, Росія), Чорноморський єврорегіон (Азербайджан, Албанія, Болгарія, Греція, Грузія, Молдова, Росія, Румунія, Сербія, Туреччина, Україна) та «Дністер» (Україна, Молдова).

З позиції Європейського Союзу транскордонне співробітництво застосовується до найближчих сусідів на суші або біля морських шляхів. Цими країнами є Алжир, Вірменія, Азербайджан, Білорусь, Єгипет, Грузія, Ізраїль, Йорданія, Ліван, Лівія, Молдова, Марокко, окуповані палестинські території, Сирія, Туніс та Україна. Росія також сусідить із ЄС, але взаємовідносини складаються на основі Стратегічного партнерства, що покриває чотири «спільних простори» [1].

Глобалізаційні чинники призвели до того, що значно посилили роль місцевого та регіонального рівня влади в стимулюванні економічного зростання. Глобальна криза 2008-2009 років змусила уряди країн Європейський Союз та інших регіонів переглянути свої стратегії розвитку. Так, якщо в 2005 році Європейська Комісія тяжіла до розвитку регіонів на основі горизонтальних форм, таких як кластери, технопарки та інше, з відмовою від вертикальних основ, то в 2010 році схвалила новий (матричний) підхід, зокрема щодо промислової політики, який спрямований на об'єднання горизонтальних та вертикальних підходів, тобто визначила певні сектори для підтримки (зокрема: автомобілебудування, виробництво транспортного обладнання, енергетику, хімічну та харчову промисловість) [2, с. 4, 23]. Крім того, як зазначає А. Лях [3, с. 79] відбувається зміна орієнтирів при формуванні політики регіонального розвитку на основі позицій «полюсів зростання», тобто регіональна політика повинна бути спрямована на інноваційний розвиток не лише окремих галузей, а всіх економічних секторів, заходи які при цьому використовуються не можуть бути універсальними, а повинні враховуватись інституційні, географічні та історичні особливості регіонів, а сам процес розробки заходів має здійснюватися знизу до гори із врахуванням інтересів усіх зацікавлених сторін.

Як результат, відбулось зміна відношення країн-членів при формуванні регіональної інноваційної політики, яка була заснована в основному на горизонтальних заходах щодо локомотивних сфер розвитку і нейтральним до секторів, які забезпечували загальні умови інноваційного розвитку (розвиток університетів, ІТ інфраструктура,

захист прав інтелектуальної власності, людський капітал та інші). Але, як зазначають науковці [3], відбулися зміни в інноваційній політиці розвитку регіонів і поряд із традиційними горизонтальними заходами додався новий вертикальний напрям, який прийнято називати концепцією розумної спеціалізації. Дана концепція обґрунтовує необхідність зміни нейтрального ставлення до виявлення елементів підтримки інноваційних сфер, економічної діяльності, технологій, які сприяють інноваційному розвитку конкретних регіонів [4, с. 5]. Крім цього, відбувається залучення всіх зацікавлених сторін: органів регіонального та місцевого самоврядування, університети, профспілки, бізнес-структури та інші.

Перехід до розвитку регіонів на основі розумної спеціалізації спонукає переглянути способи здійснення транскордонного співробітництва, яке також має виходити за межі горизонтальних форм реалізації. Для України даний напрям є досить новим, навіть на рівні внутрішньорегіонального виділення напрямів спеціалізації, але за рахунок позитивного досвіду європейських країн є сподівання, що євро регіони України більш швидко долучаться до даного процесу.

Література:

1. Європейська політика сусідства. Офіційний сайт Представництва Європейського Союзу в Україні. URL: http://eeas.europa.eu/archives/delegations/ukraine/what_eu/neighbourhood_policy_eastern_partnership/index_uk.htm.
2. European Commission. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee, and the Committee for Regions: An Integrated Industrial Policy for the Globalisation Era. Brussels: Putting Competitiveness and Sustainability at Centre Stage, 2010. 21 p.
3. Лях А.В. Промышленная политика в условиях децентрализации государственного управления: стратегия разумной специализации. URL: <http://dspace.nbuiv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/105712/5-Lyakh.pdf?sequence=1>
4. Foray D. The Goals of Smart Specialisation. *Institute for Prospective Technological Studies: S3 Policy Brief Series*. 2013. № 01. 14 p.

ENVIRONMENTAL ECONOMICS AND MODERN ENVIRONMENTAL ISSUES

Бочко О. І., к.е.н., доцент

*Львівський національний аграрний університет
м. Львів, Україна*

КОНСОЛІДАЦІЯ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Сільське господарство зараз набуває великої популярності, українські чорноземи відомі своєю родючістю в усьому світі. Проте бажаючі працювати на землі стикаються з проблемою відсутності сформованих великих масивів земель для впровадження сучасних ефективних методів обробітку. Методика, за якою було проведено паювання земель колективних сільськогосподарських підприємств, багато в чому була помилковою. Це пов'язано, перш за все з тим, що розпайовані землі передані у великій кількості громадянам. В Україні наразі середній розмір земельної частки (паю) складає близько 4,2 га, мінімальний – 1,5 га в західних областях, максимальний – 10-15 га в південних та південно-східних областях. Звичайно, працювати на таких малих площах економічно збитково і тому потрібен ефективний механізм формування масиву (поля).

Під консолідацією земель сільськогосподарського призначення слід розглядати діяльність (або інструмент), що здійснюється з метою консолідації фрагментованих (роздрібнених) сільськогосподарських агроформувань або, іншими словами, для об'єднання відокремлених земельних ділянок окремих господарств (ферм) [1].

Як показує європейський досвід, процес консолідації передбачає перерозподіл земель, поділ та об'єднання земель, зміну землевласників і землекористувачів, укладання договорів обміну та продажу (викупу) земель, видачу нових документів на право власності та користування, а відповідно і нову ідентифікацію предмету цих договорів і документів тощо. Отже, щоб виступати об'єктом будь яких правовідносин певний об'єкт матеріального світу повинен задовольняти потреби людей. Земля як природний ресурс надає цю можливість в силу своїх природних властивостей і вимагає визнати її об'єктом господарювання, земельних, цивільних та інших правовідносин [2].

Найбільш ефективним способом консолідації земель в рамках розвитку сільських територій в Україні повинна стати комплексна консолідація земель сільськогосподарського призначення. Саме цей підхід спрямований на захист суспільних інтересів шляхом дотримання стабільності землекористувань сільськогосподарських підприємств і підвищення рівня ведення сільськогосподарського виробництва у тісному взаємозв'язку з проведенням заходів щодо охорони навколишнього середовища та природних ресурсів, будівництвом сільських доріг, створенням та реконструкцією меліораційних систем, встановленням меж об'єктів природно-заповідного фонду та створенням об'єктів соціальної інфраструктури та ін.

Комплексна консолідація земель повинна стати інструментом сталого розвитку сільських територій. Оскільки, комплексна консолідація земель передбачає вирішення завдань пов'язаних із суспільними інтересами, то в такому випадку цей процес

ініціюється органом виконавчої влади, яка виступає організатором та виконавцем цього заходу. В силу комплексності вирішення питань, пов'язаних з проведенням консолідації та великою кількістю включених до проекту земельних ділянок, землевласників, землекористувачів та інших зацікавлених сторін, було б наївним очікувати, що всі учасники проекту дійдуть повної згоди щодо здійснюваних заходів та подальшим перерозподілом земельних ділянок. Тому, комплексна консолідація земель передбачає застосування заходів адміністративного примусу до землевласників, які не бажають брати у ній участь, що реалізується на основі постанов і розпоряджень відповідального органу за проведення консолідації земель та на підставі спеціального закону про консолідацію земель.

Підписаний президентом закон 19 серпня 2018 року покликаний розв'язати застарілі проблеми в земельній сфері, які не вирішувалися десятиліттями.

Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо вирішення питання колективної власності на землю, удосконалення правил землекористування у масивах земель сільськогосподарського призначення, запобігання рейдерству та стимулювання зрошення в Україні» № 2498-VIII від 10 липня 2018 року, що набрав чинності 1 січня 2019 року. Закон визначає декілька ключових принципів, що мають спростити ведення агробізнесу, зокрема:

- дозволяє використовувати деякі категорії сільськогосподарських земель для ведення товарного сільськогосподарського виробництва без зміни їх цільового призначення;

- дозволяє обмін правами користування на земельні ділянки, що знаходяться в єдиному масиві, на період дії договору оренди шляхом укладення договорів суборенди без згоди власників земельних ділянок. Орендарі лише матимуть повідомити орендодавців про обмін протягом п'яти днів з дня державної реєстрації права суборенди;

- встановлює переважне право для користувача істотної частини (75% і більше) масиву земель сільськогосподарського призначення на оренду/суборенду інших частин масиву;

- дозволяє вирощувати сільськогосподарську продукцію на земельних ділянках під польовими дорогами, розташованими в масиві сільськогосподарських земель (крім польових доріг, що обмежують масив) та на земельних ділянках під захисними лісовими смугами, якщо користувачі забезпечують збереження меліоративних функцій таких смуг.

Однак, закон також обмежує:

- строк права емфітевзису та суперфіцію земельних ділянок приватної власності до 50 років;

- обмін земельних ділянок державної та комунальної власності на земельні ділянки всіх видів власності, якщо різниця у нормативній грошовій оцінці таких земельних ділянок перевищує 10%;

Загалом, закон розширює перелік інструментів для консолідації земель. Хоча можливість використання цих інструментів залишається обмеженою через дію мораторію на продаж землі, адже зняття мораторію – прозорий і зрозумілий ринок, який для країни принесе підвищення економіки, а для власників – справедливу ціну за їх власність.

Література:

1. Sonnenberg J. Fundamentals of Land Consolidation as an Instrument to Abolish Fragmentation of Agricultural Holdings / J. Sonnenberg // FIG XXII International Congress Washington, D.C. USA, April 19-26, 2002. URL: https://www.fig.net/pub/fig_2002/Ts7-4/TS7_4_sonnenberg.pdf. (дата звернення 5.02.2019 р.)
2. Земельний вісник України № 1/2019. URL: <http://zemvisnuk.com.ua>. (дата звернення 7.02.2019 р.)
3. Електронний ресурс. URL: <https://eba.com.ua/ranni-etapy-konsolidatsiyi-zemel-v-ukrayini/>.
4. Загальна теорія держави і права: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; за ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. – Х. : Право, 2010. – 584 с.
5. Електронний ресурс. URL: <https://agropolit.com/news/3989-radi-zaproponovali-dva-shlyahi-konsolidatsiyi-zemel-u-veliki-masivi>.

Ємець Б. В., к.т.н., старший викладач

*Житомирський національний агроекологічний університет
м. Житомир, Україна*

ЕКОНОМІКО-ТЕХНІЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ РОБОТИ ТРАКТОРА НА АЛЬТЕРНАТИВНОМУ ПАЛИВІ

Обсяги виробництва біодизелю, як альтернативного палива, у світі стрімко зростають. Загалом дизельне паливо, виготовлене з нафти, дешевше ніж біодизель, проте різниця в ціні змінюється на користь останнього відповідно до «ефекту масштабу» (врожайності ріпаку, ефективності використання соломи і шроту, вартості хімічних інгредієнтів (метанолу і луку), глибини переробки гліцеринової води), а також внаслідок постійного зростання цін на нафту та завдяки урядовим субсидіям для виробників біодизелю. Зазвичай, ціна на біодизель нижча, ніж на нафтове дизельне паливо, але через заборону створення демпінгових умов, ціна буде незначно нижча від ціни на звичайний дизель [1].

Сільськогосподарська культура, яку вирощують для використання в якості альтернативного палива (біодизеля) у Європі це, в першу чергу, – ріпак [2].

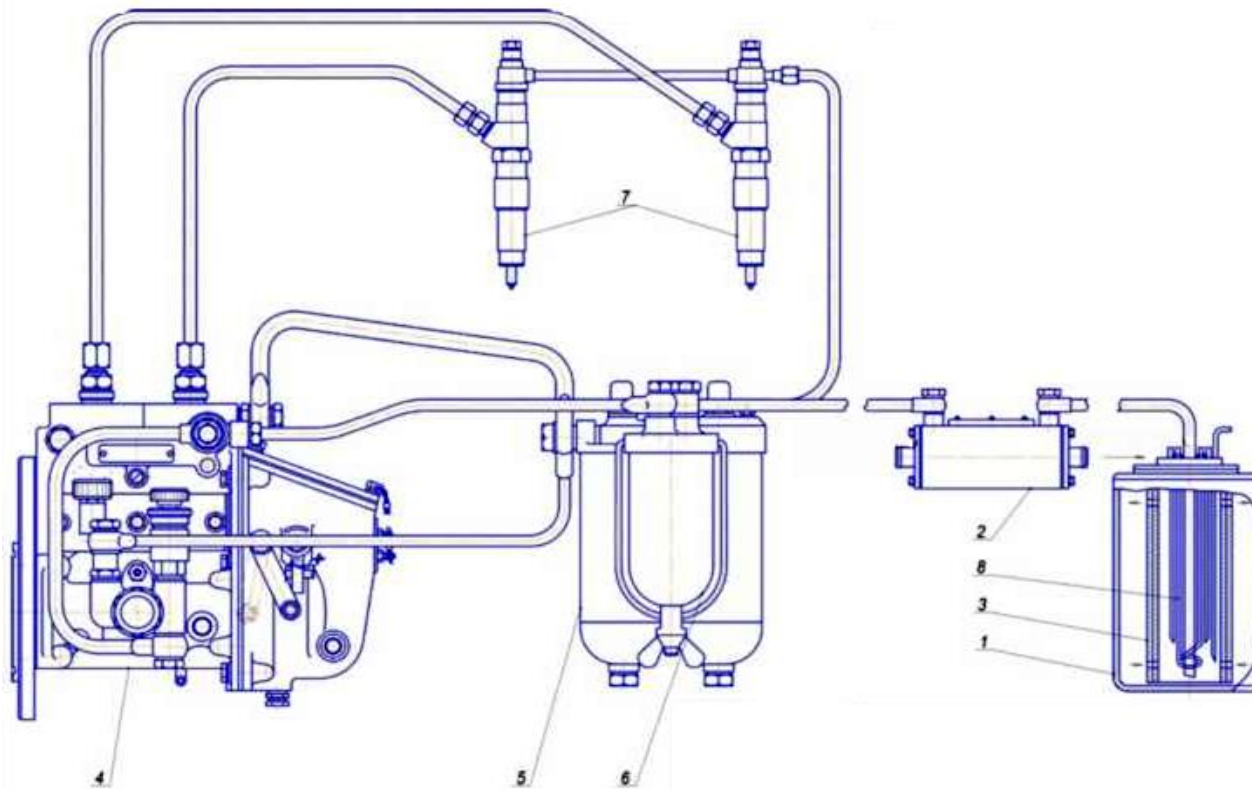
Мета даної роботи – обґрунтувати економіко-технічні показники роботи трактора на альтернативному паливі (ріпаковій оливі).

Ріпакова олива має близькі енергетичні властивості по відношенню до дизельного палива, але її в'язкість більш як в 10 раз вище. Це створює деякі труднощі в організації робочого процесу дизеля, так як збільшує опір паливоподачі, зменшує продуктивність паливного насоса, тощо [4].

Знизити в'язкість ріпакової оливи можна шляхом її підігріву (рис. 1, поз. 2 – нагрівач оливи). Крім того в'язкість ріпакової оливи можна зменшити шляхом додавання метилового або етилового спирту. На рис. 1 показано конструкцію системи паливоподачі трактора ХТЗ-2511, який працює на ріпаковій оливі.

Розраховано ефективні показники роботи дизеля Д-120 трактора ХТЗ-2511 на дизельному пальному та ріпаковій оливі (табл. 1).

Рис. 1. Конструкція системи паливоподачі трактора, який працює на альтернативному паливі (ріпаковій оливі): 1 – бак; 2 – нагрівач оливи; 3 – камера нагрівання; 4 – паливний насос високого тиску; 5 – фільтр паливний тонкої очистки; 6 – фільтр паливний грубої очистки; 7 – форсунки; 8 – нагрівальний елемент.

Таблиця 1

Ефективні показники роботи двигуна Д-120 на дизельному пальному та ріпаковій оливі

Показник	Тип палива	
	дизельне паливо	ріпакова олива
Середній індикаторний тиск, кПа	919,6	855,5
Середній ефективний тиск, кПа	663,2	625,2
Ефективний коефіцієнт корисної дії	0,79	0,78
Ефективна потужність, кВт	22,1	20,7
Ефективна питома витрата палива, кг/кВт·ч	0,222	0,293

З метою отримання даних з оптимальних експлуатаційних режимів трактора ХТЗ-2511, який працює на ріпаковій оливі, виконали його тяговий розрахунок (табл. 2).

Якщо проаналізувати дані табл. 2, то слід зазначити, що найвищий умовний тяговий ККД на 3 передачі, при допустимій швидкості, і якщо прийняти дані для скошеного поля [4].

Вищерозглянуте доводить те, що впровадження ріпакової оливи в якості палива для тракторів не приведе до зростання продуктивності праці, через зниження тягово-швидкісних властивостей у порівнянні з дизельним паливом.

А от річну економію можна отримати через те, що собівартість (C_p) ріпакової оливи як палива на 15 ... 25 % менша, аніж дизельного (C_d).

**Дані побудови тягової характеристики трактора ХТЗ-2511,
що працює на ріпаковій оливі (максимальні значення показників)**

Передача	Дотична сила тяги, кН	Теоретична швидкість, км/год	Потужність на гаку, кВт	Буксування, %	Тяговий ККД
3 п	7,12	9,4	19,6	0,12	0,60
4 п	5,61	11,9	18,5	0,10	0,57
5 п	3,67	14,9	15,2	0,03	0,53

Розмір річної економії одержаної внаслідок впровадження нового палива для одного трактора ХТЗ-2511 знаходимо за формулою:

$$E_p = (C_d - C_p) \cdot n, \quad (1)$$

де n – річне напрацювання трактора ХТЗ-2511, прийнято $n=2200$ мото·год.

$$E_p = (28 - 24) \cdot 2200 = 8800 \text{ грн.}$$

Строк окупності капітальних вкладень на доопрацювання трактора ХТЗ-2511 для роботи на ріпаковій оливі можна розрахувати за формулою:

$$O = \frac{\sum C_{um}}{E_p} = \frac{8000}{8800} = 0,9 \text{ року.}$$

де $\sum C_{um} = 8000$ грн – капітальні вкладення на доопрацювання трактора ХТЗ-2511 для роботи на ріпаковій оливі.

Збільшити розмір річної економії (і одночасно зменшити строк окупності капітальних вкладень) одержаної внаслідок впровадження альтернативного палива (ріпакової оливи) для трактора ХТЗ-2511 можливо, якщо дане паливо використати для більшої кількості тракторів.

Ріпакова олива, як біопаливо має близькі енергетичні властивості по відношенню до дизельного палива, але її в'язкість більше як в 10 раз вище. Це створює деякі труднощі в організації робочого процесу дизеля, так як збільшує опір паливоподачі, зменшує продуктивність паливного насоса, тощо. Знизити в'язкість ріпакової оливи можна шляхом її підігріву або додавання метилового чи етилового спирту.

Впровадження ріпакової оливи в якості палива для тракторів не приведе до зростання продуктивності праці, через зниження тягово-швидкісних властивостей у порівнянні з дизельним паливом.

Річну економію можна отримати через те, що собівартість ріпакової оливи як палива на 15 ... 25 % менша, аніж дизельного. Строк окупності капітальних вкладень на доопрацювання трактора ХТЗ-2511 для роботи на ріпаковій оливі складає 0,9 року. Збільшити розмір річної економії (і одночасно зменшити строк окупності капітальних вкладень) одержаної внаслідок впровадження альтернативного палива (ріпакової оливи) для трактора ХТЗ-2511 можливо, якщо дане паливо використати для більшої кількості тракторів.

Виконаний розрахунок свідчить про доцільність використання ріпакової оливи як палива на тракторах сільськогосподарського призначення.

Література:

1. Біодизель. [Електронний ресурс] / Режим доступу до джерела: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Біодизель>.

2. Семенов В. Біодизельне паливо для України / В. Семенов // Вісник Національної академії наук України. – 2007. – № 4. – С. 18-22.
3. Огаренко Ю. Політика ЄС на ринку біопалива: наслідки для України / Ю. Огаренко // Німецько-український аграрний діалог. – 2012. – Вип. 2. – С. 2–10.
4. Ємець Б.В. Ефективні показники роботи та обґрунтування конструкції паливної системи трактора, який працює на біопаливі / Б.В. Ємець, В.І. Котков, О.І. Дубинецький // Збірник доп. І Всеукраїн. науково-прак. конф. «Біоенергетичні системи в АПВ» (Україна, м. Житомир, 16-17 листопада 2017 року). Житомир, Вид. ЖНАЕУ, 2017. – С 152-157.

DEMOGRAPHICS, ECONOMICS AND SOCIAL POLICY IN THE CONDITIONS OF THE LABOR MARKET INTERNATIONALIZATION

Борщ В. І., к.е.н., доцент

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна

УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ЗАКЛАДУ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я: СУЧАСНА ПАРАДИГМА ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

В системі охорони здоров'я виключно важлива роль відведена безпосередньо медичним кадрам, оскільки вони є основними суб'єктами надання медичної послуги населенню, тому управління процесами формування та розвитку кадрів визнається пріоритетним завданням менеджменту в галузі охорони здоров'я.

Сучасна парадигма та основні тенденції розвитку системи управління персоналом закладу охорони здоров'я в рамках існуючих фінансових, правових та економічно-організаційних перетворень характеризується наступними напрямками:

1. *Імплементация засад стратегічного менеджменту персоналу закладів охорони здоров'я.* До сьогодні в рамках існуючої моделі організації охорони здоров'я в Україні керівники закладів цієї галузі не вважали за необхідне застосувати основні принципи стратегічного менеджменту персоналу, що засновуються на формуванні кадрової політики та стратегії. Така ситуація призводила до хаотичного управління кадрами закладу охорони здоров'я, коли не існувала ні концепція, ні філософія управління кадрами та не впроваджувалися новітні технології управління медичними кадрами.

2. *Впровадження новітніх форм, систем та принципів оплати праці медичних працівників.* Проблема оплати праці працівників сфери охорони здоров'я України є чи не найактуальнішою соціально-економічною проблемою, оскільки професія лікаря є найменш оплачуваною в Україні. За даними Державної служби статистики України, середньомісячна заробітна плата медичного персоналу є найнижчою серед працівників бюджетної сфери України. Так в 2018 році вона складала 66,5 % від середньомісячної заробітної плати по Україні.

Сучасна система охорони здоров'я України працює на принципах тарифної системи та нормування праці, що має ряд недоліків. Оплата праці медичних закладів базується на єдиній сітці заробітної плати з урахуванням всіх доплат. Така система оплати праці є фіксованою та не залежить від обсягу і якості наданої медичної допомоги та послуг.

Все це призводить до зниження престижу професії медичного працівника в українських реаліях. Таким чином, постає необхідність докорінної зміни форм, систем та принципів оплати праці медичних працівників. Оплата праці медичних кадрів має передбачати встановлення винагороди за досягнуті результати понад встановленого заробітку за тарифною ставкою (наприклад, впровадження погодинно-преміальної системи оплати праці). Таким чином, посилюється відповідальність та особиста зацікавленість працівників у кількісних та якісних характеристиках надання медичної допомоги.

3. *Впровадження мотиваційного механізму та сучасних методів стимулювання діяльності медичного персоналу.* Заклад охорони здоров'я, як і будь-яке інше підприємство, може понести значні збитки через неефективне управління фондом заробітної плати, а продуктивність праці працівників може зменшуватися через несправедливу чи непрозору систему компенсацій та стимулів. Це спричиняє необхідність не тільки зміни системи та форми оплати праці, а й впровадження удосконаленого механізму мотивації та стимулювання персоналу закладів охорони здоров'я.

Формування якісного механізму мотивації та стимулювання – це одна з найголовніших функцій будь-якого менеджера, оскільки завдяки ньому відбувається вплив на персонал організацій з метою активізації їх діяльності, підвищення ефективності та продуктивності. При цьому керівник має розглядати мотивацію та стимулювання у сукупності, оскільки вони мають різні напрямки дії.

Запроваджуючи мотиваційний механізм в закладах охорони здоров'я, керівники на основі потреб вибудовують мотивацію трудової діяльності індивідуально для кожного співробітника, враховуючи дійсні мотиви поведінки співробітників та загально організаційні цілі. Підкріплюють мотиваційний процес стимулюючи інструменти (винагороди).

Таким чином, виходячи з вище зазначеного, мотивація та стимулювання втілюють стратегію і тактику управління персоналом.

3. *Впровадження сучасних принципів формування та розвитку кадрів охорони здоров'я.* Сучасні керівники закладів охорони здоров'я, на відміну від інших галузей економіки, не розуміють необхідність процесу формування та розвитку кадрів, що полягає у професійному плануванні якісного та кількісного складу персоналу, підборі, відборі, розстановці, адаптації, оцінці та навчанні персоналу закладу. Так, ці процеси відбуваються у закладах охорони здоров'я, проте вони не є пов'язаними між собою, вони не підпорядковуються ні філософії, ні політиці, ні стратегії управління персоналом. Що призводить до проблем, які були вище зазначені.

Отже, постає необхідність якісного процесу формування кадрів закладів охорони здоров'я, оскільки цей процес формує базис інноваційного потенціалу закладу, перспективи його подальшого розвитку та конкурентоспроможність. Тобто має стати інтегрованою частиною загального процесу стратегічного планування діяльності закладу охорони здоров'я.

4. *Застосування новітніх методів підготовки медичних кадрів, в т.ч. управлінських.* Проте проблема менеджменту медичного персоналу полягає не тільки у його формуванні, а й розвитку. Медичний персонал, особливо лікарі, – це ті кадри, які постійно мають підвищувати рівень своєї кваліфікації, підтверджувати ліцензію тощо. Отже підготовка медичних кадрів направлена на забезпечення принципу безперервної медичної освіти. Це мають враховувати керівники закладів охорони здоров'я як в кадровій політиці і стратегії, так і у процесі мотивації, адже методи розвитку кадрів можуть стати дієвим мотиваційним інструментом.

Результати розвитку медичного персоналу мають стати підґрунтям для управління кар'єрою та службово-посадовим рухом персоналу в рамках закладу охорони здоров'я, як це відбувається на підприємствах провідних галузей економіки.

5. *Запровадження принципів командної роботи в рамках надання медичної послуги закладами охорони здоров'я.* Надання медичної послуги є командною роботою і таким чином, одним із завдань керівника закладу охорони здоров'я є забезпечення сприятливого клімату та командного духу закладу охорони здоров'я з метою формування згуртованого трудового колективу. Це дозволить підвищити медичну

ефективність діяльності, а отже й соціальну та економічну ефективність закладу охорони здоров'я. Зокрема, мають застосуватися психологічні інструменти побудови робочих команд, методи профілактики емоційного вигорання, методи побудови відносин «лікар-пацієнт», «лікар-середній та молодший персонал», «лікар-керівник» тощо.

Таким чином, побудова сучасної парадигми управління персоналом закладу охорони здоров'я, яка враховує механізми стратегічного менеджменту персоналу, психологічні аспекти діяльності, економічні та соціальні методи впливу тощо має загалом на меті підвищення ефективності діяльності персоналу закладу охорони здоров'я та якості надання медичної допомоги на національному рівні.

Отже, враховуючи все вище сказане, ми бачимо, ще є необхідність впровадження значних змін у процес формування фонду заробітної плати медичних працівників, їхнього заохочення, менеджменту персоналу закладів охорони здоров'я тощо. За нашою думкою, необхідно частково перейняти досвід зарубіжних країн, де система охорони здоров'я є розвинутою, та досвід провідних галузей економіки України, де застосовуються новітні технології управління персоналом, однак враховуючи реалії та можливості (фінансові, кадрові, інноваційні тощо) нашої країни.

Література:

1. Borshch V., Shchur R., Chuvakov O. Motivation and stimulation mechanism of medical staff in developing countries: main challenges and ways of its improving in Ukraine. *Baltic Journal of economic studies*. 2018. Vol. 4. N 4. Pp. 56-61. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2018-4-4-56-61>

Литвин О. Ю., к.е.н., доцент

Дорогань-Писаренко Л. О., к.е.н., доцент

Чіп Л. О., к.е.н., доцент

*Полтавська державна аграрна академія
м. Полтава, Україна*

ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ МЕХАНІЗМУ ОРЕНДИ ЖИТЛА В УКРАЇНІ

Досвід передових країн Європи та світу підтверджує ефективність розв'язання проблеми забезпечення громадян житлом за допомогою механізму оренди. У Німеччині частка орендного житла сягає 60 % загального житлового фонду, у Сполучених Штатах Америки та Великобританії близько 30 %, у Франції та Швейцарії – відповідно, близько 40 та 70 % [1]. В Україні цивілізований ринок оренди житла практично відсутній. І це при тому, що у нас є столітні традиції й досвід використання системи житлової оренди.

Цікаво зазначити, що вирішувати традиційну українську проблему забезпечення житлом, через використання механізму оренди, розпочали ще століття тому. Друга половина 1920-х рр. характеризувалася значним поступом житлової кооперації на українських землях. Її організаційною основою стала Постанова ЦВК СРСР від 19 серпня 1924 р. «Про житлову кооперацію» [2, с. 7]. У відповідності до цієї Постанови, житлові кооперативи поділялися на три типи [3, с. 3].

Житлово-орендні кооперативні товариства (ЖОКТ) характерний для будинків, власником яких була держава. Зазначені кооперативи наділялися правами юридичної

особи (ст. 6 Постанови «Про житлову кооперацію»). Орендарі «денационалізованих» будинків на три роки звільнялися від сплати податку на прибуток від суборенди і отримали право користуватися приміщеннями, а також «рухомим майном» (меблями), що знаходилося у цих будинках [4, с. 249].

Робітничі житлово-будівельні кооперативні товариства (РЖБКТ) створювалися на базі державних підприємств та установ (ст. 13 зазначеної Постанови). Їх житло було дешевше і якісніше, ніж у державних і приватних організацій.

Інформація про діяльність загальногромадянських житлово-будівельних кооперативних товариств (ЗЖБКТ) обмежена.

Найбільшого поширення ЖОКТи набули у великих містах. До 1928 р. житлово-орендній кооперації вдалося охопити 80,6% муніципального житлового фонду [4, с. 250].

Підтримка держави, ініціативність та відповідальність кооперативних лідерів дозволили житловій кооперації достатньо стабільно розвиватися. Серед обов'язків, які покладала ст. 4 закону УСРР від 26 березня 1924 р. на житлові кооперативи, були такі: здійснення за власний рахунок поточного ремонту орендованого житла; виконання всіх пов'язаних із користуванням майном обов'язків, страхування будівель за власний рахунок; сплата податків і зборів за домоволодіння. Житловим кооперативам надавалася перевага перед іншими організаціями при укладанні договору оренди, а також при наданні земельної ділянки під забудову [5, с. 252].

З 1927 р. житлово-орендні кооперативи почали налагоджувати побутове обслуговування мешканців на колективних засадах. При ЖОКТах організувалися громадські дитячі заклади, пральні, їдальні [4, с. 252]. Житловим кооперативам надавалася можливість отримання довготермінових кредитів, надавалися різні державні пільги.

Проте, економічний успіх системи житлово-орендної кооперації, на жаль, важив значно менше, ніж політичні амбіції тогочасних вождів та їх уявлення про соціалізм і майбутній комунізм. Постановою РНК СРСР «Про збереження житлового фонду і покращення житлового господарства в містах» від 17 жовтня 1937 р. житлово-будівельні кооперативні товариства були ліквідовані. Всі нормативно-правові акти у житловій сфері, що були прийняті в 1920-х роках, були визнані «хибними», а їх ініціатори отримали відповідні терміни ув'язнення.

Таким чином, з 1937 р. кооперативні будинки були визнані такими, що належать державі, ЖОКТи були ліквідовані.

Після Другої світової війни були відроджені та достатньо ефективно працювали (до 90-х рр. ХХ ст.) тільки житлово-будівельні кооперативи, житлово-орендна кооперація так і не змогла відродитися.

На початку ХХІ століття тема житлової оренди знову набуває актуальності й значимості. У кінці 2015 р. Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України розробило проект Закону України «Про орендне житло». 21 липня 2016 р. на своїй офіційній сторінці презентувало проект зазначеного Закону для громадського обговорення [6].

Фахівці й просто небайдужі громадяни взяли участь у обговоренні законопроекту. Вносилися пропозиції (й авторами даної статті також), щодо покращення тексту законопроекту. Застерігалось про деякі тривожні моменти. А саме:

– з прийняттям Закону держава може поставити у нерівні умови будівельні компанії, що зводять житло для продажу і ті, що будують будинки для здачі в оренду. Крім того, у країні може суттєво знизитися обсяги будівництва житла на продаж;

– органи місцевої влади не будуть зацікавлені у виділенні безоплатно земельних ділянок будівельним компаніям, що зводять орендні будинки, звільненні їх від перерахування коштів пайової участі у розвитку інфраструктури населеного пункту;

– підприємства, що займаються під'єднанням будинків до інженерних мереж, у більшості своїй, є приватними. Хто і за які кошти буде компенсувати їм понесені витрати не зрозуміло.

Наголошувалося на тому, що повинні бути на законодавчому рівні передбачені механізми для унеможливлення таких ситуацій:

– зменшення офіційної плати за найм житла для орендарів і введення додаткової готівкової «тіньової» оплати;

– зведення будинків за рахунок коштів держави і місцевих бюджетів і передача їх в управління комерційним структурам, які будуть отримувати з цього максимальну вигоду.

Проте, в цілому зазначений законопроект був актуальним і дуже потрібним. Але протягом цих трьох років він не був прийнятий а ситуація на ринку оренди житла, на жаль, не змінилася.

Розробку нового закону у лютому 2018 р. анонсував міністр регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України Г. Зубко. В Україні змінять правила оренди житла. У Кабміні готують законопроект, який визначить правила для орендарів і орендодавців. Проект повинен вивести ринок оренди житла з тіні, бо зараз приблизно 70% орендодавців не платять податків. Деталей прийдешніх змін чиновник не розкрив. Відомо тільки, що законопроект торкнеться правил вселення, отримання прописки і механізму виселення, якщо орендар порушить договір [7].

Ухвалення Верховною Радою та реалізація закону про оренду житла дозволить протягом стислого строку збільшити обсяг житлового фонду України за рахунок доступного для більшості населення України орендного житла, сприятиме залученню інвестицій у вітчизняну економіку.

Література:

1.. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про орендне житло» [Електронний ресурс] – Режим доступу http://minregion.gov.ua/attachments/content-attachments/4811/Пояснювальна_записка.pdf

2.. Макашев Л. Шляхи реформування кооперативного житлового сектора / Л. Макашев // Закон і бізнес. – 1997. – № 8 – С. 7.

3.. Пантелеймоненко А. Генезис і тенденції розвитку житлової кооперації в Україні / Андрій Пантелеймоненко // Вісті: діловий випуск центральної спілки споживчих товариств України. – 2011. – № 43. – С. 1–10.

4.. Мовчан О. Житлово – побутові умови та комунальне обслуговування робітників УСРР. 1920– ті рр. / О. Мовчан // Проблеми історії України : факти, судження, пошуки : міжвідомчий зб. наук. праць. – К., 2007. – С. 229–277.

5. Гладкий С. О. Кооперативне законодавство УСРР 1920– х років як явище правової реальності : [монографія] / С. О. Гладкий – Полтава : РВВ ПУЕТ, 2010. – 522 с.

6. Проект Закону України «Про орендне житло» [Електронний ресурс] – Режим доступу http://minregion.gov.ua/attachments/content-attachments/4811/Проект_Закону.pdf

7. Нові правила оренди житла: чого чекати українцям [Електронний ресурс] – Режим доступу <http://ukr.segodnya.ua/economics/realty/novye-pravila-arendy-zhilya-chego-zhdat-ukraincam-1114361.html>

ACCOUNTING, ANALYSIS AND AUDIT: NATIONAL CHARACTERISTICS AND GLOBAL TRENDS

Гудима В. Ю., студентка
Бондаренко О. М., к.е.н., доцент
Національний авіаційний університет
м. Київ, Україна

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОГРАМИ ПРОВЕДЕННЯ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ АВІАПІДПРИЄМСТВА

Запаси на авіапідприємстві відіграють важливу роль, так як вони займають велику частину всіх його активів. Від того на скільки раціонально авіапідприємство використовує запаси, залежить ефективність та результативність його діяльності. Така ситуація може бути досягнута за умов їх правильної організації та ретельного внутрішнього контролю за їх використанням та рухом. Аудит виробничих запасів авіапідприємства є складним та трудомістким етапом перевірки, який вимагає встановлення відповідності даних бухгалтерського обліку їх фактичної наявності.

Нами було досліджено, що сьогодні, є безліч програм та методик проведення аудиту виробничих запасів, проте жодна із них не є удосконаленою. Через це існує необхідність у створенні нових, більш раціональних методик, що є важливим для удосконалення аудиту.

Вважаємо, що здійснення аудиту виробничих запасів авіапідприємства дає змогу реально оцінити результати та ефективність його фінансово-господарської діяльності й отримати достовірну інформацію для встановлення недоліків в організації та можливі напрями ліквідації порушень і зловживань.

Основним документом, який розкриває етапи проведення внутрішнього аудиту запасів є програма аудиту. Єдиної структури (етапів проведення аудиту) програми, яку б могли застосовувати всі без винятку підприємства в Україні немає. Тому, програму проведення внутрішнього аудиту запасів потрібно розробляти в залежності від типу підприємства, виду запасів, які воно використовує та ін. На наш погляд, програма внутрішнього аудиту запасів на підприємствах авіаційної галузі повинна включати:

- перевірку достовірності та зіставлення фактичних даних бухгалтерського обліку з фактичною наявністю виробничих запасів;
- своєчасність відображення операцій з руху запасів у первинних документах та облікових регістрах;
- перевірку відповідності ведення обліку запасів авіапідприємства до умов облікової політики та вимог чинного законодавства;
- перевірити забезпеченість збереження запасів підприємством.

При проведенні внутрішнього аудиту запасів на авіапідприємстві використовується інформація про діяльність підприємства за період, що аналізується. Для отримання такої інформації можуть використовуватись дані звітностей та регістрів синтетичного та аналітичного обліку запасів. Основні джерела отримання інформації для проведення внутрішнього аудиту наведено в таблиці 1.

Джерела інформації для проведення внутрішнього аудиту виробничих запасів

Джерело інформації	Назва
Первинні документи з обліку запасів	Накладні, картки складського обліку, рахунки-фактури, прибуткові ордери, лімітно-забірні картки, накладні вимоги на відпуск матеріалів.
Регістри аналітичного обліку запасів	Відомості аналітичного обліку запасів, звіти матеріально-відповідальних осіб.
Данні проведення інвентаризації	Інвентарний опис залишків виробничих запасів на рахунках.
Регістри синтетичного обліку запасів	Головна книга, відомості руху запасів, журнали № 3, 5, 6.
Фінансова звітність підприємств	Ф.№ 1 Баланс, Ф.№ 5 Примітки до річної фінансової звітності підприємств.

Досліджуючи організацію проведення внутрішнього аудиту запасів авіапідприємств, вважаємо, що для ефективного проведення внутрішнього аудиту запасів, аудитор має дотримуватись певних вимог:

1. Скласти програму аудиту.
2. Проводити аудиторські процедури.
3. Узагальнити результати перевірки та по закінченню скласти аудиторський звіт.

Аудиторська програма повинна бути точною та визначати основні етапи перевірки, щоб вона могла служити комплексною інструкцією для співробітників. Кількість аудиторських процедур, зазначених в аудиторській програмі, залежить від того, з якою метою проводиться аудит та на скільки суттєвою є запланована перевірка.

Загалом, не можливо скласти єдину програму аудиторської перевірки для авіапідприємств усіх галузей, адже необхідно враховувати особливості діяльності кожного авіапідприємства. Розглядаючи проведення внутрішнього аудиту на авіапідприємствах авіаційної галузі, можна запропонувати загальні пункти до виконання, які б дозволили більш детально та якісно здійснити таку процедуру.

На першому етапі аудиторської перевірки існує необхідність у перевірці дотримання авіапідприємством законодавчо-нормативної бази з ведення обліку та зберігання виробничих запасів; визначити за якими принципами ведеться бухгалтерський та податковий облік; перевірити фактичну наявність запасів на авіапідприємстві; перевірити наявність документів, що підтверджують відображення операцій з виробничими запасами (надходження та вибуття).

На другому етапі аудиторської перевірки аудитор має перевірити інформацію з попередньої інвентаризації запасів (це дасть йому змогу виявити нестачі або надлишки); перевірити ліміти з їх відпуску; перевірити наявність договорів про матеріальну відповідальність (для дослідження відповідальності за спричинення збитків, наданих авіапідприємству); перевірити дотримання порядку документального оформлення списання запасів, визначеного обліковою політикою авіапідприємства.

На третьому етапі необхідно перевірити точність інформації про запаси, яка відображається в обліку. Така інформація повинна відповідати вимогам П (С) БО № 9 «Запаси», яке регламентує визначення первісної вартості під час їх надходження або виготовлення власними силами; на підставі яких документів (висновків) визначено справедливую вартість запасів, отриманих безоплатно, внесених до статутного капіталу, придбаних в обмін; перевірити за чи відповідає метод оцінки запасів, при здійсненні їх продажу або відпуску у виробництво, зазначеному в обліковій політиці.

Так як на авіапідприємстві можуть застосовуватись самостійно розроблені форми первинних документів, аудитору слід наявності в цих документах обов'язкових реквізитів, відсутність яких може призвести до перекручення інформації в обліку.

На четвертому етапі аудитор повинен перевірити достовірність відображення даних про операції з виробничими запасами у фінансовій звітності авіапідприємства; правильність відображення в бухгалтерському обліку одиниці обліку запасів.

На останньому етапі здійснюється узагальнення даних про помилки, допущені під час ведення бухгалтерського та податкового обліку та складання аудиторського висновку. У висновку, аудитор висловлює свою думку на рахунок ефективності внутрішнього контролю, оцінює відповідність ведення обліку до вимог облікової політики авіапідприємства, детальності представлення фінансової інформації та ін.

Застосування запропонованих етапів перевірки як основних дасть змогу більш повно та детально дослідити процес організації ведення бухгалтерського обліку на авіапідприємстві. Попереднє складання програми внутрішнього аудиту виробничих запасів є основним фрагментом робочої документації аудитора: у ній відображається інформація, яку необхідно отримати для складання аудиторського висновку. Здійснення аудиторської перевірки надасть керівнику авіапідприємства рекомендації з удосконалення та поширення контролю над обліком та рухом виробничих запасів авіапідприємства.

Література:

1. Бардаш С. Предмет і об'єкт контролю як галузі наукових знань і практичної діяльності / С. Бардаш // Бухгалтерський облік і аудит. – 2008. – № 6. – С. 55-61.
2. Гордієнко Н. І. Аудит, методика і організація : навч. посібник [ля студентів економічних спеціальностей] : У 2 частинах. Частина 2. / Гордієнко Н. І., Харламова О. В., Карпенко М. Ю. – Харків : ХНАМГ, 2007. – 294 с.
3. Давидов Г. М. Аудит : [навч. посіб.] / Г. М. Давидов. – [3-тє вид., стер.]. К. : Т-во «Знання», КОО, 2012. – 363 с.
4. Запаси : П (с) БО 9, Затверджено наказом Міністерства фінансів України від 20 жовтня 1999 року № 246 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nibu.factor.ua/info/instrbuh/psbu9/>
5. Левицька С. Управлінський і внутрішньогосподарський облік: завдання, мета і ефективність впровадження / С. Левицька // Бухгалтерський облік і аудит. – 2009. – № 2. – С. 27-35.
6. Практичний аудит: анфАС та ПРОФІль / [Клімов А., Міронова О., Пантелеєв В., Утенкова К.] ; за ред. В. Ю. Лісіної. – Х. : Фактор, 2010. – 720 с.
7. Усач Б. Ф. Аудит : [навч. посіб.]. – К. : Знання-Прес, 2012. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.twirpx.com/file/61914/>

FUNCTIONS OF SUPPLY IN THE COMPANY AND ACCOUNT MAINTENANCE COSTS

The presence of Supply in large enterprises is now a necessity. The department supplies the company with a view to ensure optimal and timely production of the necessary material resources corresponding completeness and quality. The main objectives of this department are ensuring industrial divisions logistical resources, preparation and conclusion of agreements for the supply of inputs, the rational use of material resources. However, along with the usual operations to ensure continuity of production and the supply department performs a range of accounting activities that refer to:

- Participation in the price estimation of the fabricated goods on the one hand and, on the other hand, assess the appropriateness of the supplier's prices it cooperates with;
- Forming the registration log book of suppliers with their requisites and schemes of the direct business ties;
- Developing claims for materials (consolidated, annual, quarterly, monthly, current at the request of managers, etc.);
- Forming consolidated data about allocation and use of the capital available for material values acquisition;
- Drawing up reports and conclusions about the quality of the received and then made available for use material values, etc [1].

A number of supply office employees depend on the size of an enterprise, its goods nomenclature and the variety and quantity of manufactured goods it purchases. Though it is not obligatory these days to keep the supply office in the organizational structure of enterprise due to the possible usage of temporary procurement centers which stop their existence shortly after providing all necessary purchases. For instance, at the stage of implementation of the new types of finished products, the enterprise practice of procurement centers usage requires making executive decisions on providing with the incoming material values. The number of staff and their qualification depends on the difficulty and importance of the executive decision about purchase. The structure of the staff in a procurement center should include the following:

- Direct users of incoming material values (as usual, it is a production control manager or a chief technologist);
- Representative developers of the new products who control the current information concerning raw materials choice and, if necessary, involve some extra experts to confirm their choice;
- Specialists that develop the specifications, control quality, perform researches on usage suitability in relation to the selected material values;
- Representatives of the marketing and distribution department who perform the study of consumers' demands and the possibilities of the suppliers and then conclude relevant agreements;
- People who make final decisions on buying of the selected type of material values (these are the members of the senior management).

However, the organizational structure, the nature and working methods of the delivery representatives at enterprises may vary depending on the volume, type and specialization of production, output ratio and industrial dispersion. It is clear that small businesses consume small amount of materials in a limited goods nomenclature, so it is necessary to rely the supply duties on individual employees – supply managers. Big and medium-sized businesses have to rely those duties on the procurement departments [2].

Privacy separate divisions, which will organize the process of delivery requires the cost of its maintenance. To account for these costs is commonly used active account 92 “Administrative expenses”. However, this approach loses analyticity accounting and prevents make better management decisions optimization of maintenance costs of Supply. Therefore, we propose to amend the existing Chart of Accounts and correct name of the account 93 “Cost of sales” to “Costs of sales and delivery. « Thus this account suggest using two subaccounts 931 “Supply cost” and 932 “Cost of sales”. On account of the proposed 931 accumulated amount of costs associated with providing the necessary manufacturing process and material values of labor. Here you will find reflected the cost of maintenance supply department (in terms of salary costs to employees plan department, office expenses, postal and telegraph services, etc. that are related to the organization of supply process in the company).

Thus, the existence and functioning of the supply department at the enterprise is connected with the need of the in time and optimal providing production process with the necessary material values of corresponding completeness, quality and quantity. Since the organizational and management structure of any enterprise is a set of connections (both horizontal and vertical) that provide order, coordination and regulation of a whole enterprise for achieving its strategic objectives, it should contain constituents that will concentrate on achieving a certain segment of this goal. We believe that basing on the relationship and hierarchical subordination at the enterprise (supply department with other departments) it becomes much easier to achieve the strategic goal. The major tasks of the supply department are as follows: providing production divisions with necessary material values of appropriate quantity and quality, drafting and concluding contracts on supply, participation in the rational use of material values organization. These objectives should always be fulfilled, regardless of the organizational structure of the supply department (purchasing department or other structure responsible for procurement), whether it is centralized, decentralized or mixed.

References:

1. Zarudna N. Ya. Orhanizatsiia suchasnoho protsesu postachannia: problemy ta perspektyvy / N. Ya. Zarudna // Visnyk Lvivskoi komertsii noi akademii / [red. kol. : Bashnianyn H.I., Apopii V.V., Vovchak O.D. ta in.]. – Lviv : Vydavnytstvo Lvivskoi komertsii noi akademii, 2011. – Vyp. 36. – S. 146–150.
2. Conceptual approach to reforming of the national accounting system: Monograph. Z.-M. V. Zadorozhnyi, Doctor of Economic Sciences, Professor, [Et al.]. – Kindle Publishing, Box 81226 Seattle, WA 98108-1226, The USA, 2017. – 236 p. – P. 55–65.

РЕСТОРАННЕ ГОСПОДАРСТВО ЯК ОСОБЛИВА СФЕРА ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Динамічний розвиток сучасної індустрії ресторанного господарства, посилення конкуренції, вимагають особливої уваги до проблем його розвитку, застосування прогресивних форм і методів обслуговування споживачів, контролю діяльності підприємств цієї галузі, визначення недоліків та перспектив розвитку.

Категорія «ресторанне господарство» прийшло на зміну категорії «громадське харчування» ще у 2004 році. Так, під ресторанним господарством розуміють вид економічної діяльності суб'єктів господарської діяльності щодо надання послуг із задоволення потреб споживачів у харчуванні з організацією дозвілля або без нього [1].

У Правилах роботи закладів (підприємств) ресторанного господарства слова «громадське харчування» замінено словами «ресторанне господарство» згідно з наказом Мін економіки № 309 від 09.10.2006 р. [4; 5].

Згідно п. 4.1. ДСТУ 3862-99 «Ресторанне господарство. Терміни та визначення», «ресторанне господарство – вид економічної діяльності суб'єктів господарської діяльності щодо надання послуг відносно задоволення потреб споживачів у харчуванні з організуванням дозвілля або без нього. Суб'єкти господарської діяльності здійснюють діяльність у ресторанному господарстві через заклади РГ» [2].

Згідно КВЕД-2010 ресторанне господарство відноситься до секції 1 «Тимчасове розміщування й організація харчування» розділу 56 «Діяльність із забезпечення стравами та напоями» групи 56.1 «Діяльність ресторанів, надання послуг мобільного харчування». Ця група включає послуги з надання харчування споживачам, незалежно від того, чи їх подають у спеціалізованих місцях громадського харчування або в ресторанах самообслуговування, чи їх споживають у приміщенні, забирають із собою або замовляють додому, а також діяльність ресторанів і барів, пов'язану з доставкою їжі за умови залучення окремих одиниць [3].

Задоволення потреб населення у продуктах харчування, що забезпечує відтворення його життєдіяльності, активну участь в економічному і соціальному розвитку суспільства є однією з глобальних проблем розвитку суспільства. Значну роль у вирішенні проблеми харчування відіграють підприємства ресторанного господарства, які займається виробництвом готової продукції та організацією процесу її споживання.

Підкреслюючи значущість підприємств ресторанного господарства, необхідно відмітити, що виробництво страв – найперша передумова життя безпосередніх виробників і будь-якого виробництва в цілому.

Діяльність у сфері ресторанного господарства має свою специфіку, оскільки поєднує в собі і виробничу, і торговельну діяльність, а також діяльність щодо організації споживання їжі, тобто надання послуг (виконання замовлень, доставка і т. ін.). У організаційно-господарському аспекті ресторанне господарство об'єднане з торгівлею, оскільки реалізація продуктів харчування в закладах харчування відображає роздрібний товарооборот, що є складовою в загальному товарообороті державної та приватної торгівлі. Елементами торговельної діяльності є установа торгової націнки, елементом діяльності з надання послуг – задоволення потреб споживачів у харчуванні з організацією дозвілля чи без нього. За характером організації виробництва підприємства ресторанного господарства схожі з підпри-

ємствами харчової промисловості, однак, на відміну від підприємств харчової галузі та роздрібної торгівлі, у ресторанному господарстві, поряд з реалізацією продукції, організується її споживання та надання споживачам різних послуг. Елементом виробничої діяльності у сфері ресторанного господарства є безпосередньо сам процес приготування кулінарної страви [6].

Однак не всі принципи, що застосовуються у сфері виробництва, властиві сфері ресторанного господарства. Так, на відміну від виробництва підприємств, на підприємствах ресторанного господарства відсутні такі елементи виробничого процесу, як незавершене виробництво і наявність готової продукції на складі. Винятком є кондитерські цехи і цехи з виробництва кулінарних напівфабрикатів, виробничий процес яких передбачає наявність готової продукції на складі [7].

Більш того, з огляду на те, що асортимент готових виробів і кулінарних страв дуже великий і достатньо часто змінюється, а також у зв'язку з технологічними особливостями їх приготування, наявністю декількох варіантів наборів сировини, підприємства ресторанного господарства, на відміну від виробничих, змушені калькулювати відпускну вартість кожного виду кулінарного виробу з урахуванням використаних варіантів закладки.

Необхідно зауважити, що ресторанне господарство одночасно включає як реалізацію власної продукції (страв власного приготування) споживачеві, так і роздрібну торгівлю купованими товарами (безалкогольні та алкогольні напої, кальян, тютюнові вироби тощо) з наданням клієнтові послуг споживання на місці продажу.

І оскільки продукція ресторанів, як і куповані товари, реалізується безпосередньо споживачам, здійснюється це так, як у роздрібній торгівлі. Згідно зі ст. 698 ЦКУ, за договором роздрібної купівлі-продажу продавець, що здійснює підприємницьку діяльність з продажу товарів, зобов'язується передати покупцеві товар, який зазвичай призначається для особистого, домашнього чи іншого використання, не пов'язаного з підприємницькою діяльністю, а покупець – прийняти товар та оплатити його. Договір роздрібної купівлі-продажу є публічним, тобто договором, в якому одна сторона – підприємець – узяла на себе зобов'язання здійснювати продаж товарів, виконання робіт чи надання послуг кожному, хто до неї звернеться (роздрібна торгівля, готельне обслуговування тощо) (ст. 633 ЦКУ) [8].

Отже, ресторанне господарство – це відокремлена галузь, яка спеціалізується на: виробництві їжі, тобто продукції, призначеної для негайного застосування; обслуговуванні процесу споживання; виготовленні харчових напівфабрикатів та кулінарно-кондитерських виробів; реалізації продукції споживачам. Метою сучасних закладів ресторанного господарства є не лише одержання прибутків, а й найбільш повне задоволення потреб споживачів у продуктах харчування.

Проведене дослідження сучасного стану ресторанного господарства в Україні дало підстави дійти наступних висновків:

1. В останні роки намітилась стійка тенденція розвитку сфери ресторанного господарства, що знайшло своє відображення у збільшенні кількості суб'єктів господарювання, зростанні кількості робочих місць, підвищенні обсягів реалізованої продукції (товарів, послуг).

2. Завдяки підвищенню вимог споживачів до доступності та якості їжі, з'являються все нові й нові прогресивні форми та формати організації ресторанного бізнесу, а саме: надання послуг кейтерингу; розміщенню підприємств поблизу транспортного вузла; забезпеченню харчування у дорозі (поряд з автозаправними станціями); розповсюдженню розважальних програм (майстер-класів з приготування їжі, шоу від повара).

3. Популяризація професії ресторатор.
4. Стрімкий розвиток франчайзингу.
5. Підвищення цікавості до здорового і правильного харчування, вегетаріанської їжі, крафтових страв і напоїв, національних кухонь, кальян-барів і, як наслідок, урізноманітнення меню у закладах споживання їжі.

Таким чином, проведене дослідження сучасного стану ресторанного господарства дає підстави стверджувати, що в Україні спостерігається тенденція стрімкого розвитку ресторанного бізнесу. Підвищення вимог споживачів і урізноманітнення ресторанного ринку призводить до зростання конкуренції. Розвиток сфери ресторанного бізнесу ставить нові вимоги перед власниками підприємств і потребує наявності налагодженої системи бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю діяльності, що допоможе забезпечити необхідною інформацією керівництво, впливати на ефективність управлінських рішень та сприятиме забезпеченню конкурентоспроможності підприємства на українському ринку.

Література:

1. Дорошенко В. Територіальна організація підприємств ресторанного господарства України / В. Дорошенко, К. Дмитрієва // Географія : зб. наук. праць. – 2011. – № 58. – С. 27-30.
2. ДСТУ 3862-99. Ресторанне господарство. Терміни та визначення. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://dnaop.com/html/40988/doc-ДСТУ_3862-99
3. КВЕД-2010. Перелік секцій, види економічної діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://kved.ukrstat.gov.ua/KVED2010/56/KVED10_56_10.html
4. Про внесення змін до деяких наказів : наказ М-ва економіки України від 09.10.2006 р. № 309 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1174-06>
5. Правила роботи закладів (підприємств) ресторанного господарства [Електронний ресурс] : закон України : [затв. наказом М-ва економіки та з питань європейської інтеграції України від 24.07.2002 р. № 219]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0680-02>
6. П'ятницька Г.Т. Ринок ресторанного господарства України: сучасний стан і перспективи розвитку // Економіст : зб. наук. праць. – 2004. – № 4. – С. 57-61
7. Санитарные правила для предприятий общественного питания, включая кондитерские цехи и предприятия, вырабатывающие мягкое мороженое: наказ М-ва охорони здоров'я СРСР; М-ва торгівлі СРСР від 19.03.91 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001400-91>
8. Цивільний процесуальний кодекс України № 1618-IV від 18.03.2004 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

Кравченко М. В., к.е.н., доцент

Блажко А. В., студент

*Дніпровський державний аграрно-економічний університет
м. Дніпро, Україна*

ОБЛІК І КОНТРОЛЬ ВИТРАТ НА ВИРОБНИЦТВО ПРОДУКЦІЇ

В сучасній економічній літературі поняття методу обліку витрат частіш за все розглядається в нерозривному взаємозв'язку зі способами обчислення собівартості продукції. Організаційно-методологічні аспекти контролю витрат виробництва перебувають в колі постійної уваги науковців. Дану тему досліджували М.Т. Білуха,

В.О. Шевчук, С.В. Бардаш, Ф.Ф. Бутинець, тому загальний рівень розробки цієї проблеми не можна визнати незадовільним. У працях названих вчених розглянуто і вирішено загальнотеоретичні питання бухгалтерського обліку та контролю відповідно до специфіки різних галузей господарювання. У цих дослідженнях, як правило, недостатньо висвітлюються інтереси аграрної сфери [1].

Перехід на ринкові відносини господарювання передбачав комплекс заходів, направлених на підвищення рентабельності всіх галузей економіки, раціональне і економне використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів. У зв'язку з цим стала визначаючою роль вартісних важелів впливу на ефективність виробництва, обліку і контролю за формуванням собівартості продукції.

Облік і контроль постійних витрат здійснюється шляхом порівняння та доведення бюджетної суми витрат до фактичної по кожному центру відповідальності. Доцільно при цьому зіставляти дані щодо певного виду витрат у цілому по підрозділу, а не суми, віднесеної на певні види продукції, тобто економію (перевитрати) постійних витрат підрозділу (бригади) слід обчислювати на підставі бюджету та фактичних даних, по витратах на утримання техніки, яку обслуговує бригада, – на підставі бюджету бригади та аналітичних даних рахунку 91 або окремого аналітичного рахунку, що відкривається у складі рахунку 23 [4].

Тобто, така побудова обліку витрат дає можливість:

- 1) здійснювати оперативний контроль за витратами протягом технологічного процесу та виявляти непередбачені відхилення та прийняти дієві оперативні рішення;
- 2) в кінці року на основі поточних даних оперативного контролю здійснювати коригування бюджетних даних до фактичних для підведення підсумків роботи працівників виробничих підрозділів щодо виконання госпрозрахункових завдань;
- 3) на підставі фактичних даних обліку та контролю витрат здійснювати процес калькулювання і складання звітності підрозділу та підприємства в цілому.

В аграрних підприємствах кількість об'єктів обліку витрат рослинництва, як правило, досить велика через наявність структурних підрозділів, обслуговуючих (допоміжних) виробництв та особливостей технологічних процесів при виробництві окремих видів продукції тощо [2].

Перший підхід заснований на співставленні фактичних витрат з плановими лімітами за циклами сільськогосподарських робіт: передпосівний обробіток ґрунту і посів, догляд за посівами, збір врожаю. На даному етапі облік витрат здійснюється в цілому за кожним циклом сільськогосподарських робіт, тобто витрати не деталізуються за окремими роботами з врахуванням виконаного обсягу цих робіт в періоді. Тобто, інформація, яку надає оперативний контроль витрат за даними обліку, придатна для виявлення економії або перевитрат в цілому по бригаді без відокремлення конкретних технологічних операцій й відповідальності осіб та не придатна для прийняття оперативних управлінських рішень та встановлення відповідальності і підведення підсумків роботи працівників бригади.

За другим підходом облік витрат здійснюється за технологічними процесами одночасно за декількома операціями, необхідних для їх виконання.

Така побудова обліку витрат надає дані для контролю витрат й дозволяє протягом року визначати показники економії або перевитрати ресурсів на вирощування культур. Так облік та контроль витрат обмежуються вивченням витрат на 1га посівної площі без деталізації їх на одиницю фізичних обсягів робіт. Це перешкоджає вивченню причин відхилень та вимірюванню ступеня відповідальності конкретних осіб за результати своєї роботи.

Третій підхід побудови обліку витрат забезпечує можливості всебічного вивчення витрат рослинництва за допомогою поопераційної їх деталізації.

Таким чином здійснюється контроль витрат на одиницю їх виконання; визначаються відхилення витрат від запланованих лімітів для кожної операції технологічного процесу на фактичний обсяг виконаних робіт, здійснюється оперативний контроль за дотриманням технології [3].

Контроль виробничої діяльності здійснюють на підставі ряду документальних джерел, а саме:

- річних звітів;
- бізнес планів;
- договорів з виробничими підрозділами;
- первинних документів з обліку робіт, виробничих витрат і оприбуткування продукції (облікових листів праці і виконаних робіт, дорожніх листів вантажного автомобіля (трактора);
- статистичної звітності;
- даних агротехнічного, зооветеринарного обліку та ін.;

Перевірку виробничої діяльності рекомендується здійснювати в такій послідовності (рис. 1).

Рис. 1. Етапи перевірки виробництва і виходу продукції

Отже, для перевірки стану обліку витрат з метою контролю за недопущенням перевитрат на виробництво продукції необхідно розробити алгоритм контролю за розглянутими вище етапами для прийняття управлінських рішень, що визначає напрям подальших досліджень.

Література:

1. Верига Ю. А. Облікова політика підприємства: навч. посіб. / Ю. А. Верига. – К. : ЦУЛ, 2015. – 315 с.
2. Верига Ю. А. Облік і звітність суб'єктів малого підприємництва: навч. посіб. / Ю. А. Верига. – К. : ЦУЛ, 2014. – 264 с.
3. Кузьмінський Ю. Оцінка ефективності впровадження інформаційних технологій у бухгалтерський облік [Текст] / Ю. Кузьмінський // Бухгалтерський облік і аудит: Всеукраїнський щомісячний науково-практичний журнал. – 2011. – № 7. – С. 27-31.
4. Плаксієнко В. Я. Бухгалтерський облік у виробничих та агросервісних кооперативах / В. Я. Плаксієнко. – К.: ЦУЛ, 2014. – 464 с.

Тичук Т. О., аспірант

Київський національний торговельно-економічний університет
м. Київ, Україна

КОНЦЕПЦІЯ ТА ПРИНЦИПИ ОЦІНКИ В БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ

Фактично оцінка в бухгалтерському обліку полягає у визначенні впливу альтернативних методів на економічні показники як окремого суб'єкта господарювання, так і галузі або країни в цілому.

Оцінка в бухгалтерському обліку дозволяє задовольнити потреби користувачів в інформації про вартість об'єктів бухгалтерського обліку. Проте для отримання корисної та достовірної інформації оцінка в бухгалтерському обліку повинна опиратися на концептуальні принципи. Саме тому для визначення місця, значення та подальшого розвитку забезпечення оцінки об'єктів бухгалтерського обліку потрібно повне розуміння категорій «концепція» і «принцип/и».

Згідно із словниками «концепція» (від лат. *conceptio*- розуміння, система) – певний спосіб розуміння, трактування будь-якого предмету, явища, процесу, основна точка зору на предмет або явище, провідна ідея для їх систематичного висвітлення. Термін «концепція» вживається також для позначення провідного задуму, конструктивного принципу в науковій, технічній, політичній та інших видах діяльності [4] або:

- система поглядів на певні явища, спосіб тлумачення явищ, дій, розуміння теорії;
- форма і засіб наукового пізнання, що є способом розуміння, пояснення, тлумачення основної ідеї, теорії; науково обґрунтоване і логічно доведене вираження основного змісту теорії, але на відміну від теорії воно ще не може бути втіленим у систему точних наукових понять [1];

- система поглядів, що визначають основний напрям, стратегію і тактику реалізації бізнесово-підприємницьких проектів, програм (в економіці) [2].

Отже, відносно оцінки термін «концепція» означає спосіб розуміння явища «оцінка», основу для прийняття рішень при реалізації оцінки в бухгалтерському обліку, які базуються на конструктивних принципах.

У цьому контексті принципи (лат. *principium* – начало, основа) – це твердження, яке сприймається як головне, важливе, суттєве, неодмінне або, принаймні, бажане. У науці принципи – це загальні вимоги до побудови теорії, сформульовані як те первинне, що лежить в основі певної сукупності фактів. При характеристиці різноманітних систем принципи відображають ті суттєві характеристики, що відповідають за правильне функціонування системи, без яких вона не виконувала б

свого призначення. Крім того, з наукової точки зору принципи – це загальні положення, яким повинні задовольняти наукові припущення, гіпотези або теорії. Принципи відрізняються від законів природи тим, що їх формулювання загальніше, менш конкретне. Від аксіом принципи відрізняються тим, що обираються не довільно, а формулюються в процесі пошуку істини, а тому можуть виникати, змінюватися і застарівати [3].

В Оксфордському словнику під принципом розуміють «основний закон або правило, прийняте або вироблене для управління діяльністю, – міцна основа поведінки або практичної діяльності» [5, с. 63].

Отже, характеризуючи термін «принцип/и» можна зазначити його основні значення:

- основний закон або правило, прийняте або створене для прийняття управлінського рішення;
- основне вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії, ідеологічного напрямку і т. ін.;
- особливість, покладена в основу створення або здійснення чого-небудь, спосіб створення або здійснення чогось. Словник української мови.

Порівняємо сутність термінів «концепція» і «принцип/и» у контексті дослідження місця, значення та подальшого розвитку забезпечення оцінки об'єктів бухгалтерського обліку, щоб зформулювати перелік принципів, які найбільш точно характеризують явище «оцінка» (табл. 1).

Таблиця 1

**Порівняння сутності термінів «концепція» і «принцип/и»
в контексті дослідження оцінки об'єктів обліку**

Концепція	Принципи
спосіб розуміння явища «оцінка», основу для прийняття рішень при формуванні вартості об'єктів бухгалтерського обліку в бухгалтерському обліку, які базуються на конструктивних принципах	основні методичні підходи, методи, правила оцінки об'єктів обліку, які відображають їх цінність та формують вартість об'єктів

Джерело: складено автором

Таким чином, концептуальні принципи – це спосіб розуміння, виражений через суттєві, вихідні положення, методичні підходи, правила, що характеризують оцінку, розкривають особливості її здійснення та закономірності формування вартості об'єктів бухгалтерського обліку.

Література:

1. Концепція. Економічна енциклопедія : веб-сайт. URL: http://ukrslov.com/Ekonomichna_entsyklopediya/page/kontseptsiya. 4093
2. Концепція. Тлумачний словник економіста : веб-сайт. URL: <http://subject.com.ua/economic/dict1/1144.html>
3. Принцип. Вікіпедія : веб-сайт. URL: <http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%80%D0%B8%D0%BD%D1%86%D0%B8%D0%BF>
4. Философский энциклопедический словарь. / гл. ред.: Л. Ф. Ильичёв, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалёв, В. Г. Панов. М. : Советская энциклопедия. 1983.
5. Хэндриксен Э.С. Теория бухгалтерського учета : учебник / Э.С. Хэндриксен, М.Ф. Ван Бреда; пер. с англ.; под ред. проф. Я.В. Соколова. М. : Финансы и статистика, 1997. 576 с.

FINANCE, INSURANCE AND EXCHANGE BUSINESS: INNOVATION AND INVESTMENT STRATEGIES

Вацлавський О. І., к.е.н.

*Тернопільський національний економічний університет
м. Тернопіль, Україна*

ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНИЙ АПАРАТ БЮДЖЕТНОГО КОНТРОЛЮ

Підвищення ефективності управління бюджетними ресурсами, котре має визначальне значення для відновлення зростання економіки України, суспільного добробуту та євроінтеграційного вектору нашої країни, вимагає постійного удосконалення теоретико-методичних і методологічних засад організації та функціонування бюджетного контролю за використанням і збереженням бюджетних ресурсів, необоротних та інших активів, достовірністю ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності суб'єктами господарювання державного і комунального сектору економіки. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває формування єдиної понятійно-категоріальної бази бюджетного контролю відповідно до європейських вимог та потреб сьогодення.

Бюджетний контроль сприяє зміцненню державної бюджетної дисципліни. При цьому більшість науковців загострюють увагу на тому, що бюджетний контроль проводиться державними органами з метою встановлення відповідності вимогам чинного законодавства на підконтрольних об'єктах. Тому для характеристики понятійно-категоріального апарату бюджетного контролю необхідно визначити склад об'єктів і суб'єктів бюджетного контролю.

У економічній науці під об'єктом контролю розуміється те «що» або «хто» контролюється. Об'єктом бюджетного контролю, з позиції фінансової науки, є рух бюджетних коштів в процесі акумуляції, розподілу і використання публічних грошових фондів [1, с. 685].

Загальноприйнятими у фінансовій науці суб'єктами бюджетного контролю вважають: учасників бюджетного процесу (органи), що уповноважені на здійснення бюджетного контролю (контролюючі органи) та учасників бюджетного процесу, за якими здійснюється бюджетний контроль (підконтрольні органи) [2, с. 224].

Основною метою бюджетного контролю є реалізація бюджетної політики держави, забезпечення процесу формування і ефективного використання бюджетних ресурсів в усіх ланках бюджетної системи.

Виходячи із визначеної мети бюджетного контролю, основними завданнями його є: контроль за надходженням бюджетних ресурсів до державного та місцевих бюджетів; контроль за роботою органів державної влади й місцевого самоврядування у бюджетному процесі; контроль за ефективним використанням грошових коштів державного та місцевих бюджетів відповідно до вимог бюджетного законодавства; попередження виявлених порушень бюджетного законодавства та забезпечення відшкодування заподіяних збитків [3].

Бюджетний контроль здійснюється на загальнодержавному рівні і на рівні місцевого самоврядування. На загальнодержавному рівні бюджетний контроль – це контроль який забезпечує повноцінне наповнення бюджету та ефективне

використання бюджетних коштів. Бюджетний контроль на рівні місцевого самоврядування – це контроль фактичного стану справ щодо законного формування та ефективного використання коштів місцевих бюджетів, фінансових ресурсів комунальних підприємств та інших активів органів місцевого самоврядування, правильності ведення бухгалтерського обліку і достовірності фінансової звітності з метою забезпечення бюджетної дисципліни на усіх стадіях бюджетного процесу.

Сутність бюджетного контролю, як явища відображають функції, що він виконує. Однозначного підходу щодо виокремлення функцій бюджетного контролю в науковій літературі не сформовано. Так, С. Михайленко виділяє такі основні функції бюджетного контролю: нормативну, управлінську, аналітичну, координаційну, профілактичну, інформаційну, мобілізуючу та прогнозуючу [2, с. 226].

Нормативна функція бюджетного контролю полягає у визначенні правового забезпечення його реалізації та внесення необхідних змін з метою підвищення ефективності бюджетного контролю. Управлінська функція визначає організацію управління системи бюджетного контролю. Суть аналітичної функції бюджетного контролю полягає у проведенні аналізу фінансового-господарської діяльності і управлінських рішень та розробка пропозицій по усуненню виявлених недоліків. Координаційна функція забезпечує єдність дій органів бюджетного контролю. Профілактична функція бюджетного контролю являє собою виявлення фактів порушень законодавства та сприяння ліквідації явищ, які породжують безгосподарність з боку підприємств та установ і випадки недотримання ними вимог чинних нормативних документів у майбутньому. Інформаційна функція полягає в тому, що одержана під час проведення контролю інформація є підставою для прийняття адекватних рішень і проведення коригуючих дій, завдяки чому забезпечується нормальне функціонування об'єкта, що перевіряється [2, с. 226].

При проведенні контрольного заходу виявляють не тільки недоліки, а й позитивні явища в діяльності підконтрольних об'єктів. Останні як передовий досвід можуть використовуватися і на інших бюджетних підприємствах та установах, завдяки чому реалізується мобілізуюча функція бюджетного контролю. Прогнозуюча функція бюджетного контролю забезпечує формування прогнозів (планів) та порівняння з реальними бюджетними показниками.

На нашу думку, вище зазначені функції не достатньо повно висвітлюють сутність бюджетного контролю і для повного її розкриття, крім вищезазначених, слід виділити ще дві: фіскальну та роз'яснювально-виховну функції.

Фіскальна функція, на наш погляд, є основною, адже головним призначенням бюджетного контролю є забезпечення законності, доцільності і ефективності утворення, розподілу і використання грошових фондів держави і місцевих органів самоврядування, а також поверненні нецільових і незаконно використаних бюджетних коштів із обов'язковою сплатою накладених штрафів за скоєне бюджетне правопорушення у державний або місцеві бюджети.

Фіскальна функція доповнює профілактичну, адже після виявлення порушень бюджетного законодавства посадова особа, яка вчинила відповідне порушення зобов'язана відшкодувати усі завдані бюджету збитки, а також підпадає під адміністративне стягнення (штраф), котре сплачується безпосередньо у відповідний бюджет. Тобто суть фіскальної функції полягає у наповненні державного та місцевих бюджетів у результаті здійснення бюджетного контролю.

Зміст роз'яснювально-виховної функції пов'язаний із тим, що за допомогою бюджетного контролю формується відповідальне ставлення суб'єктів бюджетних правовідносин до формування, розподілу й використання бюджетних ресурсів

держави відповідно чинного законодавства. Тобто, бюджетний контроль за допомогою своїх методів та прийомів спонукає суб'єктів бюджетного процесу підвищувати рівень відповідальності виконання покладених на них завдань.

Роз'яснювально-виховна функція дозволяє донести певні знання та інформацію учасникам бюджетного процесу, оскільки за результатами здійснення бюджетного контролю до порушників бюджетного законодавства застосовується дисциплінарна, адміністративна та кримінальна відповідальність, проте інколи обмежується лише усним попередженням з метою недопущення виникненню аналогічних порушень у майбутніх періодах. За допомогою роз'яснювально-виховної функції бюджетний контроль підвищує рівень фінансової дисципліни усіх учасників бюджетного процесу. Важливим методом впливу на рівень бюджетної дисципліни є оприлюднення результатів проведених контрольних заходів в ЗМІ, що забезпечує відкритість та прозорість бюджетного процесу.

Підводячи підсумок, зазначимо, що бюджетний контроль є видом державного фінансового контролю, який присутній на усіх стадіях бюджетного процесу і гарантує належне їх проходження згідно з чинним бюджетним законодавством, забезпечує повноцінне наповнення бюджету та ефективне використання фінансових ресурсів з метою підвищення рівня соціально-економічного розвитку держави та окремих її територій. Завдяки бюджетному контролю у державі здійснюється безперервний нагляд і перевірка діяльності на об'єктах контролю, виявляються причини виникнення порушень бюджетного законодавства, надаються відповідні рекомендації щодо управління процесом розподілу й споживання суспільного продукту і використання фінансових ресурсів.

Література:

1. Годин А. М. Бюджетная система Российской Федерации: [учебник] / Годин А. М. – М: «Дашков и К», 2003. – 752 с.
2. Михайленко С. В. Бюджетный менеджмент: стан та оцінка ефективності: [монографія] / Михайленко С. В. – О: ВМВ, Друк Південь, 2010. – 410 с.
3. Бюджетний кодекс України: від 08.07.2010 р. № 2456-VI (зі змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради. – 2010. – № 50-51. – ст. 572. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.

Дорофєєв Д. А., аспірант
*ДВНЗ «Університет банківської справи»
м. Київ, Україна*

ПРОБЛЕМИ ОЦІНКИ ШВИДКОСТІ ДИФУЗІЇ ІННОВАЦІЙ У НЕБАНКІВСЬКОМУ ФІНАНСОВОМУ СЕКТОРІ

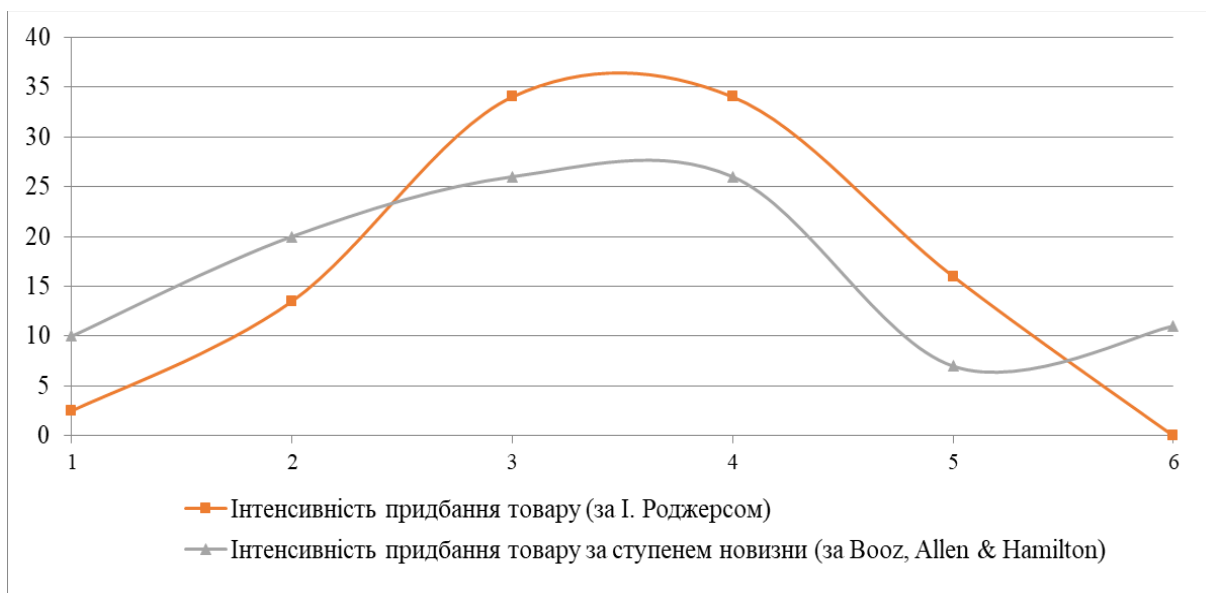
Виокремлення небанківського фінансового сектору з банківської системи, яке відбулося в результаті виділення окремих банківських послуг і операцій в самостійні види діяльності, стало однією з найважливіших системних фінансових інновацій [3, с. 31; 6, с. 25].

Однією з особливостей запровадження фінансових інновацій у небанківських фінансових установах є трансформація банківських інновацій та їх поширення у небанківському секторі. У науковій літературі такий процес поширення нововведень

у всій системі фінансового сектору характеризують поняттям «дифузія інновацій», яке І. Роджерс визначив як процес, на основі якого нововведення через певний час шляхом використання відповідних комунікаційних каналів передаються всім учасникам системи, які в них зацікавлені [4, с. 58; 8, с. 12; 18, с. 30].

Важливе значення для аналізу дифузії інновацій має характер і швидкість проникнення нововведень на окремі галузеві ринки. Враховуючи той факт, що більшість фінансових інновацій є ринковим товаром, можна припустити, що їх поширення підпорядковується тим же закономірностям, що й будь-якого іншого товару. Для моделювання форми кривої швидкості дифузії інновацій було використано дані щодо класифікації товарів за ступенем їх новизни (принципово нові товари – 10%; нові товари для фірми – 20%; зміна номенклатури – 26%; модифіковані товари – 26%; товари для нових сегментів ринку – 7%; нові товари, на які знижено ціни – 11%) [11, с. 22; 14, с. 70]. Додатково враховано запропонований І. Роджерсом розподіл споживачів за швидкістю їх сприйняття товару-новинки: новатори – 2,5%; послідовники – 13,5%; рання більшість – 34%; пізня більшість – 34%; консерватори – 16% [18, с. 133].

На наш погляд, таку класифікацію поширення товарів на ринку за ступенем їх новизни й розподілу споживачів за часом освоєння інновації можна використати й для фінансових установ. У результаті моделювання визначено потенційно можливу криву процесу дифузії фінансових інновацій на ринку в часі, форма якої близька до функції нормального розподілу (рис. 1).

Рис. 1. Модель потенційно можливої кривої швидкості дифузії фінансових інновацій на ринку

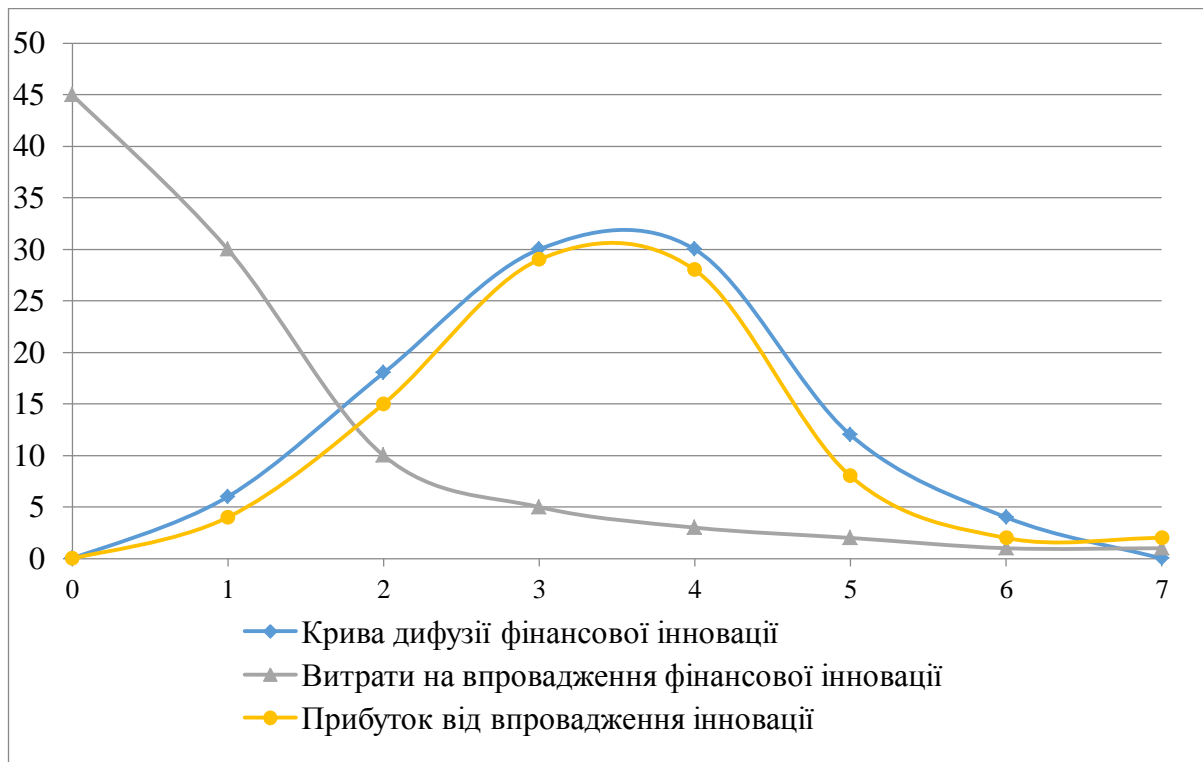
Примітка: 1, 2, 3... часові періоди

Джерело: розроблено автором

Ключовими чинниками, що визначають швидкість дифузії інновацій, є наявність певної базової інновації, необхідних фінансових, кадрових, інформаційних та інших видів ресурсів, а також кваліфікація керівників і менеджерів фінансових установ, які здатні забезпечити ефективну реалізацію нововведень на ринку [1, с. 10; 9, с. 18; 10, с. 7]. Головними формами дифузії інновацій в установах фінансового сектору є: переміщення, адаптація, інтегрування та конструювання [12, с. 34; 13, с. 42].

Проведений аналіз дозволив побудувати графік взаємозв'язку швидкості дифузії фінансової інновації з динамікою витрат на її впровадження та динамікою очікуваного прибутку (рис. 2). Аналіз свідчить про те, що швидкість поширення інновації обернено пропорційна витратам і прямо пропорційна збільшенню прибутку від використання, а ефективною інновація може бути тоді, коли площа, яка окреслена кривою прибутку від впровадження інновації, перевищує площу, яку виокремлює крива витрат.

Рис. 2. Взаємозв'язок швидкості дифузії фінансової інновації з динамікою витрат на її впровадження та прибутком від використання

Примітка: 1, 2, 3... часові періоди

Джерело: розроблено автором

Результатом впровадження та використання фінансових інновацій, як для фінансових установ, так і для споживачів, є одержання певного соціально-економічного ефекту, що знаходить свій прояв у таких аспектах:

- 1) функціональному – забезпечення якісного виконання фінансовою установою своїх функцій;
- 2) структурному – підвищення якості фінансових послуг, збільшення кількості клієнтів, диверсифікація ресурсної бази [2, с. 48; 5, с. 37];
- 3) економічному – збільшення обсягів продажу фінансових послуг і продуктів, одержання додаткового прибутку або іншого корисного ефекту;
- 4) технологічному – використання нових технологій, зокрема, технологій штучного інтелекту, ідентифікації клієнтів, оцінки їх платоспроможності тощо [7, с. 42; 15, с. 166];
- 5) організаційно-управлінському – вдосконалення управлінської структури небанківської фінансової установи та методів і процесів управління [16, с. 35; 15];
- 6) соціальному – підвищення рівня інклюзивності фінансових послуг.

Література:

1. Жупанин В. Проблеми збалансованості внутрішніх заощаджень та зовнішніх запозичень банків в умовах нестабільності фінансових ринків / В. Жупанин // Вісник Національного банку України. – 2008. – № 7. – С. 8-12.
2. Жупанин В.В. Організація залучення заощаджень населення на основі випуску казначейських зобов'язань України / В.В. Жупанин // Фінанси України. – 2008. – № 2. – С. 44-58.
3. Міщенко В.І. Проблеми вдосконалення управління державними корпоративними правами / В.І. Міщенко, С.В. Науменкова // Економіка України. – 2002. – № 5. – С. 29-36.
4. Міщенко В.І. Макропруденційні інструменти в механізмі забезпечення фінансової стабільності // В.І. Міщенко // Фінанси України. – 2015. – № 10. – С. 53-76.
5. Міщенко С.В. Проблеми оцінки впливу стабільності функціонування грошово-кредитної сфери на економічну безпеку країни / С.В. Міщенко // Фінанси України. – 2010. – № 7. – С. 35-49.
6. Мищенко С.В. Новые тенденции в монетарной политике и регулировании финансовых систем / С.В. Мищенко // Финансы и кредит. – 2010. – № 40 (424). – С. 23-29.
7. Мищенко С.В. Стимулирование кредитования как фактор экономического роста / С.В. Мищенко // Вестник Финансового университета. – 2013. – № 1 (73). – С. 35-45.
8. Науменкова С.В. Проблемы сбалансированности денежного рынка Украины / С.В. Науменкова. – К.: Наукова думка, 1997. – 55 с.
9. Науменкова С.В. Оцінка впливу галузевої приналежності на рівень перспективної платоспроможності позичальника / С.В. Науменкова // Вісник Національного банку України. – 2005. – № 7. – С. 14-21.
10. Науменкова С.В. Функціонування недержавних пенсійних фондів на ринку фінансових послуг України / С. Науменкова // Фінанси України. – 2010. – № 4. – С. 3-16.
11. Науменкова С.В. Підвищення доступності фінансових послуг: актуальні питання практики / С.В. Науменкова // Фінанси України. – 2013. – № 10. – С. 20-33.
12. Науменкова С. Фінансова інклюзивність та проблеми забезпечення доступу населення до базових фінансових послуг в Україні / С. Науменкова // Вісник Національного банку України. – 2014. – № 11. – С. 31-37.
13. Науменкова С. Базель I, II, III: розвиток підходів для зміцнення регуляторної основи / С. Науменкова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – 2015. – № 12. – С. 39-48.
14. Очковская М.С. Маркетинг: новые тенденции и перспективы / М.С. Очковская, М.А. Рыбалко. – М.: МГУ, 2016. – 176 с.
15. Світовий досвід та перспективи розвитку електронних грошей в Україні / П.М. Сенищ, ін. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog>.
16. Соколов Б.И. Роль платежных систем в обеспечении устойчивого развития национальной экономики / Б.И. Соколов, С.В. Мищенко // Проблемы современной экономики. – 2015. – № 2 (54). – С. 163-168.
17. Naumenkova S. Transition to inflation targeting in Ukraine: new tools for monetary policy / S. Naumenkova, O. Maluyutin, S. Mishchenko // Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics. – 2015. – № 1 (166). – С. 31-39.
18. Rogers Everett M. Diffusion of Innovations. Simon and Schuster, 2010. – 518 p.

СУЧАСНІ ФІНАНСОВІ СТРУКТУРИ ТА СТРАТЕГІЇ

Фінансова стратегія підприємства – це генеральний план дій по забезпеченню підприємства грошовими засобами, що будується на основі фінансового аналізу, а також оптимізації основних і оборотних коштів, розподілу прибутку, безготівкових розрахунків, податкової і цінової політики, а також політики в області цінних паперів [1].

Фінансова функціональна стратегія означає: прогнозування і коригування фінансових потоків відповідно до нових стратегій підприємства: корпоративної, конкурентної і функціональної; розподіл і постійний контроль за використанням фінансових ресурсів стратегічних одиниць бізнесу і функціональними службами; оцінювання інвестиційних проектів [2].

Розробка фінансової стратегії повинна базуватися на таких принципах, як [2]: балансування матеріальних і фінансових потоків; найефективніший розподіл фінансових ресурсів для результативного фінансування корпоративної, конкурентної і функціональної стратегій підприємства; прогнозування альтернативних можливостей розвитку підприємства і його складових з точки зору фінансових характеристик діяльності підприємства в різних умовах середовища; аналіз та контроль.

Фінансова стратегія розробляється переважно у формі бюджету або фінансового плану. Отже, бюджет – найважливіша складова фінансової стратегії, найважливіший напрямок її розробки.

Бюджетування в умовах ринку стикається з певними труднощами. По-перше, прогнозовані показники грошових надходжень, що залежать від коливання обсягів продаж, можуть не співпадати з фактичними потребами у фінансах на той чи інший період. По-друге, якщо планувати бюджет по діючих нормативах, то, у разі суттєвої зміни середовища, він може неадекватно вплинути на ресурсозабезпечення обраної стратегії [3].

Ще одним напрямом й завданням фінансової стратегії є розробка ефективної структури капіталу підприємства. Ефективна структура капіталу означає розробку оптимальних співвідношень між основним і оборотним, власним і залученим капіталом, формування оптимальної структури майна підприємства.

Серед названого особливого значення слід надавати формуванню оптимального співвідношення між власним і залученим капіталом. Тобто постає необхідність уважного вивчення показника фінансового левериджу.

Фінансовий леверидж характеризує рівень використання боргів для фінансування інвестицій підприємства. Це є економічний інструмент, який можливо вміло використовувати на вигідний розвиток підприємства. Але, в той же час, надмірні борги підвищують ризик, насторожують інвесторів, що може призвести до підвищення вартості капіталу (позичок на капітальні вкладення). В такому разі доводиться платити вищий дохід на акції, щоб спонукати їх покупку і отримати в такий спосіб фінансування на капітальні вкладення. Тут слід пам'ятати, що така кредитка політика буде вигідна підприємству доти, доки віддача від позичених коштів перевищує процент, який слід заплатити за користування ними.

Проведення дивідендної політики також є важливою складовою, напрямком і завданням фінансової стратегії підприємства. Дивідендна політика означає вибір

оптимального співвідношення між розмірами частки доходу, що направляється на дивіденди (тобто споживання) і часткою доходів, що направляється на інвестування (тобто на нагромадження капіталу) [4].

Підприємства, які швидко розвиваються, часто не виплачують дивідендів (або виплачують у мінімальних розмірах), а весь дохід, за вирахуванням обов'язкових платежів, скеровують на розвиток виробництва, тобто на інвестування. Підприємства, які повільно розвиваються, навпаки, вартість акцій підтримують сплатою високих дивідендів, а тому власних коштів на інвестування і швидкий розвиток їм не вистачає.

При розробці фінансової стратегії наведені вище виклади теорії і практики обов'язково враховуються, особливо для вироблення дивідендної політики, управління дивідендами. При цьому розраховують коефіцієнт виплати дивідендів, який є часткою відділення дивідендів з розрахунку на акцію на дохід з розрахунку на ту ж акцію. Таким чином, підприємства, які прийняли стратегію зростання, планують названий коефіцієнт невисоким, нерідко розраховуються не дивідендами, а новими акціями, кошти від яких направляють на чисті інвестиції, на прискорений розвиток виробництва. І, навпаки, реалізуючи стратегію стабілізації, можна вже більшу кількість доходу направити на дивіденди і, відповідно, коефіцієнт планувати вищим.

Література:

1. Євсєєв А.С. Інноваційна та креативна економіка як умова модернізації національного господарства України / А.С. Євсєєв, А.А. Пакуліна // Економіка та суспільство : Електронне наукове фахове видання МДУ. – Випуск 16. – 2018. – С. 192–200.

2. Саєнко М.Г. Стратегія підприємства: Підручник / М.Г. Саєнко. – Тернопіль: «Економічна думка». – 2006. – 390 с.

3. Кайлюк Є.М. Стратегічний менеджмент : навч. посіб. / Є.М. Кайлюк, В.М. Андрєєва, В.В. Гриненко; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х.: ХНАМГ, 2010. – 279 с.

4. Євсєєва О.О. Стратегічні напрями соціального розвитку, шляхи державного регулювання: монографія / О.О. Євсєєва. – К. : СПД-ФО Коваленко В.Ф., 2011. – 524 с.

**Zhezherun Yu. V., Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor
Cherkassy Educational Scientific Institute
State Higher Educational Institution "Banking University"
Cherkassy, Ukraine**

FINTECH DEVELOPMENT FACTORS IN UKRAINE

Due to the emergence and development of the latest financial technologies – FinTech, the financial services industry is literally undergoing a massive paradigm shift. As the Financial Stability Board points out, FinTech has been technologically enabled in financial services innovation, which could result in new business models, applications, processes or products with a related material impact on financial markets and institutions and financial services [1].

FinTech is developing rapidly in Ukraine. About 80 FinTech-companies are active in the market, the vast majority of them (58%) have appeared since 2015. Mostly, these FinTech-companies are created and operate in the direction of payments and remittances (31.6%), technology and infrastructure development (19.3%), lending (14%), marketplaces (7%), InsureTech (5.3%), digital and neobanks (5.3%), etc. [2].

In 2017, the number of payment cards in Ukraine amounted to 59.9 million units, of which 58.3% were active. 3 billion transactions with the use of payment cards for the amount of UAH 2 125 billion (\$ 75.7 billion) were made. The share of non-cash payments increased to 39.3%. The structure of non-cash transactions in their volume is as follows: Internet payments – 38.8%, payments in the trading network – 31.9%, transfers from card to card – 26.4%, ATM transactions – 2.9%. Since 2018, payment systems Android Pay and Apple Pay have been operating in Ukraine.

FinTech's development factors are developed infrastructure, access to investment, availability and quality of specialists' training, a favorable legal and regulatory environment.

Developed infrastructure is a major factor in the development of FinTech. FinTech infrastructure is a complex of technologies, products and processes that provide computing, telecommunication and networking opportunities based on the latest developments to provide high-quality financial services.

The development of information and communication technologies, the distribution of the Internet and the provision of mobile communications, the emergence of smartphones and mobile applications, the use of biometrics in the digital identification infrastructure encourage to use the services of FinTech-companies [3].

45% FinTech-companies are funded by founders, 40.7% – by private investors, 6.1% – by venture funds, 6% – from the profits, 2.2% – by ISO. The development of FinTech-companies requires active investment support. In 2017, the largest volume of investments was directed to the following sectors: lending, payments, banking technology.

In Ukraine, there are almost 185 000 developers, 4 000 IT companies, and 110 R&D Centers of world-renowned international companies. The IT industry's exports in 2017 totaled \$ 3.6 billion, it is about 3.4% of GDP. Over the past 10 years, Ukrainian inventors have registered 146 thousand patents and utility models. In 2018, according to the Global Innovation Index, Ukraine took 43rd place out of 126, rising 7 points in a year [4].

In 2017, Ukraine was on the 7th place among the countries of the world in terms of quality and efficiency of freelance IT workers. Thus, 18 Ukrainian IT companies ranked among the top 100 outsourcing providers: SoftServe, Eleks, N-iX, Ciklum, EPAM, Sigma Software, Luxoft, Miratech, Softjourn, Softengi, TEAM International, Program-Ace, AMC Bridge, Innovecs, Intellias, Infopulse, Itera, Artezio The main criteria for entry into the rating are profitability, team growth, best projects, customer recommendations, level of corporate social responsibility and innovation in the scheme of customer service delivery [5]. During 2010-2016 IT outsourcing revenues exceeded the revenue from outsourcing business processes by 2 times.

One of the most important factors for FinTech's development is to create a favorable legal and regulatory environment that includes simple and transparent rules for business creation and licensing, tax compliance, investor protection and business.

FinTech company that is going to provide financial services, must obtain a special license from the National Commission, which carries out state regulation in the field of financial services markets (the National Financial Services Commission). Besides, to carry out foreign exchange operations, it is necessary to obtain a license from the National Bank of Ukraine (NBU).

There are no tax incentives for FinTech companies in Ukraine. However, the tax rate is one of the lowest in the world and is 5% for those who conduct individual entrepreneurial activity and whose annual income is not more than UAH 5 million (about USD 178 thousand).

There are certain legal restrictions. The opening of accounts, the issue of electronic payment facilities (payment cards) and electronic money is only allowed to banks.

Participants in payment systems may be banks and non-bank financial and credit institutions. Information about the payment system and all its participants must be entered in the Register of payment systems. FinTech companies can be the subject of initial financial monitoring.

In recent years, significant changes have been made to FinTech legislation in order to adapt the regulation of payment services in Ukraine to the standards of European Directive 2015/2366 (PSD2 Directive).

The normative legal acts in the field of FinTech are:

- the Constitution of Ukraine;
- the Civil Code of Ukraine;
- laws of Ukraine: “On the Concept of the National Informatization Program” of February 4, 1998 No. 75/98-BP; “On the National Program of Informatization” of February 4, 1998 No. 74/98-BP; “On Telecommunications” of November 18, 2003 No. 1280-IV; “On Information” of October 2, 1992 No. 2657-XII; “On Access to Public Information” of January 13, 2011 No. 2939-VI; “On Radio Frequency Resource of Ukraine” of June 1, 2000, No. 1770-III; “On Protection of Personal Data” of June, 1, 2010 No. 2297-VI; “On Payment Systems and Transfer of Funds in Ukraine” of April 5, 2001 No. 2346-III; “On Financial Services and State Regulation of Financial Services Markets” of July 12, 2001 No. 2664-III; “On Currency and Currency Transactions” of June 21, 2018 No. 2473-VIII; “On Electronic Trust Services” of October 5, 2017 No. 2155-VIII;
- the Decree of the President of Ukraine “The Strategy of Sustainable Development “Ukraine – 2020” of January 12, 2015, No. 5;
- Resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine “On Approval of the Concept of E-Governance Development in Ukraine” of December 13, 2010, No. 2250-p, “On Approval of the Strategy of the Development of the Information Society in Ukraine” of May 15, 2013 No. 386-p, “On Approval of the Concept of the Development of the Digital Economy and Society of Ukraine for 2018-2020 and approval of the plan of measures for its implementation” of January 17, 2018 No. 67-p;
- Resolutions of the Board of the NBU “On Approval of the Integrated Program for the Development of the Financial Sector of Ukraine until 2020” of June 18, 2017 No. 391, “Regulation on Electronic Money in Ukraine” of November 4, 2010 No. 481, “Regulation on the Procedure for Registration of Payment systems, participants of payment systems and payment service providers” of February 4, 2014 No. 43.

The issue of the use of cryptocurrencies is still not regulated. According to the joint letter from the National Bank of Ukraine, the National Financial Services Commission and the National Securities and Stock Market Commission (SSMSC) dated November 30, 2017: “The legal nature of cryptocurrencies does not allow them to be recognized either by money, currency or payment instrument of another country or currency value, or electronic money, or securities, or a money surrogate” [6].

Thus, FinTech's development factors should include infrastructure, specialists, investments, legal and regulatory environment. Ukrainian legislation is gradually adapting to EU norms, changes that contribute to the development of FinTech-companies are being made. Creating an appropriate legislative framework will foster investment and infrastructure development and, accordingly, further development of FinTech.

References:

1. Monitoring of FinTech. *The Financial Stability Board*. 2017. URL: <http://www.fsb.org/what-we-do/policy-development/additional-policy-areas/monitoring-of-fintech> (date of request: 10.02.2019).

2. Digitalization of the Economy of Ukraine: Strategic Challenges and Implementation Technologies/ Pantielieieva N. et al. *IEEE Xplore*. 2018, 12 July. DOI: 10.1109/DESSERT.2018.8409186.
3. Finteh in Ukraine: Trends, Market Overview and Catalogue. *USAID*. 2018. URL: http://data.unit.city/fintech/fgt34ko67mok/fintech_in_Ukraine_2018_en.pdf (date of request: 10.02.2019).
4. The State of European Tech 2018. *Atomico: website*. URL: <https://2018.stateofeuropeantech.com> (date of request: 10.02.2019).
5. The 2017 Global Outsourcing 100. *AIOP: website*. URL: <https://www.iaop.org/Content/19/165/4701> (date of request: 20.02.2019).
6. Joint statement of financial regulators on the status of crippling goods in Ukraine. *NBU: website*. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=59735329 (date of request: 20.02.2019).

Koicheva D. S., Student
Kretov D. Y., Candidate of Economic Sciences, Lecturer
Odessa National Economic University
Odessa, Ukraine

FEATURES OF DEVELOPMENT OF THE MORTGAGE MARKET IN UKRAINE

Mortgage lending and its organization occupy an important place in the economic system of many countries of the world. Mortgages are an important factor in increasing investment in the economies of developing countries and ensuring their rapid growth. Effective functioning of the national mortgage model helps to improve the living conditions of the population, affects the country's economy by stimulating demand in the real estate market, which in turn develops the construction industry.

In Ukraine mortgage lending requires careful processing of a wide range of problems. First of all, this is due to the fact that all sectors of society are trying to function effectively, and without the development of banking infrastructure, especially mortgage lending, it is impossible to achieve the welfare of the population. Also, the effects of the economic crisis, which was a prerequisite for the 2014 political crisis and the eastern war, made some adjustments to the development of domestic mortgage lending, which led to its slowdown and imbalance throughout the banking sector. That is why the revival of the mortgage institution, the creation of a developed mortgage market in the country, with the support of the state in the first place, is an objective necessity that should become a catalyst for economic growth, the creation of new industries and jobs. In Ukraine mortgage lending requires careful processing of a wide range of problems. First of all, this is due to the fact that all sectors of society are trying to function effectively, and without the development of banking infrastructure, especially mortgage lending, it is impossible to achieve the welfare of the population. Also, the effects of the economic crisis, which was a prerequisite for the 2014 political crisis and the eastern war, made some adjustments to the development of domestic mortgage lending, which led to its slowdown and imbalance throughout the banking sector. That is why the revival of the mortgage institution, the creation of a developed mortgage market in the country, with the support of the state in the first place, is an objective necessity that should become a catalyst for economic growth, the creation of new industries and jobs.

The purpose of the article is to generalize the peculiarities of the development of the mortgage market in Ukraine, to analyze mortgage lending systems, to investigate the crisis phenomena and to determine the extent of their influence on the trends of mortgage lending in Ukraine.

The research in the field of mortgage lending is devoted to a fairly large number of works by scholars such as foreign B. Butler, I. Bernard, L. Guitman, R. Miller, F. Fobotzi, G. Harrison, J. Hart and A. Afanasyev, N. Timochko, I. Mikhailovskaya, S. Mohernogo, V. Busel, V. Lyashenko, L. Kuznetsova, V. Podchesova, O. Rudi and others.

Presenting main material. In developed world, mortgage loans are an effective tool for a market economy that stimulates the construction of new facilities, the formation of the real estate market and securities. Housing mortgage lending has become most popular, the main purpose of which is the creation of an effective system of affordable housing for middle-income citizens based on market-based housing acquisition at the expense of their own funds and long-term mortgage loans.

Effective functioning of the national mortgage model helps to improve the living conditions of the population, affects the country's economy by stimulating demand in the real estate market, which in turn develops the construction industry. According to expert estimates, each hryvna, invested in housing construction, gives 2,5-3 hryvnas of GDP growth.

The normal functioning of the mortgage financial system has a lot of positive – its cheap long-term loans, and growing volumes of housing construction, meeting the demand for housing. According to international experts, the development of the economy in the country can take place in two scenarios: when the mortgage market develops normally, its volumes grow, increase, or there is a situation in which there are factors inhibiting the growth dynamics, that is, the mortgage market simply does not exist [2]. In the mortgage market, relationships should be built on the trust of creditors, investors, borrowers.

It is possible to distinguish the following purely financial functions performed by the mortgage market:

- The first – combines small, disparate savings of the population, state structures, private business, and foreign investors creates large monetary funds;

- The second one – transforms funds into loan capital, which provides financing for the branches of the national economy, providing loans to the population for solving its consumer and residential needs;

- The third – distributes shares of participants of capital. It should be noted that the mortgage market differs from other financial markets by the fact that all obligations that it is rotated are secured with real estate. This is due to its fourth function – the effective use and development of the real estate market. The said market not only distributes real estate and in order to rationally use it, but also contributes to investing in it [1, c. 59].

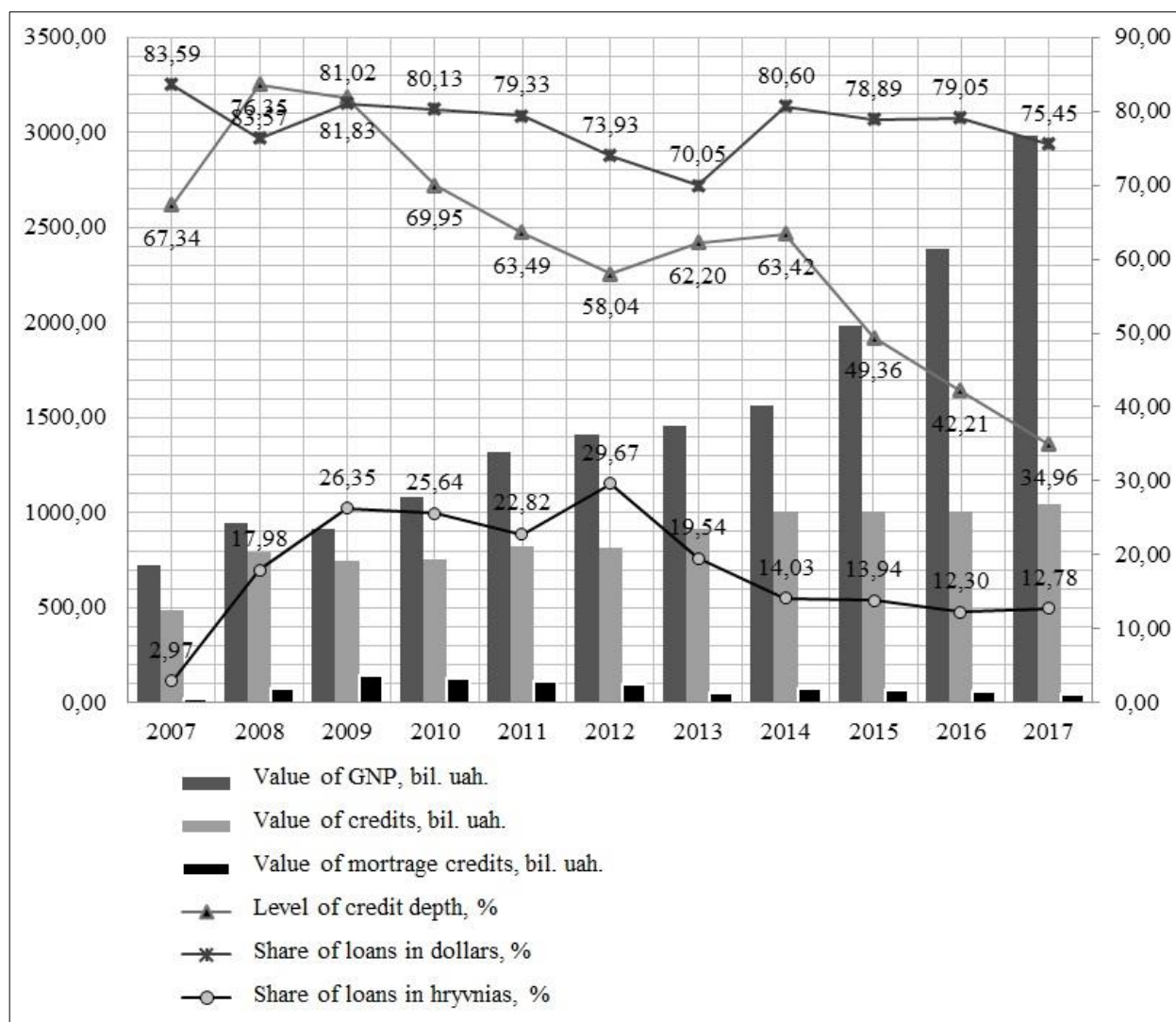
Ukraine is currently experiencing a financial crisis, the main causes of which are: the burden of external debt, the large current account deficit and the weakness of the banking sector. For the period of 2007-2015, the volume of loans granted by Ukrainian consumer loans decreased by 8,8% (Fig. 1).

As experts note, by September 2008, the Ukrainian banking system was fairly stable and had some confidence in the population, which affected the volume of consumer lending despite the acute phase of the global financial crisis of 2007-2008. And already in 2009, the amount of consumer loans issued decreased by 26,32%. The systemic financial crisis of 2014-2015 led to a 22,43% reduction in consumer loans.

With regard to mortgage lending, then for the period 2007-2017 the size of the latter fell by 17,55%. That is, the global financial crisis of 2008 did not affect the Ukrainian banking market, since the failure to return mortgage loans was not of a mass character, and the sum

itself was only 15 percent of GDP, while in the US – 75. It should be noted separately that for 2007-2017 the amount of issued mortgages up to one year increased by almost 2,35 times.

Fig. 1. The dynamics of mortgage loans provided by Ukraine for the period 2007-2018 is calculated on the basis of data [2]

The tools and institutions for attracting long-term financial resources are the basis for effective work of the mortgage and consumer lending system. In particular, expanding the volume of attracted resources, reducing their value in developed countries has allowed to reduce the cost of mortgages. In the context of the current financial crisis in Ukraine, from the point of view of lenders, the problem is that borrowers, due to the unfavorable socio-economic situation, can not repay loans in a timely manner, which leads to an increase in the risk of non-repayment of loans and lower liquidity of banks [3, p. 115]. In terms of borrowers, the main problem is high interest rates on loans and in terms of lending in foreign currency – there is a risk of currency appreciation.

Investigating the problems of mortgage lending, we came to the conclusion that the situation of mortgage lending in Ukraine entirely depends on the economic and political situation that exists in the country. At the present stage, it is very important to carry out a banking reform to eliminate the primary problems of mortgage development, therefore, we focus on the assistance of the state, since it is this financial support that will enable to effectively implement and establish the mechanism of mortgage lending, make it accessible

to the public and on the basis of it increase the total amount of mortgage lending, which in turn will give an impetus to increase the growth of the economy in general.

References:

1. Kryvenko V. Mortgage market of Ukraine in the conditions of the global financial crisis / V. Kryvenko // Theoretical and practical issues of the economy. – zb. sciences works of KNU them. T. Shevchenko. – 2011. – № 24. – P. 57-62.
2. The official Internet representation of the National Bank of Ukraine. – [Electronic resource]. – Mode of access: www.bank.gov.ua
3. Bank lending to the corporate sector of the economy under cyclic conditions: monograph / L.V. Kuznetsova, L.V. Zherdetska, D.Yu. Kretov [and others.] / Ed. L.V. Kuznetsova. – Kharkiv: “Dis Plus”, 2018. – 280 p.

Стахов Б. В., аспірант

*Національний університет державної фіскальної служби України
м. Ірпінь, Київська область, Україна*

ПОДАТКОВІ ДЖЕРЕЛА ФОРМУВАННЯ ДОХІДНОЇ БАЗИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Індикатором успішності органів місцевого самоврядування є обсяг фінансових ресурсів, якими вони володіють для виконання державних функцій протягом бюджетного періоду. «Місцеві бюджети є важливою ланкою бюджетної системи, оскільки відіграють суттєву роль у перерозподілі валового внутрішнього продукту, вирішенні проблеми фінансового забезпечення регіонів» [2, с. 108]. Забезпечення бажаного перерозподілу фінансових ресурсів у країні передбачає поєднання заходів як загальнодержавного, так і місцевого рівнів [1; 4; 6]. Цьому сприяла фінансова децентралізація, фактично розпочата у січні 2015 р., але й досі відсутні релевантні показники, які дозволяють достеменно оцінити фінансову спроможність українських громад ще до їх об'єднання. За цих умов зростання частки доходів місцевих бюджетів у ВВП свідчить про те, що централізація доходів державою зменшується, а відповідно зростає їх фінансова автономія. Разом із тим ця тенденція є нестійкою, а в поодиноких випадках, як це не парадоксально, взагалі відбувається не на користь фінансової автономії місцевих бюджетів.

Спостерігається зростання протягом січня-червня 2018 р. доходів порівняно з відповідним періодом 2017 р. на 71,4 млрд грн або на 14,4 %, що обумовлено економічними факторами такими як зростанням імпорту товарів, ріст прибутку прибуткових підприємств, середньомісячної заробітної плати. Найбільший приріст надходжень бюджету за вказаний період 2018 р. відбувся за рахунок росту податкових надходжень на 70 млрд грн або на 18,1 %, в т. ч. податку та збору на доходи фізичних осіб надійшло більше ніж за відповідний період 2017 р. на 21 млрд грн або +24,8 %; податку на прибуток підприємств – на 22,3 млрд грн або +64 %, ПДВ (сальдо) – на 26,2 млрд грн або +17,7 %; акцизний податок – на 1,4 млрд грн або на 2,6 %. Порівняно з відповідним періодом 2017 р. спостерігається ріст основних джерел у складі податкових надходжень, крім рентної плати, надходження від якої зменшилися на 5,6 млрд грн або на 21 %.

Станом на 10 січня 2019 р. налічується 876 ОТГ з яких у одній ОТГ призначено повторні (перші) місцеві вибори (на 03 березня 2019 р.), по 69 – очікується рішення ЦВК про призначення перших виборів (в т. ч. 45 ОТГ в яких вибори не відбулися у зв'язку із веденням воєнного стану) та 24 – міста обласного значення до яких приєдналися територіальні громади [3].

Неподаткові надходження за січень-червень 2018 р. до відповідного періоду 2017 р. також зростали суттєвими темпами на 31,5 млрд грн або на 40,8 %, що обумовлено більшими надходженнями коштів від Нацбанку на 18 млрд грн та надходженням коштів від продажу 4G ліцензій в обсязі 7,9 млрд грн. Враховуючи, що у I півріччі 2017 р. надійшли конфісковані кошти за рішенням суду за вчинення корупційного правопорушення (29,7 млрд грн), а у I півріччі 2018 р. такі кошти практично відсутні, то зростання дохідної частини в цілому склало лише 14,4 %.

За січень-грудень 2018 р. до загального фонду місцевих бюджетів (без рахування міжбюджетних трансфертів) надійшло 233930,3 млн. грн. Приріст надходжень до загального фонду проти січня-грудня 2017 р. (у співставних умовах та без урахування територій, що не підконтрольні українській владі) склав 21,9 % або +41976,8 млн. грн.

Темп приросту фактичних надходжень податку на доходи фізичних осіб (далі – ПДФО) за січень-грудень 2018 р. становить 25,5 %. Із 12 регіонів, що мають темпи приросту ПДФО вищі за середній показник по Україні, 5 регіонів забезпечили приріст понад 27 %. Найнижчий приріст мають Луганська та Миколаївська області. Загалом обсяг надходжень ПДФО за січень-грудень 2018 р. склав 138064,4 млн. грн, рівень виконання річного показника, затвердженого місцевими радами становить 101,1 %.

Надходження плати за землю за січень-грудень 2018 р. становили 27319,1 млн. грн, рівень виконання річного показника, затвердженого місцевими радами – 99,1 %. Із 18 регіонів, що забезпечили темп приросту плати за землю вище середнього по Україні (3,6 %) більше 10 % забезпечили 5 регіонів, від'ємне значення мають Дніпропетровська (-6,4 %), Закарпатська (-3,2 %) і Запорізька (-0,7 %) області [7].

Фактичні надходження єдиного податку за січень-грудень 2018 р. склали 29487,7 млн. грн, приріст надходжень проти січня-грудня минулого року становить 26,5 % або на 6186,2 млн. грн більше.

Міжбюджетні трансферти за січень-грудень 2018 р. Урядом забезпечено, станом на 01 січня поточного року, перерахування міжбюджетних трансфертів місцевим бюджетам в обсязі 285493,9 млн. грн, що складає 99,1 % від передбачених розписом асигнувань на січень-грудень 2018 р., зокрема базова дотація перерахована в сумі 8182,7 млн. грн або 100 % до розпису асигнувань; медична субвенція перерахована в сумі 61650,2 млн. грн або 100 % до розпису асигнувань; субвенції на соціальний захист населення перераховані в обсязі 125 259,9 млн. грн (в межах фактичних зобов'язань) або 98,5 % до розпису асигнувань; освітня субвенція перерахована в сумі 60 423,8 млн. грн або 100 % до розпису [3].

Зважаючи на розширення дохідної бази місцевих бюджетів відбулося збільшення їх частки у загальному обсязі зведеного бюджету України. За підсумками 2017 р. вперше питома вага місцевих бюджетів перевищила 50 % позначку. Частка місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету України склала 51,2 %, що майже на 6 % більше аналогічного показника за 2015 р. Одночасно зі збільшенням частки місцевих бюджетів у фінансових ресурсах держави зростає також їх частка у обсязі ВВП. У 2014–2015 рр. цей показник становив 5,1 %, у 2016 р. – 6,2 %, за підсумками 2017 р. – частка місцевих бюджетів у ВВП країни становила вже майже 7 %. Тобто, органи місцевої влади мають у своєму розпорядженні вагомий фінансовий ресурс, щоб мати змогу ефективно ним управляти та спрямовувати на розвиток громад [3].

Так, динаміка надходжень до бюджетів ОТГ випереджає темпи зростання доходів по інших рівнях місцевих бюджетів. Надходження власних доходів місцевих бюджетів 366 ОТГ за 2017 р. зросли на 87 % та склали 9,3 млрд грн (+4,3 млрд грн).

Враховуючи те, що нові 207 ОТГ, у яких перші місцеві вибори були проведені в 2016 р., тільки в цьому році отримали 60 % надходжень від ПДФО до своїх місцевих бюджетів, то їх власні ресурси у порівнянні з аналогічним періодом минулого року зросли в 2,9 рази та склали 4,9 млрд грн (+3,2 млрд грн).

Разом з цим, темп зростання власних доходів 159 ОТГ, які вже у 2016 р. отримували зарахування 60 % ПДФО до своїх бюджетів, становить +34,2 % (+1,1 млрд грн), і це майже на 3 % більше від середнього показника по Україні [3; 7].

У доходах місцевих бюджетів найбільшу питому вагу займають надходження від сплати ПДФО – 110,7 млрд грн або 57,4 % від загальної суми доходів місцевих бюджетів. У порівнянні з 2016 р. надходження ПДФО в цілому по Україні зросли на 31,7 млрд грн або на 40,1 %. По бюджетах міст обласного значення приріст становить 37,5 %. По бюджетах 159-ти ОТГ приріст надходжень ПДФО склав 41,2 %, що на 1,9 % більше, ніж в цілому по Україні.

У структурі доходів загального фонду 27,3 % складає частка місцевих податків і зборів, яких у 2017 р. надійшло 52,6 млрд грн по усіх місцевих бюджетах України приріст місцевих податків і зборів відносно 2016 р. складає 24,4 %, по бюджетах міст обласного значення – 25,9 %. По всіх бюджетах ОТГ надходження місцевих податків і зборів зросли на 28,5 %, (у т. ч. по бюджетах 159-ти ОТГ – 26,3 %), що на 4,1 % перевищує показник приросту по місцевих бюджетах України.

В напрямі оптимізації системи оподаткування на місцевому рівні та нарощення податкового потенціалу територіальних громад потенційними кроками можуть бути: вдосконалення системи адміністрування податків (зокрема податку на нерухомість та плати за землю) в напрямку спрощення, оптимізації та транспарентності; забезпечення соціальної справедливості у випадку справляння податку з доходів фізичних осіб шляхом запровадження прогресивної шкали оподаткування з урахуванням особливостей розвитку економіки країни та життєдіяльності осіб, з доходів яких сплачується податок; пропорційний розподіл акцизного податку з реалізації підакцизних товарів між місцевими бюджетами для уникнення зростання асиметричності розвитку територіальних громад та дестимуляційного впливу податку на розвиток фінансово-економічного потенціалу території, а також забезпечення цільового спрямування надходжень від податку у зв'язку з особливостями його справляння; забезпечення точності та відповідності сплати і зарахування податків до місцевих бюджетів, яке передбачає передовсім визначення на законодавчому рівні усіх аспектів оподаткування податками.

Все це потребує активізації роботи з боку обласних державних адміністрацій із надання методичної та консультативної допомоги органам місцевого самоврядування з питань добровільного об'єднання територіальних громад, а також органам місцевого самоврядування ОТГ щодо реалізації ними нових повноважень, проведення відповідної інформаційно-роз'яснювальної роботи щодо комбінації антикризового набору заходів для формування й розвитку фінансової спроможності громад.

Література:

1. Актуальні проблеми розвитку системи управління державними фінансами: євроінтеграційний контекст / за ред. Т. І. Єфименко; ДННУ «Акад. фін. управління». Київ, 2016. 496 с.

2. Глушенко Ю. А. Місцеві бюджети України в процесі реалізації фінансової децентралізації. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2015. № 2. С. 106–112.
3. Децентралізація: дає можливості. URL: <https://decentralization.gov.ua>.
4. Павлюк А. П. Формування об'єднаних територіальних громад: стан, проблемні питання та шляхи їх вирішення. URL: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/terutor_gromad-86ead.pdf.
5. Рожко О. Д. Державні фінанси України: детермінанти та пріоритети розвитку : монографія / О. Д. Рожко. Київ, 2016. 359 с.
6. Шлапак О. В. Державні фінанси України в сучасних умовах: проблеми стабілізації та антикризового управління. Фінанси України. 2014. № 4. С. 7–31.
7. Financial support for the development of the Ukraine agricultural sector: Monograph / Davydenko N. M., Dimitrov I.T. and other. Shioda GmbH, Steyr, Austria, 2018. 430 p.

LEGAL SUPPORT OF BUSINESS

Cisko L., JUDr., PhD., Assistant Professor

Uzhhorod National University

Uzhhorod, Ukraine

CLOUD COMPUTING AS EFFECTIVE SUPPORT FOR CREATING (DEVELOPMENT) OF INFRASTRUCTURE OF SMART CITIES

Creating and maintaining an integrated infrastructure of Smart Cities with the help of digital technologies is in essence a highly actual topic. It is an interdisciplinary issue, which in self involves not only economic aspects, legal-regulation mechanisms, or social factors. The phenomenon, that markedly influences the realization, respectively themselves functioning of processes within the Smart Cities concept, is use of comprehensive services for municipalities in the plain of the so-called “Cloud Computing”. These can be provided through business companies, that have their business purpose (business plan), oriented towards digital technologies, approaching the most thrifty to the environment. Relevance in this course is to find optimal solutions within the (long-term) strategies, that are (to be) economically attractive for the citizens of towns and cities, with a particular focus on environmental protection and sustainable development.

In the context of this article it is necessary to define two essential notions. The first are Smart Cities, which using advanced digital technologies, protect the environment and change the lives of its citizens for the better. Technology based on this noble idea, with using digital and data tools, can be useful within finding the solutions for most urgent issues of the urban sustainability. These instruments offer increased resilience, growth of environmental, social and economic development and the improvement of the quality of life of the citizens. Smart City is a place, where traditional networks and services are made more efficient with the use of digital and telecommunication technologies for the benefit of its citizens and enterprises [1].

The second fundamental attribute is Cloud Computing. Generally it is understood as the provision of services or programs, listed on internet servers and users can accessing to them, for example using a web browser or a so-called client of that application and using them practically from anywhere [2].

It is an economical (an ecological) tool to improve the performance of public and private IT companies, reduce the cost of processing and archiving. This categorically brings benefits. However on the other side, minuses are inadequately secured of connection between the user and the server, as well as the possible loss of control on the user side. By these «хмарних обчислень» users do not pay for their own software, but for its use, programs or services. They are stored on a server with user access.

Cloud Computing is based on interconnection and optimal use of existing concepts and technologies, such as the Internet, computer “farms”, outsourcing of IT services etc. For completeness it is important to say, that the views on the exact definition of Cloud Computing are not explicitly expressed. We could point to them in terms of conceptual definition, internal composition and determination of a legal nature [3]. There is a broad consensus about Cloud Computing, because it is a solution, that can be quickly established, easily expanded and is paid for use [4].

The European Parliament stated, that information technology called “Cloud”, allows access to a common platform of information technology resources, that can be in a short period of time interconnected without greater effort in the area of administration, or intervention by the service provider. The effectiveness of Cloud technology consist in its flexibility, increased productivity and environmental friendliness. First of all this technology must be reliable and durable [5].

We consider to appropriate emphasize, that Cloud Computing is equally important for businesses, as well as for consumers. More intensive use of Cloud Computing services, requires surveillance over transferring of information technology resources and thorough server and data access control, to prevent unauthorized third-party commercial use. From the grounds mentioned above, this should be done by reform of the European Union's data protection rules [6].

Direct usability can be clearly finding within the export of municipal waste, produced by the inhabitants of villages and cities on the basis of: “How much waste I produce – so much I pay for it”. To be possible exactly identify, which inhabitant, respectively specific household produced a certain amount of municipal waste, it is necessary to “correctly” record the monitoring of container vessels. One of ways, how to reach this, is to assign the chip to the surname of the property owner (household). Consequently are informations transferred to the so-called Cloud. A secondary factor is the educational purpose, that “forces” the population (consumers) to so-called think economically and accountably approach to the sorting of waste. The final effect for the citizens may be also an equitable tax relief for fees of municipal waste.

For municipalities as such is beneficial the use of smart technologies when managing public finances; for the purpose of economical use of electric energy. This concern primarily about activities, related to their competencies. These include for example controlling the usability of parking capacities, air quality monitoring, so-called operating efficiency of crossroads, detection of movement of persons and animals on the sidewalks. Specifically finding out of certain factors such as: required temperature, pressure, light, motion, dust, noise is done by measuring with implanted sensors within multifunctional software platforms. Data in real-time “travels” to Cloud to the algorithms and these are evaluated in the application.

Between the individual components of self-government, public administration and in principle also the private sector should be a synergy, and therefore interaction for the purpose, which is achieved by the introduction of certain elements (fragments). In other words, one component of the solution without the other can be economically unattractive (!). A summary of possible solutions, that can be applied (used) on a particular territory will be most reflected – acquire the dimension of the so-called multi-application effect – if the Smart City idea develops in the coexistence of a number of available systemic measures, focused for purpose to improve the quality of life of the peoples in cities and villages and for more efficient functioning of the self-government as such.

Simultaneously it must be remembered, that the anticipated actions (legal acts) of entities through digital (on-line) technologies must primarily reflect legislation by the functional regulation of legal norms, focused for the protection of personal data [7], cyber security of data transfer (files) [8], support of business through outsourcing (including analysis of Cloud Computing aspects) and many other issues.

An important role for effective use of Cloud Computing within Smart Cities is the electronic interconnection of self-government, public administration and (renowned) business entities, which focus on this specific type of business. Special importance also represents (cross-border) cooperation at the academic level with (central) authorities of state

power [9] for purpose to reciprocal exchange of knowledges and experiences for the application of specific, measurable, realistically achievable goals, which are essentially unlimited in time.

Thematic areas, that may fall into the portfolio of examined (discussed) problems and phenomenons, specifically at interdisciplinary level are in particular: so-called business legislation, public procurement [10], intellectual property rights, environmental protection [11], definition of competences within the functioning of self-government, protection of personal data, Start-up's support etc.

Research centers (centers of excellence) can be very helpful in implementing the above mentioned objectives. Key determinants are scientific parks under the auspices of Universities. Their noble activities includes scientific (technological) progress, which can be directly used in application practice, literally for the benefit of the public interest. In the context of this article, research activities are focusing on the development of municipalities (cities and villages) for the benefit of the inhabitants, but also for (potential) tourists, respectively visitors to specific (historical, cultural) sites.

The development of digital technologies and their legal regulation [12] in the context of the current innovation processes for informatization of society as such, appear in the so-called newly-created relationships of the globalized market economy within the so-called "installed" trends practically decisive.

Some suggestions presented in this article are to be understood only in terms of academic opinions and de lege ferenda proposals.

References:

1. HODÁS, M. a kol.: Malý parlamentný slovník. VII. volebné obdobie Národnej rady Slovenskej republiky. 3. vydanie. Kancelária Národnej rady Slovenskej republiky, Bratislava, str. 74, 2017, 231 s., ISBN 978-80-89052-81-3.

2. In: https://sk.wikipedia.org/wiki/Cloud_computing#cite_note-8

3. VITÉZ, M.: K niektorým otázkam bankovej záruky. In: Právo, obchod, ekonomika IV. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, str. 270, 2014, 664 s., ISBN 978-80-8152-164-5.

4. Opinion of the European Economic and Social Committee on 'Cloud computing in Europe' (own-initiative opinion). 2012/C 24/08. Official Journal of the European Union. 28.1.2012.

5. A competitive digital single market – eGovernment as a spearhead European Parliament resolution of 20 April 2012 on a competitive digital single market – eGovernment as a spearhead (2011/2178 (INI)). 2013/C 258 E/09. Official Journal of the European Union. 7.9.2013.

6. Especially: Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27. April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation). (Text with EEA relevance). This regulation is binding in its entirety and directly applicable in all Member States of the European Union from 25. May 2018.

7. In wider context see more: Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council concerning the respect for private life and the protection of personal data in electronic communications and repealing Directive 2002/58/EC (Regulation on Privacy and Electronic Communications). (Text with EEA relevance). COM (2017) 10 final. Brussels, 10.1.2017.

8. In particular: Joint Communication to the European Parliament and the Council. Resilience, Deterrence and Defense: Building strong cybersecurity for the EU. JOIN (2017) 450 final. Brussels, 13.9.2017.

9. Specific regard deserves the sphere of public procurement in its wider context at the level of the Member States of the European Union, as well as with the accent to the so-called Union legislation within European Economic Area (EEA). On this place we want to highlight the professional status, commitment and personal engagement of the Chairman of the Office for Public Procurement JUDr. Miroslav Hlivák, PhD., LL. M. Under his leadership, the standard of

cooperation with authorities of state power (specially) at national level (General Prosecutors Office of the Slovak Republic, Antimonopoly Office of the Slovak Republic etc.) and with the institutional base within the European Union (in particular the European Commission, including the European Anti-Fraud Office (OLAF) and the European Commission's Directorate-General for the Internal Market, Industry, Entrepreneurship and Small and Medium-Sized Enterprises) has shifted qualitatively much higher. Carefully prepared proposals for legislative changes and new cooperation with the above mentioned institutions constitute an integral part of the extensive public procurement reform, implemented by the Office of Public Procurement under the leadership of its Chairman. To this reform also includes the training of public procurement specialists, what the Office is trying to do through cooperation with the academic community. For more details see a festive speech of the Chairman of the Office for Public Procurement JUDr. Miroslav Hlivák, PhD., LL. M., at the academic event called New approaches to procurement: <https://www.uvo.gov.sk/uvod/aktualne-temy-2a8.html?id=347>

10. To this aspects see more: MAREK, K.: Nová úprava zadávání veřejných zakázek. *Studia Iuridica Cassoviensia*. Roč. 5, č. 2, 2017, str. 75, ISSN 1339-3995.

11. Especially: GETMAN, A. P.: Environmental function of the state in modern globalization processes. In: *Problems of legality. Collection of Scientific Works*. Yaroslav the Wise National Law University. Issue No. 128, 252 s., 2015, str. 145 nasl., Kharkiv. ISSN 2224-9281.

12. In this context we would like to note, that significant current problem in the adoption of legislation is the effective publication of legislation, allowing proper orientation in the postmodern multilingual legal order; or even the guidance in interoperable legal systems. In: KUKLIŠ, P. – HODÁS, M.: O súčasnej situácii v slovenskej právnej normotvorbe. In: *Právny obzor*. Roč. 99, č. 6, 2016, str. 486, ISSN 0032-6984.

Izdevniecība «Baltija Publishing»
Valdeķu iela 62 – 156, Rīga, LV-1058

Iespēsts tipogrāfijā SIA «Izdevniecība «Baltija Publishing»
Parakstīts iespiešanai: 2019. gada 19 marts
Tirāža 100 eks.